Hallituksen esitys Eduskunnalle virkarikoslainsäädännön uudistamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan virkarikossäännösten kokonaisuudistusta. Lisäksi ehdotetaan julkisyhteisöjen ja niiden itsenäisten laitosten työntekijöiden saattamista eräiden rikosten osalta vastaavanlaisen rangaistusuhan alaisiksi kuin virkamiehet. Ehdotus merkitsisi virkarikosten ja muiden rikosten selkeää erottamista toisistaan.

Virkamiehen virkavelvollisuuden vastainen menettely olisi edelleenkin erityisen rangaistusuhan alaista. Virkarikoksia koskevat säännökset sisältyisivät niin kuin nykyisinkin rikoslain 40 lukuun, mutta ne uudistettaisiin kokonaan. Muualla lainsäädännössä olevat virkamiesten rikoksia koskevat säännökset uudistettaisiin siten, että virkamiehen virkavelvollisuuden vastainen menettely, sotilasrangaistussäännösten alaisia virkamiehiä lukuun ottamatta, tulisi rangaistavaksi aina rikoslain 40 luvun virkarikossäännösten mukaan. Virkamiehille tuomittavia erityisrangaistuksia ei sisältyisi muiden kuin virkarikosten seuraamusvalikoimaan. Virkarikoksina rangaistaviksi jäisivät lähinnä vain sellaiset teot ja laiminlyönnit, joita voidaan pitää erityisen moitittavina yhteiskunnan tai kansalaisten kannalta tai joista muualla laissa ei ole säädetty virkatoiminnan asianmukaisuuden turvaamiseksi riittävää rangaistusuhkaa. Tällaisia rikoksia olisivat lahjusrikokset ja salassapitorikokset sekä virka-aseman väärinkäyttäminen ja muu virkavelvollisuuden rikkominen.

Virkarikossäännökset koskisivat rikosoikeudellisesti virkamiehiksi määriteltyjä henkilöitä. Rikosoikeudellinen virkamieskäsite määriteltäisiin niin kuin nykyisinkin ensisijaisesti henkilön aseman perusteella ja viime kädessä henkilön suoritettavina olevien tehtävien laadun perusteella. Rikosoikeudellisesti virkamiehinä pidettäisiin valtioon, kuntaan tai muuhun julkisyhteisöön virkasuhteessa olevia henkilöitä sekä näiden julkisyhteisöjen itsenäiseen laitokseen, kuten kansaneläkelaitokseen, virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa olevia henkilöitä. Myös julkisyhteisöjen tai niiden itsenäisten laitosten edustajiston jäseniä ja muita luottamushenkilöitä pidettäisiin virkamiehinä. Lisäksi virkamiehiä olisivat suoritettavanaan olevan tehtävän perusteella ne henkilöt, jotka lain tai asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella hoitavat julkista tehtävää. Kansanedustajia edustajantoimessaan ei pidettäisi rikoslaissa tarkoitettuina virkamiehinä.

Julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen työntekijää ei pidettäisi virkamiehenä rikosoikeudellisessa mielessä. Virka-aseman väärinkäyttämistä koskevia säännöksiä sovellettaisiin julkisyhteisön työntekijöihin kuitenkin silloin kun he osallistuvat julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai muutoin käyttävät palvelussuhteeseensa perustuvaa julkista valtaa. Muissa tapauksissa julkisyhteisön työntekijät olisivat eräiden rikoslain 40 lukuun otettaviksi ehdotettujen heitä ja virkamiehiä koskevien rangaistussäännösten rangaistusuhan alaisia. Rangaistavia olisivat lahjusrikokset ja salassapitorikokset myös julkisyhteisön työntekijöiden tekeminä.

Kaikista virkarikoksista olisi rangaistusseuraamuksena yleistä lajia oleva rangaistus eli sakko tai vankeus. Lievimmistä rikoksista sakko olisi vaihtoehtoisena rangaistuksena virkamiehelle tuomittavan erityisrangaistuksen, varoituksen kanssa.

Viraltapanoseuraamus ehdotetaan eräin muutoksin pysytettäväksi.

Virkamies saattaisi eräissä tapauksissa tulla viraltapantavaksi myös silloin kun hänet on tuomittu jostakin rikoksesta vankeusrangais-

tukseen riippumatta siitä, onko kysymyksessä virkarikos vai muu rikos.

Toisesta virkamiehelle nykyisen lain mukaan tuomittavasta erityisrangaistuksesta eli virantoimituksesta erottamisesta luovuttaisiin. Samoin luovuttaisiin viraltapanon sijaisrangaistuksesta. Virkarikosten vanhentumista koskevia säännöksiä ehdotetaan myös muutettavaksi.

Virkamiehen lahjomarikoksia koskevia säännöksiä olisivat lahjuksen ottaminen, törkeä lahjuksen ottaminen ja lahjusrikkomus. Lahjuksen ottamista koskevilla säännöksillä pyritään torjumaan oikeudettoman edun vaatimista toiminnasta palvelussuhteessa sekä sellaisen lahjan tai edun vastaanottamista tai hyväksymistä, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan tai joka on omiaan vaikuttamaan virkamiehen toimintaan palvelussuhteessa. Lahjusrikkomus taas koskisi sellaisen lahjan tai edun vaatimista, vastaanottamista tai hyväksymistä, joka on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Lahjusrikkomus olisi lievemmin rangaistava kuin lahjuksen ottaminen. Rikoslain 16 luvun lahjoman antamista koskevia säännöksiä muutettaisiin vastaavasti. Rangaistavaa olisi kuitenkin vain lahjuksen antaminen ja törkeä lahjuksen antaminen.

Lahjomarikoksiin liittyviä menettämisseuraamuksia koskevat säännökset muuttuisivat lähes nykyisiä yleisiä menettämisseuraamussäännöksiä vastaaviksi.

Virkamiehen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta rangaistaisiin pääsääntöisesti rikoslain säännösten nojalla.

Mainittujen erityisten virkarikossäännösten lisäksi olisi edelleen virkavelvollisuuden rikkomista koskevia yleisiä säännöksiä. Vakavimmat rikokset rangaistaisiin virka-aseman väärinkäyttämisenä tai törkeänä virka-aseman väärinkäyttämisenä. Rangaistavaa olisi niin kuin nykyisinkin myös tahallinen ja tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen. Rangaistavuuden rajaa ehdotetaan kuitenkin jossakin määrin nostettavaksi siten, ettei vähäinen virkavelvollisuuden rikkominen enää olisi virkarikoksena rangaistava.

Julkisyhteisön työntekijät olisivat samojen lahjuksen ottamista, törkeää lahjuksen ottamista ja lahjusrikkomusta sekä salassapitorikosta koskevien säännösten alaisia kuin virkamiehet.

Lähinnä rikoslain ulkopuolisissa laeissa olevien virkamiehiä koskevien erityisrangaistusten poistamiseksi ja sen vuoksi, että virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitorikokset voitaisiin rangaista rikoslain nojalla, olisi rikoslain lisäksi muutettava 22 muuta lakia.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun eduskunta on ne hyväksynyt.

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

YLEISPERUSTELUT 5

1. **Nykyinen tilanne** 5
1.1. Virkavastuun perusteet ja toteuttamistapa 5
1.2. Rikosoikeudellinen vastuu 5
1.2.1. Rikoslain 40 luvun säännökset 5
1.2.2. Virkamieskäsite rikoslain mukaan . 6
1.2.3. Rangaistusseuraamukset 7
1.2.4. Virkarikokset ja muut rikokset 8
1.2.5. Muualla rikoslaissa olevat säännökset virkamiesten rikoksista 8
1.2.6. Muualla kuin rikoslaissa olevat säännökset virkamiesten rikoksista 8
1.3. Virkamiesten kurinpidollinen vastuu 9
1.4. Vahingonkorvausvastuu 9
1.5. Rikosoikeudellinen ja kurinpidollinen vastuu käytännössä 10
1.5.1. Virkarikokset tuomioistuinkäsittelyssä 10
1.5.2. Seuraamuskäytäntö 11
1.5.3. Kurinpitomenettelyn käyttäminen . 13
1.5.4. Kurinpitomenettelyssä käytetyt rangaistukset 13

2. **Uudistamisen tarve** 14
2.1. Rikoslain 40 luvun säännökset 14
2.2. Rikosoikeudellinen virkamieskäsite 14
2.3. Seuraamukset 15
2.4. Muiden säännösten suhde rikoslain 40 luvun virkarikossäännöksiin 15
2.4.1. Muualla rikoslaissa olevat säännökset 15
2.4.2. Muualla kuin rikoslaissa olevat virkamiesten rikoksia koskevat säännökset 15

3. **Esityksen lähtökohdat ja tavoitteet** 16
3.1. Virkamiesten aseman ja tehtävien muuttuminen 16
3.2. Uusi valtion virkamieslainsäädäntö 16
3.3. Virkavelvollisuuden rikkomisen rangaistavuus 17
3.4. Virkarikoksina rangaistavat teot ja laiminlyönnit 18
3.4.1. Erityiset virkarikokset 18
3.4.2. Tarpeettomiksi jääneet säännökset 18
3.4.3. Yleiset virkarikokset 19
3.5. Rikosoikeudellisen virkamieskäsitteen selventäminen 20
3.6. Julkisyhteisöön työsopimussuhteeessa olevien henkilöiden rikosoikeudellinen asema 21
3.7. Seuraamukset 21
3.8. Rikosten vanhentuminen 22
3.9. Muualla lainsäädännössä olevat virkamiesten rikoksia koskevat säännökset 23

4. **Ehdotetut muutokset** 23
4.1. Virkarikokset 23
4.2. Rikosoikeudellinen virkamieskäsite 24
4.3. Julkisyhteisön ja sen itsenäisen laitoksen työntekijän rikosoikeudellinen asema 24
4.4. Virkarikoksista ja muista virkamiesten rikoksista tuomittavat rangaistus- ja muut seuraamukset 24
4.5. Muualla laissa olevat virkamiesten rikoksia koskevat säännökset 25
4.5.1. Muut rikoslain säännökset 25
4.5.2. Muualla kuin rikoslaissa olevat säännökset 25

Sivu

5. **Asian valmistelu** 26
5.1. Vuoden 1922 ehdotus 26
5.2. Rikosoikeuskomitea 26
5.3. Julkishenkilöstön oikeusasemakomitea ... 27
5.4. Valmistelu oikeusministeriössä 28

6. **Virkavastuujärjestelmä eräissä muissa maissa** .. 28
6.1. Sääntely pohjoismaissa 28
6.1.1. Ruotsi 28
6.1.2. Norja 31
6.1.3. Tanska 32
6.2. Virkavastuusääntely eräissä Keski-Euroopan maissa 33

7. **Organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset** 34

8. **Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja** 34
8.1. Esityksen suhde virkamieslainsäädännön uudistamiseen 34
8.2. Esityksen suhde rikoslain uudistamiseen .. 35
8.3. Esityksen suhde muuhun lainsäädäntöön . 35

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 36

1. **Lakiehdotusten perustelut** 36
1.1. Laki rikoslain muuttamisesta 36
2 luku. Rangaistuksista 36
1 §. Virkamiehille tuomittavat erityisrangaistukset 36
7 §. Suppeasisältöinen viraltapano ... 37
8 ja 9 §. Poistettavat erityisrangaistukset . 38
10 §. Laajasisältöinen viraltapano 39
12 §. Rikosoikeudellinen virkamieskäsite 40
12 §. Julkisyhteisön työntekijä 43
8 luvun 1 § 44
Virkarikosten vanhentuminen ... 44
12 luvun 10 § 45
13 luvun 6 § 45
15 luvun 5 § 45
16 luvun 8 a ja 11 § 45
16 luvun 13 ja 13 a § 46
Lahjusrikoksista yleensä 46
Lahjuksen antaminen 48
Törkeä lahjuksen antaminen ... 50
Lahjusrikkomussäännöksen tarpeellisuus 51
Menettämisseuraamuksesta yleensä 51
38 luvun 8 ja 9 a § 52
40 luku. Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista 55
1 §. Lahjuksen ottaminen 55
2 §. Törkeä lahjuksen ottaminen 56
3 §. Lahjusrikkomus 57
4 §. Menettämisseuraamus 58
Salassapitovelvollisuuden rikkomisesta yleensä 58
5 §. Salassapitorikos ja tuottamuksellinen salassapitorikos 59
Virkavelvollisuuden rikkomisesta yleensä 62
6 §. Virka-aseman väärinkäyttäminen 63
7 §. Törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen 64
8 §. Soveltamisalasäännös 64
9 §. Virkavelvollisuuden rikkominen 64

Sivu

10 §. Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen 66
11 §. Sotilasvirkarikokset 66
Virkarikokset, joiden erityisestä rankaisemisesta ehdotetaan luovuttavaksi 67
45 luvun 15 § 69
Voimaantulosäännös 69
1.2. Laki valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n muuttamisesta 70
1.3. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 43 §:n muuttamisesta 71
1.4. Laki maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain 8 §:n muuttamisesta 71
1.5. Laki kilpailuasiamiehestä annetun lain 5 §:n muuttamisesta 72
1.6. Laki pankkitarkastuslain 17 §:n muuttamisesta 72
1.7. Laki ydinenergialain 72 §:n muuttamisesta 72
1.8. Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 33 §:n muuttamisesta 73
1.9. Laki työriitojen sovittelusta annetun lain 18 §:n muuttamisesta 73
1.10. Laki säteilysuojauslain 13 §:n muuttamisesta 73
1.11. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta 73
1.12. Laki rangaistusmääräyslain 1 §:n muuttamisesta 73
1.13. Laki suuronnettomuuksien tutkinnasta annetun lain 18 §:n muuttamisesta 74
1.14. Laki yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 27 §:n muuttamisesta 74
1.15. Laki kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain 12 a §:n muuttamisesta 74
1.16. Laki väestölaskentalain 7 §:n muuttamisesta 74
1.17. Laki myrkkylain 15 §:n muuttamisesta .. 75
1.18. Laki verotuslain 124 §:n muuttamisesta . 75
1.19. Laki ennakkoperintälain 61 §:n muuttamisesta 75
1.20. Laki liikevaihtoverolain 82 §:n muuttamisesta 75
1.21. Laki valmisteverotuslain 40 §:n muuttamisesta 75
1.22. Laki leimaverolain 101 a §:n muuttamisesta 76
1.23. Laki autorekisterikeskuksesta annetun lain 4 a §:n muuttamisesta 76

2. Voimaantulo 76

LAKITEKSTIT

1. Laki rikoslain muuttamisesta 77
2. Laki valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n muuttamisesta 81
3. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 43 §:n muuttamisesta 82
4. Laki maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain 8 §:n muuttamisesta . 82
5. Laki kilpailuasiamiehestä annetun lain 5 §:n muuttamisesta 82
6. Laki pankkitarkastuslain 17 §:n muuttamisesta 83
7. Laki ydinenergialain 72 §:n muuttamisesta 83
8. Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 33 §:n muuttamisesta 84

Sivu

9. Laki työriitojen sovittelusta annetun lain 18 §:n muuttamisesta 84
10. Laki säteilysuojauslain 13 §:n muuttamisesta . 84
11. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta 85
12. Laki rangaistusmääräyslain 1 §:n muuttamisesta 85
13. Laki suuronnettomuuksien tutkinnasta annetun lain 18 §:n muuttamisesta 85
14. Laki yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 27 §:n muuttamisesta 86
15. Laki kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain 12 a §:n muuttamisesta 86
16. Laki väestölaskentalain 7 §:n muuttamisesta .. 86
17. Laki myrkkylain 15 §:n muuttamisesta 87
18. Laki verotuslain 124 §:n muuttamisesta 87
19. Laki ennakkoperintälain 61 §:n muuttamisesta 87
20. Laki liikevaihtoverolain 82 §:n muuttamisesta 88
21. Laki valmisteverotuslain 40 §:n muuttamisesta 88
22. Laki leimaverolain 101 a §:n muuttamisesta .. 88
23. Laki autorekisterikeskuksesta annetun lain 4 a §:n muuttamisesta 89

Rinnakkaistekstit 90

1. Laki rikoslain muuttamisesta 90
2. Laki valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n muuttamisesta 106
3. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 43 §:n muuttamisesta 106
4. Laki maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain 8 §:n muuttamisesta . 107
5. Laki kilpailuasiamiehestä annetun lain 5 §:n muuttamisesta 107
6. Laki pankkitarkastuslain 17 §:n muuttamisesta 108
7. Laki ydinenergialain 72 §:n muuttamisesta 108
8. Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 33 §:n muuttamisesta 109
9. Laki työriitojen sovittelusta annetun lain 18 §:n muuttamisesta 110
10. Laki säteilysuojauslain 13 §:n muuttamisesta . 110
11. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta 111
12. Laki rangaistusmääräyslain 1 §:n muuttamisesta 111
13. Laki suuronnettomuuksien tutkinnasta annetun lain 18 §:n muuttamisesta 112
14. Laki yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 27 §:n muuttamisesta 112
15. Laki kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain 12 a §:n muuttamisesta 113
16. Laki väestölaskentalain 7 §:n muuttamisesta .. 113
17. Laki myrkkylain 15 §:n muuttamisesta 114
18. Laki verotuslain 124 §:n muuttamisesta 114
19. Laki ennakkoperintälain 61 §:n muuttamisesta 115
20. Laki liikevaihtoverolain 82 §:n muuttamisesta 115
21. Laki valmisteverotuslain 40 §:n muuttamisesta 116
22. Laki leimaverolain 101 a §:n muuttamisesta .. 116
23. Laki autorekisterikeskuksesta annetun lain 4 a §:n muuttamisesta 117

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne

1.1. Virkavastuun perusteet ja toteuttamistapa

Yleinen etu ja kansalaisten oikeusturva vaativat, että valtion, kuntien ja muiden julkisyhteisöjen asioita hoidetaan lakien ja muiden säädösten mukaisesti. Virkatoiminnan lainmukaisuus on perustana sille, että julkista valtaa käytettäessä kansalaisia kohdellaan tasapuolisesti eikä heidän oikeuksiaan loukata ja että julkisyhteisöjen tehtävät täytetään yleisesti hyväksyttävällä tavalla ja muutenkin asianmukaisesti.

Tärkeä virkatoiminnan lainmukaisuuden tae on, että julkista valtaa käyttävät ja muullakin tavalla julkisia asioita hoitavat henkilöt voidaan saattaa vastuuseen lainvastaisista toimistaan. Virkavastuuta tarkoittava yleinen periaate on ilmaistu perustuslain säännöksissä. Hallitusmuodon 92 §:n mukaan ''kaikessa virkatoiminnassa on laillisen seuraamuksen uhalla tarkoin lakia noudatettava''. Hallitusmuodon 93 §:n mukaan virkamies vastaa niistä toimenpiteistä, joihin hän on ryhtynyt. Lainvastaisesta toimesta oikeudenloukkauksen tai vahinkoa kärsineellä on oikeus vaatia virkamies tuomittavaksi rangaistukseen ja korvaamaan vahinko tai ilmoittaa virkamies pantavaksi syytteeseen.

Virkavastuu voidaan toteuttaa eri tavoin. Rikosoikeudellinen vastuunalaisuus perustuu nykyisin siihen, että virkavelvollisuuden vastaisista teoista ja laiminlyönneistä on säädetty rangaistusuhka. Kurinpidollinen vastuunalaisuus rakentuu samoille lähtökohdille, mutta kurinpitovaltaa käyttää asianomainen hallintoviranomainen eikä vapausrangaistus tule kysymykseen kurinpitorangaistuksena. Vahingonkorvausvastuu taas tarkoittaa sitä, että virkamies ja nykyisin myös julkisyhteisö työnantajana ja julkisen vallan käyttäjänä on vastuussa virkatoiminnassa toiselle aiheutetusta vahingosta.

Rikosoikeudellinen vastuunalaisuus virkavastuun yhtenä muotona on sekä periaatteessa että käytännössä tärkeä. Rikosoikeudellisten säännösten ennalta ehkäisevä vaikutus on mitä ilmeisimmin suurempi kuin kurinpitosäännösten. Rikosoikeudellisen vastuun olemassaolo on merkittävä myös sen luottamuksen kannalta, jota tunnetaan julkisen vallan käyttöä ja sen laillisuusvalvonnan tehokkuutta kohtaan. Pelkällä hallinnon sisäisellä kurinpitojärjestelmällä ei ole samanlaista arvoa kansalaisten silmissä.

1.2. Rikosoikeudellinen vastuu

1.2.1. Rikoslain 40 luvun säännökset

Perussäännökset virkarikoksista ovat rikoslain 40 luvussa, jossa nykyisin on yhteensä 25 pykälää. Säännökset ovat edelleen suurelta osin alkuperäisessä vuodelta 1889 olevassa muodossaan. Merkittävimmät muutokset ovat virantoimituksen ulkopuolella tapahtuneen juopumuksen rangaistavuden poistaminen ja siitä aiheutunut virantoimituksessa tapahtunutta juopumusta koskevien säännösten lisääminen luvun 19 b §:ksi (491/68), jota säännöstä on sittemmin vielä muutettu vuonna 1983 (321/83), sekä virkamiehen salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevien 6 a ja 19 a §:n säännösten lisääminen lukuun 1939 ja 1940 annetuilla laeilla (343/39 ja 796/40). Viimeksi on luvun 1 §:n lahjomaa koskevat säännökset muutettu lailla 505/84, jolloin lukuun muun muassa lisättiin julkisyhteisön työntekijän lahjomaa koskevat säännökset.

Osa rikoslain 40 luvussa rangaistaviksi säädetyistä teoista on sellaisia, jotka on säädetty rangaistaviksi muidenkin kuin virkamiesten tekeminä, mutta joista virkamiehen tekeminä on säädetty ankarampi rangaistusuhka (epävarsinaiset virkarikokset). Tällaisia rikoksia ovat muun muassa 40 luvun 6 §:n virkamiehen väärennysrikos ja 7 §:n kavallusrikos. Useimmat rikoslain 40 luvun säännöksistä koskevat kuitenkin sellaisia rikoksia, joita ei yleisen lain mukaan ole säädetty rangaistaviksi, vaan jotka ovat rangaistavia virkamiehen tekeminä (varsi-

naiset virkarikokset). Tällaisia rikoksia ovat muun muassa 40 luvun 1 §:n 1 momentissa rangaistavaksi säädetty lahjoman ottaminen, 2 §:n vääryyden teko tuomittaessa, 4 §:n laittoman rangaistuksen täytäntöönpano sekä 19 b §:ssä rangaistavaksi säädetty päihtymys virantoimituksessa. Muista virkarikoksista poikkeava säännös on 21 §:n 3 momentissa. Sen mukaan virkamies, joka luvattomasti tai estettä ilmoittamatta on ollut viran toimituksesta poissa kahta kuukautta kauemmin, menettää virkansa eli tuomitaan viraltapantavaksi.

Tunnusmerkistönsä rakenteen perusteella virkarikokset voidaan vielä jakaa yksityiskohtaisesti määriteltyihin ja yleisluonteisiin virkarikoksiin . Edellisissä rangaistava teko eli rikoksen tunnusmerkistö on määritelty yksityiskohtaisesti, kuten 40 luvun 5 §:ssä vangin karkaamaan päästäminen sekä 40 luvun 8 §:ssä laiton verotuksen toimittaminen. Yleisluonteisissa virkarikoksissa taas virkarikoksen tarkempi sisältö on jätetty lainkohdassa ilmaisematta. Tunnusmerkistö saa tuolloin sisältönsä muualla lainsäädännössä olevista säännöksistä tai jopa tavanomaisesta oikeudesta. Tyypillisiä yleisluonteisia virkarikoksia ovat 40 luvun 20 §:ssä rangaistavaksi säädetty tahallinen virkarikos ja 40 luvun 21 §:n tuottamuksellinen virkavirhe.

1.2.2. Virkamieskäsite rikoslain mukaan

Hallinto-oikeudellisessa mielessä virkamiehiksi sanotaan niitä henkilöitä, joiden palvelussuhde julkisyhteisöön on muodostettu virkasuhteeksi. Asianomaisen julkisyhteisön mukaisesti puhutaan siten valtion virkamiehistä ja kunnan viranhaltijoista. Virkamiesten lisäksi julkisyhteisöjen asioita hoitavat erilaiset luottamushenkilöt. Heidät on valittu tai asetettu hoitamaan joitakin julkisyhteisön tehtäviä ilman että he olisivat pysyvässä palvelussuhteessa julkisyhteisöön.

Julkisyhteisön palveluksessa on myös niihin yksityisoikeudellisessa työsopimussuhteessa olevia henkilöitä. Pyrkimyksenä on ollut, että varsinaiseen julkisen vallan käyttöön kuuluvia tehtäviä ei annettaisi julkisyhteisöjen työsuhteiselle henkilöstölle. Tätä koskeva säännös on esimerkiksi posti- ja telelaitoksesta annetun asetuksen (368/81) 24 §:n 2 momentissa. Käytännössä on kuitenkin ollut mahdollista, että julkisyhteisön työntekijät hoitavat esimerkiksi esittelytehtäviä ja päätöksentekoon liittyviä valmistelutehtäviä.

Julkisia tehtäviä on viime vuosina entistä enemmän uskottu myös muiden kuin varsinaisten julkisyhteisöjen hoidettaviksi. Kysymys saattaa tuolloin olla esimerkiksi julkisyhteisön muusta organisaatiosta erilliseksi muodostetusta julkisyhteisön itsenäisestä laitoksesta. Myös yksityisoikeudellisille oikeushenkilöille ja fyysisille henkilöille on laissa tai muissa säännöksissä uskottu julkisia tehtäviä ja niihin liittyvää julkista valtaa.

Rikosoikeudellinen virkamieskäsite on määritelty rikoslain 2 luvun 12 §:ssä. Virkamieskäsitteen määrittelemisellä rikoslaissa on se ensisijainen merkitys, että määritelmä osoittaa, ketkä ovat virkamiehiä koskevien rikosoikeudellisten säännösten alaisia. Määritelmällä on merkitystä myös siinä suhteessa, että rikoslaissa tarkoitetuilla virkamiehillä on rikoslain 16 luvun säännösten mukainen erityissuoja. Periaatteessa ja käytännössä tärkeä merkitys rikosoikeudellisella virkamieskäsitteellä on vielä senkin vuoksi, että rikosoikeudellisina virkamiehinä pidettävät henkilöt ovat valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen harjoittaman yleisen laillisuusvalvonnan alaisia. Kurinpidollisen vastuun osalta tällä määritelmällä ei sen sijaan ole merkitystä, sillä kurinpitovastuu koskee vain niitä hallinto-oikeudellisessa mielessä virkamiehiksi katsottavia, jotka on säädetty kurinpidollisesti vastuunalaisiksi. Myöskään virkamiehen ja julkisyhteisön vahingonkorvausvastuuta koskevat vahingonkorvauslain (412/74) säännökset eivät perustu rikosoikeudelliseen virkamieskäsitteeseen.

Rikoslain 2 luvun 12 §:n säännöksen mukaan virkamiehiä rikosoikeudellisessa mielessä ovat ensinnäkin kaikki ne valtion, kuntien ja seurakuntien sekä muiden julkisyhteisöjen palveluksessa olevat, jotka hallinto-oikeudellisessa mielessä ovat virkamiehiä. Tämä riippumatta virkamiehen ja hänen suorittamiensa tehtävien laadusta ja siitä, osallistuuko hän virassaan julkisen vallan käyttöön vai ei.

Virkamiehiä lain mukaan ovat myös ne, jotka ovat asetetut hoitamaan ''muiden yhteisöjen tahi esivallan vahvistamien yleisten laitosten tai säätösten asioita, sekä ne virka- ja palvelusmiehet, jotka ovat sellaisten virka- tahi hallintokuntien käskynalaiset''. Vaikka mainittu säännös on kovin tulkinnanvarainen, virkamiehinä tämän säännöksen perusteella voidaan

joka tapauksessa pitää esimerkiksi valtion ja kunnan itsenäisten laitosten, kuten Suomen Pankin, kansaneläkelaitoksen, Helsingin yliopiston sekä kunnallisen eläkelaitoksen virkamiehiä.

Rikoslain 2 luvun 12 §:n mukaan virkamiehiä ovat niin ikään ne "muut, jotka ovat määrätyt tahi valitut julkiseen toimeen tai julkista asiata toimittamaan". Mainitun sinänsä tulkinnanvaraisen säännöksen perusteella virkamiehiä rikosoikeudellisessa mielessä ovat muun muassa kunnanvaltuustojen, kunnallisten lautakuntien sekä muiden vastaavien julkisyhteisöjen elinten luottamushenkilöt. Virkamiehinä tämän lainkohdan nojalla pidetään myös niitä eräiden yksityisoikeudellisten yhteisöjen toimihenkilöitä sekä jopa yksityisiä henkilöitäkin, joille erityisellä säännöksellä on uskottu jokin julkinen tehtävä ja usein myös siihen liittyvää julkista valtaa. Virkamiehiä ovat siten esimerkiksi Suomen Asianajajaliiton hallituksen jäsenet asianajajiin kohdistuvaa kurinpitovaltaa käyttäessään. Virkamiehinä tämän lainkohdan nojalla pidetään myös julkisyhteisöjen työntekijöitä silloin kun he hoitavat julkista tehtävää tai toimittavat julkista asiaa. Näin on katsonut muun muassa Korkein oikeus (1985 II 147).

Virkavastuu viimeksi mainituissa tapauksissa riippuu siten tehtävän laadusta eikä asianomaisen henkilön asemasta. Virkavastuu tuolloin rajoittuu vain tuon tehtävän tai asian toimittamiseen. Muihin henkilön tehtäviin tuo virkavastuu ei ulotu.

1.2.3. Rangaistusseuraamukset

Rikoslain 2 luvun mukaan yleisiä, myös virkarikoksista tuomittavia, rangaistuksia ovat vankeus ja sakko. Nykyisen ehdollisesta rangaistuksesta annetun lain (135/76) mukaan sakko ja vankeus voidaan myös virkarikoksesta tuomita ehdollisena.

Erityisiä virkamiehille tuomittavia rangaistusseuraamuksia ovat virantoimituksesta erottaminen enintään kahdeksi vuodeksi ja viraltapano. Viraltapanon sijasta tuomitaan rikoslain 2 luvun 9 §:n nojalla sakkoa tai vankeutta korkeintaan yksi vuosi ja virantoimituksesta erottamisen sijasta sakkoa. Lain mukaan sijaisrangaistus on tuomittava, jos "syyllinen on virkaeron saanut taikka ei ole virassa vakinainen". Käytännössä sijaisrangaistusta ei kuitenkaan enää nykyisin tuomita siinä tapauksessa, että virkamies on rikoksen johdosta hallinnollisesti erotettu virasta tai joutunut rikoksen johdosta eroamaan virastaan.

Eräissä tapauksissa mainitut erityisrangaistukset on säädetty ainoaksi rangaistukseksi. Siten rikoslain 40 luvun 20 §:n 1 momentissa rangaistavaksi säädetystä hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa tehdystä tahallisesta virkarikoksesta on rangaistuksena vain viraltapano. Eräissä tapauksissa erityisrangaistus on säädetty vaihtoehtoiseksi rangaistukseksi yleisen rangaistuksen eli sakon tai vankeuden kanssa. Useimmiten erityisrangaistus on kuitenkin säädetty tuomittavaksi lisärangaistuksena vakavimmista virkarikoksista.

Erityinen virkamiehelle tuomittava rangaistusseuraamus on rikoslain 40 luvun 21 §:n mukaan virkamiehen tuottamuksellisesta virkavirheestä mahdollisesti koituva varoitus. Kun varoitusta ei ole sisällytetty rikoslain 2 luvun 1 §:n 2 momentissa oleviin virkamiehille tuomittaviin erityisrangaistuksiin, oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on esitetty erilaisia kannanottoja siitä, onko varoitusta pidettävä lainkaan rangaistuksena vaiko vain jonkinlaisena julkisena nuhteena. Nykyisen käsityksen mukaan varoitusta kuitenkin pidetään lievimpänä tuottamuksellisesta virkavirheestä tuomittavana rangaistuksena.

Rikoslain 2 luvun mukaan viraltapano voidaan tuomita joko suppeamman sisältöisenä tai laajempana. Rikoslain 2 luvun 7 §:n mukaan viraltapano tuomitaan rangaistusseuraamuksena virkarikoksesta ja käsittää yleensä vain sen viran menettämisen, jossa rikos tehtiin taikka jonka syyllinen on tuon viran sijaan saanut. Siinä tapauksessa, että tuomioistuin katsoo rikoksen osoittavan syyllisen sopimattomaksi olemaan virkamiehenä, virkamies voidaan kuitenkin tuomita menettämään virkarikoksen johdosta kaikki ne virat, jotka hänellä tuomitsemishetkellä on. Käytännössä viimeksi mainitunlainen viraltapano on erittäin harvinainen.

Rikoslain 2 luvun 10 §:n mukaan tuomittava viraltapano käsittää aina kaikkien virkamiehellä tuomitsemishetkellä olevien virkojen menettämisen. Tämän säännöksen mukaan viraltapanoseuraamuksen tuomitseminen riippuu siitä, missä määrin rikoksen katsotaan osoittavan virkamiehen sopimattomaksi olemaan edelleen virkamiehenä. Säännöksen soveltamisen perus-

edellytyksenä on, että virkamies tuomitaan jostakin rikoksesta vankeusrangaistukseen.

1.2.4. Virkarikokset ja muut rikokset

Virkamies voi syyllistyessään virkatoiminnassaan rikoslain 40 luvun mukaisesti rangaistavaan tekoon samalla syyllistyä muualla rikoslaissa rangaistavaksi säädettyyn tekoon. Jos virkamies syyllistyy epävarsinaiseen virkarikokseen, esimerkiksi rikoslain 40 luvun 7 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn virkamiehenä tehtyyn kavaltamiseen, hän samalla rikkoo rikoslain 29 luvun kavallusrikoksia koskevia säännöksiä. Tässä tapauksessa tekoon yksityiskohtaisesti soveltuva lainsäännös syrjäyttää yleisluontoisemman säännöksen ja rangaistus määrätään yksistään rikoslain 40 luvun 7 §:n nojalla. Rikosten sanotaan tällaisissa tapauksissa olevan lainkonkurrenssissa keskenään.

Eräissä vastaavanlaisissa tapauksissa rangaistus virkarikoksesta on kuitenkin nimenomaisen säännöksen perusteella tuomittava muun lainkohdan kuin rikoslain 40 luvun säännöksen nojalla. Siten esimerkiksi rikoslain 40 luvun 19 a §:n 1 momentissa on virkamiehen salassapitorikoksesta säädetty, että jos rikoksesta on muualla laissa säädetty erityinen rangaistus, tuota erityissäännöstä on yksinomaan sovellettava.

Eräissä tapauksissa virkamies saattaa syyllistyessään virassaan yleisen rikoslain rikkomiseen, esimerkiksi pahoinpitelyyn, syyllistyä samalla virkavelvollisuutensa rikkomiseen. Tässä tapauksessa rikosten sanotaan olevan ideaalikonkurrenssissa (yksitekoinen rikosten yhtyminen) ja virkamies tuomitaan tuolloin asianomaisten lainkohtien ja rikoslain 7 luvun 1 §:n nojalla rangaistukseen yksin teoin tehdyistä pahoinpitelystä ja virkarikoksesta.

Erityinen, jossakin määrin tulkintavaikeuksia aiheuttanut virkamiesten rikoksia koskeva säännös on rikoslain 40 luvun 22 §:ssä. Säännöksen mukaan, jos virkamies virkaansa toimittaessaan tekee yleistä lakia vastaan muun kuin 40 luvussa mainitun rikoksen, joka ei ole virkavirhe, on se seikka, että rikos on virassa tapahtunut, katsottava raskauttavaksi. Säännös on eräänlainen rangaistuksen mittaamissäännös ja se koskee vain sellaisia virkamiehen virkansa puitteissa tekemiä rikoksia, joilla virkamies ei samalla ole syyllistynyt virkavelvollisuuksiensa rikkomiseen.

1.2.5. Muualla rikoslaissa olevat säännökset virkamiesten rikoksista

Rikoslaissa on muuallakin kuin sen 40 luvussa virkamiesten rikoksia koskevia säännöksiä. Tällaisia säännöksiä on muun muassa 11 luvun 4 §:ssä, jossa valtiopetoksen valmistelun tunnusmerkistössä yhtenä tekomuotona mainitaan syytetylle uskotun virkavallan väärin käyttäminen. Rikoslain 13 luvun 6 §:n syrjintää koskevassa säännöksessä rikoksen yhtenä tekomuotona mainitaan, ettei virkamies virkaa toimittaessaan palvele asiakasta yleisesti noudatettavina olevilla ehdoilla. Eräissä rikoslain säännöksissä, kuten 12 luvun 10 §:n 2 momentin maanpetosrikoksia, 15 luvun 5 §:n eduskuntaa vastaan tehtyjä rikoksia ja vaalirikoksia sekä 16 luvun 8 a §:n 2 momentin sotilaallisesti järjestettyihin yhteenliittymiin jäseneksi ryhtymistä koskevissa säännöksissä ovat erityissäännökset virkamiesten erityisrangaistusten, viraltapanon ja virantoimituksesta erottamisen, tuomitsemisesta.

Rikoslakiin on lailla 321/83 lisätty uusi sotilasrikoksia koskeva 45 luku. Rikoslain 40 lukuun lisättiin samassa yhteydessä 23 §, jonka mukaan sotilasrangaistussäännösten alaisten virkamiesten virkarikoksia ovat myös ne rikokset, joista säädetään rangaistus 45 luvussa. Sotilasrikoksiin liittyy siten se erityispiirre, että kaikki sotilasrikoslainsäädännön alaisten virkamiesten 45 luvussa rangaistavaksi säädetyt teot on määritelty virkarikoksiksi riippumatta niiden erityislaadusta.

1.2.6. Muualla kuin rikoslaissa olevat säännökset virkamiesten rikoksista

Rikoslain ulkopuolisissa laeissa on lukuisasti säännöksiä, joissa on eri tavoin kysymys virkamiehistä ja virkamiesten rikoksista. Yhtenä tällaisena säännösryhmänä on mainittava säännökset, joiden mukaan määrätynlaisia tehtäviä hoitavat toimivat virkavastuulla. Tällaisia säännöksiä ovat muun muassa keskusmetsälautakunnista ja metsälautakunnista annetun lain (139/87) 9 §:n 1 momentti, jonka mukaan keskusmetsälautakunnan ja metsälautakunnan johtokunnan jäsenet ja toimihenkilöt toimivat lautakunnalle annetuissa lainvalvontatehtävissä, metsänparannuslain toimeenpanossa sekä varojen käytössä virkamiehen vastuulla, sekä ilmansuojelulain (67/82) 32 §, jonka mukaan

henkilö, joka suorittaa hänelle mainitun lain nojalla uskottua tehtävää, on toiminnastaan vastuussa kuten virkamies. Useimmiten tällaisilla säännöksillä on vain toteava vaikutus. Säännökset koskevat tuolloin henkilöitä, joita on jo rikoslain 2 luvun 12 §:n säännöksen nojalla pidettävä virkamiehenä joko heidän virkamiesominaisuutensa tai tehtävän laadun perusteella. Eräissä tapauksissa säännöksillä saattaa kuitenkin olla myös virkavastuuta luova merkitys.

Suurimman ryhmän rikoslain ulkopuolella olevista virkamiehiä koskevista rangaistussäännöksistä muodostavat eri laeissa olevat, noiden lakien mukaisissa tehtävissä saatujen tietojen salassapidon rikkomista koskevat säännökset. Osa säännöksistä koskee vain virkamiehiä, mutta useimmissa tapauksissa säännökset koskevat sekä virkavastuussa olevia että muita henkilöitä.

Yhden ryhmän ulkopuolisista virkamiesten rikoksia koskevista säännöksistä muodostavat ne säännökset, joissa virkamiehelle erityislain rikkomisesta tuomittavan rangaistuksen osalta on vain viittaus rikoslain 40 lukuun. Siten on rangaistussäännös laadittu esimerkiksi useissa verolaeissa.

Eräissä säännöksissä on kysymys vain virkamiehille noiden säännösten rikkomisesta tuomittavasta viraltapanoseuraamuksesta. Näitä seuraamuksia koskevia säännöksiä on muun muassa valtiopäiväjärjestyksen 5 §:ssä sekä tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain (574/87) 43 §:ssä. Ministerin sekä oikeuskanslerin virkavastuun tarkemmasta sisällöstä on erityissäännös ministerivastuulain (274/22) 7 §:ssä.

1.3. Virkamiesten kurinpidollinen vastuu

Valtion virkamieslainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä (lait 754-762/86, jotka tulivat voimaan vuoden 1988 alusta) on myös kurinpitomenettelyä koskevat säännökset uudistettu. Uudet säännökset kurinpitomenettelystä ovat valtion virkamieslain (755/86) 13, 16 ja 17 luvuissa. Ne koskevat kuitenkin vain valtion virkamiehiä. Tuomarin virassa olevia ja luottamushenkilöitä uudetkaan säännökset eivät koske.

Kuntien viranhaltijoita koskeva kurinpitomenettely perustuu kunnallislain (953/76) 9 ja 75 §:ään ja tarkemmin kunkin kunnan virkasääntöön. Evankelisluterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkon virkamiesten kurinpitomenettelyä koskevat perussäännökset ovat taas kirkkolaissa (635/64) ja ortodoksisesta kirkkokunnasta annetussa laissa (521/69). Säännökset ovat nykyisin hajanaisia ja sisällöltäänkin epäyhtenäisiä.

Aina ei ole kovinkaan suurella varmuudella pääteltävissä, milloin virkamiehen rikkomusta tulisi käsitellä hallintomenettelyssä kurinpitorikkomuksena ja milloin taas tuomioistuinmenettelyssä virkarikoksena. Käytännössä kurinpitomenettelyssä käsitellään virkamiesten käyttäytymisrikkomuksia sekä sellaisia vähäisempiä virkavelvollisuuden rikkomisia, joilla ei samalla ole syyllistytty yleisen lain rikkomiseen tai aiheutettu vahinkoa ulkopuolisille. Valtion virkamieslakiin on 59 §:n 1 momenttiin otettu tästä nimenomainen säännös, jonka mukaan kurinpitomenettelyyn ei saa ryhtyä, jos asia on sen laatuinen, että se on saatettava tuomioistuimen päätettäväksi. Hallituksen esityksen (hall.es. 238/1984 vp.) perusteluissa on esimerkkeinä pykälässä tarkoitetuista asioista mainittu ne virkavelvollisuuden vastaiset menettelyt, joilla on loukattu ulkopuolisen asianomistajan oikeuksia, sekä ne rikokset, joilla on samalla syyllistytty yleisen lain rikkomiseen. Myös ne virkavelvollisuuden vastaiset menettelyt, joissa kurinpitomenettelyssä ei olisi mahdollista määrätä riittävää seuraamusta, olisi perustelujen mukaan saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Sotilasoikeudenkäyntiasioina käsiteltävissä rikosasioissa tuomittavista kurinpitorangaistuksista sekä kurinpitomenettelyssä tuomittavista kurinpitoseuraamuksista on säädetty erikseen sotilaskurinpitolaissa (331/83) ja sotilaskurinpitoasetuksessa (969/83).

1.4. Vahingonkorvausvastuu

Vahingonkorvauslain nojalla virkamies on korvausvastuussa vahingosta, jonka hän on virassaan virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttanut. Jos virkamiehen viaksi kuitenkin jää vain lievä tuottamus, ei hänellä nykyisten säännösten mukaan ole vahingonkorvausvastuuta. Ensisijaisesti virkamiehen aiheuttamasta vahingosta vastuussa on valtio, kunta tai muu julkisyhteisö, johon vahingon aiheuttaja on virka- tai siihen verrattavassa palvelussuhteessa. Myös muu yhteisö, joka lain, asetuksen

tai lakiin sisältyvän valtuutuksen nojalla hoitaa julkista tehtävää, on ensisijaisesti vastuussa julkista tehtävää hoidettaessa aiheutuneesta vahingosta.

1.5. Rikosoikeudellinen ja kurinpidollinen vastuu käytännössä

1.5.1. Virkarikokset tuomioistuinkäsittelyssä

Virkarikosten kokonaismäärää arvioitaessa on otettava huomioon, että huomattava osa vähäisemmistä virkavirheistä käsitellään kurinpitomenettelyssä, josta ei ole saatavissa yhtenäisiä tilastotietoja. Sen sijaan vakavampien virkarikosten määrän arvioinnissa voidaan käyttää hyväksi virallisia tuomioistuintilastoja. Oikean kuvan saamista vaikeuttaa tosin se, että tuomioistuintilastot laaditaan päärikoksen mukaan ryhmiteltyinä. Tästä syystä esimerkiksi ne tuottamukselliset virkarikokset, jotka on tehty yksin teoin kuolemantuottamuksen tai ruumiinvamman tai sairauden tuottamuksen kanssa, eivät ole mukana virkarikoksia koskevissa tilastoluvuissa. Virallisten tilastojen lisäksi virkarikoksista julkaistaan tilastotietoja myös valtioneuvoston oikeuskanslerin vuosittain ilmestyvässä kertomuksessa. Nämä tiedot perustuvat tuomioistuinten tietojen antamisesta viran- tai toimenhaltijan syyttämistä koskevista jutuista annetun asetuksen (272/26) 3 §:n mukaisesti oikeuskanslerille lähettämiin päätösjäljennöksiin.

Tuomioistuintilastojen mukaan syytettyjen määrä virkarikosjutuissa on viime vuosina vaihdellut 100 ja 200 syytetyn välillä. Virkarikossyytteiden lukumäärä on lievästi vähentynyt viimeisten kymmenien vuosien aikana. Niiden määrä on 1950-luvun alkupuolen keskimäärin 350 vuotuisesta syytteestä laskenut 1980-luvun alkupuolella vajaaseen 200 syytteeseen. Viime vuosina suurta huomiota herättäneet lahjomajutut näkyvät tilastoissa virkarikosten määrän lievänä kasvuna. Toistaiseksi on kuitenkin vaikeaa arvioida, heijastaako muutos lahjomarikosten todellista ja pysyvää lisääntymistä vai onko kysymys enemmänkin valvontaviranomaisten toiminnassa tapahtuneista muutoksista. Vaikutusta saattaa olla esimerkiksi sillä, että veroviranomaiset aikaisempaa tarkemmin seuraavat yritysten virkamiehille tarjoamien etujen hyväksyttävyyttä verotusta silmällä pitäen, jolloin myös virkarikoksia tulee ilmi.

Verrattaessa virkarikosten määrää virkamiesten lukumäärän kasvuun havaitaan, että virkarikoksista tuomittujen virkamiesten suhteellinen osuus on selvästi laskenut. Kun virkamiesten määrä on 1950-lukuun nähden enemmän kuin kaksinkertaistunut, virkasyytteiden määrä on silti kerrotulla tavalla vähentynyt. Tällainen kehitys saattanee selittyä osittain sillä, että valtaosa virkarikoksista on aina ollut tuottamuksellisia virkavirheitä ja että niistä mahdollisesti entistä harvempi on johtanut syytteen nostamiseen. Nykyiset rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen 15 §:n 2 momentissa olevat säännökset syytteen nostamatta jättämisestä on annettu vuonna 1966 (197/66). Toisaalta oikeuskanslerin kertomuksissa julkaistuista tiedoista käy selville, että virkarikoksia nykyisin ilmenee aikaisempaa useammalla hallinnonalalla. Tällainen kehitys lienee yhteydessä siihen, että yhä useammat viranomaiset joutuvat tekemään kansalaisten tai yritysten etuihin suoranaisesti vaikuttavia päätöksiä, jolloin mahdolliset virheet tulevat helpommin ilmi kuin muunlaisessa viranomaistoiminnassa.

Yleisin virkarikos on tuottamuksellinen virkavirhe, toisin sanoen huolimattomuudesta, varomattomuudesta, taitamattomuudesta tai ymmärtämättömyydestä tehty virkavelvollisuuden rikkominen. Toisaalta voidaan todeta, että muiden kuin tuottamuksellisten virkarikosten määrä on erityisesti viime vuosina jossakin määrin kasvanut. Tämä koskee varsinkin lahjomarikoksia ja tahallisia virkarikoksia. Kun lahjomarikoksia ei juurikaan ilmennyt 1970-luvun alkupuolella, tuomittiin 1980-luvun alkupuolella eräinä vuosina noin 10 henkilöä lahjoman ottamisesta virkamiehenä. Tahallisten virkarikosten määrä on aivan viimeisinä vuosina kohonnut alle kymmenestä yli kahteenkymmeneen rikokseen vuosittain. Päihtymyksestä virantoimituksessa nostetaan vuosittain kymmenkunta syytettä. Melko säännöllisesti on käsitelty myös yli kaksi kuukautta kestäneitä luvattomia poissaoloja, joskin syytteiden määrä on viime vuosina jäänyt muutamaan syytteeseen.

Epävarsinaisista virkarikoksista tavallisimpia ovat virkamiesten tekemät kavallukset. Näistä rikoksista tuomitaan vuosittain noin 20 virkamiestä. Virkamiesten salassapitorikokset ovat sen sijaan harvinaisia. Viimeisissä tilastoissa niitä ei eräinä vuosina esiinny lainkaan ja

joinakin vuosina niistä on annettu yksi tai kaksi tuomiota.

Seuraavassa taulukossa on tietoja yleisissä alioikeuksissa sekä sotaoikeuksissa ja hovioikeuksissa ensimmäisenä asteena virkarikoksista syytetyistä vuosina 1977—1984.

	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Lahjoman ottaminen (RL 40:1)	—	3	4	8	11	2	14	13
Virkamiehenä tehty kavaltaminen (RL 40:7)	18	23	34	24	27	21	27	25
Salassapitovelvollisuuden rikkominen (RL 40:19 a)	—	2	1	1	—	—	—	—
Päihtymys virantoimituksessa (RL 40:19 b)	8	21	12	6	5	11	10	11
Tahallinen virkarikos:								
— hyötymistarkoitus (RL 40:20,1)	3	8	22	4	5	15	9	5
— ilman hyöt.tarkoitusta (RL 40:20,2)	2	8	26	5	20	23	4	2
Tuottamuksellinen virkavirhe:								
— (RL 40:21,1 ja 2)	102	61	95	114	94	41	127	134
— poissaolo (RL 40:21,3)	—	1	1	2	—	4	5	2

Oikeuskanslerin kertomuksessa julkaistujen tilastotietojen mukaan tuottamuksellisista virkarikoksista lähes kolmannes on tuomarien oikeudenkäynti- tai rangaistusmääräysmenettelyssä tekemiä virheitä. Oikeudenkäynti- ja rangaistusmääräysmenettely on, toisin kuin virkatoiminta yleensä, säännönmukaisen tarkastustoiminnan alaista. Toisaalta tällaiseen toimintaan liittyy runsaasti virhemahdollisuuksia, mikä selittänee näiden virkavirheiden suuren osuuden kaikista virkavirheistä. Myös kunnallisten virkamiesten tekemien tuottamuksellisten virkavirheiden osuus on melko suuri. Kolmantena tyypillisenä ryhmänä voidaan mainita puolustusvoimien kantahenkilökunnan erilaiset huolimattomuudesta tai varomattomuudesta tekemät virkavirheet, kuten huolimattomuus materiaalivaraston hoidossa ja valvonnassa taikka varomattomuus ampuma-aseiden ja -tarvikkeiden tai räjähdysaineiden käytössä tai käytön valvonnassa.

Erilaisia hyötymistarkoituksessa tehtyjä virkarikoksia ilmenee eniten eräissä työvirastoissa. Tähän ryhmään kuuluvat paitsi tahalliset hyötymistarkoituksessa tehdyt virkarikokset (RL 40:20.1) myös virkamiesten kavallusrikokset. Onkin luonnollista, että tällaisia tapauksia esiintyy eniten sellaisissa suurissa työvirastoissa, kuten valtionrautateillä sekä posti- ja telelaitoksessa, joissa virkamiesten määrä on suuri ja heidän vastuullaan runsaasti erilaista omaisuutta ja joissa siten on tilaisuuksia tällaisten rikosten tekemiseen.

1.5.2. Seuraamuskäytäntö

Tuomioistuimissa käsiteltävien virkarikosten tyypillisiä rangaistuksia ovat sakko ja varoitus. Vankeusrangaistukseen niistä tuomitaan harvemmin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (tuolloin Kriminologinen tutkimuslaitos) julkaiseman selvityksen mukaan vuosina 1956-

1970 virkarikossyytteistä johti varoituksen tuomitsemiseen keskimäärin 34 prosenttia, sakkorangaistukseen keskimäärin 24 prosenttia ja vankeusrangaistukseen keskimäärin 15 prosenttia. Käytetyt seuraamuksetkin kuvaavat sitä, että valtaosa virkarikoksista on melko vähäisiä. Vankeusrangaistukseen ovat johtaneet lähinnä virkamiehinä tehdyt kavallukset ja eräät tahalliset virkarikokset.

Vaikka virkarikoksista huomattava osa on melko vähäisiä tuottamuksellisia virkavirheitä, tuomioistuimet ovat melko harvoin päätyneet rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen. Mainitussa selvityksessä tällaisten päätösten osuus oli vajaa 10 prosenttia tutkimusjakson viimeisinä vuosina. Mahdollisuus rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen on rikoslain 3 luvun 5 §:n nojalla ollut vuoden 1967 alusta alkaen (196/66).

Viraltapanon ja virantoimituksesta erottamisen osuus käytetyistä rangaistuksista on vain muutaman prosentin suuruinen. Tosin viraltapanojen määrä on aivan viime vuosina jonkin verran kasvanut, mikä johtunee siitä, että viime aikoina on käsitelty aikaisempaa enemmän lahjomarikoksia, joissa viraltapano on perusasteikossa pakollinen seuraamus. Virantoimituksesta erottamista tuomioistuimet käyttävät sen sijaan hyvin harvoin.

Seuraavassa taulukossa on esitetty korkeimman oikeuden, hovioikeuksien ja alioikeuksien vuonna 1985 lainvoimaisesti ratkaisemat virkasyyteasiat viran- ja toimenhaltijaryhmittäin eriteltyinä virkasyytteen laadun ja ratkaisun mukaan. Taulukko on laadittu oikeuskanslerinviraston kokoamien tietojen perusteella.

	Määrä	Virkasyytteen laatu				Ratkaisu								
Viran- ja toimenhaltijat		Virheitä oikeuden-käynti-, rang.-, määräys- tai yhdistämismenettelyssä	Varallisuusrikoksia	Palvelusrikoksia	Muita virkavirheitä	Varoitus tai muistutus	Sakko	Vankeus	Virantoimituksesta erottaminen	Viraltapano tai virasta erottaminen	RL 3 luvun 5 § 3 mom. nojalla tuomitsematta	Syyte hylätty	Muu ratkaisu	Lisärangaistus
Tuomareita; vakinaiset	18	15			3	14	2				1		1	
sijaiset	16	16				8	2				6			
Kaupunginviskaaleja	2				2		2							
Maistraatin ja järjestysoikeuden jäseniä	12				12		2				2	8		
Vankeinhoitolaitoksen virkamiehiä	3				3			1				2		
Lääninhallinnon virkamiehiä	21		1		20		9	4			1	6	1	
Puolustusvoimien virkamiehiä	15		2	11	2	2	8		1		3	1		
Valtionrautateiden virkamiehiä	5		2		3		3	2						
Posti- ja telelaitoksen virkamiehiä	7		5		2		4	3						
Muita valtion virkamiehiä	14		2		12		5	1	2			5	1	
Kunnallisia virkamiehiä	66		11		55	9	20	8	2	9	1	11	6	
Muita virkamiehiä	9				9	2	2					5		
Yhteensä	188	31	23	11	123	35	59	19	5	9	14	38	9	

1.5.3. Kurinpitomenettelyn käyttäminen

Nykyisestä lainsäädännöstä ei ole löydettävissä perusteita, joilla kurinpitomenettelyssä käsiteltävät asiat olisi selvästi erotettavissa tuomioistuinmenettelyssä käsiteltävistä virkarikosasioista. Vaikka kurinpitorikkomuksen ja virkarikoksen ero ei ole selvä, näyttää kuitenkin siltä, että käytäntö on ollut melko vakiintunutta. Oikeusministeriön toimesta suoritetun toisaalta eri virastojen kurinpitomenettelyssä käsiteltyjä asioita sekä toisaalta alioikeuksissa ja hovioikeuksissa käsiteltyjä virkarikosasioita koskeneen selvityksen mukaan kurinpitomenettelyssä on yleisesti käsitelty virkamiesten lievemmän laatuisia rikkomuksia. Tällaisia ovat esimerkiksi esiintyminen alkoholia nauttineena virantoimituksessa ja siitä mahdollisesti aiheutunut sopimaton käytös sekä virkatehtävien vähäiset laiminlyönnit.

Tuomioistuinmenettelyyn on saatettu sellaiset virkavelvollisuuden vastaista menettelyä koskevat asiat, joissa on syyllistytty erikseen rangaistavaksi säädettyyn virkarikokseen, kuten lahjoman ottamiseen tai kavallukseen. Vastaavasti on menetelty sellaisissa asioissa, joissa virkavelvollisuuden vastaisen menettelyn ohella on samalla syyllistytty rikoslain muiden rangaistussäännösten rikkomiseen, kuten varkauteen tai rattijuopumukseen, tai muun lain rikkomiseen, kuten liikennerikkomukseen. Tuomioistuimessa on käsitelty myös sellaiset asiat, joissa virkavelvollisuuden vastaisella menettelyllä on aiheutettu ulkopuoliselle asianomistajalle vahinkoa.

Tehdyn selvityksen mukaan kurinpitomenettelyä käytetään eniten posti- ja telelaitoksessa ja valtionrautateillä. Posti- ja telelaitoksessa määrätään vuosittain runsaat sata ja valtionrautateillä vajaat sata kurinpitorangaistusta. Myös tulli-, merenkulku-, maanmittaus- ja verohallinnossa sekä vankeinhoitolaitoksessa käytetään kurinpitomenettelyä säännöllisesti, mutta selvästi vähemmän kuin ensiksi mainituissa laitoksissa. Eräissä virastoissa, kuten sosiaalihallituksessa ja ammattikasvatushallituksessa, kurinpitomenettelyn käyttö on säännöllistä, mutta kurinpitoasioita on hyvin vähän. Varsin monissa virastoissa, erityisesti pelkästään hallintotehtävistä huolehtivissa virastoissa, kurinpitomenettelyä ei käytetä juuri lainkaan.

Useimmiten kurinpidollinen rangaistus johtuu tavalla tai toisella alkoholin väärinkäytöstä. Monesti on kysymys virantoimituksessa olemisesta alkoholin vaikutuksen alaisena ja siitä aiheutuneesta sopimattomasta käytöksestä. Myös alkoholista aiheutuneet virkavelvollisuuksien laiminlyönnit ja luvattomat poissaolot ovat tyypillisiä syitä kurinpitomenettelyyn. Kuten edeltä ilmenee, päihtymys virantoimituksessa on rikoslain 40 luvun 19 b §:n mukaan rangaistavaa, jollei teosta ole erikseen säädetty rangaistusta. Näin ollen voitaisiin ilmeisesti osa virantoimituksessa tapahtuneista päihderikkomuksista käsitellä myös tuomioistuimessa. Käytännössä näin menetellään harvoin. Tällainen asia saatetaan tuomioistuinkäsittelyyn lähinnä silloin, kun virkamies samalla syyllistyy muuhun rikokseen, kuten valtionrautateiden palveluksessa oleva raideliikennejuopumukseen. Myös luvaton poissaolo virantoimituksesta on rikoslain nojalla rangaistavaa silloin kun se on kestänyt yli kaksi kuukautta (RL 40:21.3). Käytännössä näin pitkäaikaiset poissaolot johtavatkin usein tuomioistuinkäsittelyyn, kun taas lyhytaikaiset poissaolot käsitellään pääasiassa kurinpitomenettelyssä.

1.5.4. Kurinpitomenettelyssä käytetyt rangaistukset

Posti- ja telelaitoksessa ja valtionrautateillä yleisin seuraamus kurinpitomenettelyssä on sakkorangaistus (60—70 prosenttia kaikista seuraamuksista on sakkoja). Näissä laitoksissa kurinpitoseuraamuksena käytetään runsaasti myös virantoimituksesta erottamista (25—30 prosenttia kaikista seuraamuksista). Sen sijaan viraltapanoa tarkoittava kurinpitomenettely on koko valtionhallinnossa hyvin harvinainen. Vuosittain tuomitaan kurinpitomenettelyssä kaiken kaikkiaan vain muutama viraltapano. Muissa virastoissa kuin posti- ja telelaitoksessa ja valtionrautateillä tavanomaisin kurinpitoseuraamus on varoitus, jota mainituissa laitoksissa taas käytetään hyvin vähän.

Kurinpitomenettelyssä tuomittujen rangaistusten ankaruuden vertaaminen oikeudenkäynnissä tuomittuihin seuraamuksiin on vaikeaa, koska näissä menettelyissä käsitellään yleensä jo lähtökohtaisesti erityyppisiä tekoja. Posti- ja telelaitoksessa ja valtionrautateillä sakkorangaistuksella on kurinpitomenettelyssä niin vallitseva osuus, että voitaneen arvioida ainakin rangaistuslajin valinnan olevan näissä tapauksissa paljolti samanlainen kuin olisi käsi-

teltäessä vastaavia asioita oikeudenkäyntimenettelyssä.

2. Uudistamisen tarve

2.1. Rikoslain 40 luvun säännökset

Voimassa olevat rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevat säännökset ovat suurimmalta osaltaan vanhentuneita eivätkä enää vastaa yhteiskunnassa ja myös virkatoiminnassa viime vuosikymmenien aikana tapahtunutta kehitystä. Säännökset eivät myöskään vastaa rikoslainsäädännölle nykyisin asetettavia vaatimuksia.

Niin kuin aikaisemmin on mainittu, rikoslain 40 luvussa rangaistaviksi säädetyistä teoista osa on sellaisia, että ne on muidenkin kuin virkamiesten tekeminä säädetty rangaistaviksi rikoslain muiden lukujen säännösten nojalla, mutta virkamiehen tekemänä säädetty rangaistavaksi ankarammin. Mainitunlaiset erityissäännökset ovat tarpeettomia, koska rikoslain vastaavien yleisten rangaistussäännösten tunnusmerkistöt ja rangaistusasteikot ovat siinä määrin laaja-alaiset, että rikoksentekijän virkamiesasema voidaan ottaa huomioon rangaistusta mitattaessa. Kun virkamies noissa tapauksissa syyllistyy samalla myös virkavelvollisuutensa rikkomiseen, virkamiehen erityisrangaistus on mahdollista tuolloin tuomita virkavelvollisuuden rikkomista koskevien rangaistussäännösten nojalla.

Yhtenä nykyisten virkarikossäännösten epäkohtana on niiden tunnusmerkistöjen liiallinen yksityiskohtaisuus ja seikkaperäisyys. Rikoslain 40 luvun yli kahdestakymmenestä virkarikoksesta monet koskevat suhteellisen vähäistä osaa nykyisestä hallintokoneistosta. Useat erityissäännöksistä ovat yhteiskunnan ja myös hallinnon kehittymisen ja muuttumisen vuoksi menettäneet merkityksensä. Toisaalta eräät virkarikossäännökset, kuten lahjoman ottamista ja salassapitorikoksia sekä yleisiä virkarikoksia koskevat säännökset, ovat osoittautuneet osittain aukollisiksi ja osittain vaikeasti sovellettaviksi.

Yhtenä virkarikossäännösten epäkohtana voidaan pitää rangaistavuuden ulottumista vähäisiin virkavirheisiin silloinkin, kun noilla esimerkiksi määrättyä menettelytapaa koskevien säännösten rikkomisilla ei ole merkitystä sen paremmin yhteiskunnan kuin kansalaistenkaan kannalta tai säännösten rikkomisesta aiheutuva haitta on vähäinen. Rangaistavuuden ulottamisesta vähäisiinkin rikkomuksiin aiheutuu myös se eräänlaiseksi epäkohdaksi katsottava seikka, että lainsäädännöstä ei ole löydettävissä selviä ohjeita siitä, milloin rikkomus on käsiteltävä kurinpitomenettelyssä ja milloin asia on vietävä tuomioistuimen käsiteltäväksi. Käytännössä sanotut seikat eivät kuitenkaan ole aiheuttaneet kovin suuria ongelmia. Uudessa valtion virkamieslainsäädännössä kurinpitomenettelyn ja tuomioistuinmenettelyn välistä eroa on pyritty selventämään.

2.2. Rikosoikeudellinen virkamieskäsite

Rikoslain 2 luvun 12 §:n rikosoikeudellista virkamieskäsitettä koskevat säännökset ovat osoittautuneet jo miltei rikoslain säätämisestä lähtien aukollisiksi ja vaikeasti tulkittaviksi. Rikoslain voimaantulon jälkeisten vuosikymmenien oikeustieteellisessä kirjallisuudessa muun muassa esitettiin vastakkaisia kannanottoja siitä, oliko vaaleilla valittuja kunnallisia luottamusmiehiä eli lähinnä kunnanvaltuutettuja pidettävä mainitunlaisina virkamiehinä.

Kun viime vuosikymmeninä julkisia tehtäviä on yhä enenevässä määrin uskottu erilaisille julkis- tai yksityisoikeudellisille yhteisöille, näissä tehtävissä toimivien henkilöiden rikosoikeudellinen asema ei nykyisten säännösten perusteella ole riittävällä varmuudella selvitettävissä. Viime vuosien julkisen hallinnon piirissä esille tulleet väärinkäytöstapaukset ovat myös osoittaneet nykyiset säännökset aukollisiksi ja vähintään tulkinnanvaraisiksi etenkin niissä tapauksissa, joissa julkisyhteisöön työsopimussuhteessa oleva on syyllistynyt väärinkäytöksiin. Julkisyhteisöjen työntekijöiden lahjomisrikoksista on tosin otettu säännökset rikoslain 40 lukuun 29 päivänä kesäkuuta 1984 annetulla lailla (505/84).

Etenkin virkarikoksesta syytetyksi joutuvan oikeusturvan kannalta, mutta myös virkatoimien kohteeksi joutuvien kansalaisten sekä valvontaviranomaisten, syyttäjäviranomaisten ja tuomioistuintenkin kannalta rikoslain 2 luvun 12 §:n säännösten uudistaminen on välttämätöntä.

2.3. Seuraamukset

Rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevat säännökset ovat suurimmalta osalta vanhentuneita myös niissä säädettyjen rangaistusasteikkojen osalta. Vuosikymmenien kuluessa eräiden virkarikosten, kuten 40 luvun 7 §:ssä rangaistavaksi säädetyn virkamiehen kavallusrikoksen, rangaistusasteikkoja on tosin eri lainmuutoksilla jossakin määrin lievennetty, mutta silti useista virkarikoksista säädettyjä rangaistuksia on rikoslain nykyiseen yleiseen rangaistustasoon nähden pidettävä kohtuuttomina. Esimerkiksi 40 luvun 2 §:n mukaan rangaistavasta tuomarin vääryydenteosta on säädetty määrätyin edellytyksin vähintään 4 vuoden ja enintään elinkautinen vankeusrangaistus, luvun 6 §:n mukaan rangaistavasta väärennysrikoksesta vähintään 2 ja enintään 8 vuoden vankeusrangaistus sekä 7 §:n mukaan rangaistavasta virkamiehen kavaltamisesta ja siihen liittyneestä tilikirjojen väärentämisestä vähintään 1 ja enintään 10 vuoden vankeusrangaistus.

Eniten jälkeenjääneeksi virkarikoslainsäädäntö on rangaistussäännösten osalta osoittautunut niissä tapauksissa, joissa virkarikoksesta on ainoaksi rangaistukseksi säädetty vain virkamiehille tuomittava erityisrangaistus, viraltapano tai virantoimituksesta erottaminen. Mainitunlaiseen virkarikokseen, esimerkiksi tahalliseen hyötymistarkoituksessa tehtyyn virkarikokseen, yllyttäjänä osallistunut muu kuin virkamies jää nykyisin tuosta rikoksesta kokonaan rankaisematta. Rikoksesta ainoaksi rangaistusseuraamukseksi säädettyä viraltapanoseuraamusta kun ei voida tuomita muulle kuin virkamiehelle.

Epätyydyttävään tulokseen oikeudenkäynnissä joudutaan usein päätymään myös silloin, kun edellämainitunlaiseen virkarikokseen syyllistynyt virkamies on jo ennen rikostuomion antamista erotettu virastaan hallinnollisesti tai on itse eronnut virastaan rikoksen tultua ilmi. Viraltapano ei tuolloin ole enää mahdollista. Mainitussa tapauksessa ei nykyisen oikeuskäytännön mukaan tuomita myöskään viraltapanon sijaisrangaistusta, koska virkamiehen katsotaan muutoin joutuvan saman rikoksen johdosta kaksinkertaisen seuraamuksen kohteeksi. Tuomioistuin joutuukin näin ollen vain toteamaan virkamiehen syyllistyneen sanottuun rikokseen, mutta jäävän rangaistukseen tuomitsematta. Näin esimerkiksi KKO 1981 II 15.

Jossakin määrin voidaan asettaa kysymyksenalaiseksi, voidaanko mainittuja virkamiehille tuomittuja erityisrangaistuksia nykyisin ja varsinkaan uuden virkamieslainsäädännön tultua voimaan enää pitää asianmukaisina. Joka tapauksessa puheena olevat rikoslain 2 luvun 7, 8 ja 10 §:n virantoimituksesta erottamista ja viraltapanoa koskevat säännökset ovat osoittautuneet käytännön vaatimuksia vastaamattomiksi. Erityisrangaistusten sijaisrangaistusta koskevat rikoslain 2 luvun 9 §:n säännökset ovat myös osoittautuneet sinänsä vanhentuneiksi ja vaikeasti tulkittaviksi. Nykyisen oikeuskäytännön mukaan sijaisrangaistus tuomitaan vain aivan poikkeuksellisesti, lähinnä silloin kun virkarikos tulee ilmi vasta sen jälkeen kun virkamies on siirtynyt muihin kuin virkatehtäviin tai eläkeiän saavutettuaan eronnut.

Edellä mainittujen rangaistusseuraamusten lisäksi myös rikoslain 40 luvun 1 §:n ja vastaavasti rikoslain 16 luvun 13 §:n lahjomarikoksiin liittyvät lahjoman menettämistä koskevat säännökset ovat osoittautuneet tarpeettoman paljon tulkintavaikeuksia ja epäyhtenäistä oikeuskäytäntöä aiheuttaviksi.

2.4. Muiden säännösten suhde rikoslain 40 luvun virkarikossäännöksiin

2.4.1. Muualla rikoslaissa olevat säännökset

Rikoslain muihin kuin sen 40 luvussa oleviin virkamiesten tekemiä rikoksia koskeviin eräisiin säännöksiin liittyy se erityispiirre, että säännöksen perusteella ei ole varmuudella pääteltävissä, onko siinä kysymys virkarikoksesta vai virkamiehen tekemästä muusta rikoksesta. Säännökset eivät siten anna riittävän yksiselitteistä vastausta esimerkiksi siihen, onko tapaukseen lisäksi sovellettava rikoslain 40 luvun 20 tai 21 §:n yleisiä virkarikoksia koskevia säännöksiä. Eräiden rangaistussäännösten viraltapanoa ja virantoimituksesta erottamista koskevat säännökset eivät taas näytä olevan sopusoinnussa mainittuja erityisrangaistuksia koskevien rikoslain 2 luvun säännösten kanssa.

2.4.2. Muualla kuin rikoslaissa olevat virkamiesten rikoksia koskevat säännökset

Rikoslain ulkopuolisessa lainsäädännössä on jopa satamäärin sellaisia rangaistussäännöksiä,

jotka koskevat joko yksinomaan tai muiden tekijäryhmien ohella myös virkamiesten tekemiä rikoksia. Näistä eri erityislakien säätämisen yhteydessä laadituista rangaistussäännöksistä ei myöskään riittävässä määrin käy selville, mikä on näiden rikosten ja niistä tuomittavien rangaistusten suhde rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyihin virkarikoksiin. Noiden eri aikoina ja eri yhteyksissä säädettyjen lakien sinänsä samankaltaisia tekoja, eli useimmiten toimessa saatujen tietojen salassapitovelvollisuuden rikkomista, koskevat rikoksen tunnusmerkistöt saattavat perusteettomasti poiketa toisistaan. Lisäksi saattavat samankaltaisista rikoksista, lähinnä juuri salassapitorikoksista säädetyt rangaistukset poiketa huomattavasti toisistaan ja rikoslaissa vastaavanlaisista rikoksista säädetyistä rangaistuksista. Salassapitorikoksesta säädetyt enimmäisrangaistukset saattavat siten vaihdella sakosta aina 4 vuoden vankeusrangaistukseen.

3. Esityksen lähtökohdat ja tavoitteet

3.1. Virkamiesten aseman ja tehtävien muuttuminen

Suomalainen yhteiskunta on rikoslain säätämisen jälkeen etenkin viime vuosikymmeninä kokenut voimakkaan elinkeino- ja väestörakenteen muutoksen. Valtion ja muun julkisen hallinnon tehtävät ovat tänä aikana etenkin taloudellisella ja sosiaalisella sekä sivistystoiminnan alalla laajentuneet ja monipuolistuneet. Julkishallinnon toiminta ei siten enää ole pääasiallisesti vain julkisen vallan käyttöä. Samanaikaisesti julkisia tehtäviä ja niihin liittyvää julkista valtaa on yhä entistä enemmän uskottu muiden kuin julkisyhteisöjen hoidettaviksi. Julkisen hallinnon toiminnan laajentuminen on samalla merkinnyt valtion ja kuntien sekä muiden julkisyhteisöjen palveluksessa olevan henkilöstön voimakasta kasvua ja samalla myös ammattirakenteen huomattavaa muutosta.

Erityisesti 1960-luvulta lähtien on otettu aikaisempaa enemmän työsopimussuhteista henkilöstöä sellaisiin tehtäviin, joita ennen joko yksinomaan tai pääasiallisesti ovat hoitaneet virkamiehet. Valtion palveluksessa olevasta yhteensä noin 210 000 henkilöstä on siten nykyisin virkasuhteessa tai siihen verrattavassa palvelussuhteessa noin 130 000 ja työsuhteessa noin 80 000 henkilöä. Kuntien ja kuntainliittojen palveluksessa olevasta yhteensä noin 400 000 henkilöstä on vastaavasti virkasuhteessa ja siihen verrattavassa palvelussuhteessa noin 220 000 ja työsuhteessa noin 180 000 henkilöä. Yhteiskunnan yleisen kehityksen ja muuttumisen myötä myös virkamiesten asema on käytännössä muuttunut. Nykyisin virkamiehet rinnastetaan jo useissa suhteissa muihin palkansaajiin.

3.2. Uusi valtion virkamieslainsäädäntö

Valtion virkamiesten aseman sekä oikeuksia ja velvollisuuksia koskevan lainsäädännön uudistamista on jo kauan pidetty välttämättömänä, koska tämä lainsäädäntö on ollut varsin vanhaa, hajanaista ja puutteellista. Yhteiskunnan tehtävien lisääntyessä ja yhteiskunnan voimakkaasti muuttuessa virkamieslainsäädännön epäkohdat ovat viime vuosina käyneet yhä tuntuvammiksi. Vuosia kestäneen valmistelun jälkeen valtion virkamieslainsäädäntö on nyt uudistettu vuoden 1988 alusta voimaan tulleilla laeilla. Säännökset valtion virkamiesten oikeudellisesta asemesta, oikeuksista ja velvollisuuksista ovat valtion virkamieslaissa (755/86).

Valtion virkamieslaki koskee vain valtion välittömässä palveluksessa olevia. Lain 4 §:n 1 momentin mukaan (1101/87) lakia ei sovelleta momentissa mainittuihin eduskunnan ja sen eri toimielimien, tasavallan presidentin kanslian eikä myöskään Suomen Pankin, Postipankin ja kansaneläkelaitoksen virkamiehiin ja toimihenkilöihin, ellei siitä lailla toisin säädetä. Lakia ei myöskään sovelleta luottamustoimen luonteisiin sivutehtäviin. Lain 4 §:n 2 momentin mukaan valtioon työsopimussuhteessa olevat työntekijät ja myös henkilöt, jotka täyttävät muusta kuin virkasuhteesta johtuvaa julkisoikeudellista velvollisuutta, esimerkiksi asevelvollisuutta, jäävät lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Uudella virkamieslainsäädännöllä on valtion eri virkamiesryhmien oikeudellista asemaa pyritty yhtenäistämään sekä vähentämään erilaisissa palvelussuhteissa olevien henkilöiden oikeudellisessa asemassa olevia eroavaisuuksia. Virkamiesten oikeudellisen aseman kannalta merkityksellisin muutos on siinä, että virkamieslain 46 §:n mukaan kaikkien valtion virkamiesten virkasuhde voidaan nyt pääsääntöisesti irtisanoa päättymään tietyn irtisanomisajan

kuluttua. Viranomaisen taholta irtisanominen voi kuitenkin yleensä tapahtua vain laissa mainituilla perusteilla. Poikkeuksena tästä ovat tuomarin virassa olevat, joiden virkasuhdetta ei uudenkaan lain mukaan voida irtisanoa. Poikkeusasemassa ovat myös lain 47 §:ssä luetellut virkamiehet, joiden asema ja valtuudet ovat sellaisia, että heidän tulee nauttia erityistä luottamusta tai olla erityisen valvonnan alaisina. Mainitun pykälän mukaan tähän ryhmään kuuluva virkamies, kuten poliisimies ja sotilasvirassa oleva, voidaan irtisanoa pääsääntöä helpommin eli ''kun siihen on syytä''. Myös tilapäiseen virkasuhteeseen otetut virkamiehet voidaan irtisanoa viimeksi mainitulla perusteella.

Irtisanomisen lisäksi valtion virkamies voidaan virkamieslain 57 §:n mukaan määrätä erityisessä kurinpitomenettelyssä pantavaksi viralta, jos hän toimii vastoin virkavelvollisuuksiaan tai laiminlyö niitä. Kurinpitorangaistuksena voidaan tuomita myös kirjallinen varoitus tai virantoimituksesta erottaminen vähintään 1 ja enintään 6 kuukaudeksi. Uuden lain mukaan kurinpitosäännökset koskevat lähes kaikkia valtion virkamiehiä ja siis toisin kuin nykyisten säännösten mukaan yleensä myös laitosten ja virastojen johtoon kuuluvia. Kurinpitosäännökset eivät kuitenkaan edelleenkään koske tuomarin virassa olevia eivätkä myöskään valtioneuvoston oikeuskansleria ja apulaisoikeuskansleria eikä luottamushenkilöitä. Tuomarin virassa oleva voidaan edelleenkin panna viralta vain hallitusmuodon 91 §:ssä edellytetyin tavoin eli vain tuomioistuimen päätöksellä rikoksen perusteella. Valtion virkamieslain kurinpitomenettelyä koskevat säännökset eivät myöskään koske rikoslain 45 luvun alaisia sotilasvirassa tai -toimessa palvelevia virkamiehiä.

Valtion virkamieslain 5 lukuun on otettu perussäännökset virkamiehen yleisistä velvollisuuksista eli juuri niistä velvollisuuksista, joiden vastainen menettely saattaa johtaa virkasuhteen irtisanomiseen tai kurinpitomenettelyyn taikka virkasyytemenettelyyn tuomioistuimessa. Virkatehtävien yleisen hoidon kannalta merkittävin näistä säännöksistä on virkamieslain 20 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan virkamiehen on suoritettava virkatehtävät asianmukaisesti ja viivytyksettä. Hallituksen esityksen perusteluissa on tältä osin todettu, että velvollisuus suorittaa virkatehtävät asianmukaisesti merkitsee muun muassa sitä, että virkatehtävät on suoritettava asianomaiset säännökset huomioon ottaen myös mahdollisimman tehokkaasti ja taloudellisesti. Momentin toisen virkkeen mukaan virkamiehen on myös noudatettava työnjohto- ja työnvalvontamääräyksiä. Tältä osin perusteluissa on todettu, että hallitusmuodon 92 §:ssä säädetystä hallinnon lainalaisuuden periaatteesta kuitenkin johtuu, että virkamies on ratkaisutoiminnassaan sidottu viime kädessä lakiin.

Valtion virkamieslain 20 §:n 2 momentissa virkamiehelle on säädetty velvollisuus osallistua viraston toiminnan kannalta tarpeelliseksi katsottavaan koulutukseen ja pykälän 3 momentissa velvollisuus käyttäytyä virkamiesasemansa edellyttämällä tavalla. Lain 21 §:ssä virkamiehelle on asetettu velvoitus pidättäytyä taloudellisista tai muista etuuksista, jos se voi heikentää luottamusta virkamieheen tai viranomaiseen. Virkamiehen salassapitovelvollisuudesta on säännös lain 23 §:ssä ja virkamiehen oikeudesta sivutoimiin lain 24 §:ssä. Lakiin on otettu säännökset myös eräistä muista virkamiehen velvollisuuksista, kuten velvollisuudesta asua määrätyllä paikkakunnalla viranhoitamista varten.

Vaikka valtion virkamieslain uudet säännökset koskevat vain valtion virkamiehiä, virkamieslainsäädännön tultua voimaan valtion ja kunnallisia virkamiehiä koskevat säännökset tulevat joka tapauksessa nykyistä huomattavasti yhtenäisemmiksi. Useimpien kunnallisten virkasääntöjen perustana oleva vuonna 1981 hyväksytty kunnallisen virkasäännön mallisääntö on mahdollisuuksien mukaan pyritty laatimaan samansisältöiseksi valtion virkamieslainsäädännön perustana olevan, jäljempänä selostettujen julkishenkilöstön oikeusasemakomitean I osamietinnössä ehdotettujen vastaavien säännösten kanssa.

3.3. Virkavelvollisuuden rikkomisen rangaistavuus

Yhteiskunnan tehtävien laajentuessa sekä virkamiesten tehtävien ja aseman vastaavasti muuttuessa yhä enemmän muiden palkansaajien asemaa vastaavaksi, voidaan asettaa kysymyksenalaiseksi, ovatko virkamiehiä koskevat erityiset virkarikossäännökset enää tarpeen. Vaihtoehtona nykyiselle virkavastuujärjestelmälle saattaisi tällöin olla esimerkiksi järjestelmä, jossa vakavimmat virassa tapahtuneet rik-

keet rangaistaisiin rikoslain muitakin kuin virkamiehiä koskevien rikoslain yleisten säännösten nojalla ja muut virkamiesten rikkeet saatettaisiin kurinpitomenettelyssä rangaistaviksi. Tämäntapainen järjestelmä on saatettu voimaan esimerkiksi Ruotsissa vuoden 1975 virkavastuusäännöksillä.

Tämä hallituksen esitys perustuu kuitenkin siihen näkemykseen, että kaikista muutoksista huolimatta julkisyhteisöjen taholta tapahtuva julkisen vallan käyttö ja virkatoiminta yleensäkin on luonteeltaan sellaista, että kaikkia kansalaisia koskevat rikoslain säännökset eivät yksistään riitä takaamaan virkatehtävien asianmukaista hoitoa ja niiden lainmukaisuutta. Virkavastuujärjestelmän tulisi siten edelleenkin perustua rikoslakiin sijoitettaviin erityisiin virkarikossäännöksiin. Virkamiesten aseman muuttuminen on tällöin kuitenkin otettava huomioon siten, että virkarikoksina rangaistaisiin vain sellaiset teot ja laiminlyönnit, joilla on merkitystä virkatoiminnan asianmukaisen hoidon kannalta ja joista ei ole säädetty rangaistusta muualla rikoslaissa tai muualla laissa. Vastaavasti virkarikoksista olisi rangaistusseuraamuksena ensi sijassa käytettävä rikoksista yleensä aiheutuvia rangaistusseuraamuksia. Virkamiehille tuomittavia erityisiä rangaistusseuraamuksia olisi käytettävä vain siinä tapauksessa, että virkarikosten erityislaatu sitä vaatii.

3.4. Virkarikoksina rangaistavat teot ja laiminlyönnit

3.4.1. Erityiset virkarikokset

Virkarikossäännösten suunnittelun yhtenä lähtökohtana on, että rangaistavuus liitetään ensi sijassa sellaisiin tekoihin ja laiminlyönteihin, jotka ovat erityisen moitittavia yhteiskunnan ja yksityisen kansalaisen kannalta. Monet virkamiehet käyttävät yhä huomattavaa julkista valtaa, jolloin on mahdollista hyvinkin syvällisesti puuttua kansalaisten elämään ja oikeuksiin. Sen vuoksi on tärkeää, että virkarikossäännöksissä säädetään rangaistaviksi ainakin vakavimmat kansalaisiin kohdistuvat julkisen vallan väärinkäyttötapaukset ja siten mahdollisimman selvästi tuodaan esille julkisen vallan väärinkäytön tuomittavuus.

Rangaistavuuden perusteeksi asetettavasta erityisestä moitittavuudesta on myös kysymys, jos virka-asemaa käytetään väärin hyödyn hankkimiseksi tai toisen vahingoksi tai jos virkamies ottaa vastaan lahjan tai muun edun, jolla pyritään vaikuttamaan hänen virkatoimintaansa. Virkatoimintaan kohdistuvien puolueettomuus- ja luotettavuusvaatimusten erityiseksi tehostamiseksi on siten tarpeen säätää rangaistaviksi myös hyödyn hankkimiseksi tai vahingon aiheuttamiseksi tapahtuva virka-aseman väärinkäyttäminen ja lahjomarikokset eri muodoissaan.

Näyttää myös olevan välttämätöntä, että rikoslain 40 luvun 19 a §:ssä nykyisin rangaistavaksi säädetty salassapitovelvollisuuden rikkominen säädettäisiin edelleenkin rangaistavaksi erityisenä virkarikoksena. Yleisessä rikoslaissa ei ole vastaavanlaista rangaistussäännöstä. Myöskään muualla laissa olevat erilaiset määrätyssä virassa tai toimessa tai tehtävässä saatujen tietojen salassapitovelvollisuutta ja sen rikkomista koskevat säännökset eivät ole yksistään riittäviä korvaamaan erityistä virkarikossäännöstä.

3.4.2. Tarpeettomiksi jääneet säännökset

Enää ei ole perusteltua, että jokin yleisesti rangaistavaksi säädetty teko, kuten kavaltaminen, tulisi säätää ankarammin rangaistavaksi virkamiehen tekemänä. Rikoslain yleisiä rikoksia koskevien säännösten rangaistusasteikot ovat myös siinä määrin laajoja, että virkamiehen tekemään yleiseen rikokseen mahdollisesti liittyvä erityinen moitittavuus voidaan ottaa huomioon rangaistusta mitattaessa. Tästä syystä niin sanotuista epävarsinaisista virkarikoksista sekä rikoslain 40 luvun nykyisestä 22 §:n virkatoiminnan yhteydessä tehtyjä muita rikoksia kuin virkarikoksia koskevasta säännöksestä voidaan luopua.

Rikoslain 40 luvussa on nykyisin myös lukuisia rangaistussäännöksiä, jotka koskevat suhteellisen vähäistä osaa hallintokoneistosta ja ovat yhteiskunnan ja hallinnon kehittymisen ja muuttumisen vuoksi menettäneet käytännöllisen merkityksensä. Sen vuoksi näistä vain määrättyjä hallinnonaloja koskevista rangaistussäännöksistä on syytä luopua ja jättää niissä nykyisin rangaistavaksi säädetyt teot ja laiminlyönnit rangaistaviksi virkavelvollisuuden rikkomista koskevien uusien säännösten nojalla.

Edellä kosketeltujen rikosten lisäksi myös rikoslain 40 luvun 19 b §:n virkamiehen päih-

tymystä ja 21 §:n 3 momentin virkamiehen aiheetonta poissaoloa koskevia säännöksiä voidaan jo nykyisin pitää tarpeettomina ja niistäkin voidaan siten luopua. Mainitut rikkeet voitaisiin vastaisuudessa rangaista virkavelvollisuuden rikkomisena.

3.4.3. Yleiset virkarikokset

Virkatoiminnan ominaisuuksien tulisi olla määräävänä harkittaessa, minkälaiset muut virkavelvollisuuden rikkomiset olisi säädettävä virkarikoksina rangaistaviksi. Virkamiehen muiden kuin edellä mainittujen lainvastaisten virkatointen voidaan katsoa kohdistuvan lähinnä vain asianomaiseen julkisyhteisöön työnantajana. Mikäli huomiota kiinnitettäisiin yksinomaan rikkomusten tähän puoleen, saattaisi olla perusteltua päätyä ratkaisuun, jossa vain edellä mainitut erityisen moitittavaksi katsotut teot ja laiminlyönnit säädettäisiin virkarikoksiksi, muunlaisten tapausten eli lähinnä nykyisten tahallisena ilman hyötymis- tai vahingoittamistarkoitusta tapahtuneena virkarikoksena tai tuottamuksellisena virkavirheenä rangaistavien tekojen jäädessä pelkästään kurinpidollisen vastuujärjestelmän piiriin. Mainittujen tekojen rankaisemisesta luopumista ja jättämistä kurinpitomenettelyn varaan on ehdotettu muun muassa rikosoikeuskomitean mietinnössä (komiteanmietintö 1976:72) ja julkishenkilöstön oikeusasemakomitean I osamietinnössä (komiteanmietintö 1979:26).

Rikosoikeudellisen ja kurinpidollisen vastuun selvä erottaminen toisistaan edellä mainituin tavoin johtaisi mitä ilmeisemmin siihen, että rikosoikeudellisen virkavastuun ulkopuolelle jäisi myös sellaisia tapauksia, joissa lainvastaisella virkatoiminnalla on aiheutettu korvattavaa vahinkoa tai haittaa ulkopuoliselle. Virkatoiminnan johdosta vahinkoa tai haittaa kärsineellä olisi tosin tuolloin mahdollista päästä oikeuksiinsa nostamalla vahingonkorvauskanne virkamiestä ja julkisyhteisöä vastaan siviilioikeudellisessa järjestyksessä. Vahinkoa kärsinyt jäisi kuitenkin vaille sitä apua, jonka poliisiviranomaiset hänelle nykyisin antavat rikosten selvittämisessä ja vaille myös sitä asiantuntemusta, jonka viralliset syyttäjät omaavat rikossyytteitä nostettaessa ja ajettaessa.

Suomen oikeusjärjestykselle on jo vanhastaan ollut ominaista, että virkamiesten on vastattava lainvastaisista toimistaan niin yhteiskunnalle kuin niistä kärsimään joutuneille yksityisille henkilöille. Tämä hallitusmuodon 92 ja 93 §:ssä kansalaisille taattu oikeussuoja toteutuisi huonosti, jos lainvastaisiin virkatoimiin voitaisiin puuttua vain virastojen kurinpitomenettelyssä tai muilla sisäisillä järjestelyillä.

Harkittaessa lainvastaisten virkatoimien rangaistavuuden laajuutta ja esimerkiksi kaikkien nykyisin tuottamuksellisena virkavirheenä rangaistavien virkavelvollisuuden rikkomisten jättämistä ensisijaisesti kurinpitomenettelyssä käsiteltäväksi on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että läheskään kaikki julkisia tehtäviä hoitavat ja julkista valtaa käyttävät henkilöt eivät ole kurinpidollisen vastuun alaisia. Rikosoikeudellisesta vastuusta luopuminen aiheuttaisi näin ollen sen, että tällaiset henkilöt, kuten luottamusmiehet ja tuomarit, olisivat vain vahingonkorvausvastuussa sellaisista virkavirheistä, joista muut rikosoikeudellisessa mielessä virkamiehiksi katsottavat henkilöt voitaisiin saattaa kurinpidolliseen vastuuseen.

Kurinpitomenettelyn ulkopuolelle jäävät virkamiehet voitaisiin tosin saattaa kurinpitorangaistuksia vastaavan rangaistusuhan alaiseksi säätämällä myös tuottamukselliset virkavirheet rangaistaviksi heidän tekeminään. Eri virkamiesryhmien asettaminen mainituista syistä eri laajuudessa rangaistusuhan alaiseksi ei kuitenkaan olisi hallitusmuodon 5 §:ssä ilmaistun yhdenvertaisuusperiaatteen mukaista eikä sitä muutoinkaan voida pitää tarkoituksenmukaisena. Erilaisesta rangaistusvastuusta aiheutuisi myös se, että asianomistajan itsenäisen syyteoikeuden ulottuvuus riippuisi ratkaisevasti siitä, voitaisiinko virkamies saattaa kurinpitovastuuseen vai ei.

Edellä esitetyillä perusteilla hallituksen esityksessä on lähdetty siitä, ettei tahallisen virkarikoksen eikä myöskään tuottamuksellisen virkarikoksen rangaistavuudesta ole syytä kokonaan luopua. Myös uuteen virkamieslainsäädäntöön sisältyvät virkamiesten kurinpitomenettelyä koskevat säännökset perustuvat siihen, että tuottamuksellisetkin virkarikokset jäisivät edelleen rangaistusuhan alaisiksi.

Vaikka tuottamuksellisetkin virkarikokset jäisivät rangaistaviksi, rangaistavuuden ulottaminen vähäisiin, lähinnä määrättyä menettelytapaa koskevien säännösten rikkomuksiin, joilla ei ole viran asianmukaisen hoidon tai yksityisten etujen kannalta mainittavampaa merkitystä, ei nykyoloissa ole tarkoituksenmukaista.

Luonnollisempaa on, että mainitunlaiset rikkomukset käsitellään, jos siihen katsotaan olevan aihetta, kurinpitomenettelyssä. Vähäisten rikkomusten rikosoikeudellisesta rangaistavuudesta voidaan näin ollen luopua.

3.5. Rikosoikeudellisen virkamieskäsitteen selventäminen

Rikoslaissa on alun alkaen omaksuttu virkamieskäsite, joka on hallinto-oikeudellista virkamieskäsitettä huomattavasti laajempi. Kun julkisia tehtäviä on viime vuosikymmeninä uskottu aikaisempaa enemmän muillekin kuin julkisyhteisöille ja niiden virkamiehille, näyttää selvältä, että rikosoikeudellinen virkamieskäsite on edelleenkin määriteltävä hallinto-oikeudellista virkamieskäsitettä laaja-alaisemmaksi.

Jotta virkarikossäännösten avulla voitaisiin riittävästi edistää julkisen vallan käytön lainmukaisuutta, tulisi virkarikossäännösten koskea kaikkia niitä henkilöitä, jotka vähänkään merkittävällä tavalla hoitavat tällaisia asioita. Virkarikossäännösten soveltaminen ei siten ainakaan periaatteessa saisi riippua henkilön palvelussuhteen laadusta julkisyhteisöön eikä siitäkään, millä tavoin jonkin julkisen tehtävän hoito on organisatorisesti järjestetty. Julkisen vallan kohteena olevien yksityisten kannalta tällaiset henkilöhallinnolliset tai organisatoriset seikat ovat ilmeisestikin vähemmän merkityksellisiä. Heidän etunsa mukaista pikemminkin on, että vallankäyttö kaikissa tapauksissa olisi samojen tai ainakin yhtäläisten säännösten alaista.

Julkista valtaa käyttävät kuitenkin yleisemmin julkisyhteisöihin eli siis lähinnä valtioon ja kuntiin virkasuhteessa olevat henkilöt ja näiden yhteisöjen luottamushenkilöt. Virkamieskäsitteen rikosoikeudellisessa määrittelyssä voidaan siten lähteä siitä, että ensisijaisesti nämä henkilöryhmät kuuluisivat käsitteen piiriin. Kaikilla julkisyhteisön virkamiehillä ja luottamushenkilöillä ei kuitenkaan ole sellaista asemaa, jossa he käyttäisivät ulkopuolisiin kohdistuvaa julkista valtaa. Saattaisi siten olla riittävää, että virkamieskäsite tässäkin henkilöryhmässä ulotettaisiin koskemaan vain julkista valtaa käyttäviä. Tämän suuntaiseen ratkaisuun päädyttiin nykyistä lakia edeltäneenä kautena Ruotsissa, jonka virkarikossäännökset alun perin ovat olleet pääpiirteittäin samanlaiset kuin Suomen virkarikoksia koskevat säännökset.

Rikosoikeudellisesti varmempaan ja yksiselitteisempään virkamieskäsitteeseen kuitenkin päädytään, jos rikosoikeudellinen virkamieskäsite ensisijaisesti määritellään virkamiehen aseman perusteella. Virkamieskäsitteen rajoittaminen vain julkista valtaa käyttäviin olisi omiaan tekemään virkamieskäsitteen kovin tulkinnanvaraiseksi ja vaikeaselkoiseksi, mitä taas ei voida rikosoikeudellinen täsmällisyysvaatimus huomioon ottaen pitää hyväksyttävänä sen paremmin virkamiehen itsensä, hänen työnantajansa, virkamiesten toimintaa valvovien viranomaisten kuin myöskään virkatoimien kohteeksi joutuvien kannalta. Näin ollen esityksessä on päädytty siihen, että kaikki julkisyhteisöjen virkamiehet olisivat edelleenkin virkamiehiä myös rikosoikeudellisessa mielessä.

Osa julkisyhteisöjen toiminnasta on organisoitu niiden varsinaisesta viranomaiskoneistosta erillisiin laitoksiin. Virkamiehiksi rikosoikeudellisessa mielessä olisi katsottava myös ne henkilöt, jotka ovat virkasuhteessa tai siihen rinnastettavissa olevassa palvelussuhteessa julkisyhteisön itsenäiseen laitokseen. Tällaisia julkisyhteisön itsenäisiä laitoksia ovat muun muassa Suomen Pankki, kansaneläkelaitos ja kunnallinen eläkelaitos.

Niin kuin nykyisinkin, virkamiehiä rikosoikeudellisessa mielessä olisivat myös julkisyhteisöjen luottamushenkilöt, kuten kunnanvaltuutetut ja kunnallisten lautakuntien jäsenet. Vastaavasti myös julkisyhteisöjen itsenäisten laitosten luottamushenkilöt, kuten Suomen Pankin pankkivaltuusmiehet ja kansaneläkelaitoksen valtuutetut olisi määriteltävä virkamiehiksi sekä myös julkisyhteisöjen yhteydessä toimivien erilaisten toimikuntien jäsenet.

Kansanedustajat ovat myös eräänlaisia luottamushenkilöitä. Kansanedustajien valtiosäännön mukaisen aseman kanssa näyttäisi kuitenkin olevan ristiriidassa se, että heidät määriteltäisiin virkamiehiksi rikosoikeudellisessa mielessä.

Virkarikossäännösten tulisi koskea myös niitä tapauksia, joissa julkisia tehtäviä hoitavat muut kuin edellä mainitut julkisyhteisöt ja niiden itsenäiset laitokset. Virkamiehiä olisivat siten esimerkiksi Suomen Asianajajaliiton hallituksen jäsenet asianajajaan kohdistuvasta kurinpitotoimista päättäessään.

3.6. Julkisyhteisöön työsopimussuhteessa olevien henkilöiden rikosoikeudellinen asema

Virkarikossäännösten ulottaminen tavoitteenasettelun mukaisesti koskemaan kaikkea julkisen vallan käyttöä puoltaisi sellaista ratkaisua, että rikosoikeudellisessa mielessä virkamiehiksi katsottaisiin myös ne julkisen vallan käyttäjät, jotka ovat työsopimussuhteessa julkisyhteisöön tai sen itsenäiseen laitokseen. Viime vuosina ilmenneet julkisyhteisöjen eräiden työsopimussuhteessa olleiden henkilöiden väärinkäytökset eli lähinnä lahjusrikokset saattaisivat myös puoltaa sellaista ratkaisua, että julkisyhteisöjen työntekijät saatettaisiin saman rangaistusuhan alaisiksi virkamiesten kanssa määrittelemällä myös heidät virkamiehiksi rikosoikeudellisesti.

Työntekijöiden määrittely rikoslaissa virkamiehiksi olisi kuitenkin ristiriidassa vallitsevan oikeudellisen käsitteistön ja yleisen kielenkäytön kanssa, sillä julkisyhteisöjen palvelussuhteiden eri lajit kuvataan juuri käsitteiden virka- ja työsuhde sekä vastaavasti virkamies ja työntekijä avulla. Voidaan myös lähteä siitä, että vaikka virkamiesten asema on vuosien mittaan huomattavassa määrin lähentynyt työsuhteessa olevien asemaa, virkamiesten asemaan ja tehtäviin liittyy edelleen sellaisia erityispiirteitä, että heidät voidaan asettaa rikosoikeudellisesti erityisasemaan. Kun lisäksi on pyrittävä siihen, että työsuhteessa olevat henkilöt eivät hoitaisi julkisyhteisöjen julkisia tehtäviä eivätkä käyttäisi päätösvaltaa, esityksessä lähdetään siitä, että julkisyhteisöjen työntekijöitä ei katsottaisi virkamiehiksi rikosoikeudellisessa mielessä.

Säännöksiä laadittaessa on kuitenkin otettava huomioon, että käytännössä julkisyhteisön työntekijät saattavat edelleenkin eräissä tapauksissa osallistua päätöksentekoon ja virkamiesten tavoin muuhun julkisen vallan käyttöön. Tuolloin on asianmukaista, että myös julkisyhteisön työntekijät noissa tehtävissään joutuvat periaatteessa vastaavanlaisen rangaistusuhan alaisiksi kuin virkamiehet. Rangaistusvastuuta ei ole kuitenkaan tarpeen ulottaa lievimpiin virkavelvollisuuden rikkomista vastaaviin rikkomuksiin. Lisäksi olisi lahjomarikokset ja salassapitovelvollisuuden rikkominen myös julkisyhteisön työntekijän tekemänä säädettävä rangaistusuhan alaiseksi. Myös julkisyhteisöjen itsenäisten laitosten työntekijät olisi saatettava mainittujen rangaistussäännösten alaisiksi.

3.7. Seuraamukset

Virkamiehille tuomittavat erityisrangaistukset, viraltapano ja virantoimituksesta erottaminen, ovat etenkin viime vuosien oikeuskäytännössä osoittautuneet vanhentuneiksi ja epäkohtia aiheuttaviksi varsinkin silloin kun ne on säädetty ainoaksi rangaistukseksi tai päärangaistukseksi jossakin lainkohdassa rangaistavaksi säädetystä teosta. Epäkohtien poistamiseksi ja samalla virkamiesten saattamiseksi mahdollisuuksien mukaan rikosoikeudellisesti yhtäläiseen asemaan muiden kansalaisten kanssa kaikista virkarikoksina rangaistaviksi säädetyistä teoista tulisi rangaistusuhkana seurata yleistä lajia oleva rangaistus eli sakko tai vankeus joko vaihtoehtoisena tai ainoana rangaistuksena. Lievimmistä virkarikoksista olisi kuitenkin voitava tuomita erityisrangaistuksena varoitus vaihtoehtoisena rangaistuksena sakon kanssa.

Virkamiehille tuomittavalla viraltapanoseuraamuksella voidaan nykyisen lain mukaan katsoa olevan kaksi erilaista tarkoitusta. Toisaalta viraltapano on tarkoitettu rangaistukseksi yleisten rangaistusten, sakon ja vankeuden tavoin. Toisaalta viraltapanoseuraamuksella on merkitystä silloin kun virkamiehen palvelussuhde on tarpeen katkaista hänen osoittauduttuaan sopimattomaksi olemaan virkamiehenä.

Viraltapanoseuraamuksen merkitys rangaistusuhkana on olojen muuttuessa huomattavasti vähentynyt. Sen merkitys rangaistuksena tulee ehdotuksen mukaan edelleen vähenemään siitä syystä, että kaikista vakavimmista virkarikoksista voitaisiin tuomita vankeusrangaistus. Harkittaessa viraltapanoseuraamuksen tarpeellisuutta virkamiehille tuomittavana seuraamuksena päähuomio on näin ollen syytä kiinnittää viraltapanon merkitykseen keinona sopimattomaksi osoittautuneen virkamiehen virkasuhteen katkaisemiseksi.

Viraltapanoseuraamuksen merkitys virkamiehen palvelussuhteen katkaisemiseksi on vähentynyt huomattavasti valtion uuden virkamieslainsäädännön irtisanomis- ja kurinpitosäännösten johdosta. Kuitenkin on otettava huomioon, että mainitut säännökset eivät edelleenkään koske tuomarin virassa olevia eivätkä

myöskään luottamushenkilöitä. Viraltapanoseuraamuksen tarpeellisuutta harkittaessa voidaan näin ollen päätyä siihen, että mainittu seuraamus on edelleenkin tarpeen ainakin niitä käytännössä tosin jokseenkin harvoin esiintyviä tapauksia varten, jolloin niin sanottu erottamaton virkamies on rikoksellaan osoittautunut sopimattomaksi toimimaan virkamiehenä.

Hallitusmuodon kansalaisten yhdenvertaisuutta koskevat säännökset ja rikosoikeudelliset periaatteet huomioon ottaen ei voida pitää hyväksyttävänä sellaista järjestelmää, jossa samasta rikoksesta säädetty rangaistusuhka olisi erilainen riippuen siitä, onko syytetty virkamiesten irtisanomista ja kurinpitomenettelyä koskevien säännösten alainen vai ei. Esityksen viraltapanoa koskevat säännökset on näin ollen ulotettu koskemaan kaikkia 2 luvun 12 §:n mukaisia virkamiehiä.

Vastaaviin näkökohtiin on kiinnitettävä huomiota rikoslain 2 luvun 7 ja 10 §:n viraltapanoa koskevien ja 9 §:n erityisrangaistusten sijaisrangaistuksia koskevien vanhentuneiksi ja ongelmallisiksi osoittautuneiden säännösten tarpeellisuutta ja niiden tarkempaa sisältöä harkittaessa. Mahdollisuus yleistä lajia olevien rangaistusten tuomitsemiseen kaikista virkarikoksista näyttäisi tällöin aiheuttavan sen, että tuomioistuinmenettelyyn huonosti soveltuvasta virantoimituksesta erottamisesta voitaisiin samalla luopua.

Pyrkimys saattaa virkarikoksista tuomittavat seuraamukset yleisesti käytettävien seuraamusten kaltaisiksi aiheuttaa myös sen, että rikoslain 16 luvun 13 §:n ja 40 luvun 1 §:ssä nykyisin olevat lahjomarikoksien menettämisseuraamusta koskevat säännökset olisi pyrittävä saattamaan rikosten yleisiä menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä vastaaviksi.

3.8. Rikosten vanhentuminen

Rikosten vanhentumista koskevia säännöksiä uudistettaessa vuonna 1973 hallituksen esityksessä (130/1972 vp.) todettiin, että virkarikokset tulisi siinä määrin kuin se oli mahdollista saattaa vanhentumisaikojen osalta samaan asemaan kuin muut rikokset. Esityksessä kuitenkin katsottiin, että virkarikoksista tuomittavat erityisrangaistukset eivät olleet välittömästi verrattavissa yleistä lajia oleviin rangaistuksiin, minkä vuoksi virkarikosten vanhentumista koskeva erityissäännös oli edelleen tarpeen. Myöskään silloin voimassa olleita virkarikosten 10 ja 5 vuoden vanhentumisaikoja ei katsottu aiheelliseksi ehdottaa muutettaviksi.

Rikoslain 8 luvun (138/73) 1 §:n 4 momentin mukaan rikosten yleiset vanhentumisajat koskevatkin myös virkarikoksia kuitenkin sellaisin poikkeuksin, että jos virkarikoksesta asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa saattaa seurata viraltapano, vanhentumisaika on vähintään 10 vuotta. Virkarikoksen lyhin vanhentumisaika on taas yleisen 2 vuoden vanhentumisajan sijasta 5 vuotta.

Virkarikoksista tuomittaviin rangaistusseuraamuksiin ehdotetaan huomattavia muutoksia lähinnä siinä tarkoituksessa, että virkamiehet tulisivat mahdollisuuksien mukaan rikosoikeudellisesti yhtäläiseen asemaan muiden kansalaisten kanssa. Viraltapanoseuraamuksesta ja varoituksesta ei kuitenkaan ehdoteta luovuttavaksi. Viraltapano ei kuitenkaan enää olisi mistään rikoksesta ainoa tuomittava seuraamus eli päärangaistus, vaan se tuomittaisiin vain yleistä lajia olevan rangaistuksen eli lähinnä vankeuden lisäksi.

Ehdotettujen muutosten johdosta on harkittu myös virkarikosten vanhentumissäännösten muuttamisen tarvetta. Tältä osin on todettu, että kun ehdotuksen mukaan virkarikosten erityisasema kuitenkin säilyy, virkarikosten lyhimmän eli 5 vuoden pituisen vanhentumisajan muuttamiseen ei ole aihetta. Viraltapanoseuraamuksen merkityksen ja tuomitsemisen edellytysten muuttumisen vuoksi on kuitenkin päädytty ehdottamaan, että viraltapanoseuraamukseen liittyvästä erityisestä 10 vuoden vanhentumisajasta luovuttaisiin.

Ehdotuksen mukaan julkisyhteisön työntekijät eivät olisi virkarikosvastuussa. Eräiden rikosten osalta he olisivat kuitenkin lähes saman rangaistusuhan alaisia kuin virkamiehet. Rikoslain 8 luvun 1 §:n vanhentumissäännöksen huomioon ottaen julkisyhteisön työntekijäin rikokset vanhentuisivat ehdotetusta muutoksesta huolimatta eräissä tapauksissa virkarikoksia lyhyemmässä ajassa. Tämän vuoksi on harkittu julkisyhteisön työntekijäin rikosten saattamista vanhentumisajan osalta vastaavanlaiseen erityisasemaan virkarikosten kanssa. Tällöin on kuitenkin päädytty kielteiseen ratkaisuun lähinnä sen rikoslain 8 luvun uudistuksen yhteydessä hyväksytyn periaatteen vuoksi, että rikosten vanhentumisaikojen tulisi koskea kaikkia rikoksia yleisesti niiden lajista riippumatta. Julkisyhteisön työntekijäin rikoksiin ei

liity siinä määrin virkarikoksille ominaisia erityispiirteitä, että myös niiden osalta olisi aihetta yleisistä säännöksistä poikkeavaan lainsäädäntöön.

3.9. Muualla lainsäädännössä olevat virkamiesten rikoksia koskevat säännökset

Niin kuin edellä on selvitetty, rikoslain virkarikoksia koskevia säännöksiä uudistettaessa pyritään siihen, että silloin kun virkamies virkatoiminnassaan syyllistyy yleisessä laissa, joko rikoslaissa tai muualla laissa, olevien rikosoikeudellisten säännösten rikkomiseen, rangaistus virkamiehellekin määrättäisiin noiden yleisten rangaistussäännösten nojalla. Niin sanotuista epävarsinaisista virkarikoksista olisi näin ollen luovuttava. Pyrkimyksenä on myös vähentää virkarikoksina rangaistavien tekojen määrää siinä määrin, että virkarikoksina rangaistaisiin vain sellaiset teot ja laiminlyönnit, kuten virka-aseman väärinkäyttäminen, lahjus- ja salassapitorikokset sekä tahallinen ja tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen, joita ei ole säädetty rangaistavaksi rikoslain muiden säännösten tai muun lainsäädännön nojalla.

Virkarikoksia koskevien säännösten uudistaminen edellyttäisi toisaalta sitä, että rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevat säännökset tulisivat koskemaan kaikkia virkarikoksina rangaistavia tekoja ja niistä tuomittavia rangaistusseuraamuksia. Sotilasrangaistussäännösten alaisten virkamiesten virkarikoksia olisivat kuitenkin edelleen myös rikoslain 45 luvussa rangaistavaksi säädetyt teot. Toisaalta virkarikossäännösten uudistaminen näyttää edellyttävän muualla rikoslaissa ja muussa lainsäädännössä olevien virkamiesten rikoksia koskevien säännösten uudistamista siten, ettei virkamies noidenkaan säännösten mukaan joutuisi erityisasemaan muihin kansalaisiin nähden silloin kun hän syyllistyessään noissa säännöksissä tarkoitettuihin rikoksiin ei ole samalla syyllistynyt virkavelvollisuuksiensa rikkomiseen.

Rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevien säännösten sekä muualla rikoslaissa ja muussa lainsäädännössä olevia virkamiesten rikoksia koskevien säännösten uudistamisen kokonaistavoitteena olisivat siten säännökset, joiden mukaan varsinaisista virkarikoksista rangaistus tuomittaisiin rikoslain 40 luvun virkarikoksia koskevien säännösten nojalla. Niissä tapauksissa joissa virkamies olisi virkatoiminnassaan syyllistyessään yleisen lain rikkomiseen menettellyt samalla virkavelvollisuuksiensa vastaisesti, säännökset olisi laadittava siihen muotoon, että tekoon tuolloin sovellettaisiin sanotun lain rikkomista ja yleisiä virkavelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä. Niissä tapauksissa, joissa virkamies on virkatoimintansa yhteydessä syyllistynyt yleisen lain rikkomiseen rikkomatta virkavelvollisuuksiaan, rangaistus olisi määrättävä vain yleisen lain nojalla. Rikoslain muualla kuin 40 luvussa olevat säännökset sekä muualla lainsäädännössä olevat säännökset, joiden mukaan virkamies on nykyisin noiden säännösten nojalla tuomittava rangaistukseen virkarikoksesta, olisi näin ollen samalla uudistettava.

Myös ne eräät lukumäärältään ja merkitykseltään vähäiset rikoslain ja joidenkin muiden lakien säännökset, joiden mukaan virkamies voidaan tuomita viraltapantavaksi muidenkin kuin rikoslain 2 luvun 7 ja 10 §:n mukaisten edellytysten vallitessa, olisi samalla uudistettava sanottuja säännöksiä vastaaviksi.

4. Ehdotetut muutokset

4.1. Virkarikokset

Ehdotuksen mukaan virkamiehen virkavelvollisuuden vastainen menettely olisi edelleenkin erityisen rangaistusuhan alaista. Virkarikoksia koskevat säännökset sisältyisivät niin kuin nykyisinkin rikoslain 40 lukuun, mutta säännökset ehdotetaan kokonaan uudistettaviksi. Esityksen mukaan virkarikoksien määrä vähenisi huomattavasti nykyisestä. Niin sanotuista epävarsinaisista virkarikoksista eli yleisessä rikoslaissa rangaistavaksi säädettyjen tekojen rankaisemisesta virkamiehen tekemänä erityisen ankaramman asteikon mukaisesti luovuttaisiin. Samoin luovuttaisiin vain määrättyjä hallinnonaloja koskevista virkarikossäännöksistä. Ehdotuksen mukaan virkarikoksina rangaistavia olisivat siten lahjusrikokset eri muodoissaan eli lahjuksen ottaminen (RL 40:1), törkeä lahjuksen ottaminen (RL 40:2) ja lahjusrikkomus (RL 40:3), salassapitorikokset eli salassapitorikos (RL 40:5.1) ja tuottamuksellinen salassapitorikos (RL 40:5.2) sekä virkavelvollisuuden rikkomiset eli virka-aseman väärinkäyttäminen (RL 40:6), törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen (RL 40:7), virkavelvol-

lisuuden rikkominen (40:9) ja tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen (RL 40:10).

4.2. Rikosoikeudellinen virkamieskäsite

Lakiehdotuksen mukaan (RL 2:12.1) rikosoikeudellinen virkamieskäsite määriteltäisiin niin kuin nykyisinkin pääasiallisesti henkilön aseman perusteella ja viime kädessä henkilön suoritettavana olevien tehtävien laadun perusteella. Rikosoikeudellinen virkamieskäsite olisi pääasiallisesti saman sisältöinen kuin nykyisin, mutta säännös on pyritty laatimaan nykyistä täsmällisemmäksi.

Ehdotuksen mukaan virkamiehiä olisivat ensinnäkin virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan tai muuhun lainkohdassa tarkoitettuun julkisyhteisöön olevat henkilöt sekä henkilöt, jotka ovat virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa edellä tarkoitetun julkisyhteisön itsenäiseen laitokseen (RL 2:12, 1 mom. 1 kohta). Edelleen virkamiehiä rikosoikeudellisessa mielessä olisivat valtioneuvoston jäsenet, kunnanvaltuutetut ja muut yleisillä vaaleilla valitut julkisyhteisön edustajiston jäsenet, lukuun ottamatta kansanedustajaa edustajantoimessaan, sekä julkisyhteisöjen tai niiden itsenäisten laitosten eri toimielinten jäsenet ja muut julkisyhteisöjen tai niiden itsenäisten laitosten luottamushenkilöt (RL 2:12, 1 mom. 2 kohta).

Henkilön aseman perusteella määräytyvän rikosoikeudellisen virkamiesaseman lisäksi virkamiehiä olisivat suoritettavan tehtävän laadun perusteella ne henkilöt, jotka lain tai asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella hoitavat julkista tehtävää julkisoikeudellisessa yhdistyksessä tai muussa kuin pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa yhteisössä sekä henkilöä, joka muutoin kuin edellä tarkoitetussa tapauksessa tai pykälän 2 momentissa tarkoitettuna julkisyhteisön työntekijänä edellä mainitulla perusteella hoitaa julkista tehtävää (RL 2:12, 1 mom. 3 kohta).

Ehdotuksen mukaan kansanedustajia edustajantoimessaan ei pidettäisi rikoslain 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettuina virkamiehinä.

4.3. Julkisyhteisön ja sen itsenäisen laitoksen työntekijän rikosoikeudellinen asema

Ehdotuksen mukaan (RL 2:12.2) rikoslain 2 luvun 12 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun julkisyhteisön ja sen itsenäisen laitoksen työntekijää ei pidettäisi virkamiehenä rikosoikeudellisessakaan mielessä.

Virkamiehiä koskevia säännöksiä virka-aseman väärinkäyttämisrikoksista sovellettaisiin kuitenkin mainittuun julkisyhteisön työntekijään silloin, kun hän osallistuu julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen päätöksentekoon tai päätöksenteon valmisteluun tai käyttää muutoin palvelussuhteeseensa perustuvaa julkista valtaa (RL 40:8). Työntekijät saattaisivat tulla rangaistaviksi myös eräiden rikoslain 40 lukuun otettaviksi ehdotettujen virkamiehiä ja julkisyhteisön työntekijöitä koskevien säännösten nojalla. Rangaistavia olisivat julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen työntekijän tekemänä lahjusrikokset eli lahjuksen ottaminen (RL 40:1), törkeä lahjuksen ottaminen (RL 40:2) ja lahjusrikkomus (RL 40:3), sekä salassapitorikos (RL 40:5.1) ja tuottamuksellinen salassapitorikos (RL 40:5.2).

4.4. Virkarikoksista ja muista virkamiesten rikoksista tuomittavat rangaistus- ja muut seuraamukset

Ehdotuksen mukaan kaikista rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädetyistä virkarikoksista olisi rangaistusseuraamuksena yleistä lajia oleva rangaistus, sakko tai vankeus. Lievemmistä rikoksista, kuten tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta, sakko olisi vaihtoehtoisena rangaistuksena varoituksen kanssa. Muissa tapauksissa sakko olisi vaihtoehtoisena rangaistuksena vankeusrangaistuksen kanssa, jonka enimmäisrangaistus eri lainkohdissa olisi 6 kuukautta, 1 vuosi tai 2 vuotta. Törkeimmistä rikoksista eli törkeästä lahjuksen ottamisesta ja törkeästä virka-aseman väärinkäyttämisestä enimmäisrangaistus olisi 4 vuotta vankeutta.

Virkamiehille nykyisen lain mukaan erityisrangaistuksena tuomittava viraltapanoseuraamus ehdotetaan pysytettäväksi. Sen tuomitsemisesta rikoksen ainoana seuraamuksena eli päärangaistuksena kuitenkin luovuttaisiin. Ehdotuksen mukaan viraltapanoseuraamus voi-

taisiin tuomita rangaistuksena eräistä rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädetyistä virkarikoksista. Törkeimmistä virkarikoksista viraltapanoseuraamus olisi tuomittava poikkeuksetta, kun taas niistä muista virkarikoksista, joista viraltapano voidaan asianomaisen rangaistussäännöksen mukaan tuomita, viraltapanon tuomitseminen olisi riippuvainen lähinnä siitä, missä määrin tuomioistuin katsoo rikoksen osoittavan syyllisen sopimattomaksi virkatehtäväänsä.

Virkarikoksista tuomittava viraltapanoseuraamus käsittäisi muutettavaksi ehdotetun rikoslain 2 luvun 7 §:n säännöksen mukaan vain sen viran tai julkisen tehtävän menettämisen, jossa rikos tehtiin. Jos kuitenkin julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen palveluksessa oleva virkamies olisi rikoksen tekemisen jälkeen siirtynyt virasta toiseen vastaavanlaiseen virkaan, virkamies voitaisiin panna viralta tuosta virasta. Muutettavaksi ehdotetun rikoslain 2 luvun 10 §:n mukaan virkamies saattaisi kuitenkin tulla laissa tarkemmin määrätyin edellytyksin tuomituksi viraltapantavaksi silloin kun hänet on tuomittu jostakin rikoksesta, joko yleisen lain mukaan rangaistavasta tai virkarikoksesta, vankeusrangaistukseen. Mainitun rikoslain 2 luvun 10 §:n nojalla viraltapantu virkamies menettäisi kaikki ne virat ja julkiset tehtävät, jotka hänellä tuomitsemishetkellä on. Yleisillä vaaleilla valittua julkisyhteisön edustajiston jäsentä, kuten kunnanvaltuutettua, ei kuitenkaan 10 §:n nojalla saisi panna viralta tuosta tehtävästään.

Toisesta virkamiehille nykyisen lain mukaan tuomittavasta erityisrangaistuksesta eli virantoimituksesta erottamisesta luovuttaisiin. Sanottu seuraamus voitaisiin virkamiehille määrätä vain kurinpitomenettelyssä. Samoin ehdotetaan luovuttavaksi nykyisen lain mukaan tuomittavista mainittujen erityisrangaistusten sijaisrangaistuksista.

Rikoslain 40 luvun nykyisen 21 §:n mukaan tuomittava varoitusseuraamus ehdotetaan pysytettäväksi. Sen selventämiseksi, että varoitusta on pidettävä virkarikoksista tuomittavana erityisrangaistuksena, rikoslain 2 luvun 1 §:n 2 momenttiin otettaisiin siitä nimenomainen säännös.

Rikoslain 40 luvussa ja vastaavasti rikoslain 16 luvun 13 §:ssä on nykyisin lahjoman tai sen arvon menettämistä valtiolle koskeva erityissäännös. Säännökset ehdotetaan uudistettaviksi lähes nykyisiä yleisiä menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä vastaaviksi. Ehdotuksen mukaan vain vastaanotettu lahja tai etu taikka sen arvo tuomittaisiin menetetyksi (RL 40:4). Muilta osin menettämisseuraamuksista luovuttaisiin.

4.5. Muualla laissa olevat virkamiesten rikoksia koskevat säännökset

4.5.1. Muut rikoslain säännökset

Muualla rikoslaissa olevat virkamiesten rikoksia ja niistä virkamiehille tuomittavia erityisrangaistuksia koskevat säännökset ehdotetaan uudistettavaksi muuta uudistusta vastaaviksi. Ehdotuksen mukaan muutettaisiin rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentin virkarikosten vanhentumista, 13 luvun 6 §:n 1 momentin syrjintää, 16 luvun 13 §:n lahjomista sekä 38 luvun 8 §:n kirjesalaisuuden rikkomista ja 9 a §:n lennätin- ynnä muun salaisuuden rikkomista koskevat säännökset. Lisäksi kumottaisiin rikoslain 12 luvun 10 §:n, 15 luvun 5 §:n ja 16 luvun 8 a §:n 2 momentin virkamiehille tuomittavaa viraltapanoa koskevat sekä 16 luvun 11 §:n vangin karkaamista koskevat säännökset.

Rikoslain 2 luvun 10 §:n ja 40 luvun uudistaminen aiheuttaa myös sen, että rikoslain 45 luvun 15 §:n 1 momentin palvelusrikosta koskevaa säännöstä on samalla muutettava.

4.5.2. Muualla kuin rikoslaissa olevat säännökset

Ehdotuksen mukaan myös rikoslain ulkopuolella olevat erityisesti virkamiehiä koskevat rangaistussäännökset saatettaisiin muita ehdotettuja uudistuksia vastaaviksi. Tästä syystä valtiopäiväjärjestyksen 5 § ja tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 43 § ehdotetaan muutettaviksi.

Virkamiesten sekä julkisyhteisöjen ja niiden itsenäisten laitosten työntekijöiden salassapitorikoksia koskevat säännökset pyritään uudistamaan siten, että rangaistus aina määräytyisi rikoslain 40 luvun säännösten nojalla. Tahallisesta salassapitorikoksesta tuomittaisiin rangaistus rikoslain 40 luvun säännösten nojalla (RL 40:5.1), jollei siitä muualla laissa ole säädetty 2 vuotta vankeutta ankarampaa rangaistusta, ja tuottamuksellisesta salassapitorikoksesta (RL 40:5.2), jollei siitä muualla laissa

ole säädetty 6 kuukautta ankarampaa rangaistusta. Edellä mainittujen tarkoitusperien toteutuminen edellyttää, että uudistetaan ne muualla lainsäädännössä olevat virkamiehiä sekä julkisyhteisöjen ja niiden itsenäisten laitosten työntekijöitä koskevat tahallisia ja tuottamuksellisia salassapitorikoksia koskevat säännökset, jotka nykyisessä muodossaan, eli lähinnä ehdotettuja ankarampien enimmäisrangaistusten vuoksi, olisivat esteenä uusien 40 luvun säännösten soveltamiselle. Tämän vuoksi useat jäljempänä tarkemmin selostetut eri lakien säännökset ehdotetaan muutettaviksi.

Rikoslain 40 luvun muuttumisen johdosta ehdotetaan myös sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 2 §:n 2 momentti ja rangaistusmääräyslain (146/70) 1 § muutettavaksi.

5. Asian valmistelu

5.1 Vuoden 1922 ehdotus

Virkarikoksia koskeva uudistustyö on viime vuosina kytkeytynyt valtion virkamieslainsäädännön uudistukseen. Ensimmäinen esitys rikoslain virkarikossäännösten laajaksi uudistamiseksi sisältyy kuitenkin jo professori Allan Serlachiuksen oikeusministeriön toimeksiannosta tekemään luonnokseen uudeksi rikoslaiksi. Serlachiuksen tältä osin vuonna 1922 valmistuneessa ehdotuksessa (Ehdotus uudeksi rikoslaiksi) on voimassa olevan lain kaltainen luku virkamiehen virassaan tai virkansa ulkopuolella tekemistä rikoksista sekä virkamieskäsitettä koskeva säännös, joka vastasi nykyistä jo tuolloin voimassa ollutta rikoslain 2 luvun 12 §:n säännöstä. Ehdotukseen ei sisältynyt epävarsinaisia virkarikoksia koskevia säännöksiä. Serlachius piti niitä käytännössä tarpeettomina, koska ehdotuksen mukaan virkamies voitiin tuomita määrätyin edellytyksin viraltapantavaksi sekä virassa että viran ulkopuolella tehdystä rikoksesta. Lisäyksenä voimassa oleviin virkarikossäännöksiin ehdotukseen sisältyi säännös virka-aseman väärinkäyttämisestä toisen pakottamiseksi, luvattoman kotitarkastuksen pitämiseksi sekä syytetyn pakottamiseksi tunnustukseen. Uutta oli tuolloin myös erityinen salassapitovelvollisuuden rikkomista koskeva säännös. Ehdotuksessa oli yleinen tuottamuksellista virkavirhettä koskeva säännös, mutta ei vastaavaa tahallista virkarikosta tarkoittavaa säännöstä. Rangaistavaa olisi ollut myös virkamiehen sopimaton käyttäytyminen virassa tai sen ulkopuolella.

Serlachius korosti virkamiehen yleisön keskuudessa nauttiman luottamuksen tärkeyttä ja perusteli paljolti sillä viraltapanon laajaa käyttömahdollisuutta. Edelleen hän katsoi, että tuomioistuimille tuli myöntää entistä laajempi oikeus viraltapanon käyttämiseen rangaistuksena. Serlachiuksen ehdotus ei johtanut rikoslain kokonaisuudistukseen eikä myöskään virkarikossäännösten uudistamiseen.

Virkarikoksia koskevia säännöksiä ei ole myöhemminkään kokonaisuudessaan uudistettu, mutta niitä on kuitenkin eräiltä osin muutettu ja täydennetty. Esimerkkeinä voidaan mainita rangaistusasteikkojen muutokset eräiden rikosten, kuten väärennys- ja kavallusrikosten osalta sekä virkamiehen salassapitovelvollisuutta koskevien säännösten lisääminen rikoslain 40 lukuun.

5.2. Rikosoikeuskomitea

Rikoslainsäädännön kokonaisuudistusta valmistellut rikosoikeuskomitea ehdotti mietinnössään (komiteanmietintö 1976:72) virkarikosten lajien vähentämistä. Virkarikoksina tulisi rangaista vain sellaiset teot, jotka merkitsevät viran tai julkisen tehtävän suoman vallan tai luottamuksen väärinkäyttöä. Komitean ehdotuksen mukaan virassa ja julkisessa tehtävässä tehtyjä rikoksia koskevaan lukuun tulisi ottaa rangaistussäännökset lahjontarikoksista, esteellisyysrikkomuksesta, poliisivaltuuksien väärinkäytöstä, laitoshoidokin simputtamisesta, vaitiolorikoksista ja julkisen vallan väärinkäytöstä. Yleisestä virkarikoskäsitteestä ehdotettiin luovuttavaksi. Huolimattomuudesta tai taitamattomuudesta tehdyt virkavirheet tulisi käsitellä kurinpitomenettelyssä. Mainitut rangaistussäännökset koskisivat kaikkia julkisessa palveluksessa olevia tai julkista tehtävää suorittavia. Niitä olisi siis sovellettava myös työsuhteisiin henkilöihin.

Rikosoikeuskomitea ehdotti myös, ettei viraltapanoa eikä virantoimituksesta erottamista tulisi käyttää rangaistuksina. Paheksuttava ja rikollinen menettely virkatoiminnassa antaisi aiheen harkita asianomaisen soveltuvuutta tehtäväänsä, mutta rankaisullisten tavoitteiden, joita komitea piti rangaistuksen keskeisimpänä päämääränä, ei komitean käsityksen vuoksi

tulisi olla tässä harkinnassa keskeisinä. Komitean enemmistön käsityksen mukaan yleisiä rangaistuslajeja käyttämällä voitaisiin saavuttaa haluttu rangaistustaso. Komitea ehdotti rangaistusvaroituksen käyttämistä yleisenä seuraamuslajina, eikä sen vuoksi katsonut tarpeelliseksi myöskään varoituksen säilyttämistä virkamiehille tuomittavana erityisseuraamuksena.

Rikosoikeuskomitean mietinnöstä pyydettiin lausunnot yli sadalta viranomaiselta ja järjestöltä. Yhteenveto lausunnoista julkaistiin syksyllä 1978 (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 18/1978). Virkarikoksia koskeviin ehdotuksiin kiinnittivät huomiota vain eräät lausunnonantajat. Virkamiesten erityisrangaistusten poistamista koskevaa ehdotusta käsiteltiin yli 20 lausunnossa. Useimmat tältä osin kantaa ottaneista olivat poistamista vastaan.

5.3. Julkishenkilöstön oikeusasemakomitea

Julkishenkilöstön oikeusasemakomitea ehdotti I osamietinnössään (komiteanmietintö 1979:26) virkamieslainsäädännön kokonaisuudistusta. Komitea ehdotti myös huomattavia muutoksia nykyisiin virkarikossäännöksiin. Virkarikoksena rangaistavien tekojen alaa ehdotettiin olennaisesti supistettavaksi. Virkarikoksina rangaistavia olisivat vain lahjoman ottaminen virkamiehenä, salassapitovelvollisuuden rikkominen virkamiehenä, virka-aseman väärinkäyttäminen ja virkavelvollisuuden rikkominen. Näistä virkavelvollisuuden rikkominen koskisi vain niitä virkamiehiä, joille ei virkamieslakiehdotuksen mukaan olisi voinut tuomita kurinpitorangaistusta. Tämä yleinen virkarikos olisi jäänyt näin ollen koskemaan vain oikeuskansleria, apulaisoikeuskansleria ja tuomareita sekä eräitä luottamusmiehiä ja luottamusmiehenä julkista valtaa käyttäviä. Muiden virkamiesten vastaavat virkavirheet jäisivät ehdotuksen mukaan kurinpitomenettelyssä käsiteltäviksi eikä niitä enää olisi pidetty rikoksina.

Niin sanotut epävarsinaiset virkarikokset jäisivät komitean ehdotuksen mukaan kokonaan virkarikossääntelyn ulkopuolelle. Erikseen rangaistavaksi ei siten säädettäisi virkamiehen tekemänä sellaista tekoa, joka on säädetty rangaistavaksi myös muiden kuin virkamiesten tekemänä. Ehdotuksessa kuitenkin nimenomaan todettiin, että virkamies eräissä tapauksissa voitaisiin tuomita sekä virkarikoksesta että muualla rikoslaissa rangaistavaksi säädetystä teosta, jos sama teko käsitti jonkin virkarikoksen ja jonkin muun rikoksen tunnusmerkistön mukaisen menettelyn.

Komitean ehdottamat virkarikossäännökset eivät yleensä koskisi julkisyhteisöjen työsopimussuhteessa olevia työntekijöitä. Sen sijaan komitea ehdotti rikoslain 40 lukuun otettavaksi myös säännökset lahjoman ottamisesta ja salassapitovelvollisuuden rikkomisesta julkisyhteisön työntekijänä.

Komitea ehdotti rikosoikeudellista virkamieskäsitettä koskevan rikoslain 2 luvun 12 §:n säännösten täsmentämistä ja myös virkamieskäsitteen osittaista supistamista. Ehdotuksen mukaan virkamiehiä olisivat, niin kuin nykyisinkin, kaikki julkisyhteisöjen ja niiden laitosten virka- ja luottamusmiehet. Lisäksi virkamieskäsitteen piiriin kuuluisivat kaikki ne henkilöt, jotka muutoin käyttävät julkista valtaa tai osallistuvat julkisen vallan käyttämiseen. Ehdotuksen mukaan myös kansanedustajat ja muut vaaleilla valitut luottamushenkilöt kuuluisivat rikosoikeudellisen virkamieskäsitteen piiriin, mutta heitä koskisivat vain lahjoman ottamista ja salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset.

Mietinnön mukaan virkamiehille tuomittavat erityisrangaistukset säilyisivät, joskin virantoimituksesta erottamisen enimmäispituus olisi lyhennettävä nykyisestä kahdesta vuodesta kuudeksi kuukaudeksi. Sen sijaan näiden rangaistusten sijaisrangaistuksia komitea piti tarpeettomina, koska sen ehdotuksen mukaan kaikkien virkarikosten rangaistusasteikkoihin sisältyi myös yleistä lajia oleva rangaistus eli joko sakko tai vankeus.

Komitean ehdotuksista pyydettiin lausunto 85 viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausunnoissa ei yleensä arvosteltu mietinnön virkarikoksia koskevien ehdotusten yleisiä suuntaviivoja. Eräät lausunnonantajat, muun muassa oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies, epäilivät kuitenkin sitä, olisiko virkatoimintaa kohtaan tunnettavan luottamuksen kannalta perusteltua siirtää valtaosa virkamiesten virkavirheistä julkisesta tuomioistuinkäsittelystä virastoissa tapahtuvaan kurinpitokäsittelyyn.

Julkishenkilöstön oikeusasemakomitean I osamietintöön ja siitä annettuihin lausuntoihin perustuva hallituksen esitys valtion virkamieslainsäädännön uudistamiseksi annettiin eduskunnalle syksyllä 1984. Esitykseen pohjautu-

van uuden valtion virkamieslainsäädännön sisältöä on selostettu kohdassa 3.2. Esitykseen ei sisältynyt ehdotusta virkarikossäännösten uudistamiseksi.

5.4. Valmistelu oikeusministeriössä

Tämä virkarikossäännösten uudistamista koskeva esitys on valmistettu oikeusministeriössä virkatyönä. Esityksen perustana olleesta virkarikostyöryhmän mietinnöstä (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 10/1986) pyydettiin lausunto 68 viranomaiselta ja järjestöltä. Lausunnoista on laadittu yhteenveto (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 14/1987).

Lausuntojen johdosta lakiehdotusta on tarkistettu muun ohella siten, että julkisyhteisön työntekijän käsitettä koskeva nimenomainen säännös otettiin rikoslain 2 lukuun. Työryhmän mietinnössä ehdotettua julkisyhteisön työntekijän palvelusrikosta koskevaa säännöstä ei enää sisällytetty tarkistettuun ehdotukseen. Sen sijaan päädyttiin esittämään, että virkamiehen virka-aseman väärinkäyttämistä ja törkeää virka-aseman väärinkäyttämistä koskevia säännöksiä olisi sovellettava myös julkisyhteisön työntekijään silloin kun hän osallistuu julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen päätösvallan käyttämiseen tai silloin kun hän muulla tavoin käyttää palvelussuhteeseensa perustuvaa julkista valtaa (RL 40:8). Myös lahjomarikoksia ja niiden menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä tarkistettiin. Edelleen työryhmän esitysehdotusta tarkistettiin siten, että mietinnön mukaisesta tiedon luvatonta ilmaisemista koskevasta säännöksestä luovuttiin. Salassapitorikosten tunnusmerkistöä samalla tarkistettiin. Lahjomarikoksia koskevien säännösten ulottamista koskemaan myös kansanedustajia luovuttiin.

Tarkistetusta ehdotuksesta on hankittu laintarkastuskunnan lausunto (Virkarikoslainsäädännön uudistaminen, Laintarkastuskunnan lausunto 2/1987). Laintarkastuskunta on lausunnossaan pitänyt uudistusta tarpeellisena sekä esitysehdotuksia pääpiirteissään hyväksyttävinä, mutta on tehnyt useita yksityiskohtia koskevia huomautuksia ja ehdotuksia. Lausunnon johdosta lakiehdotusta on tarkistettu muun muassa siten, että rikoslain 2 luvun rikosoikeudellisen virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän käsitteitä koskevia säännöksiä on edelleen tarkistettu. Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän määritelmät on nyt sisällytetty 2 luvun 12 §:ään sen 1 ja 2 momenteiksi. Samalla virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän lahjusrikoksia ja vastaavasti myös salassapitorikoksia koskevat säännökset on yhdistetty samojen säännösten alaisiksi. Rikoslain 8 luvun 1 §:n virkarikosten vanhentumista koskevaa säännöstä on myös ehdotettu muutettavaksi.

Lahjuksen antamista koskevia säännöksiä on muutettu siten, että lievempää lahjan tai muun edun antamista eli niin sanottua lahjomisrikkomusta koskevaa säännöstä ei ole sisällytetty ehdotukseen. Lahjusrikoksia koskevat menettämisseuraamussäännökset ehdotetaan saatettaviksi lähes yleisiä rikoslain 2 luvun 16 §:n menettämisseuraamusta koskevia säännöksiä vastaaviksi. Menetettäväksi siten olisi tuomittava vain vastaanotettu lahja tai muu etu taikka niiden arvo (RL 40:4). Myös rikoslain 38 luvun 8 ja 9 a §:n viestintäsalaisuuden rikkomista, salassapitorikosten sekä tahallisen ja tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistöjä on tarkistettu.

6. Virkavastuujärjestelmä eräissä muissa maissa

6.1. Sääntely pohjoismaissa

6.1.1. Ruotsi

Ruotsin lainsäädännön mukaan virkamies on virkarikkomuksestaan rikosoikeudellisessa ja kurinpitovastuussa. Kehitys on johtanut siihen, että nykyisin virkamiesten ja muiden julkisyhteisöjen palveluksessa olevien rikosoikeudellista vastuuta säännellään pääasiassa rikoskaaren (Brottsbalken) yleisillä rangaistussäännöksillä. Jo vuonna 1948 (voimaan 1.1.1949) silloin voimassa olleen rikoslain (strafflagen) virkarikoksia koskevaa lukua muutettiin siten, että sen rangaistussäännökset koskivat vain sellaisia tekoja, jotka olivat rangaistavia ainoastaan virkamiesten tekeminä. Toisin sanoen epävarsinaisia virkarikoksia ei tuolloin enää lukuun sisällytetty. Virkarikoksina rangaistiin vain viran väärinkäyttäminen (tjänstemissbruk), lahjoman ottaminen (tagande av muta eller av otillåten belöning för sin tjänsteutövning), vaitiolovelvollisuuden rikkominen (brott mot tystnadsplikt) ja virkavirhe (tjänstefel).

Jos virkamies syyllistyi yleisen lain mukaan rangaistavaan tekoon, häntä rangaistiin samalla tavalla kuin muitakin. Mikäli virkamies tuollaisen rikoksen tehdessään oli kuitenkin samalla rikkonut myös virkavelvollisuuttaan, hänet voitiin tuomita vankeusrangaistukseen, vaikka rikoksesta ei sovellettavan lainkohdan mukaan olisi voitu tuomita niin ankaraa rangaistusta. Rikoslaissa tarkoitettuja virkamiehiä olivat lähtökohtaisesti kaikki, jotka olivat virkasuhteessa valtioon tai kuntaan lukuun ottamatta kuitenkaan niitä, joilla oli epäitsenäinen tehtävä. Virkamiehiin rinnastettiin myös eräiden julkista tehtävää hoitavien yleisten laitosten palveluksessa olevat. Virkamiehiä olivat myös valtion ja kuntien sekä muiden julkisyhteisöjen luottamusmiehet. Päättäviin kunnallisiin tai valtiollisiin elimiin valitut eli lähinnä kansanedustajat ja kunnanvaltuutetut olivat kuitenkin rajoitetussa vastuussa. Heitä eivät koskeneet viran väärinkäyttämistä eivätkä myöskään virkavirhettä koskevat säännökset. Virkamiehiksi katsottiin myös muut virka-asioita hoitamaan määrätyt. Virkarikosten tekijäpiiri oli määritelty erityisellä virkarikoslukuun sisältyvällä säännöksellä.

Kun virkavastuusäännöksiä uudistettiin nykyisellä vuoden 1975 lainsäädännöllä (voimaan 1.1.1976) uudistusta perusteltiin muun muassa sillä, että virkavastuussa olevien henkilöiden piiriä ei aikaisemmassa lainsäädännössä ollut rajattu johdonmukaisesti. Asetettiin ylipäätänsäkin kysymyksenalaiseksi, oliko järkevää ulottaa erityinen rikosoikeudellinen vastuu koskemaan vain tiettyä osaa julkisia tehtäviä hoitavasta henkilöstöstä sen sijaan että rangaistusvastuu perustettaisiin siihen, minkälaatuisesta teosta on kysymys. Rangaistavan menettelyn ala pyrittiin rajaamaan sellaiseksi, että se koskisi vain vakavimmat julkisten tehtävien asianmukaisen hoitamisen rikkomukset. Tämä tavoite johti siihen, että virkamieskäsitteen määrittelystä rikoslaissa luovuttiin.

Julkisen vallan väärinkäyttöä koskevassa rikoskaaren 20 luvussa (om myndighetsmissbruk m.m.) onkin nykyisin ainoastaan yksi rangaistussäännös, joka voisi käytännössä koskea vain sellaisessa asemassa olevia henkilöitä, joita Suomen rikoslain mukaan pidettäisiin virkamiehinä. Tämän säännöksen mukaan voidaan tuomita rangaistukseen se, joka on syyllistynyt julkisen vallan väärinkäyttämiseen (myndighetsmissbruk, 20 luvun 1 §) joko tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta. Esimerkiksi lahjoman ottaminen on rangaistavaa periaatteessa kenen tahansa työntekijän ja lisäksi eräiden lahjomasäännöksessä erikseen mainittujen henkilöiden tekemänä. Salassapitorikoksessa taas rikoksen tekijäpiiriä ei ole mitenkään rajoitettu.

Rikoskaaren selostetuissa rangaistussäännöksissä rikosten tekijäpiiristä ei pääsääntöisesti ole suljettu pois myöskään ministereitä tai kansanedustajia eikä muitakaan luottamushenkilöitä. Kansanedustajan, valtioneuvoston jäsenen, korkeimpien oikeuksien jäsenten sekä valtiopäivien tai sen toimielimen palveluksessa olevan virkaa tai tehtävää hoitaessaan tekemästä rikoksesta saa syytteen nostaa kuitenkin vain erityisten Ruotsin hallitusmuotoon ja valtiopäiväjärjestykseen sisältyvien säännösten mukaisesti. Kansanedustajat ja kunnanvaltuutetut eivät taas rikoskaaren 20 luvun 1 §:n 3 momentin säännöksen mukaan ole virkavallan väärinkäyttöä koskevien säännösten alaisia tässä tehtävässään tekemistä päätöksistä.

Rikoskaaren lahjoman ottamista (mutbrott, 20 luvun 2 §) tarkoittava säännös koskee siis kaikkia virkamiehiä ja työntekijöitä ja sitä sovelletaan lisäksi muun muassa valtion, maakuntien, kuntien, kuntainliittojen ja seurakuntien sekä yleisten vakuutuskassojen hallitusten, lautakuntien ja vastaavien hallintoelinten jäseniin sekä säädöksin säänneltyä tehtävää hoitaviin henkilöihin ja sotilaisiin. Edelleen lahjomarikokseen voivat syyllistyä ne, jotka käyttävät julkista valtaa, vaikka eivät ole mainituissa palvelusuhteissa eivätkä hoida kerrotunlaista tehtävää. Näiden ryhmien lisäksi lahjomarikossäännöksiä voidaan soveltaa sellaisiin muihin henkilöihin, jotka luottamusasemansa perusteella toimitsijana tai muuten hoitavat toisen lukuun oikeudellista tai taloudellista asiaa taikka valvovat sellaisen asian toimittamista.

Tunnusmerkistöiltään rikoskaaren lahjomista (bestickning, 17 luvun 7 §) ja lahjoman ottamista koskevat säännökset pääosin vastaavat voimassa olevia Suomen rikoslain säännöksiä. Lahjoman ottamiseen syyllistyy henkilö, joka vaatii, vastaanottaa tai sallii itselleen luvattavan lahjoman tai muun sopimattoman hyvikkeen työstään. Lain nimenomaisen säännöksen mukaan lahjoman ottamiseen voi syyllistyä jo ennen palvelussuhteen alkamista ja vielä sen päätyttyäkin. Lahjoman ottamisesta voidaan tuomita sakkorangaistukseen tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen.

Jos rikos on törkeä, vankeutta voidaan tuomita enintään kuusi vuotta.

Lahjomisesta tuomitaan se, joka antaa, lupaa tai tarjoaa lahjoman tai muun sopimattoman hyvikkeen työntekijälle tai muulle lahjomarikoksen tekijäpiiriin kuuluvalle henkilölle tämän työstä. Lahjomisesta voidaan tuomita sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen. Erityistä törkeää tekomuotoa koskevaa rangaistusasteikkoa ei Ruotsin laissa ole. Tältä osin lahjoman ottamista ja lahjomista koskevat säännökset eivät siis vastaa toisiaan.

Lahjoman tai muun hyvikkeen tuomitsemisesta valtiolle menetetyksi ei ole erityisiä säännöksiä, vaan lahjomarikostenkin yhteydessä on sovellettava rikoskaaren yleisiä säännöksiä menettämisseuraamuksista. Näistä säännöksistä seuraa, että lahjoman vastaanottaja on tuomittava menettämään lahjomana annettu esine tai sen arvo. Jos lahjoma on vain luvattu, tarjottu tai vaadittu, mutta sitä ei ole vielä luovutettu, menettämisseuraamusta ei tuomita.

Salassapitovelvollisuuden rikkomiseen (brott mot tystnadsplikt, 20 luvun 3 §) syyllistyy se, joka paljastaa tiedon, jonka hän on velvollinen pitämään salassa lain tai muun säädöksen nojalla taikka siihen perustuvan määräyksen tai ehdon mukaan, tai joka käyttää luvatta hyväkseen sellaista salaisuutta. Myös se, joka varomattomuudesta syyllistyy salassapitovelvollisuuden rikkomiseen, voidaan tuomita rangaistukseen. Vähäisissä tapauksissa rangaistusta ei kuitenkaan ole tuomittava. Enimmäisrangaistus salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on yksi vuosi vankeutta.

Julkisen vallan väärinkäyttöön (myndighetsmissbruk, 20 luvun 1 §) syyllistyy se, joka julkista valtaa käyttäessään laiminlyö noudattaa julkisen vallan käyttöä sääntelevia lakeja tai muita määräyksiä, mikäli teosta aiheutuu vahinkoa tai oikeudetonta etua, joka ei ole vähäinen. Myös tämän rikoksen enimmäisrangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta. Rikoksen ollessa törkeä vankeutta voidaan tuomita enintään kuusi vuotta. Myös törkeästä huolimattomuudesta tapahtunut julkisen vallan väärinkäyttäminen on rangaistavaa, mutta silloin rikoksen rangaistusasteikko on alhaisempi.

Ruotsin rikoskaaresta poistettiin vuoden 1975 lainmuutoksella kokonaan lievin virkarikostyyppi, niin sanottu tavallinen virkarikos. Poistamista perusteltiin muun muassa sillä, että aikaisemman lain mukaan rangaistusvastuuseen saattoi johtaa periaatteessa mikä tahansa virhe tai laiminlyönti virkatoimessa. Myös kurinpitovastuun ja rikosoikeudellisen vastuun eron selkeyttämiseksi pidettiin tarpeellisena kokonaan luopua virkavirheiden rikosoikeudellisesta rangaistavuudesta. Virkamiehelle voidaan sen sijaan määrätä kurinpitorangaistus, jos hän on tahallaan tai tuottamuksellisesti rikkonut virkavelvollisuutensa eikä rikkomus ole vähäinen. Kurinpitorangaistus voidaan määrätä kaikille muille valtion virkamiehille paitsi oikeuskanslerille ja korkeimpien oikeuksien jäsenille.

Rikoskaaressa ei ole enää virkamiehille tuomittavia erityisiä rangaistuksia, viraltapanoa ja virantoimituksesta erottamista koskevia säännöksiä. Nämä seuraamukset poistettiin rikoskaaresta vuoden 1975 uudistuksella samalla kun luovuttiin erityisistä virkarikossäännöksistä.

Ruotsin virkamieslainsäädännön mukaan virkamiehen virkasuhde, valtakirjavirkamiehiä lukuunottamatta, voidaan saada päättymään irtisanomisen perusteella. Virkamieslainsäädännön mukaan virkamies voidaan myös erottaa virastaan hallinnollisessa järjestyksessä. Tuolloin virkamies voidaan irtisanomisaikaa noudattamatta erottaa virasta, jos hän on syyllistynyt rikokseen, joka osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi virkaansa. Tämä säännös koskee myös tuomareita. Jos virkamies muutoin kuin syyllistymällä rikokseen on tehnyt törkeän virkavirheen, joka osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi olemaan virassa, hänet voidaan niin ikään erottaa virastaan.

Niissä tapauksissa taas, joissa henkilö ei ole irtisanomismenettelyä eikä kurinpitomenettelyä koskevien säännösten alainen, mutta on valittu hoitamaan valtion tai kunnan tai muun laissa tarkoitetun työnantajan sellaista tehtävää, joka käsittää julkisen vallan käyttöä, tuomioistuin voi erottaa henkilön tuosta tehtävästä. Edellytyksenä kuitenkin on, että tällainen henkilö, esimerkiksi kunnallinen luottamushenkilö, tuomitaan rikoksesta, josta voi seurata vankeutta kaksi vuotta tai enemmän, ja rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä. Erottaminen on otettava huomioon määrättäessä rangaistusta rikoksesta.

6.1.2. Norja

Myös Norjassa virkarikkomus voi johtaa kurinpitorangaistukseen tai rikoslain mukaiseen seuraamukseen taikka kumpaankin. Kurinpitorangaistuksen määrääminen tai virasta erottaminenkaan eivät näet estä rangaistuksen tuomitsemista samasta teosta vielä tuomioistuimessa. Rangaistuksen mittaamisessa on kuitenkin otettava huomioon samasta teosta annettu kurinpitorangaistus tai sen johdosta tapahtunut virkamiehen erottaminen.

Norjan rikoslaissa (Straffeloven) virkarikossäännökset koskevat yleensä kaikkia valtion ja kunnan virkamiehiä sekä luottamusmiehiä. Virkarikoksia koskevat säännökset ovat Norjan rikoslain 11 luvussa (Forbrydelser i den offentlige Tjeneste) ja virassa tehtyjä rikkomuksia koskevat säännökset rikoslain 33 luvussa (Forseelser i den offentlige Tjeneste). Useimmat virkarikossäännökset koskevat varsinaisia virkarikoksia. Epävarsinaisina virkarikoksina voidaan pitää vain virassa tehtyä väärennystä (120 §) ja kirjesalaisuuden rikkomista (122 §).

Lahjoman ottamisesta tuomitaan virkamies, joka virkatoimesta tai sen laiminlyönnistä vaatii itselleen tai toiselle oikeudettoman edun tai hyväksyy lupauksen sellaisesta edusta tietoisena siitä, että se annetaan tai tarjotaan tarkoituksin vaikuttaa hänen virkatoimintaansa (112 §). Jos etu on otettu tai luvattu virkavelvollisuuden vastaisen virkatoimen tekemiseksi tai jos virkamies on tällöin pakottanut edun antamiseen kieltäytymällä ryhtymästä virkatoimeen, sovelletaan ankarampaa rangaistusasteikkoa. Samoin rangaistaan virkamiestä, joka ottaa vastaan oikeudettoman edun tai lupauksen sellaisesta edusta tietoisena siitä, että etu annetaan tai luvataan virkavelvollisuuden vastaisen virkatoimen aikaansaamiseksi (113 §). Rangaistavaa on myös ottaa vastaan palkkio jo suoritetusta virkavelvollisuuden vastaisesta virkatoimesta. Virkavelvollisuuden mukaisesta jo suoritetusta virkatoimesta palkkion saa ottaa vastaan, mutta vaatia sitä ei saa jälkeenpäinkään. Laissa on erityisen ankarat säännökset lahjoman vaatimisesta ja ottamisesta siinä tapauksessa, että siihen syyllistyvät tuomioistuimessa päätöksentekoon osallistuvat (114 §).

Virkamiehen lahjomisesta (128 §) rangaistaan sitä, joka antamalla tai lupaamalla edun pyrkii saamaan virkamiehen oikeudettomasti ryhtymään virkatoimeen tai laiminlyömään virkatoimen. Lahjomisena ei siis pidetä virkamiehen jälkikäteen tapahtuvaa palkitsemista.

Myös salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on erityinen rangaistussäännös (121 §), jonka mukaan rangaistaan sitä, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo salassapitovelvollisuuden, joka perustuu hänen virkaansa tai työhönsä valtiollisen tai kunnallisen elimen palveluksessa liittyviin säännöksiin tai määräyksiin. Jos rikkominen tapahtuu hyödyn hankkimiseksi itselle tai toiselle tai jos rikoksentekijä hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa käyttää salassa pidettäviä tietoja, sovelletaan ankarampaa rangaistusasteikkoa. Säännös koskee myös virka- tai työsuhteen päätyttyä tapahtunutta salassapitovelvollisuuden rikkomista.

Norjan rikoslaissa on lisäksi useita erityisiä virkarikossäännöksiä, jotka koskevat erilaisia virkavallan väärinkäyttämistapauksia, kuten väärää tuomitsemista (110 §) ja aiheettomien maksujen määräämistä (111 §). Rangaistavaa on myös virka-aseman väärinkäyttäminen toisen oikeuksien loukkaamiseksi (123 §). Tällaiseen tekoon on sovellettava ankarampaa rangaistusasteikkoa, jos se on tehty hyödyn tavoittelemiseksi tai jos sillä on aiheutettu huomattavaa vahinkoa tai huomattava oikeudenloukkaus. Lisäksi Norjan rikoslaissa on yleinen tahallista ja huomautuksesta huolimatta tehtyä tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskeva säännös (324 §) sekä lähinnä käyttäytymisrikkomuksia koskeva säännös (325 §), joka ei kuitenkaan koske muita kuin varsinaisia virkamiehiä.

Useimpien virkarikosten seuraamusvalikoimaan kuuluu viraltapano. Se on yhtenä seuraamusvaihtoehtona esimerkiksi lahjoman ottamista ja virka-aseman väärinkäyttämistä toisen vahingoksi koskevissa säännöksissä. Norjan rikoslaissa on myös jossakin määrin Suomen rikoslain 2 luvun 10 §:n säännöstä vastaava säännös, jonka mukaan virkamies voidaan tuomita pantavaksi viralta myös muun rikoksen kuin virkarikoksen perusteella. Norjan rikoslain sanotun säännöksen mukaan (29 §:n 1 kohta) rikokseen syyllistynyt voidaan, jos yleinen etu sitä vaatii, tuomita menettämään se julkinen asema, johon syyllinen rikoksellaan on osoittautunut sopimattomaksi. Säännös koskee myös virkamiehiä ja niin virkatoiminnassa kuin sen ulkopuolella tehtyjä rikoksia. Käytännössä säännöstä kuitenkin sovelletaan vain harvoin. Lisäksi virkasuhde voidaan päät-

tää virkamieslain nojalla erottamalla virkamies hallinnollisella päätöksellä, esimerkiksi sillä perusteella, että virkamies on törkeästi rikkonut virkavelvollisuuksiaan tai hän on huomautuksesta huolimatta rikkonut virkavelvollisuutensa taikka sopimattomalla käytöksellään virassa tai sen ulkopuolella osoittanut, ettei hän enää ansaitse viranhaltijalta edellytettävää luottamusta ja kunnioitusta.

6.1.3. Tanska

Tanskan lainsäädännön mukaan virassa tehdyistä virheistä ja rikoksista virkamiehille voidaan tuomita rangaistus tuomioistuimessa tai lievissä tapauksissa määrätä seuraamus kurinpitomenettelyssä.

Tanskan rikoslaissa (Borgerlig straffelov)on useita erityisiä virkarikossäännöksiä, jotka on koottu virkarikoksia koskevaan lukuun (16 luku: Forbrydelser i offentlig tjeneste eller hverv). Näitä säännöksiä on kuitenkin selvästi vähemmän kuin Suomen nykyisessä rikoslaissa. Rangaistussäännökset koskevat melkein poikkeuksetta vain varsinaisia virkarikoksia. Vain eräät posti- ja rautatielähetyksen sekä sähkeen häiriöttömän kulun suojaamista tarkoittavien säännösten (153 §) tekomuodot voisivat tulla rangaistaviksi myös rikoslain yleisten säännösten mukaan. Sen sijaan eräistä rikoslain yleisten säännösten mukaan rangaistavista teoista, esimerkiksi vapaudenriistosta, voidaan virkarikoslukuun sisältyvän säännöksen (154 §) mukaan tuomita tavallista ankarampi rangaistus, jos virkamies syyllistyy niihin.

Julkinen tehtävä voi olla joko palkattu tai korvaukseton, perustua velvollisuuteen tai vapaaehtoisuuteen taikka pohjautua julkiseen tai yksityisoikeudelliseen työsopimukseen. Sen sijaan yleisillä vaaleilla valittuihin luottamushenkilöihin tehtävien laiminlyöntiä tai tuottamuksellista virkavelvollisuuden vastaista menettelyä koskevia rangaistussäännöksiä (156 ja 157 §) ei voida soveltaa.

Virkarikoksia koskevaan lukuun sisältyy myös lahjoman ottamista koskeva säännös (144 §). Jos joku julkista virkaa tai tehtävää hoitaessaan oikeudettomasti ottaa, vaatii tai sallii tarjottavan lahjan tai muun edun, hänet on tuomittava arestiin tai vankeuteen enintään kuudeksi vuodeksi. Lieventävien asianhaarain vallitessa tehdystä lahjoman ottamisesta tuomitaan sakkoon.

Lahjomisesta eli lahjoman antamisesta (14 luku, 122 §) tuomitaan se, joka antaa virkamiehelle lahjan tai muun edun saadakseen virkamiehen ryhtymään sellaiseen toimeen, jossa tämä syyllistyy virkavelvollisuuden vastaiseen menettelyyn. Jos lahja tai etu on annettu muussa tarkoituksessa tai jos virkamiestä on palkittu vasta virkatoimen jälkeen, edun antaja ei syyllisty rikokseen. Lahjomista koskeva säännös on siis tässä suhteessa suppeampi kuin lahjoman vastaan ottamista koskeva säännös.

Lahjoman tai sen arvon menetetyksi tuomitsemisesta ei ole erityisiä säännöksiä. Rikoslain yleisten menettämisseuraamusta koskevien säännösten mukaan menetetyksi voidaan tuomita rikoksen tuottama hyöty joko kokonaan tai osaksi. Rikoksen kohteena ollut esine voidaan tuomita menetetyksi, jos se on katsottava tarpeelliseksi uusien rikosten ehkäisemiseksi tai erityiset syyt muuten puoltavat sellaista ratkaisua.

Virkarikoslukuun sisältyvät salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset on uudistettu vuonna 1985 vahvistetulla lainmuutoksella (152-152 f §). Säännösten mukaan se, joka on tai on ollut virassa tai julkisessa tehtävässä ja joka oikeudettomasti ilmaisee tai käyttää hyväksi luottamuksellista tietoa, jonka hän on saanut tietää virassaan tai tehtävässään, on tuomittava sakkoon, arestiin tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen. Rikos on ankarammin rangaistava, jos se on tehty hyödyn hankkimiseksi itselle tai toiselle taikka jos asianhaarat muuten ovat erityisen raskauttavat. Tietoa pidetään luottamuksellisena, jos se on lain tai muun asianmukaisen määräyksen perusteella sellaiseksi merkitty tai jos sen salassapitäminen on muuten välttämätöntä huomattavan julkisen tai yksityisen edun suojaamiseksi. Kerrottua säännöstä sovelletaan määrätyin edellytyksin myös eräisiin julkisia tehtäviä hoitaviin tai hoitaneisiin henkilöihin.

Tanskan rikoslaissa on lisäksi useita erityisiä virkarikossäännöksiä, kuten säännökset julkisen päätösvallan väärinkäyttämisestä (146 §) ja pakkokeinojen lain vastaisesta käytöstä (147 §). Virkarikokseen syyllistyy myös se, joka väärinkäyttää julkista tehtäväänsä toisen oikeuksien vahingoittamiseen (155 §). Jos tällainen rikos tehdään oikeudettoman hyödyn hankkimiseksi itselle tai toiselle, voidaan siitä tuomita vankeutta enintään kaksi vuotta. Vir-

kavelvollisuuden laiminlyönnistä (156 §) samoin kuin viran hoidossa osoitetusta törkeästä tai toistuvasta huolimattomuudesta tai välinpitämättömyydestä (157 §) voidaan virkamies tuomita sakkoon tai arestiin.

Tanskan rikoslaissa ei ole erityisiä vain virkamiehelle tuomittavia rangaistusseuraamuksia, vaan virkamiehellekin voidaan tuomita ainoastaan yleistä lajia olevia rangaistuksia eli sakko- tai vapausrangaistuksia. Kurinpitomenettelyssä voidaan sen sijaan määrätä vain kurinpitorangaistuksia, joita ovat muun muassa varoitus, huomautus, sakko, siirtäminen toiseen virkaan ja erottaminen. Tuomareita kurinpitosäännökset eivät koske.

Tanskassa ei ole myöskään erityistä virkamiehiä koskevaa säännöstä, joka edellyttäisi viraltapanon tuomitsemista rikoksen laadun tai tuomitun rangaistuksen perusteella. Sen sijaan Tanskan rikoslaissa on yleinen säännös, jonka mukaan rangaistukseen tuomittua voidaan kieltää harjoittamasta sellaista toimintaa, joka edellyttää julkista vahvistusta tai hyväksymistä, mikäli on perusteltua syytä pelätä tällaisen aseman väärinkäyttämistä. Säännös koskee myös virkamiehiä.

Tanskan virkamieslaissa ei ole säännöksiä virkamiehen erottamisen perusteista, mutta erottamisesta on ilmoitettava virkamiehelle vähintään kolme kuukautta ennen virkasuhteen katkeamista. Ennakkoilmoitusaika on lyhyempi, jos virkamies rikoksen, virkavirheen tai muun väärinkäytöksen vuoksi on osoittautunut sopimattomaksi virkaansa.

6.2. Virkavastuusääntely eräissä Keski-Euroopan maissa

Keski-Euroopan maiden rikoslaeissa on yleensä sekä varsinaisia että epävarsinaisia virkarikoksia koskevia säännöksiä. Julkisia viranomaisia koskeva kurinpitomenettely on myös yleisesti käytössä. Näin on esimerkiksi Saksan liittotasavallassa, Itävallassa, Sveitsissä ja Ranskassa. Kurinpidolliset seuraamukset voidaan kohdistaa virkamieheen niin rangaistavaksi säädettyjen virkavelvollisuuden rikkomisten kuin muidenkin virkavirheiden johdosta. Näissä maissa tehdään selvä ero rikosoikeudellisen ja kurinpidollisen virkavastuun välillä.

Erityisiä virkarikoksia koskevista säännöksistä yleisimpiä ovat lahjomista ja lahjoman ottamista koskevat säännökset. Usein on säännelty erikseen lahjoman ottamisesta virkavelvollisuuden vastaisesta virkatoimesta ja erikseen lahjoman ottamisesta virkavelvollisuuden mukaisesta virkatoimesta. Näin on esimerkiksi Saksan demokraattisen tasavallan, Saksan liittotasavallan, Itävallan ja Sveitsin rikoslaeissa. Eräissä tapauksissa lahjoman antaminen on rangaistavaa ainoastaan silloin, kun lahjoman tarkoituksena on saada aikaan virkavelvollisuuden vastainen virkatoimi. Melko yleistä on, että lahjoman antaminen erilaisissa tuomarin tehtävissä toimiville virkamiehille tai lahjoman ottaminen tällaisessa tehtävässä on erityisen ankarasti rangaistavaa.

Erilaiset virkasalaisuuden rikkomista koskevat rangaistussäännökset ovat myös yleisiä. Eräissä maissa lainsäädäntö erottelee virkasalaisuuden ilmaisemisen eri tilanteissa. Saksan liittotasavallan rikoslaissa on esimerkiksi omat säännöksensä salassapitovelvollisuuden rikkomisesta posti- ja teleliikenteessä ja verosalaisuuden ilmaisemisesta.

Yleiset virkavelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset eivät ole kovinkaan tavallisia, mikä johtunee siitä, että sen tyyppiset laiminlyönnit on usein tarkoitettu käsiteltäviksi kurinpitomenettelyssä.

Sen sijaan epävarsinaisia virkarikoksia koskevat säännökset ovat yleisiä, esimerkiksi Saksan liittotasavallan, Itävallan ja Sveitsin rikoslaeissa. Liittotasavallan rikoslaissa on muun muassa virassa tehtyä pahoinpitelyä koskeva säännös. Itävallan ja Sveitsin rikoslaeissa taas on säännös virassa tehdystä asiakirjan tai todistuksen väärentämisestä.

Virkamiehille tuomittavat erityiset rangaistusseuraamukset eivät ole Keski-Euroopan maiden rikoslaeissa yleisiä, vaan niitä käytetään lähinnä kurinpitomenettelyssä. Viraltapano ja virantoimituksesta erottaminen ovat tyypillisesti kurinpitomenettelyssä käytettäviä seuraamuksia. Yleiset tuomioistuimet eivät voi niitä tuomita. Käytännössä ero meillä vallitsevaan menettelyyn ei kuitenkaan ole ratkaiseva, koska tuomioistuin toisaalta usein voi määrätä lisäseuraamuksena eräänlaisen ''kansalaisoikeuksien menettämisen'', jolloin myös virkasuhde katkeaa eikä asiaa ole tarpeen käsitellä erillisessä kurinpitomenettelyssä.

7. Organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Esitykseen sisältyvistä lakiehdotuksista ei ole odotettavissa merkittäviä viranomaisten toimivaltaa, organisaatiota tai menettelykäytäntöä koskevia vaikutuksia.

Tahallisten ja tuottamuksellisten virkarikosten rangaistavuuden supistaminen voinee jossakin määrin vähentää tällaisten rikosten tulemista tuomioistuinkäsittelyyn, mutta tällä muutoksella ei ole käytännöllistä merkitystä tuomioistuinten työmäärän kannalta. Tämä johtuu toisaalta siitä, että jo nykyisin vähäisimmät virkavirheet johtavat usein syyttämättä jättämiseen tai asianomaisen valvontaviranomaisen huomautukseen, ja toisaalta siitä, että tällaisten juttujen merkitys tuomioistuinten kokonaistyömäärän kannalta on varsin vähäinen.

Nykyisin epävarsinaisina virkarikoksina rangaistavien tekojen siirtäminen rangaistaviksi yleisen lain mukaisina rikoksina, rikoslain 2 luvun 12 §:n rikosoikeudellista virkamieskäsitettä koskevien säännösten muuttaminen sekä ehdotetut julkisyhteisöjen työntekijöiden rikkomuksia koskevat säännökset ilmeisesti tulevat aiheuttamaan vähäisiä muutoksia viranomaisten toimintaa valvovien viranomaisten eli lähinnä eduskunnan oikeusasiamiehen toimialaan. Todennäköistä kuitenkin on, että mainitut muutokset eivät käytännössä sanottavasti lisää valvontaviranomaisten työtä. Pikemminkin ehdotetut säännökset ovat omiaan selventämään valvontaviranomaisten toimivallan rajoja.

Esitykseen sisältyvistä rangaistussäännösten tai -seuraamusten muutoksista ei aiheudu valtion kustannusten lisääntymistä eikä niillä ole myöskään välitöntä vaikutusta valtion tuloihin.

8. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

8.1. Esityksen suhde virkamieslainsäädännön uudistamiseen

Valtion virkamieslainsäädännön uudistamiseen liittyvät lait tulivat voimaan vuoden 1988 alusta. Tätä esitystä valmisteltaessa on otettu huomioon etenkin valtion virkamieslain virkamiehen asemaa ja virkamiehen yleisiä velvollisuuksia sekä virkasuhteen lakkaamista ja kurinpitomenettelyä koskevat säännökset. Esitys perustuu siihen käsitykseen, että työsuhteessa olevien henkilöiden ei tulisi hoitaa julkisyhteisön julkisia tehtäviä eikä osallistua julkisyhteisön päätösvallan käyttämiseen, vaan näihin tehtäviin tulisi käyttää virkavastuussa olevia henkilöitä. Esityksessä on kuitenkin otettu huomioon se tosiasiallinen tilanne, että käytännössä julkisyhteisön työntekijä saattaa edelleenkin hoitaa noita tehtäviä.

Eduskunta on hallituksen esitykseen valtion virkamieslainsäädännön uudistamisesta antamassaan vastauksessa todennut, että virkamieslainsäädäntöön ei sisälly säännöksiä siitä, milloin valtion hallinnossa tulisi käyttää virkasuhdetta ja milloin työsopimussuhdetta, vaikka näiden palvelussuhdelajien käytössä on huomattavaa epäjohdonmukaisuutta tällä hetkellä. Edelleen eduskunta on todennut, että kysymys virka-ja työsopimussuhteen käytöstä on merkityksellinen muun muassa virkavastuun henkilöllisen ulottuvuuden kannalta ja tämän vuoksi vastauksessaan edellyttänyt, että hallitus huolehtii asian selvittämisestä ja luo yleiset periaatteet, jotka on otettava huomioon harkittaessa tietyn tehtävän hoidossa omaksuttavaa palvelussuhdelajia.

Mikäli eduskunnan edellyttämät toimenpiteet johtavat siihen, että julkisyhteisön työntekijöitä ei enää käytettäisi virkavastuuta edellyttäviin tehtäviin, saattaa tulla aiheelliseksi tarkistaa nyt ehdotettuja julkisyhteisön työntekijöiden rikosoikeudellista vastuuta koskevia säännöksiä.

Edellä mainitun lisäksi eduskunta on vastauksessaan todennut, että virkarikoslainsäädäntö on eduskunnan käsityksen mukaan kiinteässä yhteydessä virkamieslainsäädännön kokonaisuudistukseen ja tämän vuoksi edellyttänyt, että hallitus antaa pikaisesti esityksen virkarikoslainsäädännön uudistamisesta eduskunnalle. Esitystä aikanaan valmisteltaessa lähdettiinkin siitä, että myös tähän esitykseen liittyvät lakiehdotukset olisi voitu saattaa voimaan samanaikaisesti virkamieslainsäädännön kanssa. Säännökset eivät kuitenkaan ole niin kiinteässä yhteydessä toisiinsa, että samanaikainen voimaansaattaminen olisi välttämätöntä.

Virkamieslainsäädännön uudistamisen ja myös virkarikossäännösten valmistelun perusteena olleessa julkishenkilöstön oikeusasemakomitean I osamietinnössä ehdotettiin muun ohella ylimpien hallintovirkamiesten virkasyytetuomioistuimia koskevia säännöksiä muutet-

taviksi siten, että myös heitä koskevat virkasyyteasiat käsiteltäisiin ensimmäisenä oikeusasteena alioikeudessa eikä niin kuin nykyisin hovioikeudessa. Tähän esitykseen ei ole sisällytetty vastaavaa ehdotusta, vaan asia otetaan esille oikeusministeriössä parhaillaan valmisteltavana olevan oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä.

8.2. Esityksen suhde rikoslain uudistamiseen

Oikeusministeriössä on vireillä osauudistuksina toteutettavaksi tarkoitettu rikoslain kokonaisuudistus. Ensimmäisenä osauudistuksena on vuonna 1984 valmistunut ehdotus rikoslain omaisuusrikoksia, vaihdantarikoksia ja taloudellisia rikoksia koskeviksi uusiksi säännöksiksi (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/1984). Ehdotuksen pohjalta laadittava hallituksen esitys on tarkoitus saattaa eduskunnan käsiteltäväksi vuoden 1988 aikana.

Tässä esityksessä on kysymys rikoslain kokonaisuudistuksesta erotetusta uudistuksesta. Lakiehdotusten rangaistussäännöksiä laadittaessa on kuitenkin pyritty noudattamaan kokonaisuudistuksen yhteydessä omaksuttua rikosten tunnusmerkistöjen kirjoitustapaa sekä vastaavanlaista rikosten törkeysporrastusta ja rangaistusasteikkoja. Säännösehdotuksia laadittaessa on lähdetty siitä, että niihin ei rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä olisi tarvetta tehdä merkittäviä muutoksia. Rikoslain kokonaisuudistukseen liittyviä salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä uudistettaessa joudutaan kuitenkin ottamaan kantaa myös siihen, ovatko nyt ehdotetut virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevat erilliset säännökset tuolloin edelleenkin tarpeen vai korvataanko ne rikoslakiin otettavilla yleisillä salassapitorikoksia koskevilla säännöksillä.

8.3. Esityksen suhde muuhun lainsäädäntöön

Kirkollisessa lainsäädännössä eli lähinnä kirkkolaissa (635/64) ja laissa ortodoksisesta kirkkokunnasta (521/69) on eräitä virkarikoksia koskevia säännöksiä, kuten kirkkolain 103 §:n ja ortodoksisesta kirkkokunnasta annetun lain 46 §:n lahjoman vastaanottamista koskeva säännös sekä kirkkolain 111 §:n 3 momentin ja ortodoksisesta kirkkokunnasta annetun lain 54 §:n 3 momentin viraltapanon sijaisrangaistusta koskeva säännös, joissa viitataan nyt muutettaviksi ehdotettuihin virkarikossäännöksiin. Sanotut säännökset olisi muutettava uusia virkarikossäännöksiä vastaaviksi.

Mainituissa laeissa on myös eräitä yksityiskohtaisesti määriteltyjä kirkollisia virkarikoksia koskevia säännöksiä, kuten papin juopumusta koskeva säännös. Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi rikoslain 40 luvun vastaavista erityisiä virkarikoksia koskevista säännöksistä ja sanottujen tekojen tai laiminlyöntien rankaisemista yleisten virkarikossäännösten nojalla. Kirkollisten lakien nämäkin virkarikossäännökset olisi ilmeisestikin saatettava sopusointuun uusien virkarikossäännösten kanssa. Säännösten samanaikainen voimaan saattaminen nyt ehdotettujen säännösten kanssa ei kuitenkaan ole välttämätöntä.

Niin kuin esityksen kohdassa 4.5.2. on mainittu, ne muualla laissa olevat virkamiesten salassapitorikoksia koskevat säännökset, jotka nykyisessä muodossaan olisivat esteenä rikoslain 40 luvun uusien salassapitorikoksia koskevien säännösten soveltamiselle, pyritään tämän uudistuksen yhteydessä samalla muuttamaan. Kun salassapitovelvollisuutta ja sen rikkomista koskevia säännöksiä on eri laeissa satamäärin, kaikkien kysymykseen tulevien lakien tarkistamista tämän uudistustyön yhteydessä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena. Tarkistamistyö on parhaiten suoritettavissa rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä salassapitorikossäännöksiä uudistettaessa. Myöhemmin saattaa ilmetä aihetta joidenkin salassapitorikoksia koskevien säännösten muuttamiseen. Noiden nyt muuttamatta jäävien säännösten soveltaminen ei kuitenkaan näytä aiheuttavan käytännön ongelmia.

Ehdotetun rikoslain 2 luvun 12 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan virkamiehellä tarkoitetaan henkilöä, joka lain tai asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella hoitaa julkista tehtävää julkisoikeudellisessa yhdistyksessä tai muussa kuin 12 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa yhteisössä sekä henkilöä, joka lain tai asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella muuten hoitaa julkista tehtävää. Vaikka rikosoikeudellista virkamieskäsitettä koskevaa säännöstä on mainitultakin osin pyritty selventämään, on kuitenkin miellettävä, että uudenkin lain aikana saattaa tulla esille tapauksia, joissa määrättyä tehtävää hoitavan henkilön rikosoi-

keudellista asemaa voidaan pitää tulkinnanvaraisena. Näin saattaa käydä esimerkiksi silloin kun muu yhteisö kuin julkisyhteisö hoitaa lain mukaan niin yksityisoikeudellisia kuin julkisiakin tehtäviä. Tulkintavaikeuksia mahdollisesti aiheuttavissa tapauksissa olisi tarpeen ottaa asianomaiseen lakiin nimenomainen, esimerkiksi keskusmetsälautakunnista ja metsälautakunnista annetun lain (139/87) 9 §:n säännöstä vastaava säännös niistä julkisista tehtävistä, joita hoitavat henkilöt ovat rikosoikeudellisessa virkavastuussa. Voimassa olevien lakien säännösten tarkistaminen ei tämän lainuudistustyön yhteydessä ole ollut mahdollista eikä se olisi tarkoituksenmukaistakaan. Luonnollisinta on, että mainitunlaiset selventävät säännökset otettaisiin uusiin lakeihin sanotunlaisista julkisista tehtävistä säädettäessä ja myös niissä tapauksissa, joissa lakien selventäminen osoittautuu käytännössä esiintyneiden tapauksien vuoksi tarpeelliseksi.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki rikoslain muuttamisesta

2 luku. Rangaistuksista

Virkamiehille tuomittavat erityisrangaistukset

1 §:n 2 momentti. Momentin nykyisen säännöksen mukaan virkamiehille tuomittavia erityisrangaistuksia ovat viraltapano ja virantoimituksesta erottaminen. Niin kuin esityksen yleisperusteluissa on jo todettu, viraltapanoseuraamus virkamiehille tuomittavana erityisseuraamuksena ehdotetaan edelleenkin pysytettäväksi. Viraltapanoseuraamuksen luonne kuitenkin muuttuisi sikäli, että se ei enää olisi ainoa seuraamus mistään rikoksesta eikä siis päärangaistus, vaan ainoastaan yleisten rangaistusten, sakon tai vankeuden, ohella tuomittava rangaistus. Viraltapanoseuraamuksen luonne muuttuisi samalla siihen suuntaan, että sen merkitys rangaistuksena vähenisi nykyisestään ja sen pääasialliseksi tarkoitukseksi jäisi toimia keinona sopimattomaksi osoittautuneen virkamiehen virkasuhteen päättämiseksi.

Viraltapanoa koskevat, pääasialliselta sisällöltään muuttumattomana pysyneet säännökset on laadittu aikana, jolloin virkamiehiä rikosoikeudellisessakin mielessä olivat lähinnä vain valtion ja kunnan vakinaiset virkamiehet ja toimenhaltijat. Rikosoikeudellisesti virkamiehiksi katsottavien piiri on vuosien mittaan merkittävästi laajentunut ja heidän suorittamiensa tehtävien laatu muuttunut. Kun mainitut olennaiset muutokset eivät kuitenkaan ole aiheuttaneet muutosta viraltapanoa koskeviin säännöksiin, on luonnollista, että ne kaikilta osiltaan eivät enää ole nykyajan käsityksiä vastaavia.

Toinen nykyisin virkamiehille tuomittavista erityisrangaistuksista, virantoimituksesta erottaminen, on rikoslain 40 luvussa säädetty eräistä teoista tai laiminlyönneistä joko ainoaksi rangaistukseksi tai vaihtoehtoiseksi rangaistukseksi useimmiten sakon, mutta eräissä tapauksissa myös viraltapanon tai vankeuden kanssa. Eräissä tapauksissa virantoimituksesta erottaminen on säädetty käytettäväksi lisärangaistuksena. Mainittua viraltapanoa lievempää, palvelussuhteen vain määräajaksi keskeyttävää seuraamusmuotoa voidaan nykyisin pitää tuomioistuinmenettelyyn huonosti sopivana. Kohtuullisen taloudellisen menetyksen aikaansaamiseksi sakkorangaistusta voidaan pitää parempana vaihtoehtona. Mikäli taas virkarikos osoittaa virkamiehen kelvottomaksi hoitamaan virkatehtäviään, hänet voidaan tuomita viraltapantavaksi. Useissa tapauksissa viranomaisilla on mahdollisuus turvautua kurinpitomenettelyyn, jossa virantoimituksesta erottamisseuraamus on käytettävissä. Mainituista syistä virantoimituksesta erottamisesta rikosoikeudellisena seuraamuksena ehdotetaan luovuttavaksi. Ehdotus tältä osin yksinkertaistaisi nykyistä seuraamusjärjestelmää.

Virkarikosten seuraamuskäytäntöä selostavasta kohdasta 1.5.2. käy selville, että varoitus on sakon ohella yleisin seuraamus virkarikoksesta. Vähäisten virkavirheiden rangaistavuuden poistaminen ehdotuksen mukaisesti tulisi ilmeisesti aiheuttamaan sen, että vähäisemmät

niistä rikkeistä, joista nyt tuomitaan varoitus, eivät olisi enää rangaistavia. Kun virkarikoksina rangaistavaksi voi edelleenkin tulla suhteellisen lieviä rikkeitä, joista varoitusta voidaan pitää riittävänä seuraamuksena, varoitus ehdotetaan viraltapanoseuraamuksen ohella pysytettäväksi virkarikosten erityisseuraamuksena. Varoituksesta ehdotetaan kuitenkin otettavaksi asian selventämiseksi nimenomainen säännös erityisiä virkarikoksista tuomittavia rangaistuksia koskevaan nyt käsiteltävänä olevaan momenttiin.

Suppeasisältöinen viraltapano

7 §. 1 mom. Ehdotuksen mukaan viraltapanon pääasiallisena tehtävänä on toimia keinona sopimattomaksi osoittautuneen virkamiehen vapauttamiseksi virastaan. Tämän huomioon ottaen viraltapanoa koskevat säännökset olisi mahdollista laatia esimerkiksi siten, että sotilasrikossäännösten tapaan mahdollinen viraltapanoseuraamus määräytyisi yksinomaan rikoslain 2 luvun 10 §:n säännöksen perusteella. Ehdotuksessa on kuitenkin edelleen lähdetty siitä, että tätä sopimattomuutta harkittaessa ensisijaisesti kiinnitetään huomiota tehtyyn virkarikokseen ja tuon rikoksen osoittamaan mahdolliseen sopimattomuuteen toimia edelleen siinä virassa, jossa rikos on tehty. Jos virkamiehellä on pääviran lisäksi sivutoimi ja vielä jokin luottamustoimi tai tehtävä ja virkarikos on tapahtunut viimeksi mainitussa toimessa, viraltapano tämän lainkohdan puitteissa koskisi edelleenkin vain viimeksi mainittua luottamustointa muttei muita.

Käytännössä tapahtuu usein, että virassaan tai toimessaan vakavaan virkarikokseen syyllistynyt erotetaan virastaan tai toimestaan hallinnollisessa järjestyksessä tai virkamies eroaa siitä ennen kuin rikosasia on saatettu päätökseen tuomioistuinmenettelyssä. Valtion virkamieslain uudet irtisanomista ja kurinpitomenettelyä koskevat säännökset huomioon ottaen hallinnollisten erottamisten osuus ilmeisesti vielä suhteellisesti lisääntyy. Näissä tapauksissa ei viraltapanoseuraamusta ehdotuksenkaan mukaan luonnollisesti määrättäisi. Jos taas virkamies tuomitsemishetkellä on yhä siinä virassa, jossa rikos on tehty, ja rikos osoittaisi virkamiehen sopimattomaksi tuota virkaa hoitamaan, näyttäisi selvältä, että virkamies olisi vapautettava sanotusta virasta riippumatta siitä, onko virkaa pidettävä nykyisessä 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettuna "vakinaisena" virkana vai ei. Tämän vuoksi 1 momentin ensimmäinen lause on laadittu siihen muotoon, että viraltapano käsittäisi paitsi sen viran myös sen julkisen tehtävän menettämisen, jossa rikos on tehty. Viralla tarkoitettaisiin julkisyhteisöjen ja niiden itsenäisten laitosten virkoja ja niihin verrattavia palvelussuhteita sekä julkisilla tehtävillä luottamustoimia ja muita julkisia tehtäviä.

Nykyisen säännöksen mukaan viraltapano voi käsittää myös sen viran menettämisen, jonka syyllinen on "sijaan saanut". Alkuaan säännös lienee ollut vähemmän ongelmallinen, koska se on tarkoittanut lähinnä vain valtion ja kunnan pysyviä virkoja ja toimia. Rikosoikeudellisiksi virkamiehiksi katsottavien piiri on noista ajoista laajentunut koskemaan myös erilaisia luottamushenkilöitä ja erilaisia julkisia asioita hoitamaan määrättyjä. Eräissä käytännössä tosin harvoin ilmenevissä tilanteissa näyttää välttämättömältä, että viraltapano koskisi myös sen viran menettämistä, johon virkamies on rikoksen tekemisen jälkeen siirtynyt. Viraltapanoseuraamusta harkittaessa kiinnitetään huomio rikoksen osoittamaan virkamiehen sopimattomuuteen hoitaa sitä tehtävää, jossa rikos on tehty. Tämän vuoksi on riittävää, että viraltapanoseuraamus koskisi korkeintaan niitä virkoja tai virkoihin rinnastettavissa olevia palvelussuhteita, jotka voidaan jollakin lailla samaistaa siihen virkaan tai palvelustehtävään, jossa rikos tehtiin. Virkarikoksesta tuomittavan viraltapanoseuraamuksen ulottamiseen muuhun luottamustoimeen tai julkiseen tehtävään kuin siihen, jossa rikos on tehty, ei sitä vastoin ole aihetta.

Edellisessä kappaleessa tarkoitettu viraltapanoseuraamus koskisi ensi sijaisesti niitä tapauksia, joissa virkamies on julkisyhteisön tai julkisyhteisön itsenäisen laitoksen palvelussuhdetta jatkaen siirretty tai nimitetty saman yhteisön tai saman laitoksen vastaavanlaiseen virkaan. Kun kuitenkin eri julkisyhteisöjen, kuten eri kuntien virat voivat olla hyvinkin toisiaan vastaavia, säännöstä ei näytä olevan syytä rajoittaa koskemaan vain tietyn julkisyhteisön tai tietyn laitoksen virkoja. Tämän vuoksi momentin toiseksi virkkeeksi ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan jos virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa julkisyhteisöön tai sen itsenäiseen laitokseen oleva virkamies on siirtynyt siitä

virasta, jossa rikos on tehty, toiseen vastaavanlaiseen virkaan, viraltapano käsittää sanotun viran menettämisen. Siinä tapauksessa, että aikaisemmassa virassa tehty rikos on siinä määrin törkeä, että se selvästi osoittaisi virkamiehen sopimattomaksi toimimaan virassa tai julkisessa tehtävässä, josta häntä ei voitaisi panna viralta 7 §:n nojalla, olisi yleensä mahdollista soveltaa uusia 2 luvun 10 §:n säännöksiä.

Nykyisen lain vallitessa on jossakin määrin epäselvää, voiko luottamustoimi tai muu julkinen tehtävä yleensäkään olla ''sijaan saatu'' ja myös se, milloin luottamushenkilön voidaan 7 §:n 1 momentissa tarkoitetussa mielessä katsoa olevan tuomitsemishetkellä edelleen ''siinä virassa, jossa rikos tehtiin''. Ehdotetun 7 §:n 1 momentin mukaan on selvää, että viraltapano ei koskisi muuta kuin sitä luottamustointa tai julkista tehtävää, jossa rikos on tehty. Käytännössä esiintulevien tapausten moninaisuuden vuoksi ehdotukseen ei ole katsottu aiheelliseksi ottaa yksityiskohtaisia säännöksiä siitä, milloin on kysymys samasta ja milloin eri virasta tai luottamus- tai muusta julkisesta tehtävästä kuin missä rikos tehtiin. Ehdotetut säännökset ja myös luvun 10 §:ään ehdotetut muutokset huomioon ottaen on kuitenkin pääteltävissä, että 7 §:n 1 momentin säännöstä olisi myös tältä osin tulkittava suppeasti. Siten ei esimerkiksi uudelleen valituksi tulleen luottamushenkilön voitaisi katsoa olevan 7 §:n 1 momentissa tarkoitetussa mielessä enää siinä luottamustehtävässä, jossa hän oli edellisellä toimikaudella.

Vuoden 1969 lainmuutoksen (2/69) jälkeen tuomioistuin voi rikoslain 2 luvun 7 §:n 1 momentin nojalla tuomita virkarikokseen syyllistyneen joko menettämään sen viran, jossa rikos tehtiin, taikka sen viran tai ne virat, jotka syyllisellä tuomitsemishetkellä on. Alkuperäisen lain mukaan niin sanottu laajasisältöinen viraltapano oli taas lainmukaisena seuraamuksena tuomitusta lisärangaistuksesta eli maanpalvelukseen kelpaamattomuudesta tai kansalaisluottamuksen menettämisestä. Ehdotuksen mukaan 7 §:n 1 momentin säännöstä muutettaisiin siten, että siihen otettaisiin vain suppeasisältöistä viraltapanoa koskevat säännökset ja kaikki laajasisältöistä viraltapanoa koskevat säännökset otettaisiin 2 luvun 10 §:ään.

2 mom . Nykyisen säännöksen mukaan 10 §:ssä mainituissa tapauksissa viraltapano käsittää sen viran tai niiden virkojen menettämisen, jotka syyllisellä on. Säännöstä ehdotetaan pykälän 1 momentin muutokset huomioon ottaen muutettavaksi sanamuodoltaan siten, että 10 §:n mukaan viraltapano käsittäisi myös julkisten tehtävien menettämisen.

3 mom. Nykyisessä 3 momentissa on maininta ''oikeudesta eläkerahaan ja muuhun sellaiseen etuun''. Säännöksellä on aikoinaan viitattu virkamiesten eläkkeistä annettujen lakien säännöksiin, joiden mukaan viraltapantavaksi tuomittu virkamies menetti myös oikeutensa eläkkeeseen. Nykyisten eläkelakien mukaan viraltapanolla ei ole enää vaikutusta virkamiehen eläkeoikeuteen. Tämän vuoksi 3 momentti ehdotetaan kumottavaksi.

Poistettavat erityisrangaistukset

8 §. Edellä 1 §:n kohdalla mainituista syistä virkamiehille erityisrangaistuksena tuomittavasta virantoimituksesta erottamisesta luovuttaisiin. Näin ollen 8 §:n säännökset seuraamuksen tarkemmasta sisällöstä ja vaikutuksesta ehdotetaan tarpeettomina kumottaviksi.

9 §. Pykälässä ovat nykyisin säännökset viraltapanon tai virantoimituksesta erottamisen sijasta tuomittavasta sijaisrangaistuksesta. Edellytyksenä sijaisrangaistuksen tuomitsemiseen on, että virkarikokseen syyllistynyt ''ei ole virassaan vakinainen'' tai ''on virkaeron saanut''. Säännöksen alkuperäisenä tarkoituksena on ollut estää se, että virkamies, jota ei virkaaseman laadun tai virasta erottamisen tai eroamisen vuoksi voitu panna viralta, jäisi rankaisematta. Näin etenkin niissä tapauksissa, joissa viraltapano tai virantoimituksesta erottaminen on säädetty ainoaksi rangaistukseksi virkarikoksesta. Osittain sijaisrangaistusta lienee pidetty tarpeellisena siitä syystä, että muun kuin ''vakinaisen'' viran menettämistä ei pidetty vakinaisen viran menettämiseen verrattuna seuraamuksena, minkä vuoksi menetyksiä tasoittava seuraamus oli tarpeen.

Niin kuin yleisperusteluissa on mainittu, puheena olevia sijaisrangaistuksia käytetään oikeuskäytännössä nykyisin erittäin harvoin. Tämä johtunee osittain siitä, että ''vakinaisen'' viran menettämistä ei ole enää pidetty ratkaisevasti muiden virkasuhteiden tai yksityisoikeudellistenkaan työsuhteiden katkeamista ras-

kaampana seuraamuksena. Toisaalta on katsottu, että niissä tapauksissa, joissa virkamies rikoksen johdosta erotetaan hallinnollisesti tai joutuu itse eroamaan, hän todellisuudessa joutuu vastaavaan menetykseen kuin jos hänet olisi tuomittu viraltapantavaksi. Näin ollen sijaisrangaistuksen tuomitsemisesta on luovuttu kahteen kertaan rangaistavaksi joutumisen estämiseksi samasta teosta.

Ehdotuksen mukaan 9 §:n säännökset kumottaisiin. Ehdotuksen 7 §:n mukaan viraltapanoseuraamus tuomittaisiin riippumatta siitä, onko virkamies ollut virassaan "vakinainen" vai ei. Toisaalta kaikista virkarikoksista on säädetty yleistä lajia oleva rangaistus, sakkoa tai vankeutta, joten sijaisrangaistus tästäkään syystä ei ole tarpeen. Kun ehdotuksessa muutoinkin lähdetään siitä, että viraltapanoseuraamusta käytetään lähinnä vain sopimattoman virkamiehen vapauttamiseksi, sijaisrangaistuksesta voidaan tästäkin syystä luopua. Sijaisrangaistustahan ei nykyisinkään tuomita niin sanotun laajasisältöisen viraltapanoseuraamuksen sijasta.

Laajasisältöinen viraltapano

10 §. 2 mom. Pykälän 1 ja 2 momenteissa ovat nykyisin säännökset niin sanotusta laajasisältöisestä viraltapanosta eli kaikkien niiden virkojen menettämisestä, jotka virkamiehellä tuomitsemishetkellä on. Pykälän 1 momentin mukaan, jotka säännökset on saatettu nykyiseen muotoonsa kuritushuonerangaistuksesta luopumisen yhteydessä vuonna 1974 (613/74), elinkaudeksi vankeuteen tuomittu virkamies on tuomittava pantavaksi myös viralta. Jos taas virkamies tuomitaan vankeuteen määräajaksi, vähintään 2 vuodeksi, virkamies on myös tuomittava pantavaksi viralta, paitsi milloin tuomioistuin katsoo, ettei rikos osoita tuomittua sopimattomaksi olemaan virkamiehenä.

Pykälän voimassa olevan 2 momentin säännösten mukaan, jotka on saatettu nykyiseen muotoonsa sotilasrikoslainsäädännön uudistamisen yhteydessä (321/83), jos virkamies tuomitaan vankeuteen 2 vuotta lyhyemmäksi ajaksi tahallisesta rikoksesta tai rikoksesta, josta rangaistus on säädetty rikoslain 45 luvussa eli siis sotilasrikoksesta, hänet voidaan samalla tuomita pantavaksi viralta, jos rikos osoittaa hänet sopimattomaksi olemaan virkamiehenä. Mainittu säännös ei koske virkarikoksia yleensä.

Pykälän 1 momenttia ei ehdoteta muutettavaksi. Myös pykälän 2 momentti olisi pääpiirteittäin entisessä muodossaan. Momentin soveltamisen perusedellytyksenä olisi siten edelleenkin, että virkamies tuomitaan tahallisesta rikoksesta vankeuteen 2 vuotta lyhyemmäksi ajaksi. Ehdotuksen mukaan säännös koskisi, niin kuin 1 momentin säännöksetkin, sellaisenaan myös virkarikoksia ja sotilasrikoksia niitä erikseen mainitsematta. Tuomitsemiskynnystä ehdotetaan nostettavaksi nykyisestään siten, että viraltapano olisi mahdollista vain silloin kun rikos osoittaa virkamiehen ilmeisen sopimattomaksi toimimaan virkamiehenä. Silloin kun kysymys on virkarikoksesta, viraltapanomahdollisuutta on, niin kuin nykyisinkin, ensi sijassa harkittava virkarikoksia koskevien erityissäännösten perusteella ja vain poikkeustapauksessa laajasisältöistä viraltapanoa koskevien säännösten nojalla.

Momentin säännöksiä samoin kuin uusia rikoslain 40 luvun säännöksiä sovellettaessa on mahdollista, että virkamies tuomitaan yleistä lajia olevan rangaistuksen lisäksi myös viraltapantavaksi. Ehdotetut rikoslain 40 luvun uudet rangaistusasteikot, joita on ehdotettu uudistettavaksi lähinnä sitä silmällä pitäen, ettei virkarikokseen syyllistynyt tai siihen osallistunut jäisi enää kokonaan rankaisematta, saattavat näin ollen johtaa siihen, että virkamies tulee tuomituksi liian ankaraan seuraamukseen, jollei viraltapanoseuraamusta oteta asianmukaisesti huomioon yleistä lajia olevaa rangaistusta määrättäessä.

Norjan rikoslaissa, samoin kuin Ruotsin rikoslaissa vuoden 1975 lainmuutoksen jälkeenkin, on näitä tapauksia varten erityissäännös. Vastaavan erityissäännöksen ottamista esitykseen ei ole pidetty aiheellisena, koska nämä seikat on rikoslain 6 luvun yleisten rangaistusten mittaamista koskevien säännösten mukaan otettava huomioon. Mainitun 6 luvun 1 §:n mukaan rangaistuksen tulee kokonaisuudessaan olla oikeassa suhteessa rikoksen vaarallisuuteen ja vahingollisuuteen. Luvun 4 §:n mukaan taas jos rikoksentekijälle rikoksesta tai tuomiosta aiheutuu rangaistuksen lisäksi muu seuraamus, jotka yhdessä johtaisivat kohtuuttomaan tulokseen, tuo seuraamus on otettava huomioon rangaistusta mitattaessa. Viraltapanoseuraamus ja viran menettäminen muulla tavoin rikoksen johdosta on siten otettava

huomioon yleistä lajia olevaa rangaistusta, sakkoa tai vankeutta, määrättäessä, jottei kokonaisseuraamus muodostuisi kohtuuttoman ankaraksi.

Rikoslain 45 luvussa rangaistavaksi säädetyt teot ovat rikoslain 40 luvun nykyisen 23 §:n mukaan sotilasrangaistussäännösten alaisten virkamiesten virkarikoksia. Mistään niistä ei 45 luvussa ole säädetty rangaistukseksi viraltapanoa. Tästä syystä sotilasrangaistuslainsäädännön uudistamisen yhteydessä (hall.es. 85/1981 vp.) viraltapano sotilasrikoksen johdosta tehtiin mahdolliseksi käsiteltävänä olevan 10 §:n 2 momentin säännöksellä. Sotilasrangaistussäännösten alaisten virkamiesten osalta sanottua muihin virkamiehiin nähden rajoitetumpaa viraltapanomahdollisuutta pidettiin riittävänä sillä perusteella, että sotilasvirassa tai -toimessa oleva voitiin vapauttaa virastaan yksinkertaisemmassa menettelyssä kuin muut virkamiehet.

Esitystä valmisteltaessa on todettu, että ehdotetut muutoksetkin huomioon ottaen sotilasrangaistussäännösten alaisten virkamiesten ja muiden virkamiesten viraltapanoa koskevat säännökset eivät kaikilta osaltaan ole yhteneväisiä. Säännösten yhtenäistäminen näyttäisi edellyttävän lähinnä rikoslain 45 luvun säännösten muuttamista siten, että luvussa nimenomaan säänneltäisiin, mitkä sotilasrikoksista olisi katsottava virkarikoksiksi tai ainakin mistä luvun rikoksista saattaisi seurata viraltapano. Tämänkaltaista muutosta ei kuitenkaan ole pidetty aiheellisena.

3 mom. Momentissa nykyisin oleva säännös palkkaedun menettämisestä vankeusrangaistuksen suorittamisen ajalta ehdotetaan tähän asiayhteyteen kuulumattomana ja myös tarpeettomana poistettavaksi. Muun muassa tästä on nykyisin säännökset virkamiesten palkkausta koskevissa säännöksissä.

Sen sijaan momenttiin ehdotetaan otettavaksi yleisillä vaaleilla valittua julkisyhteisön edustajiston jäsentä koskeva poikkeussäännös, jonka mukaan mainitunlaista luottamushenkilöä ei saisi panna viralta tuosta tehtävästään 10 §:n säännösten nojalla.

Kunnanvaltuutettuja ja muita yleisillä vaaleilla valittuja luottamushenkilöitä pidetään nykyisen käsityksen mukaan virkamiehinä rikosoikeudellisessa mielessä ja heidät voidaan siten määrätyissä tapauksissa panna rikoksen johdosta viralta. Kun yleisillä vaaleilla valitun luottamushenkilön vapautumisen toimesta tulisi valitsemismenettely huomioon ottaen tapahtua mieluummin asianomaisessa hallinnollisessa järjestyksessä, esimerkiksi kunnanvaltuutetun kunnallislain 22 §:n mukaisesti, valmistelun yhteydessä on ollut esillä myös vaihtoehto, jonka mukaan sanotunlaista luottamushenkilöä ei lainkaan saisi tuomita viraltapantavaksi tuosta tehtävästään.

Esityksessä on kuitenkin katsottu, että yleisillä vaaleilla valittua luottamushenkilöä ei ole aihetta saattaa erityisasemaan muihin rikosoikeudellisiin virkamiehiin verrattuna siinä tapauksessa, että luottamushenkilö on syyllistynyt luottamustoimessaan sellaiseen rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyyn tekoon, josta sovellettavan lainkohdan mukaan saattaa seurata myös viraltapano. Sen sijaan on katsottu, että niissä tapauksissa, joissa rikosoikeudellisen virkamiehen sopivuutta virkaansa tai julkiseen tehtäväänsä joudutaan arvioimaan pääasiassa tuomitun rangaistuksen perusteella eli puheena olevan 10 §:n sääntelemissä tapauksissa, sopivuuden tai sopimattomuuden arviointi tulisi yleisillä vaaleilla valitun luottamushenkilön osalta tapahtua hallinnollisessa järjestyksessä. Tämä järjestely näyttäisi esimerkiksi kunnanvaltuutettujen osalta olevan paremmin sopusoinnussa myös kunnallislain 20 ja 22 §:n säännösten kanssa.

Rikosoikeudellinen virkamieskäsite

12 § 1 mom. Pykälä sisältäisi niin kuin nykyisinkin säännökset siitä, keitä on pidettävä virkamiehinä rikosoikeudellisessa merkityksessä. Yleisperusteluissa mainituista syistä pykäläehdotusta laadittaessa on lähdetty siitä, että rikosoikeudellinen virkamieskäsite määritellään ensisijaisesti virkamiehen aseman perusteella ja vasta viime kädessä hänen tehtäviensä perusteella.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan virkamiehiä olisivat niin kuin nykyisenkin lain mukaan kaikki ne henkilöt, jotka ovat virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan, kuntainliittoon tai muuhun kuntien yhteistoimintaelimeen, evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan tai niiden seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen tai Ahvenanmaan maakuntaan. Julkisyhteisöllä tarkoitetaan määrätyllä alueella julkista valtaa käyttä-

vää julkisoikeudellista oikeushenkilöä. Muulla kuntien yhteistyöelimellä tarkoitetaan tässä muuta kunnallislain 103 §:ssä tarkoitettua useamman kunnan yhteisiä asioita hoitavaa elintä kuin kuntainliittoa, esimerkiksi pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskuntaa. Lainkohtaa laadittaessa on lähdetty siitä, että siinä on nimenomaan mainittu kaikki siihen kuuluvat julkisyhteisöt.

Momentin 1 kohdassa tarkoitettuja virkamiehiä olisivat myös kaikki eduskunnan toimintoihin liittyvien eri elinten, kuten eduskunnan kanslian, valtion tilintarkastajien kanslian, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian, Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan kanslian sekä eduskunnan kirjaston virkamiehet eli eduskunnan virkamiehistä annetun lain (1255/87) 2 §:ssä tarkoitetut virkamiehet. Vaikka valtion virkamieslain säännöksiä ei kaikilta osin sovelletakaan mainittuihin virkamiehiin, heidän on kuitenkin katsottava olevan virkasuhteessa valtioon rikoslain 2 luvun 12 §:n puheena olevassa 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetuin tavoin.

Liiketoimintaa harjoittavista valtion laitoksista eli niin sanotuista liikelaitoksista on säädetty 10 päivänä heinäkuuta 1987 annetussa, vuoden 1988 alusta voimaan tulleessa laissa valtion liikelaitoksista (627/87). Lailla on valtion liiketoiminnan harjoittamista varten luotu uusi organisaatiotyyppi, joka sijoittuu nykyisen, lähinnä virastomuotoisen liikelaitoksen ja valtioenemmistöisen osakeyhtiön väliin. Liiketoimintaa harjoittavat valtion laitokset siirtyisivät mainitun yleislain piiriin sikäli kuin näin säädettäisiin erikseen laitoskohtaisella lailla.

Liiketoimintaa harjoittavien valtion laitosten virkamiehet ovat nykyisin selvästikin rikoslain 2 luvun nykyisessä 12 §:ssä tarkoitettuja virkamiehiä ja olisivat virkamiehiä myös ehdotetun 12 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan. Mainitun valtion liikelaitoksista annetun lain piiriin tulevat liikelaitokset olisivat edelleenkin valtion laitoksia. Lain 16 §:n 4 momentin mukaan liikelaitoksen virkamiehiin, virkoihin ja virkasuhteeseen sovellettaisiin, eräin pykälän 2 momentissa säädetyin poikkeuksin, valtion virkasuhdetta koskevia säännöksiä. Mainituista syistä on pääteltävissä, että myös lain piiriin tulevien valtion liikelaitosten virkamiehet olisivat edelleenkin ehdotetun 12 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja virkamiehiä.

Momentin 1 kohdan mukaan virkamiehiä olisivat ne henkilöt, jotka ovat virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa edellä tarkoitetun julkisyhteisön itsenäiseen laitokseen. Valtion itsenäisenä laitoksena mainitaan 2 kohdassa Suomen Pankin ja kansaneläkelaitoksen lisäksi myös työterveyslaitos. Aivan yksiselitteisesti ei ole aina pääteltävissä, mitä muita kuin lainkohdassa nimenomaan mainittuja laitoksia on pidettävä julkisyhteisön itsenäisenä laitoksena. Valtion itsenäisinä laitoksina voidaan kuitenkin pitää esimerkiksi valtion viljavarastoa, vientitakuulaitosta ja valtiontakuulaitosta. Lainkohdassa on julkisyhteisön itsenäisinä laitoksina nimenomaan mainittu myös kunnallinen eläkelaitos ja kunnallinen työmarkkinalaitos.

Lainkohdan soveltamisalaa on tarkoitukselliesti pyritty rajoittamaan siten, että se ei koskisi kaikkia itsenäisiksi julkisoikeudellisiksi laitoksiksi katsottavia yhteisöjä. Siten esimerkiksi Eläketurvakeskusta ei voida pitää tässä lainkohdassa tarkoitettuna laitoksena, koska se ei ole valtion eikä minkään muunkaan 1 kohdassa tarkoitetun julkisyhteisön itsenäinen laitos.

Etenkin lainkohdassa tarkoitettujen julkisyhteisöjen itsenäisten laitosten virkamiesten asema saattaa jossakin määrin poiketa vastaavan julkisyhteisön, kuten valtion ja kunnan, virkamiesten asemasta. Sen vuoksi lainkohdassa on virkamiehen virka-aseman määrittelyssä käytetty sanontaa "virkasuhteessa tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa". Ilmaisulla tarkoitetaan tuolloin kaikkia julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa julkisyhteisöön tai sen itsenäiseen laitokseen olevia viran- tai toimenhaltijoita.

Nykyinen 12 §:n säännös on epäselvä etenkin siltä osin kuin on kysymys siitä, mitkä ovat pykälässä mainitut "muut yhteisöt tahi esivallan vahvistamat yleiset laitokset tai säätökset". Näin ollen ei ole täydellä varmuudella pääteltävissä, mitkä ovat ne yhteisöt ja laitokset, joiden virka- tai palvelusmiehiä ei enää pidettäisi virkamiehenä uuden 12 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla. Ilmeistä kuitenkin on, että eräiden itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten ja yhteisöjen johtohenkilöt ja virkamiehet, sikäli kuin heitä pidetään nykyisen lain mukaan virkamiehinä rikosoikeudellisessa mielessä, eivät sitä ole enää ainakaan 12 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla, mutta mahdollisesti kyllä 3 kohdan nojalla.

Momentin 2 kohdan mukaan virkamiehiä rikosoikeudellisessa mielessä olisivat ensinnä-

kin valtioneuvoston jäsenet eli ministerit. Virkamiehiä olisivat myös kunnanvaltuutetut ja muut yleisillä vaaleilla valitut momentin 1 kohdassa tarkoitettujen julkisyhteisöjen tai niiden itsenäisten laitosten luottamushenkilöt. Noita luottamushenkilöitä olisivat kunnanvaltuutettujen lisäksi muun muassa evankelisluterilaisten seurakuntien kirkkovaltuustojen jäsenet, ortodoksisen kirkkokunnan seurakuntavaltuustojen jäsenet sekä Ahvenanmaan maakunnan maakuntapäivien jäsenet. Lisäksi virkamiehiä olisivat muutkin julkisyhteisöjen ja niiden itsenäisten laitosten eri toimielinten jäsenet ja niiden muut luottamushenkilöt. Virkamiehiä 2 kohdan mukaan olisivat siten esimerkiksi eri valtion virastojen yhteydessä toimivien neuvottelukuntien ja lautakuntien jäsenet, komiteoiden jäsenet sekä eri ministeriöiden alaisten laitosten johtokuntien ja toimikuntien jäsenet, kunnanhallituksen ja kunnallisten lautakuntien jäsenet, kuntainliittojen liittovaltuustojen jäsenet, kirkon ja sen seurakuntien luottamushenkilöt, Suomen Pankin pankkivaltuusmiehet, kansaneläkelaitoksen valtuutetut ja muut julkisyhteisöjen itsenäisten laitosten johtokuntien jäsenet.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on eduskunnan oikeusasiamiehen toiminnastaan vuodelta 1981 antaman kertomuksen johdosta antamassaan mietinnössä (mietintö 54/1982 vp.) todennut, että eduskunta ei ole viranomainen eikä kansanedustaja virkamies ja että kansanedustajat on perustuslakia säädettäessä ja sen jälkeenkin tietoisesti jätetty virkavastuun ulkopuolelle. Tämänkin huomioon ottaen momentin 2 kohdassa ehdotetaan nimenomaan säädettäväksi, että kansanedustajaa edustajantoimessaan ei katsota virkamieheksi rikosoikeudellisessakaan mielessä. Kansanedustajan voitaneen katsoa toimivan edustajantoimessaan niissä tapauksissa, joissa hän osallistuu eduskunnan tai sellaisen toimielimen toimintaan, jonka eduskunta valitsee tai asettaa ja johon vain kansanedustaja on vaalikelpoinen.

Kun virkamiehiä koskevat salassapitovelvollisuuden rikkomista ja lahjusrikoksia koskevat säännökset eivät siten koske kansanedustajia edustajantoimessaan, tämän esityksen valmistelun yhteydessä on katsottu aiheelliseksi tutkia, olisiko salassapitovelvollisuutta ja lahjusrikoksia koskevien säännösten ulottaminen koskemaan myös kansanedustajia yleensä aiheellista vai riittäisikö niistä seuraamukseksi esimerkiksi pelkkä poliittinen vastuu. Tällöin on ensiksi todettu, että vaikka kansanedustajat eivät olekaan virkamiehiä koskevien salassapitorikossäännösten alaisia, heillä on kuitenkin lähes samanlainen salassapitovelvollisuus kuin virkamiehilläkin yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 27 §:n ja painovapauslain 30 §:n säännösten perusteella. Erityisiin vain kansanedustajia koskevien salassapitorikossäännösten aikaansaamiseen ei siten näyttäisi olevan aihetta.

Kysymys lahjusrikossäännösten osalta on sen sijaan ongelmallisempi. Aikaisemmin on eri yhteyksissä katsottu, että kansanedustajat olisivat edustajantoimessaankin lahjomarikoksia koskevien säännösten alaisia. Osittain näihin kannanottoihin tukeutuen myös virkarikossäännösten aikaisemman valmistelun yhteydessä on katsottu, että kansanedustajat tulisi saattaa lahjusrikosten osalta vastaavanlaisten säännösten alaisiksi kuin virkamiehet. Näin ehdotettiin julkishenkilöstön oikeusasemakomitean I osamietinnössä ja oikeusministeriön virkarikostyöryhmän mietinnössä.

Tätä esitysehdotusta valmisteltaessa on voitu todeta, että ne tavoitteet, joihin lahjusrikosten kriminalisoinnilla pyritään virkamiesten toiminnan osalta, eivät ainakaan kaikilta osin sovellu sellaisenaan tavoitteiksi kansanedustajien osalta. Mikäli lahjusrikosten rankaisemiseen myös kansanedustajan osalta yleensä katsotaan olevan tarvetta, tulisi säännökset ilmeisestikin laatia erilaiselta pohjalta ja toisenlaisten tunnusmerkistöjen varaan kuin nyt ehdotetut säännökset. Näiden säännösten valmistelua ja laatimista tämän virkarikossäännösten uudistamisen yhteydessä ei kuitenkaan ole pidetty tarkoituksenmukaisena.

Momentin 3 kohdan mukaan virkamiehenä pidettäisiin myös henkilöä, joka lain tai asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella hoitaa julkista tehtävää julkisoikeudellisessa yhdistyksessä tai muussa kuin pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa yhteisössä tai laitoksessa. Julkisoikeudellisia yhdistyksiä ovat muun muassa paliskunnat, metsälautakunnat, Suomen Asianajajaliitto, Rahaautomaattiyhdistys, Sähkötarkastuskeskus ja uskonnolliset yhdyskunnat. Tällaisissa yhdistyksissä toimivat henkilöt olisivat virkavastuun alaisia siltä osin kuin heidän toimintaansa on pidettävä julkisen tehtävän hoitamisena. Yhdistyksellä voi julkisten tehtävien lisäksi olla hoidettavana muitakin asioita, joita virkavastuu ei koskisi. Virkamiehiä tämän 3 kohdan

mukaan olisivat muun muassa metsälautakuntien johtokuntien jäsenet ja toimihenkilöt julkisia tehtäviä hoitaessaan. Keskusmetsälautakunnista ja metsälautakunnista annetun lain (139/87) 9 §:ssä onkin tästä nimenomainen säännös. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan sanotut henkilöt toimivat lautakunnalle annetuissa lainvalvontatehtävissä, metsänparannuslain toimeenpanossa sekä varojen käytössä virkamiehen vastuulla.

Virkamiehiä momentin 3 kohdan nojalla olisivat myös ne henkilöt, jotka muutoin kuin edellä tarkoitetussa tapauksessa lain tai asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella hoitavat julkista tehtävää. Virkamiehiä tämän lainkohdan nojalla olisivat myös eräät valtion yhtiöiden johto- ja toimihenkilöt siltä osin kuin he 3 kohdassa tarkoitettujen säännösten tai määräysten perusteella hoitavat julkista tehtävää. Virkamiehiä olisivat siten eduskunnan valitsemat Oy Yleisradio Ab:n hallintoneuvoston jäsenet ja Oy Alko Ab:n hallintoneuvoston jäsenet siltä osin kuin he hoitavat yhtiöiden julkisten tehtävien piiriin kuuluvia toimintoja, kuten päättäessään alkoholimonopoliin liittyvistä asioista. Samoin virkamiehiä olisivat Alkon tarkastajat valvontatehtävissään. Tästä on alkoholilain 70 §:n 3 momentissa nimenomainen säännös.

Mahdollisten epäselvyyksien välttämiseksi momentin 3 kohtaan ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että julkisyhteisön työntekijää ei ole pidettävä virkamiehenä siinäkään tapauksessa, että hän tuossa ominaisuudessaan hoitaisi kohdassa tarkoitetunlaista julkista tehtävää.

Julkisen tehtävän hoito on saatettu uskoa myös yksityiselle henkilölle. Siten on esimerkiksi työsuojeluviranomaisilla työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain 1 §:n (29/87) mukaan oikeus tarvittaessa käyttää työsuojelua koskevien tutkimusten toimittamiseen työpaikoilla asiantuntijoita eli niin sanottuja tutkimuksen toimittajia. Mainittua tutkimuksen toimittajaa olisi ehdotetun 3 kohdan nojalla pidettävä virkamiehenä tutkimuksen toimittajan tehtäviä suorittaessaan.

Eräissä tapauksissa on jokseenkin helposti pääteltävissä, että henkilöä on pidettävä tämän lainkohdan nojalla virkamiehenä. Niissä tapauksissa taas, joissa sinänsä yksityisoikeudellisia toimintoja harjoittavalle yhteisölle on uskottu vain rajoitetussa määrin julkisten tehtävien hoitoa, saattaa rajanveto yksityisoikeudellisten ja julkisten tehtävien välillä joskus olla vaikeaa. Näissä tapauksissa saattaisi ainakin vastaisuudessa olla tarpeen, että noihin yhteisön toimintoja koskeviin säännöksiin otettaisiin nimenomaiset säännökset myös siitä, mitä tehtäviä on hoidettava virkavastuulla, eli edellä mainittua keskusmetsälautakunnista ja metsälautakunnista annetun lain 9 §:n säännöstä vastaava säännös.

Julkisyhteisön työntekijä

12 § 2 mom. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, keitä on rikoslain mukaan pidettävä julkisyhteisön työntekijöinä. Säännöksen mukaan julkisyhteisön työntekijöitä olisivat kaikki ne henkilöt, jotka ovat työsopimussuhteessa 12 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainittuun julkisyhteisöön. Lisäksi julkisyhteisön työntekijöitä olisivat ne henkilöt, jotka ovat työsopimussuhteessa mainitussa 1 kohdassa tarkoitettuun valtion, kunnan tai muun julkisyhteisön itsenäiseen laitokseen.

Niin kuin yleisperustelujen 3.6. kohdassa on mainittu, esitystä laadittaessa on lähdetty siitä, että julkisyhteisön työntekijöitä ei tule määritellä rikosoikeudellisesti virkamiehiksi. Eräät virkamiesten tekeminä rangaistavat teot eli lahjusrikokset ja salassapitorikokset ehdotetaan kuitenkin rangaistaviksi myös julkisyhteisön työntekijän tekeminä.

Eräissä tapauksissa julkisyhteisön työntekijät saattavat virkamiesten tavoin osallistua julkisyhteisön päätösvallan käyttöön tai voivat muutoin käyttää asemaansa perustuvaa julkista valtaa. Mikäli he tällöin käyttäisivät asemaansa väärin esimerkiksi omaksi tai toisen hyödyksi tai toisen vahingoittamiseksi, he jäisivät yleisen lain mukaan rankaisematta. Julkisyhteisöjen työntekijöiden saattamiseksi mainituissa erityistapauksissa riittävän rangaistusuhan alaisiksi on mahdollista menetellä siten, että julkisyhteisön työntekijän mainitunlaiset rikokset säädetään erityisen rangaistusuhan alaiseksi. Näin ehdotettiin oikeusministeriön virkarikostyöryhmän mietinnössä. Toisena vaihtoehtona on saattaa julkisyhteisön työntekijät näissä tapauksissa virkarikoksia koskevien säännösten alaisiksi. Tässä esityksessä on päädytty jälkimmäiseen vaihtoehtoon.

Ehdotetun rikoslain 40 luvun 8 §:n säännöksen mukaan julkisyhteisön työntekijään olisi

sovellettava virkamiehiä koskevia säännöksiä virka-aseman väärinkäyttämisestä ja törkeästä virka-aseman väärinkäyttämisestä niissä erityistapauksissa, jolloin työntekijä osallistuu 12 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen päätöksentekoon joko päättäjänä, esittelijänä tai valmistelijana tai muutoin käyttää palvelussuhteeseensa liittyvää julkista valtaa.

8 luvun 1 §

Virkarikosten vanhentuminen

1 §:n 4 momentti. Rikoslain 8 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan rikoksen vanhentumisaika on 20 vuotta jos rikoksesta säädetty kovin rangaistus on yli 8 vuotta vankeutta, 10 vuotta jos kovin rangaistus on vankeutta yli 2 vuotta ja enintään 8 vuotta, 5 vuotta jos kovin rangaistus on yli 1 vuoden ja enintään 2 vuotta sekä 2 vuotta jos kovin rangaistus on enintään 1 vuosi vankeutta tai sakkoa. Pykälän 2 momentin mukaan rikos, josta kovimmaksi rangaistukseksi on säädetty elinkautinen vankeusrangaistus, ei vanhennu lainkaan. Pykälän 3 momentin mukaan taas kovimmalla rangaistuksella pykälää sovellettaessa tarkoitetaan sitä rangaistusta, jota tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä on asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa tehdystä rikoksesta säädetty enimmäisrangaistukseksi. Nyt muutettavaksi ehdotetussa pykälän 4 momentissa on virkarikoksia koskeva erityissäännös. Sen mukaan edellä mainittuja rikoksen vanhentumisaikoja sovelletaan myös virkarikoksiin kuitenkin sillä poikkeuksella, että jos rikoksesta asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa tehtynä voi seurata viraltapano, lyhin vanhentumisaika on 10 vuotta, ja että virkarikoksen lyhin vanhentumisaika on muissa tapauksissa aina 5 vuotta.

Niin kuin yleisperustelujen kohdassa 3.8. on mainittu, puheena olevaa 4 momentin virkarikosten vanhentumista koskevaa erityissäännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että erityisestä viraltapanoseuraamukseen perustuvasta 10 vuoden vanhentumisajasta luovuttaisiin, mutta sen sijaan virkarikosten vähimmäisvanhentumisaika, 5 vuotta, pysytettäisiin entisellään. Tarkasteltaessa uusien rikoslain 40 luvun säännösten mukaan rangaistavien tekojen vanhentumisaikoja nykyisten ja ehdotettujen vanhentumissäännösten valossa, voidaan todeta ensinnäkin, että vakavampien rikosten eli törkeän lahjuksen ottamisen (RL 40:2) ja törkeän virka-aseman väärinkäyttämisen (RL 40:7) vanhentumisaika olisi 10 vuotta jo 1 momentin rikoksen yleisten vanhentumissäännösten mukaan.

Salassapitorikoksesta (RL 40:5.1), virka-aseman väärinkäyttämisestä (RL 40:6) ja virkavelvollisuuden rikkomisesta (RL 40:9) saattaisi virkamiehelle seurata sakon tai vankeuden lisäksi laissa mainittujen edellytysten vallitessa myös viraltapano. Sovellettaessa nykyisiä virkarikosten vanhentumissäännöksiä mainittuihin rikoksiin on jossakin määrin epäselvää, olisiko niihin viraltapanoseuraamuksen tuomitsemisen harkinnanvaraisuudesta huolimatta kuitenkin aina sovellettava 10 vuoden vanhentumisaikaa, vai tulisiko 10 vuoden vanhentumisaika sovellettavaksi vain silloin, kun viraltapanoseuraamuksen tuomitsemisen edellytykset tuossa yksittäistapauksessa olisivat olemassa. Myös näiden epäselvyyksien välttämiseksi viraltapanoseuraamukseen liittyvästä erityisestä 10 vuoden vanhentumisajasta on syytä luopua. Salassapitorikos ja virka-aseman väärinkäyttäminen vanhenisivat siten yleisten säännösten mukaan 5 vuodessa ja virkavelvollisuuden rikkominen virkarikosten vähimmäisvanhentumisajassa eli myös 5 vuodessa. Lievemmät rikokset eli lahjusrikkomus (RL 40:3), tuottamuksellinen salassapitorikos (RL 40:5.2) ja tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen (RL 40:10) vanhenisivat yleisten vanhentumissäännösten mukaan 2 vuodessa, mutta virkarikoksia koskevan erityisen vanhentumissäännön mukaan 5 vuodessa.

Niin kuin yleisperusteluissa on mainittu, julkisyhteisön työntekijöiden rikoksiin sovellettaisiin yleisiä rikoksen vanhentumisaikoja koskevia säännöksiä. Ehdotettu virkarikosten vanhentumista koskevien säännösten muutos huomioon ottaen rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyjen tekojen vanhentumisaika olisi kuitenkin yleensä sama niin virkamiehen kuin julkisyhteisön työntekijän tekemänä. Vain lievempien rikosten eli lahjusrikkomuksen (RL 40:3) ja tuottamuksellisen salassapitorikoksen (RL 40:5.2) vanhentumisajat eroaisivat siten, että ne julkisyhteisön työntekijän tekeminä vanhenisivat 2 vuodessa ja virkamiehen tekeminä 5 vuodessa.

12 luvun 10 §

Rikoslain 12 luvun nykyisen 10 §:n 2 momentin mukaan virkamies, joka tuomitaan virkatoimessa tehdystä mainitussa maanpetoksia koskevassa luvussa rangaistavaksi säädetystä tahallisesta rikoksesta vankeusrangaistukseen, on tuomittava myös viraltapantavaksi. Momentti ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi. Maanpetosrikostenkin osalta olisivat voimassa rikoslain 2 luvun 7 ja 10 §:n sekä 40 luvun uudet säännökset. Pykälän 1 momentti, jota koskevat säännökset ovat tosin lakanneet olemasta voimassa eräiden lisärangaistusten poistamisesta annetun lain (1/69) ja kuolemanrangaistuksen poistamisesta rangaistusjärjestelmästä annetun lain (343/72) ja muun muassa kuritushuonerangaistuksesta luopumista koskeneen rikoslain muuttamisesta annetun lain (613/74) säännösten johdosta, ehdotetaan selvyyden vuoksi samalla kumottavaksi.

13 luvun 6 §

6 §:n 1 momentti. Momentin nykyisen säännöksen mukaan on rangaistava syrjinnästä muun muassa virkamiestä, joka ei virkaansa toimittaessaan palvele asiakasta yleisesti noudatettavina olevilla ehdoilla rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän taikka uskonnon vuoksi.

Niin kuin yleisperustelujen kohdassa 3.9. on mainittu, esityksen kokonaistavoitteena ovat säännökset, joiden mukaan kaikista varsinaisista virkarikoksista rangaistus tuomittaisiin rikoslain 40 luvun uudistettaviksi ehdotettujen säännösten nojalla. Lisäksi pyritään siihen, että mikäli virkamies syyllistyessään virkatoiminnassaan yleisen lain rikkomiseen olisi menetellyt samalla virkavelvollisuuksiensa vastaisesti, tekoon sovellettaisiin sanotun lain rikkomista ja yleisiä virkavelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä.

Virkamies on syrjintärikoksen tunnusmerkistössä mainittu yhtenä mahdollisena rikoksen tekijänä. Näyttää kuitenkin siltä, että virkamiehen säännöksen vastaista menettelyä ei ole tarkoitettu rangaistavaksi virkarikoksena. Säännöstä olisi pyrittävä tältä osin selventämään. Se olisi samalla ulotettava koskemaan virkamiesten lisäksi myös muita julkisyhteisön palveluksessa olevia.

Momentin säännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että nykyisen sanonnan ”taikka virkamies virkaansa toimittaessaan palvele asiakasta” sijasta käytettäisiin sanontaa ”tai julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen palveluksessa oleva tehtävässään palvele asiakasta”. Syrjintää ei siis pidettäisi sinänsä virkarikoksena. Sen sijaan on ilmeistä, että syrjintään syyllistyvä virkamies yleensä menettelee myös virkavelvollisuutensa vastaisesti.

15 luvun 5 §

Rikoslain 15 luvun 5 §:n mukaan virkamies, joka syyllistyy mainitussa muun muassa vaalirikoksia koskevassa luvussa rangaistavaksi säädettyyn tekoon, on yleisen rangaistuksen lisäksi aina tuomittava viraltapantavaksi. Säännös ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi. Virkamiehelle mahdollisesti koituva erityisrangaistus määrättäisiin vastaisuudessa yleisten viraltapanoa koskevien säännösten nojalla.

16 luvun 8 a ja 11 §

8 a §:n 2 momentti. Säännöksen mukaan virkamies, joka on syyllistynyt pykälän 1 momentissa rangaistavaksi säädettyyn liittymiseen jäseneksi sotilaalliseen tapaan järjestettyyn yhdistykseen tai muuhun yhteenliittymään, jonka tarkoituksena on valtiollisiin asioihin vaikuttaminen, voidaan aina tuomita viran toimituksesta erotettavaksi silloinkin kun rikos ei ole virassa tehty. Momentti ehdotetaan kumottavaksi, koska tästäkin rikoksesta virkamiehelle mahdollisesti koituva erityisrangaistus määrättäisiin vastaisuudessa yleisten säännösten nojalla.

11 §. Pykälässä on säädetty rangaistus henkilölle, joka saatuaan tehtäväkseen vangin vartioimisen, saattamisen tai kuljettamisen on tahallaan tai tuottamuksesta päästänyt vangin vapaaksi tai edistänyt hänen karkaamistaan. Pykälän 5 momentin viittaussäännöksen mukaan vastaavasta virkamiehen rikoksesta on nykyisin säädetty rangaistus rikoslain 40 luvussa.

Säännös on jäänne niiltä ajoilta, jolloin vanginkuljetustehtäviin saatettiin ottaa muitakin kuin virkamiehiä. Nykyisten säännösten mukaan vanginkuljetuksesta huolehtivat poliisi- ja vankilaviranomaiset. Pykälä ehdotetaankin tarpeettomana kumottavaksi.

16 luvun 13 ja 13 a §

Lahjusrikoksista yleensä

Lahjusrikoksia eli lahjuksen antamista ja lahjuksen ottamista koskevien säännösehdotusten perustelut on laadittu siten, että ensiksi käsitellään näihin säännöksiin liittyviä yleisiä näkökohtia ja sen jälkeen esitetään erikseen lahjuksen antamissäännösten (16 luvun 13 ja 13 a §) ja lahjuksen ottamissäännösten (40 luvun 1-4 §) perustelut. Lahjuksen ottamista koskevien säännösten perusteluissa on soveltuvin osin viitattu lahjuksen antamista koskevien säännösten perusteluihin.

Rikoslain lahjomarikoksia koskevat säännökset ovat keskeinen osa sitä sääntelyä, jonka tavoitteena on turvata virkatoimien oikeellisuus. Niiden tarkoituksena on erityisesti edistää virkatoiminnan tasapuolisuutta eli riippumattomuutta epäasiallisista vaikuttimista, mikä on yksi virkatoimien lainmukaisuuden edellytys. Lahjomasäännöksillä pyritään lisäksi ylläpitämään kansalaisten luottamusta virkatoimien lainmukaisuuteen.Säännökset muodostuvat erilaisiksi siitä riippuen, pyritäänkö niillä ensisijaisesti turvaamaan virkatoiminnan lainmukaisuus ja sen kautta vain välillisesti luottamusta virkatoiminnan lainmukaisuuteen, vai annetaanko luottamuksen suojaamiselle itsenäinen merkitys.

Niin kuin Keski-Euroopan maiden lainsäädäntöä koskevasta selostuksesta ilmenee, useimmissa eurooppalaisissa rikoslaeissa lahjomarikosten tunnusmerkistöt on laadittu siten, että lahjoman ottaminen virkavelvollisuuden vastaisesta virkatoimesta on ankarammin rangaistavaa kuin lahjoman ottaminen virkavelvollisuuden mukaisesta menettelystä. Näissä maissa säännökset on usein laadittu myös siten, että lahjoman antaminen on rangaistavaa vain, kun on kysymys lahjan antamisesta virkavelvollisuuden vastaisesta virkatoimesta. Näin oli asianlaita myös Ruotsissa vuoden 1941 lainsäädäntöuudistukseen saakka ja samoin Suomessa vuoden 1946 lainmuutokseen (585/46) saakka. Lahjoman antaminen virkamiehelle oli tuolloin rangaistavaa vain, jos se oli annettu ''saattaakseensa hänet toimessaan vääryyttä edistämään''. Vastaavasti lahjoman ottaminen oli rangaistavaa, jos virkamies oli ottanut lahjoman ''edistääkseensä vääryyttä virassaan''. Tätä edellytystä ei ollut kuitenkaan saman pykälän jälkimmäisessä momentissa (40 luku 1 § 2 mom.), jossa säädettiin lievemmin rangaistavasta hyväntekijäisten tai sivutulon ottamisesta ilman oikeutta. Näiden säännösten tarkoituksena aivan ilmeisesti oli ehkäistä lainvastaisia virkatoimia ja vain välillisesti suojata luottamusta virkatoiminnan lainmukaisuuteen.

Vuoden 1946 lainmuutoksella lahjomarikossäännöksiä muutettiin siten, että vääryyden edistämisen tarkoitus poistettiin sekä lahjoman antamista että lahjoman ottamista koskevan säännöksen tunnusmerkistöstä. Lainmuutosta, joka sisälsi myös rangaistusasteikon ankaroittamisen, perusteltiin lähinnä mainitusta tunnusmerkistä aiheutuneilla näyttövaikeuksilla ja poikkeuksellisista oloista johtuneella väärinkäytösten lisääntymisellä. Muutoksen johdosta lahjomasäännösten tarkoitus tuli epämääräisemmäksi ja säännökset muuttuivat avoimemmiksi ja vaikeammin tulkittaviksi.

Nykyisen sisältönsä lahjomarikossäännökset saivat vuonna 1984. Tällöin muutettiin niiden henkilöiden piiriä, jotka voivat olla lahjomisen kohteena ja toisaalta syyllistyä lahjoman ottamiseen. Muutos merkitsi muun muassa sitä, että julkisyhteisön työntekijä nimenomaan mainittiin yhtenä mahdollisena lahjomisrikoksen kohteena. Vastaavasti lahjoman ottaminen julkisyhteisön työntekijänä säädettiin nimenomaisesti rangaistavaksi lisäämällä sitä koskeva momentti rikoslain 40 luvun 1 §:ään. Aikaisemmin julkisyhteisön työntekijän asemaa oli pidetty tässä suhteessa epäselvänä. Lisäksi lahjoman ja virkamiehen toiminnan välistä yhteyttä kuvaava sanonta ''jostakin virkatoimesta'' muutettiin sanonnaksi ''toiminnasta palvelussuhteessa''. Muutoksella pyrittiin muun muassa välttämään sellaista väärinkäsitystä, että lahjoman olisi oltava yhteydessä tiettyyn virkatoimeen.

Elinkeinotoiminnassa tapahtuvaa lahjomarikollisuutta koskevat säännökset ovat nykyisin sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa annetussa laissa (1061/78). Sen 5 §:n mukaan elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevan lahjominen ja lahjoman vastaanottaminen elinkeinonharjoittajan palveluksessa on kiellettyä. Kiellon rikkomisesta on säädetty rangaistus lain 10 §:n 2 ja 3 momentissa. Säännös koskee myös sellaista julkisyhteisöjen toimintaa, joka rinnastuu yksityiseen elinkeinotoimintaan. Säännös voi siten koskea esimerkiksi osaa postin ja kunnallisten liikennelaitosten toiminnasta.

Nämä lahjomasäännökset poikkeavat virkamiehiä koskevista lahjomasäännöksistä selvimmin siinä, että rangaistavuuden edellytyksenä on tarkoitus saattaa lahjottava suosimaan lahjojaa tai palkita tätä sellaisesta suosimisesta taikka se, että lahjottava ottaa lahjoman tai siihen verrattavan edun suosiakseen sen antajaa tai palkkioksi sellaisesta suosimisesta. Näiden säännösten tarkoituksena on ennen kaikkea suojata elinkeinonharjoittajan ja hänen palveluksessaan olevan välistä luottamusta sekä jossakin määrin myös kilpailevien elinkeinonharjoittajien toimintaedellytyksiä. Virkamiesten lahjomarikoksia koskevilla säännöksillä on toisenlainen tavoite, minkä vuoksi niiden laatimisessa on päädytty toisenlaiseen ratkaisuun kuin elinkeinotoiminnassa tapahtuvaa lahjomarikollisuutta koskevissa säännöksissä.

Voimassa olevia rikoslain lahjomarikosten tunnusmerkistöjä on arvosteltu ennen kaikkea siitä, että ne eivät riittävän täsmällisesti kuvaa sitä, milloin on kysymys rangaistavasta lahjan tai muun etuuden ottamisesta ja milloin ei. Kysymys on tällöin tunnusmerkkien ''lahjoma'' ja ''muu oikeudeton hyvike'' tulkitsemisen vaikeudesta. Säännöksiä on arvosteltu myös siitä, että niiden tunnusmerkistön piiriin saattaa kuulua niin jokseenkin vähäisiä kuin hyvin törkeitäkin tekoja.

Oikeuskäytännössä lahjojen ja muiden etuuksien ''oikeudettomuus'' on jokseenkin säännönmukaisesti ratkaistu sillä perusteella, onko niillä pyritty vaikuttamaan asianomaisen virkamiehen virkatoimiin. Lahjoman antamista koskevissa tuomioistuinten päätösten perusteluissa on esimerkiksi todettu, että annettuja etuuksia on pidettävä oikeudettomina, koska niiden antamisella ''on pyritty saattamaan vastaanottaja kiitollisuudenvelkaan ja siten vaikuttamaan tämän virkatoimiin'' tai että ''menettelyllä on pyritty myönteisten tai antajaa hyödyttävien ratkaisujen aikaansaamiseen''. Vastaavasti lahjoman ottamista koskevissa päätöksissä saadun etuuden oikeudettomuus perustellaan usein toteamalla, että lahjan vastaanottajan ''on täytynyt käsittää, että lahjan antajan tarkoituksena on ollut saattaa hänet kiitollisuudenvelkaan ja siten vaikuttaa hänen virkatoimintaansa''. Melko yleisiä ovat myös sellaiset tuomioistuinten päätökset, joissa vähäarvoisia etuja vastaanottanut virkamies on tuomittu varomattomuudesta tehdystä virkavirheestä. Kysymyksessä on voinut olla esimerkiksi suhdetoiminnaksi luonnehdittavien etuuksien, kuten lahjojen, keskitysten tai virkistysluontoisten matkojen vastaanottaminen. Virkamiehen on usein katsottu syyllistyneen virkavirheeseen etuja vastaanottaessaan, koska hänen ''olisi pitänyt ymmärtää, että etujen vastaanottaminen vaarantaa häneltä virkatoimissa edellytettävän riippumattomuuden tai horjuttaa luottamusta virkatoiminnan puolueettomuuteen''.

Näyttää siis siltä, että oikeuskäytännössä lahjomarikosten rangaistavuuden tarkoitukseksi on nähty ensisijaisesti virkatoiminnan suojaaminen epäasiallisilta vaikutteilta, kun taas tuottamuksellisiksi virkarikoksiksi katsotuissa tapauksissa korostuu pyrkimys suojata virkamiehen riippumattomuutta ja luottamusta virkatoiminnan riippumattomuuteen. Tosin tällainen luonnehdinta on oikeuskäytännön perusteella melko epävarmaa siitäkin syystä, että näissä tapauksissa tärkein ongelma on ollut rikoksentekijän tahallisuuden arvioiminen eli sen ratkaiseminen, onko kysymyksessä tahallinen vai tuottamuksellinen teko.

Oikeustapausten valossa erilaisten etujen antamisessa virkamiehille voidaan käytännössä erottaa kaksi peruslinjaa. Huolestuttavimpia ovat sellaiset tapaukset, joissa pyritään vaikuttamaan vastaanottajan toimintaan palvelussuhteessa. On kuitenkin ilmeistä, ettei tällaisesta pyrkimyksestä ole aina kysymys. Liikeyritykset saattavat kohdistaa liikeyritysten keskeisessä yhteydenpidossa tavanomaista suhdetoimintaa myös viranomaisiin. Tällaisia piirteitä on havaittavissa erityisesti silloin kun liikeyritys tarjoaa kestitystä tai tutustumismatkoja toimialansa kannalta kiinnostaviin kohteisiin suurelle joukolle muiden yritysten ja viranomaisten edustajia taikka antaa virkamiehelle liike-elämässä tavanomaisia lahjoja. Vaikka tällaisella etujen tarjoamisella ei pyrittäisikään vaikuttamaan asianomaisen virkamiehen virkatoimiin, se saattaa heikentää luottamusta virkatoiminnan tasapuolisuuteen. Tästä syystä myös tällaiseen menettelyyn tulisi suhtautua pidättyvästi.

Esityksessä onkin lähdetty siitä, että lahjomarikossäännöksillä on pyrittävä torjumaan sekä virkatoiminnan lainmukaisuuteen kohdistuvaa uhkaa että luottamuksen horjuttamista viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Yhteiskunnan kannalta vakavimpia rikoksia ovat ne, joilla välittömästi vaarannetaan virkatoiminnan lainmukaisuutta. Esityksen mukaan rangaistavaa olisi ensiksikin sellainen etujen tarjoaminen ja ottaminen, jolla vaikutetaan tai

pyritään vaikuttamaan tai joka on omiaan vaikuttamaan virkamiehen toimintaan palvelussuhteessa (16 luvun 13 § ja 40 luvun 1 §). Tällaisen menettelyn paheksuttavuus voi suuresti vaihdella, minkä vuoksi näille rikoksille ehdotetaan sakkorangaistuksesta alkavaa rangaistusasteikkoa ja lisäksi erillistä säännöstä törkeämpiä tekomuotoja varten (16 luvun 13 a § ja 40 luvun 2 §). Koska luottamusta virkatoiminnan tasapuolisuuteen on pidettävä myös sellaisenaan suojaamisen arvoisena, ehdotetaan lisäksi rangaistussäännöksiä sellaisia lievempiä tapauksia varten, joissa ei ole kysymys pyrkimyksestä vaikuttaa virkatoimintaan, mutta jotka kuitenkin ovat omiaan vaarantamaan luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Tällöin on kuitenkin päädytty siihen, että mainitut lievemmät teot olisivat rangaistavia vain vastaanottajan osalta (40 luvun 3 §). Lahjomarikoksiin liittyvistä menettämisseuraamuksista säädetään 40 luvun 4 §:ssä.

Lahjuksen antaminen

13 §. Säännös koskee niin sanottua aktiivista lahjomista. Voimassa olevassa laissa on säädetty rangaistavaksi lahjoman tai muun oikeudettoman hyvikkeen antaminen, lupaaminen tai tarjoaminen virkamiehelle tai muulle 40 luvun 1 §:ssä tarkoitetulle henkilölle tai palvelusta toimittavalle sotilaalle tämän toiminnasta palvelussuhteessa. Säännös koskee siis nykyisin myös julkisyhteisön työntekijän lahjomista. Lahjomisen rangaistavuus ehdotetaan säilytettäväksi pääosin ennallaan. Rangaistavaa olisi kuitenkin lahjan tai edun lupaaminen, tarjoaminen tai antaminen paitsi lahjottavalle itselleen myös toiselle. Lisäksi lahjalla tai edulla tulisi vaikuttaa tai pyrkiä vaikuttamaan tai sen tulisi olla omiaan vaikuttamaan lahjottavan toimintaan palvelussuhteessa.

1 mom. Lahjomisen eli ehdotuksen mukaan lahjuksen antamisen kohteina voisivat olla rikoslain 2 luvun 12 §:n 1 momentissa määritellyt virkamiehet, 2 luvun 12 §:n 2 momentissa tarkoitetut julkisyhteisön työntekijät ja 45 luvun 1 §:ssä tarkoitetut sotilaat. Sotilaat kuitenkin vain palvelusta toimittaessaan. Eräissä maissa on säädetty ankarammin rangaistavaksi esimerkiksi tuomareiden lahjominen. On luonnollista, että lahjomisen kohteena olevan henkilön tehtävien luonne ja hänen mahdollisuutensa käyttää julkista valtaa vaikuttavat rikoksen paheksuttavuuteen. Ehdotuksessa on lähdetty siitä, että puheena olevat seikat tulisi ottaa huomioon rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavina tekijöinä.

Lahjuksen antaminen voisi tapahtua lupaamalla, tarjoamalla tai antamalla säännöksessä tarkoitettu lahja tai muu etu. Lahjan tai edun antaminen tarkoittaa tapausta, jossa lahjottava vastaanottaa tarjotun edun. Sen sijaan lupaaminen ja tarjoaminen eivät edellytä vastaanottajan hyväksymistä, vaan voivat ilmetä pelkästään yksipuolisina tahdonilmaisuina. Nämä lahjomisen tunnusmerkit täyttyvät jo silloin, kun lupaus tai tarjous on tullut vastaanottajan tietoon. Koska rikos voi täyttyä näin varhaisessa vaiheessa, ei ole pidetty tarpeellisena ehdottaa sen yritystä rangaistavaksi.

Lahja tai etu olisi luvattava, tarjottava tai annettava säännöksessä mainitulle henkilölle tämän toiminnasta palvelussuhteessa. Menettelyn on toisin sanoen oltava yhteydessä lahjottavan toimintamahdollisuuksiin palvelussuhteessaan. Kysymys ei ole ainoastaan tietystä tai tietyistä virkatoimista tai tehtävistä, vaan palvelussuhteeseen liittyvistä toimintamahdollisuuksista yleensäkin. Lahjuksen antamisella voidaan pyrkiä siihenkin, että lahjottava ylittää toimivaltuutensa. Toiminnan palvelussuhteessa ei tarvitse sisältää päätösvallan käyttöä, vaan riittää, että lahjottavalla on palvelussuhteessaan mahdollisuus vaikuttaa lahjojan vaikuttamispyrkimysten kohteena oleviin ratkaisuihin. Lahjuksen antaminen voidaan siten kohdistaa myös valmistelu- ja esittelytehtävissä toimiviin.

Virkamiehelle tai muulle säännöksessä mainitulle henkilölle luvattu, tarjottu tai annettu lahja tai etu voisi olla tarkoitettu joko suoraan asianomaiselle itselleen tai välitettäväksi jollekulle toiselle, esimerkiksi virkamiehen puolisolle. Pykälän 2 momentissa säädettäisiin siitä tapauksesta, että lahja tai etu luvataan, tarjotaan tai annetaan suoraan muulle kuin lahjuksen antamisen kohteena olevalle henkilölle.

Edellä on selostettu, miten voimassa olevien lahjomasäännösten tunnusmerkkejä "lahjoma" tai "muu oikeudeton hyvike" on tulkittu oikeuskäytännössä. Soveltamiskäytännön perustuminen näin suuressa määrin lain tulkintaan ei ole sopusoinnussa rikosoikeudessa noudatettavan laillisuusperiaatteen kanssa. Säännöstä olisi sen vuoksi täsmennettävä. Lahjuksen antamisen yhtenä keskeisimpänä tunnus-

merkkinä olisi se, missä tarkoituksessa lahja tai etu on luvattu, tarjottu tai annettu. Rangaistavaa olisi ensinnäkin sellaisen lahjan tai edun lupaaminen, tarjoaminen ja antaminen, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan säännöksessä mainitun henkilön toimintaan palvelussuhteessa. Lisäksi olisi rangaistavaa sellaisen lahjan tai edun lupaaminen, tarjoaminen tai antaminen, joka on omiaan vaikuttamaan mainittuun toimintaan. Ehdotettu muutos ei aiheuttaisi käytännössä merkittävää muutosta nykyisen säännöksen soveltamisalaan nähden. Säännös osoittaisi kuitenkin nykyistä selkeämmin, että lahjomisrikossäännöksillä pyritään erityisesti suojaamaan virkatoimintaa epäasialliselta vaikuttamiselta.

Säännöksessä ei edellytetä sitä, että lahja tai etu todella vaikuttaisi lahjottavan toimintaan palvelussuhteessa. Riittäisi, että siihen pyritään tai että kysymyksessä olevalla lahjalla tai edulla objektiivisesti arvioiden yleensä on tällainen vaikutus. Täysin riidattomasti tällainen vaikuttamispyrkimys voitaisiin todeta silloin, kun lahjan tai edun lupaaja tai tarjoaja asettaa virkatoimen tietynlaisen suorittamisen tai laiminlyönnin lahjan tai edun antamisen ehdoksi tai kun antaja ja vastaanottaja sellaisesta sopivat. Helposti arvioitavia ovat lisäksi sellaiset tapaukset, joissa olosuhteista on selvästi pääteltävissä, että antajalla on tarkoitus vaikuttaa vastaanottajan toimintaan palvelussuhteessa. Esimerkiksi rahan tarjoaminen virkamiehelle viittaa helposti vaikuttamispyrkimykseen. Vaikeimmin arvosteltavia ovat tapaukset, joissa liikeyritysten suhdetoiminnassa tavanomaisesti käytettäviä etuja tarjotaan virkamiehille lähinnä tarjoajalle myönteisen ilmapiirin aikaansaamiseksi. Ratkaisu olisi tällöin perustettava tilanteen arviointiin kokonaisuudessaan huomioon ottaen muun muassa vireillä tai odotettavissa olevien palvelussuhteeseen liittyvien toimien merkitys tarjoajan kannalta sekä tarjottujen etujen arvo, toistuvuus ja tavanomaisuus kysymyksessä olevan virka- tai muuhun toimintaan liittyvissä olosuhteissa samoin kuin etujen vastaanottamisen hyväksyttävyys palvelussuhteen asianmukaisen hoidon kannalta.

Voimassa olevaa lahjomissäännöstä on pidetty tulkinnanvaraisena myös siinä suhteessa, voiko siinä tarkoitettuna hyvikkeenä pitää sellaista etua, jolla ei ole varallisuusarvoa. Ehdotuksessa käytetään ilmaisua ''lahja tai etu'', joka ei edellytä, että lahjan tai edun tulisi olla laadultaan taloudellinen. Yleiseksi lähtökohdaksi voidaan asettaa, että kaikki etuudet, joilla voidaan pyrkiä tai jotka ovat omiaan vaikuttamaan vastaanottajan toimintaan palvelussuhteessa, voivat olla säännöksen tarkoittamia etuja. Näin ollen kaikki varallisuusarvoiset edut voivat tulla kysymykseen, mutta muunlaisetkin edut ovat mahdollisia. Myös tunnearvoa sisältävillä eduilla, esimerkiksi ansiomerkin lupaamisella, voidaan pyrkiä säännöksen edellyttämään vaikuttamiseen. Asianmukaista palkkaa, virkaylennystä tai asianmukaisesti myönnettyä ansiomerkkiä ei luonnollisestikaan voida pitää säännöksessä tarkoitettuna etuna, vaikka nekin tietysti voivat vaikuttaa myönteisesti saajan toimintaan palvelussuhteessa.

Oikeuskäytännössä lahjomana on pidetty esimerkiksi merkkipäivälahjoiksi annettuja arvokkaita koruja ja muita lahjaesineitä, poikkeuksellisen suuria alennuksia, virkistysluonteisia matkoja ja runsaita, virkamiehen tehtävien hoidon kannalta tarpeettomia kestityksiä.

Koska lahjuksen antamisen tunnusmerkkeihin kuuluu pyrkimys vaikuttaa säännöksessä tarkoitettuun toimintaan palvelussuhteessa, lahja tai etu on yleensä luvattava, tarjottava tai annettava ennen toiminnan loppumista, esimerkiksi ennen virkasuhteen päättymistä. Itse edun luovuttaminen voi käytännössä tietysti tapahtua myös palvelussuhteen päätyttyä. Mikäli on kysymys esimerkiksi virkamiehen kanssa asioineen henkilön palvelussuhteen päätyttyä antamasta lahjasta, josta ei ole millään tavalla, hiljaisestikaan, sovittu palvelussuhteen aikana, lahjuksen antamisen tunnusmerkistö ei täyttyisi.

Rangaistus lahjuksen antamisesta olisi sakkoa tai vankeutta enintään 2 vuotta.

Rangaistuslajien järjestys rikoslain rangaistussäännöksissä vaihtelee eikä niiden järjestyksessä ole noudatettu yhtenäistä linjaa. Tosin eräissä viimeaikaisissa rikoslain uudistuksissa, esimerkiksi rikoslain 45 luvussa, rangaistuslajit on mainittu siten, että ensisijaisesti sovellettavaksi tarkoitettu rangaistuslaji on ensiksi. Tässä esityksessä on kuitenkin lähdetty siitä, että aina mainitaan ensiksi lievin rangaistuslaji ja muut rangaistuslajit sen jälkeen lievemmästä ankarimpaan. Samaa järjestystä noudatetaan rikoslain kokonaisuudistuksessa ja sitä on yhdenmukaisuuden vuoksi pidetty tässäkin tarkoituksenmukaisena. Rangaistuslajien järjestyksellä ei pyritä ohjaamaan rangaistuskäytäntöä, vaan rangaistuslajin valinta tulisi perustaa

kysymyksessä olevan rikoksen rangaistusarvoon.

Voimassa olevassa laissa ei ole erillistä säännöstä lieviä lahjomistapauksia varten, mutta siinä tapauksessa, että rikos on katsottava vähäiseksi, lahjomisesta voidaan tuomita vain sakkorangaistus. Ehdotuksen mukaan lahjuksen antaminen edellyttää lahjottavan toimintaan palvelussuhteessa kohdistuvaa uhkaa, minkä vuoksi tätä rikosta on pidettävä niin vakavana, ettei ole luontevaa katsoa lieviäkään lahjomistapauksia yleisesti arvioiden vähäisiksi. Tästä syystä ei lahjomistunnusmerkistön mukaista lievää tekomuotoa tarkoittavaa säännöstä ole pidetty tarpeellisena. Vaikka ehdotuksen mukaan lahjuksen antamisesta saattaisi seurata myös sakkoa, ehdotuksella ei ole tarkoitettu lieventää suhtautumista lahjomarikoksiin.

2 mom. Ehdotuksen mukaan rangaistavaa olisi 1 momentissa tarkoitetun lahjan tai edun lupaaminen, tarjoaminen tai antaminen myös toiselle kuin asianomaiselle virkamiehelle tai muulle säännöksessä mainitulle henkilölle. Voimassa olevassa laissa tätä ei ole nimenomaan säädetty rangaistavaksi, mutta oikeuskäytännössä ja oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on yleisesti katsottu, että esimerkiksi virkamiehen puolisolle tai hänen lapsilleen annettua etua voidaan pitää lahjoman antamisena asianomaiselle virkamiehelle.

Sitä, kenelle muulle kuin lahjottavalle itselleen lahja tai etu voitaisiin osoittaa, ei ole ehdotuksessa mitenkään rajattu. Kysymyksessä voisi olla paitsi kolmas luonnollinen henkilö myös esimerkiksi yhteisö tai yhdistys. Edun saajan ei tarvitsisi olla edes tietoinen edun tarkoituksesta. Ehdoton edellytys luonnollisesti on, että lahjan tai edun tarkoituksena on vaikuttaa tai että se on omiaan vaikuttamaan jonkun säännöksessä tarkoitetun henkilön toimintaan tämän palvelussuhteessa. Näin ollen lahjan tai edun saajan ja lahjottavan välillä täytyy olla sellainen yhteys, että lahjan tai edun antamisella voi olla vaikutusta lahjottavan toimintaan. Ehdotus merkitsisi niiden henkilöiden piiriin laajentumista, jotka lahjomisen kohteena olevan henkilön lisäksi voivat olla edun vastaanottajana. Lahjomista voisi olla esimerkiksi säännöksessä tarkoitetun edun antaminen virkamiehen hyvälle ystävälle taikka sellaiselle hyväntekeväisyysjärjestölle tai muulle aatteelliselle yhdistykselle, jonka tiedetään olevan virkamiehelle läheinen.

Törkeä lahjuksen antaminen

13 a §. Voimassa olevassa lahjomista koskevassa säännöksessä ei ole erityistä vakavalaatuisia lahjomistapauksia koskevaa säännöstä. Säännöksen laaja rangaistusasteikko on mahdollistanut törkeissäkin tapauksissa riittävän ankaran seuraamuksen. Rikoslakia uudistettaessa yhtenä pyrkimyksenä on eriyttää rikoksen paheksuttavuudeltaan selvästi toisistaan poikkeavat tekomuodot. Rangaistussäännösten riittävä porrastaminen edistää tuomioistuinten lainkäytön yhtenäisyyttä ja samalla tiedottaa kansalaisille eri tekojen vakavuudesta. Tästä syystä ehdotetaan erityistä törkeää lahjomista koskevaa säännöstä.

Ehdotuksen mukaan lahjuksen antamista voitaisiin pitää törkeänä kahdella eri perusteella. Lisäksi rikoksen tulisi olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Jommankumman tai kummankin törkeysperusteen täyttyminen ei siis sinänsä riittäisi, vaan aina edellytettäisiin lisäksi kokonaisarviontia.

Ensimmäisenä ankaroittamisperusteena olisi se, että lahjalla tai edulla pyritään saamaan asianomainen toimimaan palvelussuhteessaan velvollisuuksiensa vastaisesti lahjojaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen. Vakavimman uhan virkatoiminnan ja muun julkisyhteisöjen toiminnan lainmukaisuudelle muodostavat juuri sellaiset lahjomisrikokset, joilla pyritään saamaan virkamies tai muu tässä pykälässä mainittu henkilö toimimaan palvelussuhteessaan velvollisuuksiensa vastaisesti. Koska velvollisuuksista poikkeaminen saattaa joissakin tapauksissa olla sinänsä vähäistä eikä kaikissa tapauksissa merkittävästi hyödytä lahjojaa tai muitakaan taikka aiheuta kolmannelle haittaa tai vahinkoa, on katsottu, että ankaroittamisperusteen soveltamisen tulisi edellyttää myös huomattavan hyödyn tavoittelua itselle tai toiselle taikka sitä, että toiminnasta aiheutuu toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa. Säännöksessä tarkoitetun hyödyn, vahingon tai haitan ei tarvitsisi olla taloudellista, vaan kysymys voi olla esimerkiksi fyysisen kivun tai rasituksen taikka vapaudenriiston aiheuttamisesta tai välttämisestä.

Lahjuksen antaminen voisi olla ankarammin rangaistavaa lisäksi silloin kun lahjan tai edun arvo on huomattava. Lahjomisen paheksuttavuuden arvioinnissa lahjan tai edun arvolla on keskeinen merkitys. Arvon huomattavuutta arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota ensiksikin siihen, mitä kustannuksia lahjan tai edun tarjoaminen on aiheuttanut antajalle. Lisäksi olisi arvioitava sitä, kuinka suuresta hyödystä saajalle on kysymys. Lahjusrikoksen keskeisin tunnusmerkki on lahjan tai edun vaikutus lahjottavan toimintaan palvelussuhteessa ja tämän vaikutuksen kannalta lahjan tai edun arvo saajalle on ratkaisevan tärkeä. Esimerkiksi liikeyrityksen lahjoittaessa arvokkaan tuotteensa ei riitä, että lahjaa arvioidaan vain tuotantokustannusten kannalta. Lisäksi olisi kiinnitettävä huomiota siihen, kuinka suurta kulua saajalle olisi merkinnyt lahjan hankkiminen tavanomaisella hinnalla.

Rangaistus törkeästä lahjuksen antamisesta olisi vankeutta enintään 4 vuotta. Ehdotettu vähimmäisrangaistus, 4 kuukautta vankeutta, vastaa rikoslain kokonaisuudistuksessa suunniteltua törkeän rikoksen vähimmäisrangaistusta.

Lahjusrikkomussäännöksen tarpeellisuus

Edellä on lahjusrikoksia yleensä koskevassa perustelujen osassa todettu, että lahjusrikossäännöksillä on pyrittävä torjumaan sekä virkatoiminnan lainmukaisuuteen kohdistuvaa uhkaa että luottamuksen horjuttamista viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Tämän perusteella tässä esityksessä ehdotetaan, että tavanomaisten lahjusrikosten lisäksi rangaistavaksi säädettäisiin myös sellaiset lievemmät tapaukset, joissa ei ole kysymys pyrkimyksestä vaikuttaa virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän toimintaan hänen palvelussuhteessaan, mutta jotka kuitenkin ovat omiaan horjuttamaan luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Tätä esitysehdotusta edeltäneissä oikeusministeriössä valmistelluissa ehdotuksissa lähdettiin siitä, että lahjan tai muun edun antajaa ja toisaalta niiden ottajaa koskevien säännösten yhtäläisyyden vuoksi nämä lievemmät rikkomukset olisi säädettävä rangaistaviksi niin antajan kuin ottajankin tekeminä. Tässä esityksessä on kuitenkin päädytty siihen, että huolehtiminen luottamuksen säilymisestä viranomaistoimintaan ja sen tasapuolisuuteen kuuluu siinä määrin ensisijaisesti julkisyhteisön palveluksissa oleville, joiden seikkojen harkitsemiseen heillä on myös parhaimmat edellytykset, ettei rikosoikeudellista vastuuta ole syytä lahjusrikkomusten osalta ulottaa antajatahoon. Tämän vuoksi tällainen rikkomus olisi ehdotuksen mukaan rangaistavaa vain virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän tekemänä (RL 40:3).

Menettämisseuraamuksesta yleensä

Voimassa olevan lain mukaan lahjoma tai muu oikeudeton hyvike tai niiden arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi. Tämä seuraamus on määrättävä niin lahjomista kuin lahjoman ottamista koskevan säännöksen mukaan. Jos lahjoma tai hyvike on laadultaan sellainen, että se voidaan palauttaa, ja jos se on tallella, se on ensisijaisesti tuomittava menetetyksi. Muussa tapauksessa menetetyksi on tuomittava lahjoman tai hyvikkeen arvo.

Vastaanotetun lahjoman tai sen arvon tuomitsemista valtiolle menetetyksi voidaan pitää luonnollisena, koska muussa tapauksessa rikos hyödyttäisi lahjoman vastaanottajaa. Sen sijaan voidaan asettaa kysymyksenalaiseksi, onko tarpeen tuomita menetetyksi luvattu, tarjottu tai vaadittu lahjoma tai sen arvo, koska se merkitsee eräänlaista lisärangaistusta.

Voimassa olevien menettämisseuraamussäännösten mukaan lahjoman antajan asema voi muodostua erilaiseksi siitä riippuen, käsitelläänkö lahjoman antajaa ja vastaanottajaa koskevat syytteet samassa oikeudenkäynnissä vai eri oikeudenkäynnissä ja onko lahjomaesine tallella vai ei. Jos syytteet käsitellään eri oikeudenkäynneissä, lahjoman antaja on yleensä tuomittu menettämään lahjoman arvo ja saaja joko lahjomaesine tai sen arvo. Jos syytteet käsitellään samassa oikeudenkäynnissä ja jos lahjomaesine on tallella, lahjoman vastaanottaja tuomitaan menettämään lahjoma, mutta antajaa ei lainkaan tuomita menettämisseuraamukseen. Jos tällaisessa tapauksessa lahjomaesine ei ole tallella, lahjoman antaja ja vastaanottaja tuomitaan menettämään sen arvo yhteisvastuullisesti. Tällaiset seuraamusten vaihtelut ovat menettämisseuraamuksen tarkoitukseen nähden perusteettomia.

Toisenlainen epäkohta on ilmennyt tarjotun lahjoman arvon määrittämisessä eräissä tapauksissa. Lahjoman tarjoaminen esimerkiksi

virkatehtävää suorittavan poliisin taivuttamiseksi voi ilmetä epämääräisinä vailla todellisuuspohjaa olevina lupauksina, joihin voi lisäksi vaikuttaa rikoksen ilmitulemisen aiheuttama säikähdys. Olisi kohtuutonta, jos tällaisessa tilanteessa tehty tarjoajan taloudellisiin oloihin nähden suhteettoman arvokkaan lahjan lupaaminen johtaisi vastaavaan menettämisseuraamukseen.

Rikosoikeuskomitean kannanoton mukaan rankaisullisiin tarkoituksiin tulisi käyttää vain virallisia rangaistuksia. Tämä johtanee siihen, että rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä ainakin rikoksen kohteena olevan esineen eli rikosesineen menettämistä koskevien säännösten käyttö vähenee. Oikeuskirjallisuudessa on yleensä katsottu, että lahjoma on antajan kannalta rikosesine. Rikosoikeuskomitean omaksuman yleislinjan mukaisesti tässä esityksessä on päädytty siihen, että myös lahjomarikoksiin liittyvistä erityisistä menettämisseuraamuksista pääosin luovuttaisiin, jolloin menetettäväksi tuomittaisiin vain vastaanotettu lahjoma tai sen arvo. Lähes vastaavanlainen ehdotus sisältyy jo rikoslain kokonaisuudistuksen I vaiheen mietintöön, jossa ehdotetaan luovuttavaksi elinkeinotoiminnassa tehtyihin lahjomarikoksiin liittyvistä erityisistä menettämisseuraamuksista.

Kerrotuista syistä lahjusrikoksiin ja lahjusrikkomukseen liittyvää menettämisseuraamussäännöstä ehdotetaan muutettavaksi ensinnäkin siten, ettei lahjan tai edun antajaa olisi velvoitettava korvaamaan vastaanotettua lahjaa tai etua taikka sen arvoa. Tällä tavoin vältettäisiin menettämisseuraamuksen perusteeton erilaisuus edellä kerrotuissa tapauksissa. Niissä tapauksissa, joissa lahjaa tai etua ei ole vastaanotettu vaan vain luvattu tai tarjottu, lahja tai sen arvo on nykyisen 13 §:n 2 momentin mukaan tuomittava menetetyksi. Edellä viitatut näissä tapauksissa ilmenneet epäkohdat huomioon ottaen esillä on ollut myös vaihtoehto, jonka mukaan nykyisiä säännöksiä tältä osin muutettaisiin vain siten, että luvattu tai tarjottu lahja tai sen arvo uusienkin säännösten mukaan tuomittaisiin lahjuksen tarjoajalta tai lupaajalta menetetyksi, mutta että erityisestä syystä menettämisseuraamus voitaisiin tuomita todellista arvoa pienempänä. Esityksessä on kuitenkin päädytty ehdottamaan, että myös luvatun ja tarjotun lahjan erityisestä menettämisseuraamuksesta jo tässä vaiheessa luovuttaisiin.

Edellisen perusteella menettämisseuraamuksesta säädettäisiin vain 40 luvun 4 §:ssä.

38 luvun 8 ja 9 a §

8 §. Kirje-, lennätin- ja puhelinsalaisuus on säädetty loukkaamattomaksi hallitusmuodon 12 §:ssä. Näihin salaisuuksiin kohdistuvat loukkaukset on kriminalisoitu rikoslain 38 luvun 8 ja 9 a §:ssä sekä 40 luvun 14, 15 ja 19 a §:ssä, siis erikseen sen mukaan, onko rikoksentekijänä yksityinen, yksityisen telelaitoksen henkilökuntaan kuuluva vai virkamies. Mainitussa 38 luvun 8 §:ssä säädetään rangaistus toisen suljetun kirjeen tai kirjoituksen avaamisesta, hävittämisestä, kätkemisestä tai salaamisesta sekä tiedon hankkimisesta puhelin- tai lennätinlaitoksen välitettävän puhelun tai sähkösanoman sisällöstä tai hankkimisen yrittämisestä. Virkamiehen tekemästä vastaavasta kirjesalaisuuden rikkomisesta on säädetty rangaistus 40 luvun 14 §:ssä. Yleistä lennätin-, radio- tai puhelinliikennettä harjoittavan yksityisen laitoksen henkilökuntaan kuuluvan tekemästä sähkeen tai laitoksen lähetettäväksi uskotun kirjoituksen väärentämisestä tai sen luvattomasta avaamisesta, hävittämisestä, kätkemisestä tai salaamisesta säädetään rangaistus 38 luvun 9 a §:ssä. Pykälän mukaan on rangaistavaa myös tiedon antaminen sähkeen tai kirjoituksen sisällöstä sekä muukin mainitunlaisen henkilön salassapitovelvollisuuden rikkominen. Virkamiehen vastaavista rikoksista on säädetty rangaistus rikoslain 40 luvun 15 ja 19 a §:ssä.

Koska ehdotuksessa pyritään siihen, että virkarikoksina rangaistaisiin vain sellaiset teot ja laiminlyönnit, joilla on erityistä merkitystä virkatoiminnan asianmukaisen hoidon kannalta ja joista ei ole säädetty rangaistusta muitakin kuin virkamiehiä koskevissa säännöksissä, voidaan mainitut rikoslain 40 luvun 14 ja 15 §:n säännökset kumota, mikäli kirje-, lennätin- ja puhelinsalaisuutta turvaavia rikoslain yleisiä säännöksiä samalla muutetaan siten, että niitä voidaan soveltaa myös virkamiehen tekemään rikokseen. Niin kuin edeltä ilmenee, mainitut 38 luvun 8 ja 9 a §:n säännökset koskevat huomattavalta osin samoja tekoja. Näyttääkin tarkoituksenmukaiselta, että uudet säännökset ryhmitellään siten, että säännökset kirjesalaisuuden rikkomisesta, tiedon hankkimisesta puhelimitse tai muulla tavoin televerkon kautta välitettävän viestin sisällöstä sekä eri tavoin

välitettävien viestien hävittämisestä otetaan 8 §:ään sekä yleistä teletoimintaa harjoittavan laitoksen palveluksessa olevan oikeudetonta tietojen antamista koskevat säännökset 9 a §:ään.

Viestiliikenteen teknisen kehityksen vuoksi säännöksiä olisi samalla nykyaikaistettava paremmin kohdeviestinnän uusia muotoja vastaavaksi.

Ehdotettu 8 § jakaantuu kolmeen kohtaan, joista ensimmäinen koskee toiselle osoitetun kirjeen tai muun suljetun viestin avaamista. Sanamuotonsa mukaisesti 1 kohta koskisi muutakin lähetystä kuin kirjettä, mikäli lähetys on suljettu ja sisältää vastaanottajalle tarkoitetun viestin. Kirjesalaisuuden suojaa ei nauttisi suljettu tavaralähetys, mutta sen sijaan esimerkiksi postipakettina lähetetty asiakirjavihko kuuluisi säännöksen piiriin. Vaikka säännöksessä mainitaankin esimerkkinä kirje, viestin ei tarvitsisi olla kirjallisessa muodossa, vaan myös suljettu atk- tallenteita sisältävä paketti saisi 1 kohdan mukaisen suojan. Säännöksessä ei myöskään edellytetä, että kirje tai muu viesti olisi postin kuljetettavana. Koska suojaa saa vain suljettu viesti, täytyisi lähetyksen päällyksestä kuitenkin ilmetä, että lähetys on tarkoitettu vain nimeltä mainitun vastaanottajan avattavaksi.

Lähetyksen avaamisen olisi tapahduttava oikeudettomasti. Näin ollen säännös ei koskisi lakimääräisiä kirjesalaisuuden rajoituksia esimerkiksi laitosoloissa eikä myöskään lähetyksen avaamista vastaanottajan nimenomaisella tai asemavaltuutukseen perustuvalla luvalla. Sanamuotonsa mukaisesti säännös suojaisi myös nimetylle vastaanottajalle osoitettuja suljettuja mainos- ja muita massakirjeitä, mutta tällaisten lähetysten vähäinen suojantarve olisi otettava huomioon sekä teon oikeudettomuustunnusmerkkiä arvioitaessa että rangaistusta mitattaessa.

Pykälän 2 kohta koskisi tiedon hankkimista kaikenlaatuisten televiestien sisällöstä tai tällaisen teon yritystä. Televiestinnällä ymmärretään yleensä sähkömagneettisia aaltoja hyväksikäyttäen tapahtuvaa kohdeviestintää. Säännöksen piiriin kuuluu luonnollisesti myös niin sanottua kuituoptiikkaa hyväksikäyttäen tapahtuva televiestintä. Tiedon siirtoyhteys voidaan muodostaa paitsi telekaapelin myös radiolinkin, satelliitin tai näiden yhdistelmän avulla. ''Televerkolla'' tarkoitetaan siirtojohtojen sekä muiden telelaitteiden ja -rakenteiden muodostamaa kokonaisuutta. Säännöksessä mainittaisiin esimerkkeinä televiesteistä tutuimmat eli puhelu ja sähke sekä tekstin-, kuvan- tai datasiirto. Suojaa saisi siis esimerkiksi niin sanottu elektroninen posti. Säännös laajentaisi televiestinnän suojaa sikäli, että nykyisin rangaistaan rikoslain 38 luvun 8 §:n nojalla vain vastaavasta puheluun tai sähkeeseen kohdistuvasta tiedon hankkimisesta.

Teletoimintaa on sekä yleistä että erityistä. Edellisessä televerkon käyttäjiä ei ole rajoitettu. Sitä harjoittavat paitsi posti- ja telelaitos myös sellaiset yhteisöt, joille valtioneuvosto on myöntänyt siihen toimiluvan. Erityistä teletoimintaa harjoittavat taas esimerkiksi valtion virastot omaa tarvettaan varten sekä erillisiä televerkkoja käyttävät yksityiset esimerkiksi pankki-, kirjasto- ynnä muita sellaisia tietopalveluja varten. Ehdotettu säännös koskisi sekä yleistä että erityistä teletoimintaa eli mikä tahansa kohdeviestintään käytetty televerkko nauttisi viestintäsalaisuussuojaa.

Säännöksessä tarkoitettu televiesti saisi suojaa silloin, kun se on televerkossa välitettävänä. Näin ollen tämä kohta ei koskisi esimerkiksi sähkettä siinä vaiheessa, kun se on telelaitoksen välitettävänä kirjallisessa muodossa. Tässä vaiheessa sähkekin voisi saada suojaa pykälän 1 kohdan perusteella, jos se on suljetun viestin muodossa.

Säännöksen tarkoittaman tiedonhankkimisyrityksen tulisi myös pykälän 2 kohdan mukaan olla oikeudetonta. Jos esimerkiksi radiolaitteen käyttäjällä on asianmukainen lupa laitteen käyttämiseen, viestintäsalaisuutta nauttivien lähetysten kuuntelu ei tämän kohdan nojalla vielä sellaisenaan olisi yleensä laitonta. Esimerkiksi yleisradiolähetysten vastaanottamiseen tarkoitetulla radiolaitteella, johon valtioneuvoston päätöksen (696/81) mukaan ei tarvita erillistä lupaa, voidaan nykyään helposti kuunnella paitsi yleisradiolähetyksiä myös poliisiradiossa ja autopuhelinverkossa välitettyjä viestejä. Luvallisen vastaanoton ''sivutuotteena'' saadun luottamuksellisen tiedon vastaanottamista sinänsä ei olisi tarkoituksenmukaista kriminalisoida, koska kiellon noudattamista ei voitaisi mitenkään valvoa eikä vastaanottaja itsekään voisi aina olla etukäteen selvillä siitä, mikä eetteristä välittyvä sanoma kuuluisi yleisradiolähetykseen ja mikä taas luottamukselliseen viestintään. Edellä kerrottujen poliisiradi-

ossa tai autopuhelinverkostossa välitettyjen viestien ilmaiseminen, tallentaminen ja hyväksikäyttö ovat kuitenkin kiellettyjä yleisradiovastaanottoa tarkoittavista laitteista ja luvista annetun valtioneuvoston päätöksen (696/81) mukaan. Kiellon rikkominen rangaistaan radiolaitteista annetun lain (8/27) 5 §:n avoimen rangaistussäännöksen nojalla.

Pykälän 3 kohdassa säädettäisiin 1 kohdassa tarkoitetun suljetun viestin tai 2 kohdassa tarkoitetun televiestin perillemenon estämisestä. Rangaistavaa olisi sellaisen viestin turmeleminen ja hävittäminen sekä kätkeminen ja salaaminen. Tämänkin kohdan tarkoittaman menettelyn tulisi olla oikeudetonta. Jos estämiseen olisi lupa tai lakiin perustuva oikeus, se ei olisi rangaistavaa.

Säännöksessä tältä osin mainitut tekotavat ovat muuten samat kuin nykyisissä rikoslain 38 luvun 8 §:ssä ja 9 a §:ssä sekä vastaavissa virkamiehiä koskevissa säännöksissä, mutta lisäksi mainitaan tekotapana viestin turmeleminen. Sama tekotapa on mainittu esimerkiksi voimassa olevassa rikoslain 16 luvun 15 §:ssä, jossa säädetään rangaistus viranomaisen hallussa olevan asiakirjan hävittämisestä, turmelemisesta tai kätkemisestä. Turmeleminen tarkoittaa viestin vahingoittamista siten, ettei se kokonaan tuhoudu, mutta ettei sen sisällöstä enää saisi selvää.

Säännöksessä tarkoitetun menettelyn kohteena voisivat olla paitsi, kuten nykyisinkin, kirje tai sähke myös muu suljettu viesti tai muu televiesti. Säännöstä voitaisiin siis soveltaa myös sähkömagneettisessa muodossa olevan viestin turmelemiseen, hävittämiseen, kätkemiseen tai salaamiseen, mutta käytännössä kysymykseen voinevat tulla lähinnä kirjeeseen tai muuhun viestin sisältävään postilähetykseen samoin kuin kirjallisessa muodossa olevaan sähkeeseen tai muuhun televerkossa välitettäväksi annettuun kirjallisessa muodossa olevaan asiakirjaan kohdistuvat teot.

Voimassa olevassa rikoslain 38 luvun 9 a §:ssä ja vastaavasti 40 luvun 15 §:ssä säädetään rangaistavaksi myös sähkeen tai muun kirjoituksen väärentäminen. Säännös kriminalisoi sähkeeseen kohdistuvan väärentämisen ankarammin kuin rikoslain 36 luvun yleiset asiakirjan väärentämistä koskevat säännökset, joissa rangaistavuuden edellytyksenä on paitsi asiakirjan väärentäminen tai väärän asiakirjan valmistaminen myös tällaisen asiakirjan käyttäminen hyödyn hankkimiseksi. Huomioon ottaen se, että sähkeiden välittämiseen osallistuvat henkilöt useimmiten toimivat virkavastuulla, minkä vuoksi he sähkeen väärentämisellä yleensä syyllistyisivät virkarikokseen, ei erillistä sähkeen väärentämistä tarkoittavaa rikossäännöstä ole pidetty enää tarpeellisena.

Kohdassa 3 tarkoitettu menettely poikkeaa säännöksen muista kohdista ja onkin odotettavissa, että tällaisesta menettelystä tullaan rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä säätämään yleisemmässä tietoliikenteen häirintää koskevassa säännöksessä. Tässä yhteydessä näin laajaan uudistukseen ei ole voitu ryhtyä.

Ehdotuksen mukaan viestintärikokseksi nimetystä rikoksesta voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään 1 vuodeksi. Rangaistusasteikko olisi sama kuin nykyisessä 38 luvun 8 §:ssä.

9 a §. Pykälän mukaan rangaistaisiin teletoimintalaissa (183/87) tarkoitetun yleistä teletoimintaa harjoittavan laitoksen palveluksessa olevaa, joka oikeudettomasti antaa tiedon salassa pidettävän 8 §:ssä tarkoitetun televiestin sisällöstä tai käyttää omaksi tai toisen hyödyksi sellaista tietoa. Voimassa olevan lain mukaan rangaistaan sähkeen tai telelaitoksen lähetettäväksi uskotun kirjoituksen sisällön paljastamisesta virkamiestä rikoslain 40 luvun 15 §:n nojalla ja muuta mainitunlaisen laitoksen palveluksessa olevaa 38 luvun 9 a §:n nojalla. Säännös merkitsisi muutosta lähinnä siinä suhteessa, että se suojaisi kaikkia salassa pidettäviä televiestejä eikä ainoastaan sähkettä ja että se koskisi paitsi tiedon ilmaisemista myös sen käyttämistä omaksi tai toisen hyödyksi.

Rangaistukseksi telesalaisuuden rikkomisesta ehdotetaan säädettäväksi sakkoa tai vankeutta enintään 2 vuotta. Asteikko olisi sama kuin nykyisessäkin 9 a §:ssä.

Koska virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitorikoksista on tarkoitus säännellä rikoslain 40 luvun salassapitorikoksia koskevilla säännöksillä ja koska pykälän mukainen menettely olisi usein sekä salassapitorikoksena että telesalaisuuden rikkomisena rangaistavaa, ehdotetaan pykälään otettavaksi näiden säännösten keskinäisen suhteen määräävä säännös, joka osoittaisi mainittujen salassapitorikosten ensisijaisuuden.

40 luku. Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista

1 §. Lahjuksen ottaminen

Lahjuksen ottamista koskevien rikosten osalta voidaan viitata niihin yleisiin näkökohtiin ja kannanottoihin, jotka on esitetty lahjuksen antamista koskevien rikosten perusteluissa.

Lahjoman ottamisesta virkamiehenä säädetään nykyisin rikoslain 40 luvun 1 §:n 1 momentissa. Sen mukaan on tuomittava virkamies, joka toiminnastaan palvelussuhteessa ottaa, itselleen edustaa tai vaatii lahjoman tai muun oikeudettoman hyvikkeen.

Lahjoman ottamisesta julkisyhteisön työntekijänä säädetään nykyisin mainitun 1 §:n 2 momentissa. Tunnusmerkistöltään ja rangaistusasteikoiltaan säännös on samanlainen kuin lahjoman ottamista virkamiehenä koskeva säännös muutoin paitsi että julkisyhteisön työntekijää koskevan säännöksen mukaan ei luonnollisestikaan voi seurata viraltapanoa eikä virantoimituksesta erottamisseuraamusta.

Ehdotuksessa lahjusrikoksia ja salassapitorikoksia koskevat säännökset on laadittu siten, että virkamiehet ja julkisyhteisön työntekijät olisivat samojen säännösten alaisia. Ehdotuksen mukaan myös lahjuksen ottamista koskevassa säännöksessä todettaisiin selvästi, että lahjus voitaisiin osoittaa muullekin kuin rikoksentekijälle. Lisäksi täsmennettäisiin tekotapoja koskevia ilmaisuja ja selvennettäisiin sitä, missä tapauksessa lahjan tai edun hyväksyminen tai vastaanottaminen olisi rangaistavaa.

1 mom. Säännöksen rikosnimenä olisi lahjuksen ottaminen. Rikoksentekijänä voisi olla 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettu virkamies tai julkisyhteisön työntekijä.

Lahjuksen ja virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän toiminnan välistä yhteyttä on kuvattu samoin kuin voimassa olevassakin laissa ilmaisulla ''toiminnastaan palvelussuhteessa'', jota vastaavaa ilmaisua on käytetty myös lahjuksen antamista koskevassa säännöksessä. Tältä osin voidaan viitata lahjuksen antamisen perusteluihin 16 luvun 13 §:n kohdalla.

Lahjuksen ottamisen ensimmäisenä tekotapana on mainittu lahjan tai muun oikeudettoman edun vaatiminen itselle tai toiselle. Tältä osin ehdotus vastaa nykyistä säännöstä lukuun ottamatta sitä, että lahja tai etu voitaisiin vaatia annettavaksi myös muulle kuin virkamiehelle tai julkisyhteisön työntekijälle itselleen. Sitä, kenelle muulle lahja tai etu voitaisiin osoittaa, on käsitelty lahjuksen antamisen perusteluissa. Kun kysymyksessä on oikeudettoman edun vaatiminen toiminnasta palvelussuhteessa, ei sillä, kenelle tai mille tällainen etu vaaditaan osoitettavaksi, ole periaattellista merkitystä. Edun vaatimisen on kuitenkin liityttävä virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän toimintaan palvelussuhteessa. Säännöksessä on käytetty jokseenkin voimassa olevan lain kaltaista tunnusmerkkiä ''lahja tai muu oikeudeton etu''. Lahjan vaatimista ''toiminnastaan palvelussuhteessa'' on pidetty niin selvästi torjuttavana menettelynä, ettei ole pidetty tarpeellisena liittää siihen nimenomaista mainintaa oikeudettomuudesta.

Edun oikeudettomuudella tarkoitettaisiin samaa kuin voimassa olevassa laissa hyvikkeen oikeudettomuudella. Oikeudeton ei voi olla sellainen etu, jonka vaatimiseen on hyväksyttävä peruste, kuten lain tai asetuksen määräys. Edun oikeudettomuutta olisi arvioitava erityisesti sitä silmällä pitäen, liittyykö edun vaatiminen virkamiehen toimintaan palvelussuhteessa. Vähäinenkin etu voi olla oikeudeton, jos sitä vaaditaan virkatoimen suorittamisen tai laiminlyömisen ehtona.

Lahjan tai edun vastaanottamisella tarkoitettaisiin samaa kuin nykyisinkin. Tässä tapauksessa lahjalla tai edulla olisi vaikutettava tai pyrittävä vaikuttamaan tai sen olisi oltava omiaan vaikuttamaan lahjottavan toimintaan palvelussuhteessaan. Lahjan tai edun laadun samoin kuin niiden antamistarkoituksen tai vaikutuksen suhteen voidaankin viitata lahjuksen antamista koskevan rikoksen perusteluihin. Lahjan tai edun vastaanottaminen toiselle tarkoittaa sitä, että virkamies tai julkisyhteisön työntekijä ottaa lahjan tai edun toiselle välitettäväksi.

Kolmantena tekotapana on edellä tarkoitetun lahjan tai edun tai sitä koskevan lupauksen tai tarjouksen hyväksyminen. Voimassa olevassa lahjoman ottamista koskevassa säännöksessä käytetään ilmaisua ''edustaa'', jolla tarkoitetaan lähinnä lahjoman ottamista virkatoimen suorittamisen jälkeen tai lahjanlupauksen hyväksymistä. Edustaminen voi ilmetä myös siten, että vastaanottaja ryhtymällä käyttämään hänelle antajan yksipuolisesti toimittamaa lahjaa hyväksyy lahjan antamisen. Tällaista menettelyä voitaisiin pitää myös lahjan vastaan-

ottamisena. Käytännössä eri tekotapojen rajat ovatkin jossakin määrin liukuvia, ja tekotavat osaksi päällekkäisiä. Tekotapaa "edustaa" ei ole pidetty tarpeellisena, vaan on katsottu, että ehdotetut tekotavat ovat riittäviä kuvaamaan myös sellaista menettelyä, jota nykyisin pidettäisiin edustamisena.

Lahjan tai edun tai sitä koskevan lupauksen tai tarjouksen hyväksyminen toiselle tarkoittaa tilannetta, jossa virkamies tai julkisyhteisön työntekijä hyväksyy hänelle tehdyn lupauksen tai tarjouksen säännöksen 2 kohdassa tarkoitetun lahjan antamisesta toiselle välitettäväksi. Suoraan toiselle annettavan lahjan tai edun antamisen, lupaamisen tai tarjoamisen hyväksymisestä säädetään 2 momentissa.

Lahjuksen antamisen perusteluissa esitetyistä syistä jälkikäteen tapahtuvaa palkitsemista ei olisi pidettävä myöskään lahjuksen ottamisen tekotapana, ellei palkitsemisesta olisi etukäteen sovittu tai sitä edellytetty.

2 mom. Virkamies tai julkisyhteisön työntekijä voitaisiin tuomita lahjusrikoksesta myös siinä tapauksessa, että hän toiminnastaan palvelussuhteessa hyväksyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun lahjan tai edun antamisen toiselle tai lupauksen tai tarjouksen tällaisen lahjan tai edun antamisesta toiselle. Säännös koskee niitä tapauksia, joissa lahja tai etu luvataan, tarjotaan tai annetaan suoraan jollekulle muulle kuin sille, jonka toimintaan lahjalla tai edulla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan tai jonka toimintaan lahja tai etu on omiaan vaikuttamaan. Jos virkamies tai julkisyhteisön työntekijä hyväksyy tällaisen menettelyn tietoisena siitä, että tällainen lahja tai etu luvataan, tarjotaan tai annetaan hänen toiminnastaan palvelussuhteessa, hänet on tuomittava lahjuksen ottamisesta.

Lahjuksen ottamisesta voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään 2 vuodeksi. Ehdotettuun rangaistusasteikkoon on päädytty vastaavin perustein, jotka on esitetty 16 luvun 13 §:n kohdalla. Rangaistusasteikko olisi sama niin virkamiesten kuin julkisyhteisön työntekijän osalta. Pykälän 3 momentin ja 2 §:n viraltapanoseuraamus kuitenkin koskisi vain virkamiehiä. Rikosta on siten lähtökohtaisesti pidetty yhtä moitittavana niin virkamiehen kuin julkisyhteisön työntekijänkin tekemänä. Myös voimassa olevassa laissa on päädytty samanlaisiin asteikkoihin. Luonnollista kuitenkin on, että tehtävien vastuullisuus vaikuttaa teon vahingollisuuteen ja sekin on siten otettava huomioon rangaistuksen mittaamisessa.

3 mom. Ehdotuksen mukaista lahjuksen ottamista voidaan pitää joissakin tapauksissa siinä määrin vakavana, että virkamies olisi eräin edellytyksin voitava panna viralta rikoksen johdosta. Momentin mukaan virkamies voitaisiinkin tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä. Viraltapano olisi siten aina harkinnanvarainen seuraamus. Vaikka viraltapanon tuomitseminen, toisin kuin voimassa olevan lain mukaan, olisi periaatteessa mahdollista lievempienkin lahjusrikosten perusteella, säännöksellä ei ole haluttu ankaroittaa, vaan pikemminkin jossakin määrin lieventää nykyistä käytäntöä viraltapanon tuomitsemisessa.

2 §. Törkeä lahjuksen ottaminen

Samoista syistä, jotka on esitetty törkeän lahjuksen antamisen perusteluissa, ehdotetaan myös lahjuksen ottamiselle törkeämpää tekomuotoa koskevaa säännöstä. Voimassa olevan rikoslain 40 luvun 1 §:n enimmäisrangaistus on 4 vuotta vankeutta, mitä ehdotetaan myös törkeän lahjuksen ottamisen enimmäisrangaistukseksi.

Lahjuksen ottamisenkin törkeämmän tekomuodon edellytyksenä olisi aina, että teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lisäksi vaadittaisiin joko sitä, että virkamies tai julkisyhteisön työntekijä lahjan tai edun vuoksi toimii palvelussuhteessaan velvollisuuksiensa vastaisesti lahjanantajaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai sitä, että lahjan tai edun arvo on huomattava. Näiden tunnusmerkkien osalta voidaan viitata törkeän lahjuksen antamisen perusteluihin.

Rangaistus törkeästä lahjuksen ottamisesta olisi vankeutta vähintään 4 kuukautta ja enintään 4 vuotta sekä virkamiehelle lisäksi viraltapano. Viraltapano olisi siis ehdoton seuraamus, jos asianomainen edelleen olisi siinä virassa, jossa rikos tehtiin, tai muussa 2 luvun 7 §:ssä tarkoitetussa virassa. Säännöstä laadittaessa on lähdetty siitä, että myös julkisyhteisön työntekijän lahjusrikos voi olla niin vakava, että on tarpeen voida soveltaa perusrikosta ankarampaa rangaistusasteikkoa. Nykyisinkin

lahjoman ottamista koskevan rikoksen enimmäisrangaistus 4 vuotta vankeutta on sama niin virkamiehen kuin julkisyhteisön työntekijän tekemänä.

3 §. Lahjusrikkomus

Edellä lahjusrikoksia yleensä ja lahjuksen antamista koskevien säännösten perusteluissa on selostettu niitä näkökohtia, joiden vuoksi on pidetty tarpeellisena ehdottaa myös lahjusrikkomusta koskevaa säännöstä. Lahjusrikkomuksena rangaistavaa olisi sellaisen lahjan tai edun vaatiminen, vastaanottaminen tai hyväksyminen tai sellaista lahjaa tai etua koskevan lupauksen tai tarjouksen hyväksyminen, joka on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Lahja tai etu voisi tässäkin tapauksessa olla tarkoitettu joko virkamiehelle tai julkisyhteisön työntekijälle itselleen tai toiselle. Lahjusrikkomukseen ei ole pidetty tarpeellisena ottaa säännöstä sellaisen tapauksen varalta, että virkamies hyväksyy säännöksessä tarkoitetun lahjan tai edun antamisen, tarjoamisen tai lupaamisen suoraan jollekin toiselle.

Lahjan tai edun vaatimisella tarkoitetaan sellaisten etujen, esimerkiksi alennusten, vaatimista, jotka ovat sinänsä hyväksyttäviä, mutta joiden vaatiminen virkatoimintaan liittyvässä yhteydessä on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Erityisesti silloin kun virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän käsiteltävänä on jotakin yksityistä henkilöä taikka yhteisöä koskeva tärkeä asia, huomattavan alennuksen vaatiminen tältä on usein omiaan herättämään epäilyksiä asian käsittelijän riippumattomuutta kohtaan ja siten heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Jos edun saaminen asetetaan toimen suorittamisen tai laiminlyönnin edellytykseksi, tekoon ei voida soveltaa lahjusrikkomusta koskevaa säännöstä. Sen sijaan tällainen teko voi tulla rangaistavaksi lahjusrikoksena.

Säännöksellä pyritään suojaamaan nimenomaan luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen, minkä vuoksi säännöksessä tarkoitettua menettelyä olisi arvioitava ikäänkuin ulkopuolisen näkökulmasta objektiivisia tekoolosuhteita tarkastellen. Ilmaisulla "on omiaan heikentämään" halutaan tähdentää sitä, ettei menettelyn välttämättä tarvitse heikentää puheena olevaa luottamusta. Riittää, että menettely on tyypillisesti sellaista, että se yleensä heikentää tätä luottamusta. Koska kysymyksessä oleva teko olisi rangaistava vain tahallisena, on kuitenkin edellytettävä, että tekijän tulee mieltää tekoon sisältyvän sellaisia elementtejä, että se on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen. Lahjusrikkomuksesta ei ole kysymys, jos teon kaikki sen piirteet tuntien ei objektiivisesti arvioiden voida katsoa heikentävän säännöksessä tarkoitettua luottamusta.

Viranomaistoiminnalla tarkoitetaan yleisesti sitä toimintaa, jota kysymykseen tulevissa palvelussuhteissa harjoitetaan. Luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen heikentää näin ollen sellainen säännöksessä tarkoitettu menettely, joka vaarantaa luottamusta siihen, että toiminta tällaisissa palvelussuhteissa on riippumatonta epäasiallisista vaikutteista. Tästä seuraa, että lahjan tai edun antamisen täytyisi liittyä vastaanottajan palvelussuhteeseen.

Luottamusta heikentävänä menettelynä voitaisiin pitää esimerkiksi huomattavan arvokkaan lahjan antamista virkamiehelle kiitokseksi hyvin suoritetusta virkatoimesta. Siinäkin tapauksessa, ettei antamiseen sisältyisi minkäänlaista pyrkimystä vaikuttaa vastaanottajan myöhempiin virkatoimiin, kysymyksen ollessa esimerkiksi eläkkeelle lähtevälle annettavasta lahjasta, tällainen menettely voi olla omiaan herättämään epäilyksiä virkatoiminnan tasapuolisuutta kohtaan. Kuten jo lahjuksen antamista koskevan rikoksen perusteluissa todettiin, liikeyritykset voivat suhdetoiminnassaan antaa myös virkamiehille lahjoja, kestitystä tai tutustumismatkoja, joiden tarkoituksena saattaa olla ainoastaan tarjota mahdollisuus henkilökohtaiseen tutustumiseen ja tietojenvaihtoon viranomaisten ja liikeyritysten edustajien välillä, mutta joilla ei pyritä vaikuttamaan vastaanottavien virkamiesten toimintaan virassaan. Osa tällaisesta menettelystä on hyväksyttävää, mutta se saattaa saada muotoja, jotka heikentävät luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen.

Arvioitaessa sitä, milloin kysymys on lahjusrikkomuksena rangaistavasta menettelystä, on otettava huomioon paljolti samanlaisia näkökohtia kuin lahjusrikosta arvioitaessa. Tällöin on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, millaisia tarjoajaa koskevia toimia asianomaiset virkamiehet tai julkisyhteisön työntekijät voivat joutua tekemään. Varsinkin silloin kun

etuja vastaanottanut joutuu toiminnassaan tekemään antajan kannalta tärkeitä ratkaisuja, voi kysymyksessä olla pyrkimys vaikuttaa virkamiehen toimintaan ja tarjoaja saattaa syyllistyä lahjomisrikokseen. Jos taas asianomaisen tehtäviin kuuluu lähinnä tarjoajaa koskevien juoksevien asioiden hoitaminen, on epätodennäköisempää, että eduilla pyritään vaikuttamaan virkatoimiin tai että edut ovat omiaan vaikuttamaan niihin. Etujen tarjoaminen voi tällaisessakin tapauksessa olla niin runsasta, että se on kuitenkin omiaan heikentämään ulkopuolisen luottamusta viranomaistoiminnan puolueettomuuteen, jolloin etujen vastaanottaja voi syyllistyä lahjusrikkomukseen.

Lahjuksen ottamisen ja lahjusrikkomuksen välinen raja saattaa olla käytännössä vaikeasti todettavissa. Ratkaisu on tehtävä viime kädessä tilanteen kokonaisarvioinnin perusteella. Lahjusrikkomus on toissijainen säännös, joka väistyy, jos teko on rangaistava lahjuksen ottamisena tai törkeänä lahjuksen ottamisena.

Lahjuksen ottamista ja lahjusrikkomusta koskevilla säännöksillä pyritään sääntelemään lahjusrikollisuuden ala mahdollisimman laajasti, minkä vuoksi tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten soveltaminen tällaiseen menettelyyn vähenisi nykyisestään. Silti edelleenkin olisi mahdollista, että virkamies etuja vastaanottamalla syyllistyisi tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen. Uuden valtion virkamieslain 21 §:n mukaan virkamies ei näet saa vaatia, hyväksyä tai ottaa vastaan taloudellista tai muuta etua, jos se voi heikentää luottamusta virkamieheen tai viranomaiseen. Tämä virkamiehen yleisiä velvollisuuksia määrittävä säännös asettaa etujen vastaanottamiselle vielä suuremmat rajoitukset kuin ehdotettu säännös lahjusrikkomuksesta. Virkamies voi näin ollen rikkoa tämän säännöksen asettaman virkavelvollisuutensa syyllistymättä lahjusrikoksiin tai -rikkomukseen. Lievimpien tuottamuksellisten rikkomusten käsittely voisi luonnollisesti tapahtua esimerkiksi kurinpitomenettelyssä.

Muilta osin viitataan lahjuksen antamista ja ottamista koskevien säännösten perusteluihin.

Lahjusrikkomuksesta voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään 6 kuukaudeksi. Viraltapanomahdollisuutta ei ole pidetty rikoksen luonne huomioon ottaen tarpeellisena.

4 §. Menettämisseuraamus

Samoista syistä, joita on selostettu 16 luvun 13 §:n perustelujen yhteydessä, ehdotetaan, että lahjusrikoksiin liittyvä menettämisseuraamus kohdistuisi vain vastaanotettuun lahjaan tai etuun taikka sen arvoon. Virkamiestä tai muuta lahjusrikokseen tai -rikkomukseen syyllistynyttä ei näin ollen voitaisi tuomita menettämään sellaisen lahjan tai edun arvoa, jota hän ei ole vastaanottanut, vaikka hän olisikin sitä vaatinut tai hyväksynyt sitä koskevan lupauksen ja siten syyllistynyt lahjuksen ottamiseen tai lahjusrikkomukseen.

Pykälän mukainen menettämisseuraamus voitaisiin kohdistaa lahjuksen ottamisesta, törkeästä lahjuksen ottamisesta tai lahjusrikkomuksesta tuomittuun henkilöön.

Vastaanotettu lahja tai etu taikka sen arvo olisi edelleenkin tuomittava valtiolle menetetyksi. Tässäkin tapauksessa menetettäväksi olisi tuomittava ensisijaisesti lahjaesine, jos se on tallella. Säännös poikkeaa voimassa olevasta 40 luvun 1 §:n 3 momentin säännöksestä myös siinä, että vastaanotettu lahja tai etu taikka sen arvo voitaisiin sen mukaan tuomita menetetyksi rikoksentekijältä tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikoksentekijä on toiminut. Säännöstä on pidetty tarpeellisena, koska ehdotuksen mukaan lahja tai etu voidaan osoittaa myös toiselle kuin rikoksentekijälle itselleen. Vastaavanlainen säännös on nykyisin 2 luvun 16 §:n 1 momentissa, jossa on kysymys rikoksen tuottaman taloudellisen hyödyn tuomitsemisesta menetetyksi, ja saman pykälän 3 momentissa, joka koskee rikoksentekovälineen menetetyksi tuomitsemista. Vastaanotettu lahja tai etu on rinnastettavissa rikoksen tuottamaan taloudelliseen hyötyyn, minkä vuoksi siihen on syytä soveltaa vastaavaa menettelyä. Sen menetetyksi tuomitsemisessa voidaankin soveltuvin osin nojautua taloudellisen hyödyn menetetyksi tuomitsemisessa vallitsevaan käytäntöön.

Salassapitovelvollisuuden rikkomisesta yleensä

Lainsäädännössämme on salassapitovelvollisuutta ja sen rikkomista koskevia säännöksiä yhteensä noin 400. Säännökset ovat syntyneet eri aikoina erilaisista tarpeista ja ovat sisällöltään epäyhtenäisiä. Myös salassapitorikkomuksista säädetyt rangaistukset saattavat poi-

keta huomattavasti toisistaan ja paheksuttavuudeltaan niihin verrattavissa olevista rikoksista rikoslaissa säädetyistä rangaistuksista. Suurin osa salassapitovelvollisuutta ja sen rikkomista koskevista säännöksistä on sellaisia, joissa tekijänä voi olla vain virkamies tai virkamies ja julkisyhteisön työntekijä sekä eräissä tapauksissa lisäksi muuhun henkilöryhmään kuuluva. Pieni osa säännöksistä koskee vain muita kuin virkamiehiä ja julkisyhteisön työntekijöitä.

Virkamiehiä koskeva yleinen salassapitovelvollisuuden rikkomista koskeva säännös otettiin rikoslain 40 lukuun vuonna 1940 annetulla lailla (796/40). Luvun 19 a §:n 1 momentissa on säädetty rangaistus virkamiehelle, joka luvattomasti ilmaisee sellaisen virassa tietoonsa saamansa seikan, joka lain tai erityisen määräyksen mukaan nimenomaan taikka asian laadun vuoksi ilmeisesti on salassa pidettävä. Pykälän 2 momentissa on säädetty rangaistus virkasalaisuuden luvattomasta ilmaisemisesta virkasuhteen päättymisen jälkeen. Pykälän säännökset ovat muihin salassapitovelvollisuuden rikkomista koskeviin säännöksiin nähden toissijaisia. Säännöksiä sovelletaan vain silloin kun salassapitovelvollisuuden rikkomisesta ei ole säädetty muualla laissa erityistä rangaistusta. Pykälän mukaan rikos tehdään ilmaisemalla salassapidettävä seikka. Sanamuoto näyttäisi viittaavan siihen, että säännös koskee vain niin sanotun vaitiolovelvollisuuden rikkomista, jolloin esimerkiksi yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain (83/51) mukaan salassapidettävän asiakirjan luovuttaminen olisi lain 27 §:n säännöksen mukaisesti rangaistava rikoslain 40 luvun 20 §:n yleissäännöksen nojalla tahallisena virkarikoksena. Näyttää kuitenkin jokseenkin selvältä, että 19 a § koskee myös mainitunlaista asiakirjasalaisuuden rikkomista. Näin on katsonut myös Korkein oikeus salaisen muistion luovuttamista koskevassa asiassa 22 päivänä maaliskuuta 1977 antamassaan päätöksessä n:o 140.

Oikeusjärjestykseemme ei näihin saakka ole sisältynyt yleissäännöstä virkamiehen salassapitovelvollisuudesta. Virantoimitusvelvollisuuteen on kuitenkin jo vanhastaan katsottu yleisesti kuuluvan, että virkamies ei saa ilmaista virassa tietoonsa saamaansa seikkaa, joka lain tai erityisen määräyksen tai asian laadun vuoksi on salassa pidettävä.

Valtion virkamieslakiin on nyt otettu salassapitovelvollisuutta koskeva perussäännös. Lain 23 §:n mukaan virkamies ei saa käyttää hyödykseen eikä luvatta muille ilmaista virkamiesasemassaan tietoon saamaansa seikkaa, joka erikseen on säädetty tai määrätty salassa pidettäväksi tai joka koskee toisen terveydentilaa taikka jota asian laadun vuoksi ei muutoin ilmeisesti saa ilmaista. Salassapitovelvollisuutta koskeva säännös sisältyy myös kunnallisen virkasäännön vuonna 1981 vahvistetun mallisäännön mukaisesti kuntien virkasääntöihin.

Voimassa olevaan lakiin ei sisälly yleistä säännöstä julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuudesta eikä sen rikkomisesta seuraavasta rangaistuksesta. Sen sijaan on tehdyn selvityksen mukaan eri laeissa yhteensä noin 220 säännöstä, jotka koskevat virkamiesten lisäksi myös julkisyhteisön työntekijöitä. Yleinen työntekijöitä koskeva salassapitosäännös tosin sisältyy työsopimuslain (320/70) 15 §:ään, mutta ei julkisyhteisön työntekijöiden osalta ole riittävän kattava, vaan koskee vain työnantajan liike- ja ammattisalaisuuksia.

Oikeusministeriössä on rikoslain kokonaisuudistustyön yhteydessä vireillä myös salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevien yleisten säännösten valmistelu. Valmistelutyössä pyritään eri laeissa olevat salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevat rangaistussäännökset yhdistämään rikoslakiin otettaviksi salassapitorikossäännöksiksi. Samanaikaisesti oikeusministeriössä on vireillä selvittelytyö, jossa pyritään selvittämään muun muassa tietojenantovelvollisuuden ja salassapitovelvollisuuden välistä suhdetta.

Mainitut selvittely- ja valmistelutyöt huomioon ottaen tässä uudistuksessa pyritään lähinnä vain siihen, että virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijäin salassapitovelvollisuuden rikkomisesta rangaistus määräytyisi yhtäläisten eli rikoslain 40 lukuun otettavaksi ehdotettujen säännösten mukaisesti. Salassapitovelvollisuutta koskevia säännöksiä ei tässä yhteydessä esitetä muutettavaksi, vaan salassapitovelvollisuuden sisältö ja peruste määräytyisivät niin kuin nykyisinkin eri laeissa ja säännöksissä olevien säännösten perusteella.

5 §. *Salassapitorikos ja tuottamuksellinen salassapitorikos*

Nykyisessä 19 a §:n 1 momentissa on säädetty rangaistus virkasuhteen kestäessä tapahtuneesta ja 2 momentissa virkasuhteen lakattua

tapahtuneesta salassa pidettävien tietojen ilmaisemisesta. Säännösten erillisyyttä on perusteltu lähinnä sillä, että 2 momentissa rangaistavaksi säädettyyn tekoon voi syyllistyä vain henkilö, joka tuolloin ei enää ole virkamies, ja että 1 momentissa säädetty viraltapanoseuraamus ei myöskään voi koskea virkasuhteen lakattua tehtyä rikosta. Mainitut seikatkin huomioon ottaen ehdotus on katsottu voitavan laatia siten, että 5 § koskisi niin palvelussuhteen aikana kuin sen päätyttyä tapahtunutta salassapitovelvollisuuden rikkomista.

1 mom. Momentin säännös vastaa pääpiirteittäin nykyisen 19 a §:n 1 ja 2 momentin säännöksiä. Ehdotuksen mukaan säännös kuitenkin koskisi paitsi virkamiehen myös julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomista. Rangaistavaa olisi paitsi palvelussuhteessa tietoon saadun seikan oikeudeton ilmaiseminen myös sellaisen tiedon oikeudeton omaksi tai toisen hyödyksi käyttäminen. Säännös on laadittu nykyisestä säännöksestä poikkeavasti siten, että tunnusmerkistössä on otettu huomioon molemmat salassapitovelvollisuuden rikkomisen päätyypit eli niin sanotun asiakirjasalaisuuden ja muun salassapitovelvollisuuden eli vaitiolovelvollisuuden rikkominen. Nykyisen lain sanonnan ''ilmaisee'' asemasta ehdotuksessa on käytetty sanontaa ''paljastaa'' sen ilmentämiseksi, että lainkohdassa on kysymys molemmista salassapitovelvollisuuden rikkomisen muodoista. Säännöstä laadittaessa on myös otettu huomioon yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain vuoden 1988 alusta voimaan tulleet muutokset (472/87).

Momentin mukaan olisi rangaistavaa ensinnäkin oikeudeton sellaisen tiedon paljastaminen, joka on yleisten asiakirjain julkisuudesta annettujen säännösten mukaan salassa pidettävä tai joka ei vielä ole julkinen. Lainkohdassa tarkoitetaan yleisten asiakirjain julkisuudesta annetuilla säännöksillä yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 9 §:ssä edellytetyin tavoin annettuja säännöksiä. Mainitun 9 §:n 1 momentin mukaan yleisten asiakirjain salassapitovelvollisuudesta voidaan pääsääntöisesti säätää vain lailla. Pykälän 2 momentissa mainituista syistä salassapitovelvollisuudesta voidaan kuitenkin säätää myös asetuksella. Edellä mainitun lisäksi viranomainen voi määrätä asian ja asiakirjan salassapidettäväksi laissa olevan valtuutuksen perusteella. Esimerkkinä viimeksi mainitunlaisesta salassapitovelvollisuudesta voidaan mainita yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 9 §:n 3 momentin nojalla tasavallan presidentin tai valtioneuvoston antamaan määräykseen perustuva salassapitovelvollisuus sekä oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/84) 9 §:n 2 momentin nojalla oikeuden päätöksellä määrätty salassapitovelvollisuus.

Perussäännös sellaisten momentin 1 kohdassa tarkoitettujen tietojen antamisesta, jotka eivät vielä ole julkisia, on yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 6 §:n 2 momentissa. Mainitun säännöksen mukaan tietoja niin sanotuista ei-julkisista asiakirjoista, kuten virastossa parhaillaan valmisteltavana olevan asian asiakirjoista, ei saa antaa ilman viranomaisen lupaa.

Momentin 1 kohdan mukaan olisi rangaistavaa myös sellaisen palvelussuhteessa tietoon saadun seikan oikeudeton paljastaminen, jota muiden kuin edellä mainittujen yleisten asiakirjain julkisuudesta annettujen säännösten nojalla ei saa ilmaista. Tämä säännös poikkeaisi edellä selostetuista asiakirjasalaisuuden rikkomista koskevasta säännöksestä siten, että rangaistavaa olisi asetuksessa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkominen silloinkin kun velvollisuus on säädetty muustakin kuin yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 9 §:n 2 momentissa (472/87) mainitusta syystä.

Virkamiehen oikeutta tietojen julkistamiseen voi joissakin tapauksissa rajoittaa myös se, että jokin asia on laatunsa vuoksi salassa pidettävä. Tällaisen salassapitoperusteen olemassaolo ilmenee nykyisin muun muassa rikoslain 40 luvun 19 a §:stä ja verotuslain 133 §:stä. Valtion virkamieslain 23 §:ssä asetetaan virkamiehelle vastaava rajoitus, kun siinä säädetään muun muassa, ettei virkamies saa ilmaista tai käyttää hyväkseen seikkaa, ''jota asian laadun vuoksi ei muutoin ilmeisesti saa ilmaista''.

Oikeustieteessä käsitteelle ''asian laadun vuoksi salassa pidettävä'' ei ole kyetty osoittamaan täsmällistä sisältöä. Yleisesti voidaan todeta, että julkisuusperiaatteesta poikkeaminen asian laadun perusteella rajoittuu vain sellaisiin tapauksiin, joissa on olemassa ilmeinen salaamistarve, vaikka asiasta ei ole nimenomaista säännöstä.

Koska asian laatuun perustuva salassapitovelvollisuus ja ilmaisukielto on rajoiltaan näinkin epätarkasti määriteltävissä, ehdotuksessa on lähdetty siitä, että pelkästään asian laatuun

perustuvan salassapitovelvollisuuden rikkomista ei tule säätää rangaistavaksi salassapitovelvollisuuden rikkomisena. Tämä on säännöksessä pyritty ilmentämään siten, että säännöksen mukaan on rangaistavaa vain sellaisen seikan paljastaminen, jota lain tai asetuksen "nimenomaisen" säännöksen tai viranomaisen lain nojalla "erikseen" antaman määräyksen mukaan ei saa ilmaista.

Virkarikostyöryhmän mietintöön sisältyneestä ehdotuksesta, muun muassa asian laatuun perustuvan salassapitovelvollisuuden ja ilmaisukiellon rikkomisen rankaisemisesta erityisenä virkarikoksena on tässä esityksessä luovuttu. Näin ollen esimerkiksi valtion virkamieslain 23 §:n rikkominen niissä tapauksissa, joissa salassapitovelvollisuus tai ilmaisukielto perustuu vain asian laatuun jäisi lähinnä kurinpitomenettelyssä käsiteltäväksi.

Ehdotetun 5 §:n 1 momentin mukaan tahallisena rangaistavasta salassapitovelvollisuuden rikkomisesta säädettäisiin rangaistukseksi sakko tai vankeutta enintään 2 vuotta. Virkamies voitaisiin lisäksi tuomita viraltapantavaksi, mutta vain sillä edellytyksellä, että rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä. Nykyisin sanotusta rikoksesta on säädetty rangaistukseksi sakko tai virantoimituksesta erottaminen. Siinä tapauksessa, että rikos on tehty hyödyn hankkimiseksi tai asianhaarain ollessa erittäin raskauttavat, rangaistuksena on nykyisin sakko tai vankeutta enintään 2 vuotta, ja jos rikos on sen arvoinen, lisäksi viraltapano.

Oikeusministeriössä tehdyn selvityksen mukaan salassapitosäännöksistä on noin 200 sellaista, joihin ei liity varsinaista rangaistussäännöstä. Säännöksissä tarkoitetun salassapitovelvollisuuden rikkominen on kuitenkin useimmiten rangaistavaa rikoslain 40 luvun 19 a §:n nojalla. Nimenomainen salassapitovelvollisuuden rikkomista koskeva säännös on noin 90 säännöksessä. Tunnusmerkistöltään avoimia, kysymyksessä olevan lain tai asetuksen säännösten rikkomista koskevia rangaistussäännöksiä sekä viittaussäännöksiä lähinnä virkarikoksia koskeviin säännöksiin on yhteensä noin 100.

Ehdotuksen mukaan 5 §:n 1 momentin salassapitorikosta koskevia säännöksiä sovellettaisiin, jollei teosta muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Eräät jäljempänä ehdotetut lainmuutokset huomioon ottaen vertailusäännös aiheuttaisi sen, että virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän tahallisiin salassapitorikoksiin olisi miltei poikkeuksetta sovellettava 5 §:n 1 momentin säännöksiä. Poikkeukseksi jäisivät vain lähinnä rikoslain 11 luvun valtiopetosta ja 12 luvun maanpetosta koskevat säännökset.

2 mom. Nykyisen 19 a §:n säännöksen mukaan virkasalaisuuden ilmaiseminen on rangaistavaa vain tahallisena. Oikeuskirjallisuuden mukaan tuohon tahallisuuteen sisältyy tietoisuus siitä, että seikka, joka ilmaistaan on virkasalaisuus ja että sen ilmaiseminen tapahtuu luvattomasti. Rikoslain 40 luvun 6 a §:n (343/39) mukaan virkamiehen salassapitovelvollisuuden rikkominen on kuitenkin rangaistavaa myös tuottamuksellisena silloin kun kysymys on valtiosalaisuudesta. Muukin tuottamuksesta tapahtunut virkasalaisuuden ilmaiseminen voi nykyisen lain mukaan tulla rangaistavaksi tuottamuksellisena virkarikoksena, esimerkiksi silloin kun virkamiehen olisi olosuhteet huomioon ottaen pitänyt käsittää, ettei määrättyjä tietoja saanut kertoa ulkopuolisille.

Ehdotettu 2 momentin säännös eroaa voimassa olevasta rikoslain 40 luvun 19 a §:n säännöksestä olennaisesti siinä, että sen mukaan salassapitovelvollisuuden rikkominen olisi rangaistavaa myös tuottamuksellisena. Ehdotuksessa on lähdetty siitä, että salaisuuden säilymisen kannalta on tärkeätä, että salassapitovelvollisuuden rikkominen on rangaistavaa riippumatta siitä, tapahtuuko se tahallisesti vai tuottamuksesta. Selvempää tällöin on, että myös tuottamuksellisesta salassapitovelvollisuuden rikkomisesta otetaan rikoslain 40 lukuun nimenomainen säännös, kuin että se rangaistaisiin tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena. Nykyisestä luvun 6 a §:n säännöksestä ehdotetaan samalla luovuttavaksi. Virkasalaisuuden ilmaisemisen rankaisemista myös tuottamuksellisena ehdotti Korkein oikeus valtioneuvostolle 24 päivänä helmikuuta 1939 lainvalmistelukunnan ehdotuksesta antamassaan lausunnossa.

Luvun 5 §:n 2 momentin mukaan virkamies tai julkisyhteisön työntekijä, joka syyllistyy 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuun tekoon huolimattomuudesta tai varomattomuudesta, olisi tuomittava tuottamukselliseksi salassapitorikokseksi nimetystä rikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään 6 kuukaudeksi. Vähäiset tuottamuksesta tapahtuneet salassapitovelvollisuuden rikkomiset eivät kuitenkaan ehdotuk-

sen mukaan olisi rangaistavia. Rikoksen vähäisyyden arviointiin liittyviä seikkoja on selostettu jäljempänä 9 ja 10 §:n perusteluissa.

Salassapitorikoksia koskevista lukuisista eri lakien ja asetusten säännöksistä ei ole varmuudella pääteltävissä, mitkä niistä ovat rangaistavia vain tahallisina ja mitkä myös tuottamuksesta tehtyinä. Ehdotuksessa on tästä huolimatta pyritty siihen, että rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän tuottamuksellisesta salassapitorikoksesta määrättäisiin puheena olevan 5 §:n 2 momentin nojalla. Momenttia olisi siten sovellettava, jollei muualla laissa ole tuottamuksellisesta salassapitovelvollisuuden rikkomisesta säädetty ankarampaa rangaistusta. Mainitun pyrkimyksen toteutumiseksi ja selvyyden vuoksi niitä eräitä lakeja, joissa salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty 6 kuukautta ankarampi rangaistus, ehdotetaan jäljempänä muutettavaksi siten, että niihin otettaisiin nimenomainen säännös rikoslain 40 luvun salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten ensisijaisuudesta silloin kun tekijänä on virkamies tai julkisyhteisön työntekijä.

Luvun nykyisen 19 a §:n 3 momentissa on erityissäännös, jonka mukaan myös 2 momentissa tarkoitettua virkasuhteen lakattua tapahtunutta salassapitovelvollisuuden rikkomista on pidettävä asianomistajarikoksena silloin, kun rikos virassa tehtynä olisi asianomistajarikos. Vastaavaa säännöstä ei pykälään ehdoteta otettavaksi. Pykälässä tarkoitetut rikokset olisivat aina virallisen syytteen alaisia siitäkin huolimatta, että erityissäännöksen mukaan rikos olisi asianomistajarikos.

Virkavelvollisuuden rikkomisesta yleensä

Rikoslain 40 luvun virkavelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset ovat suurimmalta osalta alkuperäisessä vuodelta 1889 olevassa muodossaan. Useimmat noista säännöksistä koskevat tietynlaisessa virassa olevan virkamiehen tuohon virkaan liittyvän vallan väärinkäyttöä, kuten tuomarin tai muun päätöksentekijän tahallista väärin tuomitsemista (RL 40:2), syyttäjän tekemää väärää syytteeseenpanoa (RL 40:3) ja vanginvartijan vangin karkaamaan päästämistä (RL 40:5). Vain vähäinen osa nykyisistä säännöksistä koskee virkamiehiä yleensä.

Virkavelvollisuuden rikkomista koskeville säännöksille on tyypillistä, että niistä sen paremmin kuin niitä koskevista lain esitöistäkään ei ole löydettävissä yhtenäistä linjaa niistä tavoitteista, joihin säännöksillä on pyritty. Voidaan kuitenkin päätellä niillä pyrityn lähinnä suojaamaan yksityistä kansalaista häneen nähden määrätyn viran johdosta ylivertaisessa asemassa olevan virkamiehen vallan väärinkäytöltä. Toisaalta noilla säännöksillä ja etenkin virkamiehiä yleensä koskevilla säännöksillä, kuten lahjontaa, virkamiehen päihtymystä sekä tahallista ja tuottamuksellista virkarikosta koskevilla säännöksillä, lienee pyritty virkatoiminnan häiriöttömän kulun turvaamiseen ja osittain myös suojaamaan julkisyhteisön omaisuutta virkamiehen väärinkäytöksiltä.

Etenkin tietyssä virka-asemassa olevia virkamiehiä koskevat virkarikossäännökset, joita vastaavia säännöksiä on ollut jo vuoden 1734 laissa, ovat jo vuosikymmeniä sitten menettäneet käytännön merkityksensä. Niin kuin edellä 1.5.1. kohdassa esitetystä käy selville, suurin osa viime vuosina virkarikoksista annetuista ratkaisuista on koskenut tuottamuksellista virkarikosta. Muita virkarikoksia eli lahjomia, virkamiehenä tehtyjä kavaltamisia, salassapitovelvollisuuden rikkomisia, päihtymyksiä virantoimituksessa sekä tahallisia virkarikoksia on vuosittain ollut jokseenkin vähän.

Tietyssä virassa olevien virkamiesten virkarikoksia koskevat säännökset eivät ole enää tarpeen. Virkarikoksia koskevat säännökset onkin pyritty laatimaan virkamiehiä yleensä koskeviksi. Yleisiä virkarikossäännöksiä laadittaessa on taas pyritty ottamaan huomioon yhteiskunnassa ja nimenomaan julkishallinnossa sekä virkamiesten asemassa ja tehtävissä tapahtuneet ja odotettavissa olevat muutokset. Tällöin lakiehdotuksissa on päädytty siihen, että virkarikoksina rangaistaisiin ensi sijassa sellaiset teot ja laiminlyönnit, jotka ovat erityisen moitittavia yhteiskunnan ja yksityisen kansalaisen kannalta ja joista ei ole säädetty lainkaan rangaistusta tai ei ole säädetty riittävää rangaistusuhkaa yleisessä laissa. Aikaisemmin käsiteltyjen lahjusrikosten ja salassapitorikosten lisäksi mainitunlaisia virkarikoksia olisivat seuraavassa käsiteltävät virka-aseman väärinkäyttäminen (RL 40:6) ja törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen (RL 40:7). Yleisperustelujen 3.4.3. mainituista syistä ehdotuksessa on päädytty myös siihen, että nykyisin tahallisena tai tuottamuksellisena virkarikoksena rangais-

tavien tekojen tai laiminlyöntien rankaisemisesta virkarikoksena ei luovuttaisi. Sen sijaan on pidetty aiheellisena esittää luovuttavaksi vähäisempien virkavirheiden rikosoikeudellisesta rankaisemisesta. Tahallista virkarikosta koskevia säännöksiä käsitellään seuraavassa 9 §:n ja tuottamuksellista virkarikosta koskevia säännöksiä 10 §:n kohdalla. Eräissä poikkeustapauksissa luvun 6 ja 7 §:n säännöksiä sovellettaisiin myös julkisyhteisön työntekijään (RL 40:8).

6 §. Virka-aseman väärinkäyttäminen

Pykälässä säädettäisiin rangaistavaksi ne virkavelvollisuuden rikkomistapaukset, joita voidaan lahjusrikosten lisäksi pitää vakavimpina.

1 mom. Momentin 1 kohdan mukaan rangaistaisiin ensiksikin virkamiestä, joka osallistuessaan päätöksentekoon tai sen valmisteluun hankkiakseen itselle tai toiselle hyötyä taikka aiheuttaakseen toiselle vahinkoa tai haittaa, rikkoo tai jättää täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa. Säännös korvaa suurimmalta osalta rikoslain 40 luvun nykyiset tietyssä asemassa olevien virkamiesten virkarikoksia koskevat säännökset ja osittain myös rikoslain 40 luvun 20 §:n 1 momentin hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa tehtyä virkarikosta koskevat säännökset. Momentti koskee paitsi varsinaisia päätösvaltaa käyttäviä virkamiehiä ja esittelijöitä, jotka ovat virkavastuussa päätöksestä jo hallitusmuodon 93 §:n säännöksen nojalla, myös ratkaisun valmisteluun osallistuvaa virkamiestä. Luonnollista on, että päätöksentekoon eri lailla osallistuneet ovat momentin mukaisessa rangaistusvastuussa vain omista toimistaan tai laiminlyönneistään ja tietenkin vain mikäli he ovat menetelleet virkavelvollisuuksiensa vastaisesti hyödyn hankkimisen tai toisen vahingoittamisen tarkoituksessa. Säännös on laadittu siten, että esimerkiksi jonkin ratkaisun valmisteluun osallistunut virkamies olisi vastuussa momentin vastaisesta menettelystään riippumatta siitä, ovatko nuo valmistelutoimet johtaneet lopulliseen ratkaisuun vai ei.

Momentin 1 kohdan mukaan rangaistaisiin lisäksi virkamiestä, joka käyttäessään julkista valtaa muutoin kuin osallistumalla päätösvallan käyttöön on hyödyn hankkimiseksi taikka haitan tai vahingon aiheuttamiseksi rikkonut virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa. Puheena olevassa säännöksessä tarkoitettua muuta kuin päätöksentekoon tai sen valmisteluun liittyvää julkista valtaa käyttää julkisyhteisön virkamiehistä esimerkiksi poliisimies antaessaan käskyjä ja kieltoja poliisilain 13 §:n nojalla. Julkisen vallan käyttämisestä on kysymys myös silloin, kun lain mukaan erilaista tarkastustoimintaa suorittava virkamies antaa käskyjä ja kieltoja, esimerkiksi rakennustarkastaja rakennuslain 145 §:n nojalla keskeyttää rakennustyön. Tällaisesta julkisen vallan käytöstä on kysymys usein myös silloin, kun julkista valtaa on lain säännöksellä uskottu muulle kuin julkisyhteisön virkamiehelle, esimerkiksi kalastuslain mukaan kalastuksenvalvojalle.

Erityisen rangaistusuhan alaiseksi on aihetta saattaa myös virka-aseman väärinkäyttö niissä tapauksissa, joissa virkamiehellä on tavallista suuremmat valtuudet puuttua toisen vapauteen tai ruumiilliseen koskemattomuuteen tai joissa virkatoiminnan kohteeksi joutuva on muutoin tavallista turvattomammassa asemassa tai muutoin tavallista suuremmassa määrin riippuvainen siitä, suoritetaanko häneen kohdistuvat virkatehtävät asianmukaisesti vai ei. Mainitusta syystä 1 momentin 2 kohdan mukaan ehdotetaan rangaistavaksi myös virkamiestä, joka hyödyn hankkimiseksi taikka haitan tai vahingon aiheuttamiseksi käyttää väärin asemaansa käskyvallassaan tai välittömässä valvonnassaan olevaa henkilöä kohtaan. Virkamiehen käskyvallassa tai välittömässä valvonnassa olevilla henkilöillä tarkoitettaisiin lähinnä suljetussa laitoksessa olevia henkilöitä, kuten vankeja ja poliisin suojassa päihtyneinä olevia henkilöitä, ja lisäksi esimerkiksi vanhuksille ja lapsille sekä sairaille tarkoitetuissa laitoksissa olevia, joissa henkilökunnalla on huomattava määräysvalta hoidokkeihin nähden.

Virka-aseman väärinkäyttämisestä voitaisiin tuomita sakkoa tai vankeutta enintään 2 vuotta.

2 mom. Virkamies voitaisiin tuomita myös viraltapantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

7 §. Törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen

Pykälässä ehdotetaan lahjusrikoksia vastaavasti rangaistavaksi virka-aseman väärinkäyttämisen tavanomaista törkeämmäksi katsottavat tekomuodot. Kirjoitustavaltaan ja rangaistusasteikoltaan säännös vastaa törkeää lahjuksen ottamista koskevaa säännöstä.

Virka-aseman väärinkäyttämistä voitaisiin pitää törkeänä ensinnäkin silloin, kun sillä tavoitellaan huomattavan suurta hyötyä ja myös silloin, kun virka-aseman väärinkäyttämisellä pyritään aiheuttamaan erityisen tuntuvaa haittaa tai vahinkoa. Virka- aseman väärinkäyttämistä voitaisiin pitää törkeänä myös tekotavan perusteella silloin, kun rikos on tehty erityisen suunnitelmallisesti tai häikäilemättömästi. Lisäedellytyksenä olisi aina kuitenkin, että väärinkäyttämistä myös kokonaisuutena arvostellen, eli myös muut asiassa ilmenneet seikat huomioon ottaen pidettäisiin törkeänä.

Harkittaessa, onko tavoiteltua hyötyä pidettävä huomattavana, huomio on kiinnitettävä ensisijaisesti hyödyn arvoon yleisen mittapuun mukaan. Kun säännöksen soveltaminen kuitenkin edellyttää, että tekoa myös kokonaisuutena arvostellen on pidettävä törkeänä, rikoksen tekotapa ja rikokseen liittyvät olosuhteet vaikuttavat osaltaan siihen, että sinänsä huomattavaksi katsotun hyödyn tavoittelemisen ei aina tarvitse johtaa teon arvioimiseen törkeäksi. Sen sijaan harkittaessa, onko virka-aseman väärinkäyttämisellä pyritty aiheuttamaan erityisen tuntuvaa haittaa tai vahinkoa, joudutaan kiinnittämään huomiota paitsi haitan tai vahingon laatuun myös väärinkäytön kohteena olevan henkilön olosuhteisiin. Puheena oleva säännös on tarkoitettu sovellettavaksi lähinnä vain silloin kun 6 §:n mukaan tuomittavaa rangaistusta ei voida pitää riittävänä.

Ehdotuksen mukaan törkeästä virka-aseman väärinkäyttämisestä säädettäisiin rangaistukseksi vähintään 4 kuukautta ja enintään 4 vuotta vankeutta ja viraltapano.

8 §. Soveltamisalasäännös

Edellä 2 luvun 12 §:n 2 momentin kohdalla mainituista syistä 40 luvun edellä mainittuja 6 ja 7 §:n virka-aseman väärinkäyttämistä koskevia säännöksiä ehdotetaan sovellettaviksi myös julkisyhteisön työntekijään silloin, kun tämä osallistuu julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai muulla tavoin käyttää palvelussuhteeseensa perustuvaa julkista valtaa.

Luvun 6 ja 7 §:ssä on seuraamusmuodoksi säädetty myös viraltapano. Rikoslain 2 luvun 7 §:n säännöksetkin huomioon ottaen on jossain määrin epäselvää, olisiko 6 ja 7 §:n viraltapanoa koskevia säännöksiä 8 §:n tarkoittamissa tapauksissa sovellettava myös julkisyhteisön työntekijään. Mainitunlaisten epäselvyyksien välttämiseksi ehdotetaan pykälässä nimenomaan säädettäväksi, että 6 ja 7 §:n viraltapanoseuraamusta koskevia säännöksiä ei ole sovellettava julkisyhteisön työntekijään. Mainituista tehtävistään julkisyhteisön työntekijä on tarvittaessa erotettavissa asianomaisen viraston toimenpitein tai katkaisemalla hänen työsuhteensa työsopimuslain mukaisesti.

9 §. Virkavelvollisuuden rikkominen

Pykälässä säädettäisiin rangaistus tahallisesta muulla kuin edellä tässä luvussa selostetuin tavoin tapahtuneesta virkavelvollisuuden rikkomisesta ja 10 §:ssä muusta kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetusta tuottamuksellisesti tapahtuneesta virkavelvollisuuden rikkomisesta. Ehdotuksen 9 §:n virkavelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset vastaisivat pääpiirteittäin nykyisen rikoslain 40 luvun 20 §:n tahallista virkarikosta koskevia säännöksiä ja ehdotetun 10 §:n tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset nykyisen 21 §:n säännöksiä.

Rikoslain nykyisiä tahallista virkarikosta ja tuottamuksellista virkavirhettä koskevia säännöksiä on oikeustieteellisessä kirjallisuudessa ja keskustelussa perustellusti arvosteltu muun muassa siitä, että niiden tunnusmerkistöt ovat liian avoimia eivätkä täytä rikosoikeudellisille säännöksille asetettavia vaatimuksia. Rikosten tunnusmerkistöistä ei sellaisenaan käy selville, mitkä teot ja laiminlyönnit ovat rangaistavia, vaan rikosten tunnusmerkistöt saavat tarkemman sisältönsä lukuisista eri asteisista säännöksistä ja määräyksistä ja jopa siitä, kuinka sanotunlaista virkaa on yleensä hoidettava.

Puheena olevia 9 §:n ja 10 §:n säännöksiä laadittaessa rikosten tunnusmerkistöjä on pyritty täsmentämään nykyisestään. Tällöin on kuitenkin voitu todeta, ettei säännöksiä ole mahdollista laatia siten, että yksistään niiden

tunnusmerkistöjen perusteella, muihin säännöksiin turvautumatta, voitaisiin selvittää, onko virkamies syyllistynyt virkarikokseen vai ei. Valtion virkamieslain uudet virkavelvollisuutta koskevat säännöksetkin huomioon ottaen näyttää olevan myös niin, että virkavelvollisuuden vastaisen menettelyn sisältöä ei ole mahdollista määritellä tyhjentävästi yksistään lakien tai asetusten perusteella, vaan tuolloin joudutaan pakostakin yhä edelleen turvautumaan noita säännöksiä täydentäviin valtioneuvoston päätöksiin, muihin ohjeisiin ja määräyksiin ja jopa vakiintuneeseen käytäntöön.

1 mom. Harkittaessa, mitkä virkavelvollisuuden rikkomiset olisi edellä mainittujen virkarikosten lisäksi saatettava rangaistusuhan alaisiksi, on lähdetty siitä, että ainakin virkaa toimitettaessa tapahtuneet tahalliset, annettuihin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuuden rikkomiset tai täyttämättä jättämiset olisi edelleenkin säädettävä rangaistaviksi. Harkittaessa tämän jälkeen, olisiko virkavelvollisuuden rikkominen tai täyttämättä jättäminen säädettävä rangaistavaksi virkavelvollisuuden rikkomisena myös silloin kun virkavelvollisuuden sisältö ei käy suoranaisesti selville säännöksistä tai määräyksistä, vaan se on johdettavissa esimerkiksi ''hyvästä hallintotavasta'' tai viran tai tehtävän ''asianmukaisesta hoitamisesta'', rikoksen tunnusmerkistön täsmentämiseksi on päädytty ehdottamaan, että rangaistavaa olisi vain säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuuden rikkominen. Tällöin on kuitenkin huomattava, että virkamiehen virkavelvollisuutta koskeva säännös tai määräys, kuten aikaisemmin mainittu valtion virkamieslain 20 §:n ja sitä vastaava kunnallisen viranhaltijan yleistä virkavelvollisuutta koskeva kunnallisen mallivirkasäännön 19 §:n mukainen säännös, saattaa sinänsä olla siinä määrin yleisluonteinen, että sitä tulkittaessa joudutaan joissakin tapauksissa ottamaan huomioon asiaan liittyvien yksityiskohtaisempien säännösten ja määräysten lisäksi myös vakiintunut hallintokäytäntö.

Virkavelvollisuuden rikkomisen rangaistavuuden raja jäisi virkamieslainsäädännön alaisten virkamiesten osalta siten edelleenkin jossakin määrin epämääräiseksi. Sen sijaan muiden rikoslain 2 luvun 12 §:n säännösten alaisten osalta ehdotus selvästikin täsmentäisi rangaistavuuden rajaa nykyisestään. Käytännössä tämä saattaisi eräissä tapauksissa merkitä myös sitä, että esimerkiksi luottamusmiehen tai muun julkista tehtävää suorittavan henkilön menettelyä ei nimenomaisten säännösten tai määräysten puuttuessa pidettäisi rangaistavana, vaikka virkamieslain alaista virkamiestä voitaisiin rangaista vastaavasta menettelystä sillä perusteella, että virkamies ei ollut hoitanut virkatehtäviään valtion virkamieslain 20 §:ssä edellytetyin tavoin. Tämä lopputulos on sinänsä hyväksyttävissä ja sopusoinnussa senkin kanssa, että luottamushenkilöt ja muut julkista tehtävää suorittavat eivät myöskään ole kurinpidollisessa vastuussa niin kuin virkamieslakien alaiset henkilöt yleensä. Erityisesti luottamusmiesten ja muuta julkista tehtävää suorittavan henkilön ollessa kysymyksessä voidaan edellyttää, että tehtävään kuuluvat velvollisuudet on riittävän selvästi johdettavissa säännöksistä tai määräyksistä.

Nykyisten virkavelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten yhtenä epäkohtana on, että niissä on säädetty rangaistaviksi pienimmätkin virassa tehdyt rikkomukset. Tästä aiheutuu toisaalta se, että periaatteessa kaikki virkavelvollisuuden rikkomistapaukset olisivat saatettavissa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Asianmukaisen viranhoidon kannalta ei ole tarvetta eikä myöskään suotavaa, että vähäisetkin virkavelvollisuuden rikkomiset saatettaisiin tuomioistuimen käsiteltäviksi. Toisaalta ei ole aiheellista säätää rangaistaviksi sellaisia rikkomuksia, joiden johdosta ei kuitenkaan hyväksyttävin perustein käytännössä ryhdyttäisi syytetoimenpiteisiin. Tämän vuoksi ehdotuksen mukaan vähäisiksi katsottavia niin tahallisia kuin tuottamuksesta tapahtuneita virkavelvollisuuden rikkomisia ei enää rangaistaisi virkarikoksina.

Säännöksillä ei ole tarkoin määriteltävissä, milloin virkavelvollisuuden rikkomista voidaan pitää vähäisenä. Rikkomisen vähäisyyden arviointi jäisi näissä tapauksissa syyttäjäviranomaisen ja viime kädessä tuomioistuimen harkittavaksi. Ehdotukseen on kuitenkin katsottu aiheelliseksi ottaa tätä harkintaa ohjaava säännös, jonka mukaan teon vähäisyysarvio olisi tehtävä kokonaisarvostelun perusteella, jolloin tulisi ottaa huomioon teon haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyneet seikat.

Rangaistavuuden ulottamisesta vähäisiinkin virkarikoksiin on aiheutunut se epäkohdaksi katsottava seikka, että lainsäädännöstä ei ole ollut löydettävissä selviä ohjeita siitä, milloin rikkomus on käsiteltävä kurinpitomenettelyssä

ja milloin asia on saatettava tuomioistuimeen. Niin kuin yleisperustelujen kohdassa 1.3. on mainittu, valtion virkamieslain 59 §:ään on otettu säännös, jolla kurinpitomenettelyn ja tuomioistuinmenettelyn välistä eroa on pyritty selventämään. Vähäisten virkavelvollisuuden rikkomisten, samoin kuin vähäisempien sopimattomien lahjojen vastaanottoa ja määrätynlaisten salassapitovelvollisuutta koskevien rikkomisten, jättäminen virkarikoksina rangaistavien tekojen ulkopuolelle on omiaan selventämään kurinpitomenettelyn ja tuomioistuinmenettelyn välistä rajaa. Edelleen saattaa kuitenkin tulla esille rajatapauksia, joihin sekä kurinpitomenettelyä että virkarikoksia koskevat säännökset olisivat sovellettavissa. Tästä ei käytännössä kuitenkaan syntyne voittamattomia vaikeuksia, koska nuo vaikeudet eivät nykyisinkään ole olleet merkittäviä.

Ehdotuksen mukaan puheena olevasta virkavelvollisuuden rikkomisesta säädettäisiin rangaistukseksi sakkoa tai enintään 1 vuoden vankeus.

2 mom. Virkamies voitaisiin tahallisen virkavelvollisuuden rikkomisen johdosta tuomita myös viraltapantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä. Koska tahallisen virkavelvollisuuden rikkomisen piiriin tulisi yhä kuulumaan sellaisia rikoksia, joita ei tosin olisi syytä jättää rankaisematta, mutta joiden ei sinänsä voida katsoa osoittavan siihen syyllistynyttä kelvottomaksi virkaansa, viraltapanon edellytyksistä on katsottu aiheelliseksi ottaa tähän lainkohtaan muita edellä selostettuja virkarikoksia tarkemmat säännökset. Pykälän 2 momentin säännöksen mukaan edellytyksenä viraltapanoon olisi, että virkamies olisi syyllistynyt virkavelvollisuuden rikkomiseen toimimalla jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa vastaisesti tai laiminlyömällä jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa, ja että rikos osoittaisi hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

10 §. Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen

Tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta ehdotetaan otettavaksi säännös 10 §:ään. Ehdotuksen mukaan virkamiestä rangaistaisiin tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta, jos hän virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta tai varomattomuudesta muutoin kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla menettelee 9 §:ssä mainituin tavoin. Nykyisen rikoslain 40 luvun 21 §:n mukaan tuottamuksellisena virkavirheenä rangaistaan paitsi huolimattomuudesta, laiminlyönnistä tahi varomattomuudesta tehty virkavirhe myös ymmärtämättömyydestä tai taitamattomuudesta tehty virkavirhe. Ehdotuksessa ei ole pidetty tarpeellisena mainita erikseen laiminlyömistä, ymmärtämättömyyttä tai taitamattomuutta tunnusmerkistössä, koska niillä on kuvattu sellaista suhtautumista virkatehtävien hoitoon, että siitä aiheutuneet virheet ovat yleensä luettavissa tekijän syyksi tunnusmerkistössä mainittuna huolimattomuutena tai varomattomuutena.

Säännöksen mukaan rangaistavaa olisi vain virkaa toimitettaessa tapahtunut virkavelvollisuuden vastainen menettely. Näin ollen esimerkiksi valtion virkamieslain 20 §:n 3 momentin vastainen käyttäytymisrikkomus olisi rangaistava tuottamuksellisena virkavelvollisuuden rikkomisena vain silloin, kun siihen on syyllistytty virkaa toimitettaessa.

Rangaistukseksi tuottamuksellisesta virkarivelvollisuuden rikkomisesta säädettäisiin varoitus tai sakkoa. Ehdotuksen mukaan tuottamukselliseen virkavelvollisuuden rikkomiseen ei liittyisi viraltapanoseuraamusta.

11 §. Sotilasvirkarikokset

Sotilasrikoslainsäädäntöä uudistettaessa rikoslakiin otettiin sen 45 luvuksi säännökset sotilasrikoksista (321/83). Rikoslain 45 luvun 1 §:n mukaan sotilasrikossäännökset koskevat muiden sotilasryhmien ohella myös sotilasvirassa tai -toimessa olevia eli siis henkilöitä, jotka samalla ovat rikoslain 2 luvun 12 §:n 1 momentin nojalla rikosoikeudellisesti virkamiehiä. Sotilasrangaistussäännösten alaisten virkamiesten rikosten rangaistavuutta säänneltiin vielä rikoslain 40 luvun nykyisellä 23 §:n säännöksellä, jonka mukaan mainittujen virkamiesten virkarikoksia ovat rikoslain 40 luvussa olevien rikosten lisäksi myös kaikki rikoslain 45 luvun mukaan rangaistavat teot. Toisaalta kuitenkin rikoslain 45 luvun nykyisen 15 §:n mukaan puheena oleviin virkamiehiin ei sovelleta rikoslain 40 luvun 20 ja 21 §:n yleisiä virkavelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä, vaan niiden sijasta 45 luvun 15 ja 16 §:n vastaavia yleisiä palvelusrikossäännöksiä.

Rikoslain 2 luvun 10 §:n 2 momentin viraltapanoa koskevan säännöksen kohdalla on edellä todettu, että sanottu järjestely saattaa kysymyksessä olevat virkamiehet viraltapanoa koskevien säännöksen soveltamisen osalta jossakin määrin erilaiseen asemaan muiden virkamiesten kanssa. Samalla on kuitenkin katsottu, että mainitun järjestelmän muuttamiseen ei ole aihetta.

Käsiteltävänä olevan säännöksen yhteydessä on myös syytä todeta, että sotilasrangaistussäännösten alaisia virkamiehiä koskevat säännökset eivät täysin vastaa virkarikoksia koskevan uudistuksen tavoitteita. Tämän uudistuksen tavoitteiden mukaista olisi esimerkiksi järjestelmä, jonka mukaan myös sotilasrangaistussäännösten alaisiin virkamiehiin sovellettaisiin kaikkia rikoslain 40 luvun uusia virkarikossäännöksiä ja tuolloin niissä tapauksissa, joissa sanottu virkamies olisi virkavelvollisuuden vastaisella menettelyllään syyllistynyt myös rikoslain 45 luvun rikkomiseen, rangaistus tuomittaisiin sanotun luvun säännösten ja 40 luvun yleistä virkavelvollisuuden rikkomista koskevan säännöksen nojalla. Kysymykseen saattaisi tulla myös järjestelmä, jossa 45 luvussa nimenomaan säänneltäisiin, mitkä siinä rangaistavaksi säädetyistä teoista ovat virkarikoksia ja mistä luvun rikoksista saattaisi seurata viraltapano. Kun toisaalta ei ole selvää, mitkä 45 luvun rikoksista olisi määriteltävissä virkarikoksiksi ja kun nykyinen järjestelmä on käytännössä osoittautunut toimivaksi, sotilasrikoslainsäädännön muuttamiseen mainittuun suuntaan ei ole katsottu olevan riittävää aihetta.

Edellä olevan perusteella ehdotetaan, että nykyistä 40 luvun 23 §:ää vastaava säännös otettaisiin luvun 11 §:ksi.

Virkarikokset, joiden erityisestä rankaisemisesta ehdotetaan luovuttavaksi

Rikoslain 40 luvun 2 §:ssä on säädetty rangaistus tuomarille tai muulle virkamiehelle, joka tahallansa tekee vääryyttä tuomitessaan tai päättäessään. Vastaavan erityisen säännöksen ottaminen uusiin virkarikossäännöksiin ei ole tarpeen. Mikäli tällaisia tapauksia käytännössä esiintyisi, rangaistus määrättäisiin 40 luvun virka-aseman väärinkäyttämistä koskevien säännösten nojalla.

Rikoslain 40 luvun 3 §:ssä on säädetty rangaistavaksi syyttäjäviranomaisen vastoin parempaa tietoa tapahtunut syyttäminen. Säännös on tarpeeton. Rangaistus voidaan myös syyttäjäviranomaiselle määrätä rikoslain 26 luvun väärää ilmiantoa koskevien säännösten ja lisäksi yleisten virkarikoksia koskevien säännösten nojalla.

Rikoslain 40 luvun 4 §:ssä on säännös virkamiehen suorittamasta rangaistuksen laittomasta täytäntöönpanosta. Tämäkin erityissäännös on osoittautunut käytännössä tarpeettomaksi. Mikäli vastaavanlaisia tapauksia ilmaantuisi, rangaistus näistäkin rikoksista voitaisiin määrätä yleisten virkavelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten nojalla.

Rikoslain 40 luvun 5 §:ssä on säädetty rangaistavaksi virkamiehen suorittama vangin tahallinen tai tuottamuksellinen päästäminen karkaamaan. Käytännössä säännös on osoittautunut tarpeettomaksi muun kuin tuottamuksesta tapahtuneen rikoksen osalta. Erityissäännöksestä voidaan kuitenkin luopua ja mahdolliset ilmenevät tapaukset jättää rangaistaviksi yleisten tahallista ja tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten nojalla.

Rikoslain 40 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa on säädetty rangaistus virkamiehelle, joka asiakirjaan, jota virkamies on velvollinen pitämään tai jonka virkamies on velvollinen antamaan, on valheellisesti merkinnyt tai todistanut jotakin, joka voi vaikuttaa toisen oikeuksiin tai oikeussuhteisiin. Pykälän 1 momentin 2 kohdassa on taas säädetty rangaistavaksi virkamiehen väärin suorittama rajan tai pyykin määrääminen tai vedenkorkeutta osoittavan merkin väärä asettaminen. Pykälän 1 momentin 3 kohdassa on säädetty vielä rangaistavaksi virkamiehelle uskotun leimaamisja merkitsemisoikeuden väärin käyttäminen. Mainituista erityissäännöksistä voidaan luopua. Rangaistus voidaan mainituista teoista, sikäli kuin niitä käytännössä tulee esiintymään, tuomita rikoslain 36 luvun 3 §:n arkistoasiakirjan väärentämistä, 36 luvun 9 §:n rajan, pyykin tai vedenkorkeusmerkin väärentämistä tai 36 luvun 10 §:n verotusmerkkien ja julkisten leimojen väärentämistä koskevan säännöksen ja tahallista virkavelvollisuuden rikkomista koskevan säännöksen nojalla.

Mainitun 6 §:n 2 momentissa on nykyisin säädetty rangaistavaksi virkamiehen suorittama hänen saatavissaan olevan tai huostaansa uskotun asiakirjan väärentäminen, hävittäminen, salaaminen, turmeleminen ja kätkeminen.

Tästäkin säännöksestä on syytä luopua. Rangaistus voidaan vastaisuudessa määrätä rikoslain 36 luvun väärennystä, 16 luvun 15 §:n yleisen asiakirjan hävittämistä sekä rikoslain 40 luvun yleisiä virkarikoksia koskevien säännösten nojalla.

Rikoslain 40 luvun 7 §:ssä on säädetty rangaistavaksi virkamiehenä tehty kavaltaminen. Tämäkään rangaistussäännös ei ole tarpeen, vaan uudistuksen tavoitteiden mukaisesti rangaistus näistä teoista jäisi määrättäväksi rikoslain 29 luvun 1 ja 2 §:n kavallusta ja törkeätä kavallusta ja eräissä tapauksissa 36 luvun väärennystä koskevien säännösten sekä lisäksi 40 luvun yleisten virkavelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten nojalla.

Mainitun 40 luvun 8 §:ssä on nykyisin säännös veron, tullin tai muun julkisen maksun laittomasta asettamisesta tai ottamisesta tai uudelleen maksattamisesta sekä luvun 9 §:ssä verojen laittomasta poistamisesta. Luvun 10 §:ssä on taas rangaistussäännös kehottamisesta varojen kokoamiseen virkamiehelle itselleen. Mainitut erityissäännökset ovat tarpeettomia ja teot voidaan, jos niitä esiintyy, rangaista yleisten virkarikossäännösten nojalla.

Luvun 11 §:ssä on säädetty rangaistus virkamiehelle, joka ottaa vieraalta valtiolta antimen tai suosiolahjan ilman Tasavallan Presidentin lupaa. Käytännössä säännöksellä on se merkitys, että virkamiehen on pyydettävä vieraan valtion suoman kunniamerkin tai arvonimen vastaanottamiseen Tasavallan Presidentin lupa. Tätä tarkoitusta varten säännöksen ottamista rikoslain 40 lukuun ei kuitenkaan voida pitää aiheellisena. Mikäli sanotunlaisen luvan hankkimista pidetään edelleen tarpeellisena, luvan hankkimisvelvollisuudesta olisi otettava erityissäännös virkamiehiä koskeviin hallinnollisiin säännöksiin. Tuolloin virkamies voisi joutua vastaamaan säännöksen vastaisesta menettelystä kurinpitomenettelyssä tai yleisten virkarikoksia koskevien säännösten nojalla.

Luvun 12 §:ssä on säädetty rangaistavaksi luvaton avioon liittäminen ja vääräsisältöisen esteettömyystodistuksen antaminen vihkimistä varten. Tästäkin erityissäännöksestä ehdotetaan luovuttavaksi. Rangaistus voitaisiin määrätä yleistä virkarikosta koskevien säännösten nojalla.

Luvun 14 §:ssä on säädetty rangaistavaksi luvaton postivirkamiehen suorittama postille uskotun kirjeen tai muun lähetyksen avaaminen, hävittäminen, kätkeminen tai salaaminen sekä tällaisen rikoksen auttaminen ja salliminen. Tästäkin erityissäännöksestä ehdotetaan luovuttavaksi tarpeettomana. Rangaistus virkamiehelle voitaisiin määrätä ehdotetun rikoslain 38 luvun 8 §:n ja yleisen virkarikossäännöksen nojalla.

Luvun 15 §:ssä on edellä 38 luvun 8 §:n kohdalla mainittu säännös tele- ja radioliikennettä harjoittavan laitoksen alaisen virkamiehen erityisrikoksista. Tästä säännöksestä ehdotetaan luovuttavaksi. Vastaavat rikokset rangaistaisiin vastaisuudessa 38 luvun 8 ja 9 a §:n sekä yleisiä virkarikoksia koskevan säännöksen perusteella.

Luvun 16 §:ssä on erityinen myös virkamiehiä koskeva rangaistussäännös rikoslain 34 luvun 9, 10, 11, 12 ja 14 §:ssä rangaistavaksi säädettyjä yleisvaarallisia rikoksia varten. Tästäkin säännöksestä ehdotetaan luovuttavaksi. Rangaistus määrättäisiin mainittujen yleisten säännösten ja yleisiä virkarikoksia koskevan säännöksen nojalla.

Luvun 17 §:ssä olevasta, siinä mainitun laitoksen esimiestä koskevasta jo ennestään tarpeettomasta erityissäännöksestä on myös syytä luopua.

Luvun 18 §:n 1 momentissa on säädetty rangaistavaksi alaisena olevan virkamiehen virkarikokseen vietteleminen. Pykälän 2 momentissa on säädetty rangaistus virkamiehelle, joka ei estä alaistaan tekemästä tekeillä olevaa virkarikosta. Kyseenalaista on, ovatko mainitut erityissäännökset alunperinkään olleet tarpeen, koska mainitut rikkeet olisivat useimmiten rangaistavissa yllytyksenä virkarikokseen ja virkavelvollisuuksien laiminlyöntirikoksena. Tässä yhteydessä mainituista säännöksistä on joka tapauksessa syytä luopua. Samoin voidaan luopua luvun 19 §:n lainan ottamista käskynalaiselta virkamieheltä koskevista säännöksistä.

Luvun 19 b §:ssä on nykyisin säädetty rangaistavaksi päihtymys virantoimituksessa. Niin kuin kohdasta 1.5.1 ilmenee, näitä tapauksia on tuomioistuimen käsiteltävänä melko harvoin ja lähinnä silloin kun virkamies on syyllistynyt samalla muuhun rikokseen, esimerkiksi rautatien palveluksessa oleva virkamies raidejuopumukseen. Käytännössä nämä alkoholin väärinkäyttöä koskevat asiat käsitellään hallinnollisessa järjestyksessä, kuten antamalla asianomaiselle huomautus tai ohjaamalla hänet hoitoon ja viime kädessä kurinpitomenettelyssä. Yleistä juopumusrikosta koskevat rikoslain säännökset kumottiin vuonna 1968 annetulla

lailla (491/68). Myös virkamiehen juopumusta koskevasta erityissäännöksestä ehdotetaan nyt luovuttavaksi. Niissä tapauksissa, joissa tavanomaiset hallinnolliset toimenpiteet eivät ole riittäviä tai irtisanomista ja kurinpitomenettelyä koskevat säännökset eivät ole sovellettavissa, virkamies voidaan tuomita rangaistukseen virkavelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten nojalla.

Luvun 21 §:n 3 momentin erityissäännöksen mukaan virkamies, joka on luvattomasti tai estettä ilmoittamatta ollut virantoimituksesta poissa kauemmin kuin 2 kuukautta, menettää virkansa. Momentissa on kysymys erityislaatuisesta tuomioistuimen suorittamasta hallinnollisluonteisesta virasta vapauttamisesta. Tätä vapauttamismuotoa on jouduttu soveltamaan niihin virkamiehiin, jotka ovat käytännöllisesti katsoen luopuneet virkaansa toimittamasta, mutta eivät ole suostuneet eroamaan, taikka joita ei ole onnistuttu tavoittamaan poissaolon syyn selvittämiseksi. Tämäkin säännös on tarpeeton, koska tällaisissa tapauksissa virkasuhde voidaan päättää joko irtisanomis- tai kurinpitomenettelyssä ja viime kädessä tuomioistuinmenettelyssä yleistä virkavelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten perusteella. Tuomioistuinmenettely olisi edelleenkin mahdollinen myös niissä tapauksissa, joissa virkamiestä ei onnistuta haasteen tiedoksiantoa varten tavoittamaan henkilökohtaisesti, sillä oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 22 §:n 3 momentin näitä tapauksia varten säädetty erityissäännös jäisi edelleen voimaan.

Luvun 22 §:ssä on nykyisin säännös, jonka mukaan virkamiehen syyllistyessä virkaa toimittaessaan yleisen lain mukaan rangaistavaan rikokseen, joka ei ole virkarikos, on se että rikos on tehty virantoimituksen yhteydessä otettava rangaistusta mitattaessa huomioon raskauttavana seikkana. Säännös on nykyisin tarpeeton. Mikäli rikokseen on jossakin tapauksessa suhtauduttava tavallista kielteisemmin sillä perusteella, että se on tehty virantoimituksen yhteydessä, tuo seikka on mahdollista ottaa huomioon rangaistusta mitattaessa ilman nimenomaista säännöstäkin.

45 luvun 15 §

15 §:n 1 momentti. Momentin sotilaan yleistä tahallista palvelusrikosta koskevan nykyisen säännöksen mukaan sanottuja säännöksiä voidaan soveltaa vain siinä tapauksessa, että rikoksesta ei ole säädetty erikseen rangaistusta mainitussa 45 luvussa eikä myöskään 40 luvun 1-19 a §:ssä. Säännöksestä siten johtuu, että rikoslain 40 luvun 1-19 a §:n säännöksiä sovelletaan, mutta 19 b §:n päihtymystä sekä 20-22 §:n yleisiä virkavelvollisuuden rikkomista ja virassa tehtyä muuta rikosta koskevia säännöksiä ei sovelleta sotilasrangaistussäännösten alaisiin virkamiehiin. Sovellettaviksi tuolloin tulevat 45 luvun vastaavat säännökset eli 22 §:n päihtymystä palveluksessa ja 15 §:n palvelusrikosta ja palvelusrikkomusta sekä 16 §:n törkeätä palvelusrikosta koskevat säännökset.

Edellä on todettu, että säännökseen ei ole katsottu aiheelliseksi ehdottaa tehtäväksi perusteellisempia muutoksia. Säännös ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi 40 luvun uusia säännöksiä vastaavaksi siten, että pykälän nykyinen poikkeussäännös koskisi 40 luvun erityisiä virkarikoksia koskevia säännöksiä eli 1-3 sekä 5 §:ää.

Voimaantulosäännös

Rikoslain alaan kuuluvan uuden lain voimaantulon osalta maassamme on voimassa rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen 3 §:stä ilmenevä niin sanottu lievemmän lain periaate. Periaate merkitsee käytännössä sitä, että aikaisemman lain aikana tehtyyn rikokseen sovelletaan uutta lakia, jos uusi laki johtaa lievempään tulokseen.

Tarkasteltaessa lakiehdotuksia lievemmän lain periaatteen kannalta on havaittavissa, että rikoslain 2 luvun uudet säännökset johtaisivat yleisesti ottaen nykyistä lievempään lopputulokseen. Lahjusrikoksia koskevat uudet säännökset taas johtaisivat tunnusmerkistöjen ja rangaistussäännösten osittaisen muuttumisen vuoksi eräiden rikoksen tekomuotojen osalta lievempään ja eräiltä osin ankarampaan lopputulokseen. Salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset taas johtaisivat yleisesti ottaen ankarampaan lopputulokseen. Uuden lain mukaan tulisivat rangaistaviksi myös tuottamuksesta tapahtuneet virkamiesten ja julkisyhteisöjen työntekijöiden salassapitovelvollisuuden rikkomiset. Nykyisin mainitut teot ovat tuottamuksellisina rangaistavia vain harvoissa tapauksissa. Tunnusmerkistön muuttamisen vuoksi uusi laki on kuitenkin eräissä tapauksissa lievempi.

Epävarsinaisista ja eri toimialoja koskevista virkarikoksista luopuminen ja niiden korvaaminen rikoslain yleisillä säännöksillä ja virkavelvollisuuden rikkomista koskevilla säännöksillä aiheuttaisi yleensä sen, että uuden lain soveltaminen johtaa syytetyn kannalta lievempään tulokseen. Eräiden rikosten osalta nykyinen laki kuitenkin johtaa ainakin joidenkin tekomuotojen kysymyksessä ollessa ankarampaan lopputulokseen. Tahallisten ja tuottamuksellisten virkavelvollisuuden rikkomisten osalta voidaan taas todeta, että uuden lain soveltaminen johtaa yleensä ankarampaan lopputulokseen. Tämä johtuu osittain myös siitä syystä, että kohtalaisen ankaraksi seuraamukseksi katsottava viraltapanoseuraamus ja sen sijaisrangaistus jätetään nykyisen oikeuskäytännön mukaan tuomitsematta esimerkiksi siinä tapauksessa, että asianomainen virkamies on jo ennen tuomion antamista erotettu virastaan hallinnollisessa järjestyksessä. Tunnusmerkistöjen täsmentämisen ja vähäisten rikkomusten rankaisematta jäämisen vuoksi uusi laki saattaa kuitenkin olla lievempi.

Ehdotuksen kerrottujen toisaalta nykyistä lievempään ja toisaalta ankarampaan lopputulokseen johtavien vaikutusten vuoksi lievemmän lain periaatteen soveltamisessa voi ilmetä käytännössä hankalasti ratkaistavissa olevia ongelmia. Tästä huolimatta ei ehdoteta poikkeamista lievemmän lain periaatteen noudattamisesta.

Voimaantulosäännös olisi tosin mahdollista laatia siten, että nykyistä lakia sovellettaisiin kaikkiin sen voimassa ollessa tehtyihin rikoksiin. Mainitunlainen säännös johtaisi kuitenkin kohtuuttomaan lopputulokseen etenkin niissä tapauksissa, joissa uusi laki olisi merkittävästi lievempi kuin nykyinen laki.

Voimaantulosäännöksen laatiminen siten, että uutta lakia sovellettaisiin myös nykyisen lain aikana tehtyihin rikoksiin, ei taas ole mahdollista lähinnä siitä syystä, että tuolloin vastoin rikosoikeudellisia periaatteita rangaistaisiin osaksi sellaisista rikoksista, jotka eivät nykyisen lain mukaan ole lainkaan rangaistavia tai joista seuraisi nykyisen lain mukaista ankarampi rangaistus.

Edellä mainituista syistä on päädytty siihen, että voimaantulosäännös koskisi vain sellaisia kysymyksiä, joiden ratkaisemiseksi ei muuten olisi löydettävissä oikeusohjetta tai joista lain yhdenmukaisen soveltamisen vuoksi on välttämätöntä säännellä.

Ehdotuksen mukaan virantoimituksesta erottaminen sekä sen ja viraltapanon sijaisrangaistus poistuisivat rangaistusjärjestelmästä. Luonnollista on, että tämä muutos koskisi myös nykyisen lain aikana tehdyistä rikoksista uuden lain aikana rangaistukseen tuomittavia. Niissä tapauksissa, joissa uusi laki olisi lievempi, tilanne ei aiheuttaisi ongelmia, koska uuden lain mukaan voitaisiin aina tuomita yleistä lajia oleva rangaistus. Tilanne voisi muodostua sen sijaan hankalammaksi niissä tosin jokseenkin harvoissa tapauksissa, joissa nykyistä lakia olisi lievempänä sovellettava, mutta joista nykyisen lain mukaan olisi ainoaksi seuraamukseksi säädetty viraltapano tai virantoimituksesta erottaminen vaihtoehtoisena viraltapanon kanssa. Ilman eri säännöstä tuomioistuin joutuisi tällöin päätymään niissä tapauksissa, joissa nykyisen oikeuskäytännön mukaan syytetty tuomittaisiin virantoimituseroon tai sijaisrangaistukseen, syytetyn tuomitsematta jättämiseen rangaistusseuraamuksen puuttuessa. Kerrotuista syistä voimaantulosäännöksen 2 momentiksi ehdotetaan otettavaksi näitä tapauksia koskeva säännös.

Eri laeissa rangaistavaksi säädetyistä salassapitorikoksista suurin osa on virallisen syytteen alaisia. Lakien nimenomaisen säännöksen perusteella osa näistä rikoksista on kuitenkin asianomistajarikoksia. Tällaisia ovat nykyisin muun muassa lakiehdotuksissa 1.7. ja 1.8. tarkoitetut salassapitorikokset. Uuden lain mukaan salassapitorikokset virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän tekemänä tulisivat rikoslain 40 luvussa rangaistaviksi ja muuttuisivat samalla asianomistajarikoksista virallisen syytteen alaisiksi. Tulkintaongelmien vähentämiseksi ja yhdenmukaisen käytännön luomiseksi ehdotetaan voimaantulosäännöksen 3 momentiksi otettavaksi säännös näitä tapauksia varten. Ehdotuksen mukaan virallinen syyttäjä ei saisi ennen lain voimaantulopäivää tehdystä, nykyisen lain mukaisesta asianomistajarikoksesta uudenkaan lain aikana nostaa syytettä ilman asianomistajan syytepyyntöä, vaikka rikos uuden lain mukaan olisi virallisen syytteen alainen.

1.2. Laki valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n muuttamisesta

5 §. 1 mom. Valtiopäiväjärjestyksen (7/28) vaalivapauden häiritsemistä koskevassa sään-

nöksessä on nykyisin virkamiehiä koskeva erityisseuraamus. Sen mukaan väkivaltaa tai uhkausta käyttäen tehtyyn vaalivapauden häiritsemiseen syyllistynyt virkamies tuomitaan vankeusrangaistuksen lisäksi menettämään virkansa. Säännöksestä ei ole varmuudella pääteltävissä, onko siinä virkamiehen osalta kysymys samalla virkavelvollisuuden vastaisesta menettelystä vai vain virkamiehen tekemästä muusta rikoksesta. Ilmeisesti säännös koskee kumpaakin tapausta. Kuten yleisperusteluista ilmenee, ehdotuksessa pyritään siihen, että virkarikoksena rangaistaisiin vain sellaisia tekoja, joista yleisessä laissa ei ole säädetty riittävää rangaistusuhkaa. Kysymyksessä oleva vaalivapauden häiritsemistä koskeva säännös ei sisällä sellaisia piirteitä, jotka edellyttäisivät erityistä tällaista menettelyä koskevaa virkarikossäännöstä tai erityisen virkamiestä koskevan rangaistusasteikon käyttämistä. Jos virkamies samalla syyllistyy virkarikokseen, hänet voidaan tuomita sekä virkarikoksesta että vaalivapauden häiritsemisestä rikoslain rikosten yhtymistä koskevien säännösten mukaan. Mikäli virkamies syyllistyy puheena olevaan rikokseen viranhoitonsa ulkopuolella, hänen menettelyään ei ole tarpeen arvioida eri tavoin kuin muidenkaan vastaavaa menettelyä. Tällöin on asianomaisen virkarikossäännöksen tai rikoslain 2 luvun 10 §:n nojalla harkittava, onko virkamies tuomittava viralta pantavaksi vai ei. Esitetyistä syistä virkamiestä koskeva erityinen seuraamus ehdotetaan poistettavaksi. Säännöstä ehdotetaan samalla kieliasultaan nykyaikaistettavaksi.

2 mom. Pykälän 2 momentin mukaan virkamies, joka koettaa virkavallallansa vaikuttaa edustajanvaaliin, on tuomittava menettämään virkansa. Ehdotuksen mukaan tällainen menettely tulisi rangaistavaksi joko virka-aseman väärinkäyttämisenä tai virkavelvollisuuden rikkomisena. Näistä rikoksista virkamiehelle koituva viraltapano tulisi määrätä yleisten viraltapanoa koskevien säännösten nojalla. Puheena oleva säännös on näin ollen tarpeeton, ja se ehdotetaan kumottavaksi.

Koska valtiopäiväjärjestys on perustuslaki, ehdotus on käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla. Lain saattaminen samanaikaisesti voimaan muun virkarikoslainsäädännön kanssa ei ole välttämätöntä.

1.3. Laki tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 43 §:n muuttamisesta

43 §. 1 mom. Tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain (574/87) 43 §:n 1 momentin säännöksen mukaan virkamies, joka koettaa virkavallallansa vaikuttaa tasavallan presidentin välittömään vaaliin tai valitsijamiesten vaaleihin taikka tahallisesti viivyttää valtakirjan perille toimittamista, on tuomittava viralta pantavaksi. Edellä valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n 2 momentin perusteluissa kerrotuista syistä erityistä virkarikoksena pidettävää vaalirikosta ei ole pidetty tarpeellisena, minkä vuoksi säännös ehdotetaan kumottavaksi.

2 mom. Säännökseen ehdotetaan samanlaista muutosta kuin edellä on esitetty valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n 1 momenttiin. Ehdotuksen perustelut ovat samat, jotka on mainittu valtiopäiväjärjestystä koskevan ehdotuksen kohdalla. Tätäkin säännöstä ehdotetaan samalla kieliasultaan nykyaikaistettavaksi.

1.4. Laki maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain (551/67) 8 §:ssä on rangaistussäännös lain 2 tai 7 §:ssä tarkoitetun kiellon rikkomisesta. Lain 7 § sisältää kiellon ilmaista tai käyttää hyväksi lain tarkoittamasta keksinnöstä saatua tietoa.

Virkamiesten ja julkisyhteisön työntekijöiden salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on tarkoitus soveltaa rikoslain näitä rikoksia koskevia säännöksiä. Rikoslain salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevat säännökset sisältävät ankaruusvertailua edellyttävän toissijaisuuslausekkeen, jonka mukaan niitä sovelletaan, jollei teosta muualla ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Näin ollen rikoslain säännöksiä ei voitaisi soveltaa sellaisiin tahallisiin salassapitovelvollisuuden rikkomisiin, joista erityislain rangaistussäännöksen mukaan voi seurata ankarampi rangaistus kuin vankeutta kaksi vuotta, eikä sellaisiin tuottamuksellisiin salassapitovelvollisuuden rikkomisiin, joista erityislain rangaistussäännöksen mukaan voi seurata vankeutta enemmän kuin kuusi kuukautta. Useimmiten on myös niin, että erityissäännöksen mukaan salassapitovelvollisuuden rikkominen on rangaistavaa vain tahallisena.

Asian selventämiseksi olisi niihin erityislakien salassapitovelvollisuuden rikkomista koskeviin rangaistussäännöksiin, joiden enin rangaistus on vankeutta yli kuusi kuukautta, syytä tehdä rikoslain salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevien säännösten soveltamista koskeva lisäys.

Koska puheena olevan lain 8 §:n mukainen enimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta, ehdotetaan pykälää muutettavaksi siten, että siinä todettaisiin virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen kuitenkin sovellettavan rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

1.5. Laki kilpailuasiamiehestä annetun lain 5 §:n muuttamisesta

5 §. 1 mom. Kilpailuasiamiehestä annetun lain (424/73) 5 §:n 1 momentin säännös sisältää nykyisin ammatti-tai liikesalaisuuden luvatonta ilmaisemista koskevan rangaistussäännöksen, joka koskee kilpailuasiamiestä ja hänen toimistonsa virkamiestä sekä toimiston työsopimussuhteessa olevaa henkilöä. Näin ollen säännös voi koskea vain rikoslain mukaan virkamiehenä tai julkisyhteisön työntekijänä pidettäviä henkilöitä, joiden tekemään salassapitovelvollisuuden rikkomiseen sovellettaisiin ehdotuksen mukaan rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä. Sen vuoksi erillistä rangaistussäännöstä ei enää tarvittaisi. Sen sijaan kilpailuasiamiehestä annetussa laissa tulisi olla puheena olevassa säännöksessä tarkoitettuja henkilöitä koskeva toimessa saadun ammatti- ja liikesalaisuuden salassapitoon velvoittava säännös. Tämän vuoksi nykyinen rangaistussäännös ehdotetaan muutettavaksi salassapitovelvollisuutta koskevaksi säännökseksi.

2 mom. Pykälän nykyisen 2 momentin mukaan kilpailuasiamiestä on rangaistava vankeudella, jos hän on rikkonut salassapitovelvollisuutensa hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista etua tai toista vahingoittaakseen. Tällainen menettely rangaistaisiin vastaisuudessa joko salassapitorikoksena tai joissakin tapauksissa virka-aseman väärinkäyttämisenä, minkä vuoksi erityistä säännöstä myöskään hyötymis- tai vahingoittamistarkoituksessa tehdyn salassapitorikoksen varalta ei ole pidetty tarpeellisena. Sen sijaan on katsottu, että selvyyden vuoksi puheena olevassa pykälässä tulisi viitata rikoslain salassapitorikoksia koskeviin säännöksiin. Tämän vuoksi pykälän 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi rikoslain salassapitorikoksiin viittaavaksi säännökseksi.

3 mom. Pykälän 3 momentissa on nykyisin syyteoikeutta rajoittava säännös. Sen tarkoituksena on ollut lähinnä tarjota rikoksen asianomistajalle mahdollisuus estää ammatti- tai liikesalaisuutta koskevan rikosjutun vireillepano ja siten rajoittaa salaisuuden edelleen leviämistä. Koska puheena olevaan rikokseen voi syyllistyä ainoastaan virkamies tai julkisyhteisön työntekijä ja koska salaisuuden leviämistä voidaan rajoittaa myös oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa (945/84) säädetyllä tavalla, ei syyteoikeuden rajoitusta enää voida pitää perusteltuna. Tämän vuoksi 3 momentti ehdotetaan poistettavaksi.

1.6. Laki pankkitarkastuslain 17 §:n muuttamisesta

Pankkitarkastuslain 17 §:n 3 momentin (1269/87) mukaan pankkitarkastusviraston virkamiestä ja pankkitarkastuslain 12 §:ssä tarkoitettua asiamiestä rangaistaan vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta kuten virkarikoksesta. Säännöksessä tarkoitetut virkamiehet sekä asiamiehet lain 12 §:ssä tarkoitetussa tehtävässään ovat rikoslaissa tarkoitettuja virkamiehiä. Näin ollen heihin voitaisiin soveltaa ehdotettuja rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä. Tämän vuoksi nykyinen säännös ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi mainittuun rikoslain säännökseen.

1.7. Laki ydinenergialain 72 §:n muuttamisesta

Ydinenergialain (990/87) 72 §:n 2 momentti sisältää osittain avoimen rangaistussäännöksen lain tai sen nojalla annettujen määräysten rikkomisesta. Säännöksen mukaan rangaistaan muun muassa lain 78 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta. Lain 72 §:n 2 momentin enimmäisrangaistus on vankeutta kaksi vuotta. Edellä 1.4. kohdassa mainitun lain 8 §:n muuttamisen perusteluissa esitetyistä syistä ehdotetaan ydinenergialain 72 §:n 2 momenttiin vastaavaa muutosta kuin ensiksi mainittuun säännökseen.

1.8. Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 33 §:n muuttamisesta

Toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain (693/76) 30 §:n mukaan laissa säädettyyn ohjaus- ja valvontatoimintaan osallistuvat henkilöt sekä lain 15 §:ssä tarkoitetun neuvottelukunnan jäsenet, varajäsenet ja sihteerit eivät saa sivulliselle ilmaista eivätkä yksityiseksi hyödykseen käyttää, mitä he lain mukaisia tehtäviä suorittaessaan ovat saaneet elinkeinonharjoittajan liike- tai ammattisalaisuudesta tietoonsa. Mainituista henkilöistä useimmat ovat joko rikoslaissa tarkoitettuja virkamiehiä tai julkisyhteisön työntekijöitä.

Joka rikkoo 30 §:n säännöstä, on lain 33 §:n 1 momentin nojalla tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jollei siitä muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Samasta syystä kuin edellä on ehdotettu muutettavaksi 1.4. kohdassa mainitun lain 8 §:ää, ehdotetaan vastaavaa muutosta toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 33 §:n 1 momenttiin.

1.9. Laki työriitojen sovittelusta annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Työriitojen sovittelusta annetun lain (420/62) 18 §:n työriitojen sovittelijoita koskevat säännökset vastaavat edellä kilpailuasiamiehestä annetun lain kohdalla selostettuja säännöksiä. Mainitussa kohdassa esitetyistä syistä ehdotetaan työriitojen sovittelusta annetun lain 18 §:ään tehtäväksi vastaavanlaiset muutokset kuin kilpailuasiamiehestä annetun lain 5 §:ään.

1.10. Laki säteilysuojauslain 13 §:n muuttamisesta

Säteilysuojauslain (174/57) 13 §:ssä on säteilysuojauslain tai sen nojalla annettujen määräysten rikkomista koskeva avoin rangaistussäännös. Säännös koskee esimerkiksi lain 10 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomista. Koska avoimen rangaistussäännöksen mukainen enin rangaistus on vankeutta kaksi vuotta, ehdotetaan myös säteilysuojauslain rangaistussäännökseen vastaavaa muutosta kuin muun muassa 1.4. kohdassa mainitun lain rangaistussäännökseen.

1.11. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta

Sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 2 §:n 2 momentissa säädetään niistä sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävistä rikoksista, jotka eivät ole sotilasrikoksia. Säännöksen mukaan rikoslain 40 luvun rikoksista sotilasoikeudenkäyntiasioina voidaan käsitellä luvun 1-19 a §:ssä mainitut rikokset. Virkarikossäännösten ehdotettujen muutosten johdosta olisi sotilasoikeudenkäyntilain puheena olevaa säännöstä muutettava siten, että se koskisi myös rikoslain 38 luvun 8 ja 9 a §:ää sekä virkarikosten osalta 40 luvun erityisiä virkarikoksia eli 1-3 ja 5 §:ää.

1.12. Laki rangaistusmääräyslain 1 §:n muuttamisesta

Virkarikoksia koskevia syytteitä ei nykyisin voida käytännössä käsitellä rangaistusmääräyksin. Tämä johtuu siitä, että lievienkin virkarikkomusten seuraamusvalikoimaan kuuluu lähes poikkeuksetta joko virantoimituksesta erottaminen tai mahdollisuus tuomita varoitus, jotka estävät rangaistusmääräyksen käyttämisen. Rangaistusmääräyslain (146/70) 2 §:n mukaan rangaistusmääräyksin ei näet voida käsitellä sellaisia rikoksia, joista tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä on säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakko tai vankeutta kuusi kuukautta.

Ehdotuksen mukaan virantoimituksesta erottaminen ei jäisi virkarikosten rikosoikeudelliseksi seuraamukseksi, vaan sitä voitaisiin käyttää vain virkamieslain mukaisessa kurinpitomenettelyssä. Viraltapanoseuraamus tai varoitus liittyy taas vain osaan ehdotettuja virkarikoksia. Näin ollen ei enää olisi muodollista estettä eräiden lievien virkarikosten, esimerkiksi lahjusrikkomuksen, käsittelemiseen rangaistusmääräyksin.

Voidaan kuitenkin pitää edelleen perusteltuna, että virkarikoksia koskevat syyteasiat käsiteltäisiin yleistä rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyä noudattaen. Tällaiseen oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvä julkisuus lisää luottamusta asioiden tasapuoliseen käsittelyyn. Rangaistusmääräysmenettely, vaikka se ei olekaan viranomaisten sisäistä päätöksentekoa, ei ole samalla tavalla kansalaisten seurattavissa kuin yleinen rikosasiain oikeudenkäynti. Ne vähäi-

set virkarikkomukset, jotka luonteensa puolesta soveltuisivat rangaistusmääräyksin käsiteltäviksi, olisi taas yleensä syytä käsitellä kurinpitomenettelyssä. Vastaavat syyt puoltavat julkisyhteisön työntekijäin rikosten käsittelemistä yleisessä rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyssä. Tosin kurinpitomenettely ei ole näissä asioissa mahdollista, mutta toisaalta rangaistavuuden kynnys on julkisyhteisön työntekijällä korkeampi kuin virkamiehillä.

Kerrotuista syistä ehdotetaan rangaistusmääräyslain 1 §:ään lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan virkarikoksia ja rikoslain 40 luvun mukaan rangaistavia julkisyhteisön työntekijäin rikoksia ei saisi käsitellä rangaistusmääräyksin.

1.13. Laki suuronnettomuuksien tutkinnasta annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Suuronnettomuuksien tutkinnasta annetun lain (373/85) 18 §:n 1 momentissa säädetään tutkijalautakunnan jäsenen ja muun tutkintaan osallistuneen vaitiolovelvollisuudesta. Pykälän 2 momentissa on vaitiolovelvollisuuden rikkomista koskeva rangaistussäännös, jonka enimmäisrangaistus on yksi vuosi vankeutta. Samasta syystä kuin edellä on ehdotettu muutettavaksi 1.4. kohdassa mainitun lain 8 §:ää, ehdotetaan suuronnettomuuksien tutkinnasta annetun lain 18 §:n 2 momenttiin tehtäväksi vastaava muutos.

1.14. Laki yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 27 §:n muuttamisesta

Yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain (83/51) 27 §:n 1 momentissa on nykyisin rangaistussäännös sen rikkomisesta, mitä lain 6 ja 7 §:ssä on asiakirjain julkisuudesta säädetty, sekä salassapitovelvollisuuden ja 17 §:n 2 momentissa sekä 18 §:n 1 momentissa tarkoitetun sitoumuksen rikkomisesta. Näistä rikoksista voidaan tuomita, jollei teko ole rangaistava virkarikoksena, sakkoon tai vankeuteen. Säännöstä ei siis sovelleta, jos siinä tarkoitettu teko on myös virkarikoksena rangaistava. Säännöksen tulisi olla toissijainen myös rikoslain 40 lukuun ehdotettuihin julkisyhteisön työntekijää koskeviin rangaistussäännöksiin nähden, kuten on tarkoitettu. Tästä syystä säännöksen toissijaisuuslauseketta ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että siinä mainittaisiin säännöksen olevan toissijainen kaikkiin rikoslain 40 luvun rangaistussäännöksiin nähden. Säännöstä ehdotetaan samalla kieliasultaan nykyaikaistettavaksi ja selvennettäväksi sekä sen mukainen enimmäisrangaistus alennettavaksi 2 vuodeksi vankeutta.

1.15. Laki kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain 12 a §:n muuttamisesta

Kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain (202/64) 12 a §:n 1 momentti sisältää nykyisin eläkelaitoksen luottamushenkilöä sekä laitoksen viranhaltijaa ja työntekijää koskevan kiellon luvatta ilmaista, mitä hän laissa säädettyjä tehtäviä täyttäessään on saanut tietää jonkun henkilön taloudellisesta asemasta tai terveydentilasta.

Pykälän 2 momentin mukaan salassapitovelvollisuuden rikkomisesta rangaistaan sakolla tai enintään 6 kuukauden vankeudella, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

Ehdotetun rikoslain 2 luvun 12 §:n mukaan virkamiehiä rikosoikeudellisesti olisivat muun muassa kunnallisen eläkelaitoksen virka- tai vastaavassa palvelussuhteessa olevat henkilöt sekä luottamushenkilöt. Eläkelaitoksen työsuhteessa olevia henkilöitä taas pidettäisiin rikoslain 40 luvussa tarkoitettuina julkisyhteisön itsenäisen laitoksen työntekijöinä. Kun siten pykälän 1 momentin rikkomisesta rangaistus ehdotuksen mukaan määrättäisiin rikoslain 40 luvun 5 §:n nojalla, nykyinen 2 momentin säännös jää tarpeettomaksi. Tämän vuoksi nykyinen säännös ehdotetaan muutettavaksi viittaukseksi mainittuihin säännöksiin.

1.16. Laki väestölaskentalain 7 §:n muuttamisesta

Väestölaskentalain 7 §:ssä (234/71) tarkoitetun salassapitovelvollisuuden rikkomisesta voidaan voimassa olevan lain mukaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Lisäksi säännöksessä on toissijaisuuslauseke, jonka mukaan säännöstä ei sovelleta, jos teko on rangaistava virkarikoksena.

Niin kuin yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain muuttamista koskevan ehdotuk-

sen perusteluissa on edellä todettu, virkarikoksiin viittaavan toissijaisuuslausekkeen tulisi ulottua myös ehdotettuihin julkisyhteisön työntekijän rikoksia koskeviin rangaistussäännöksiin. Koska puheena oleva rangaistussäännös koskee vain salassapitovelvollisuuden rikkomista, riittää sen ja rikoslain 40 luvun salassapitorikosten suhteen osoittamiseksi, että säännökseen tehdään mainittujen rikoslain säännösten soveltamista tarkoittava lisäys. Tällöin voidaan virkarikoksiin viittaava toissijaisuuslauseke poistaa.

1.17. Laki myrkkylain 15 §:n muuttamisesta

Samasta syystä kuin on ehdotettu maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain 8 §:n muuttamista, ehdotetaan vastaavaa muutosta myrkkylain (309/69) 15 §:n 1 momenttiin.

1.18. Laki verotuslain 124 §:n muuttamisesta

1 mom. Verotuslain (482/58) 124 §:n 1 momentissa on nykyisin verotusta toimittavan ja muun virkamiehen lainvastaista menettelyä tai velvollisuuden laiminlyöntiä sekä salassa pidettävän tiedon ilmaisemista koskeva säännös, jossa rangaistusseuraamuksen osalta on viitattu rikoslain 40 lukuun. On jossakin määrin epäselvää, onko tällä säännöksellä lainkaan itsenäistä merkitystä rikoslain 40 luvun säännöksiin nähden. Ehdotuksen mukaan säännöksessä tarkoitettu menettely arvosteltaisiin vastaisuudessa vain rikoslain 40 luvun säännösten nojalla, minkä vuoksi verotuslaissa ei ole tarpeen erikseen säätää tiettyjen virheellisten menettelytapojen rangaistavuudesta.

Verotuslain 124 a §:ssä (361/80) on muita kuin 124 §:ssä tarkoitettuja henkilöitä koskeva säännös salassapitovelvollisuuden rikkomisesta. Säännös on siten kirjoitettu, että siinä viitataan 124 §:ssä määriteltyyn henkilöpiiriin. Jotta näiden säännösten tekijäpiirin ero olisi edelleenkin helposti havaittavissa, 124 §:n 1 momenttia ei ehdoteta kumottavaksi, vaan se ehdotetaan korvattavaksi virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevalla viittauksella rikoslain asianomaisiin säännöksiin.

2 mom. Pykälän 2 momentissa on nimenomaisella säännöksellä selvennetty 1 momentissa tarkoitetun rikoksen tekijäpiiriä määrittelemällä virkamieheksi myös se, joka on määrätty tilapäisestikin olemaan apuna verotuksessa. Ehdotetut rikoslain 2 luvun 12 §:n säännökset ja julkisyhteisön työntekijää koskevat rangaistussäännökset huomioon ottaen 2 momentin säännös on tarpeeton, ja se ehdotetaan poistettavaksi.

1.19. Laki ennakkoperintälain 61 §:n muuttamisesta

Ennakkoperintälain (418/59) 61 §:n 2 momentissa on nykyisin salassa pidettävän tiedon ilmaisemista koskeva säännös, jossa rangaistuksen osalta viitataan rikoslain 40 lukuun. Koska puheena olevan salassapitovelvollisuuden rikkomiseen voi syyllistyä ainoastaan virkamies tai julkisyhteisön työntekijä, erillinen rangaistussäännös on tarpeeton. Tämän vuoksi säännös ehdotetaan korvattavaksi viittauksella rikoslain 40 luvun salassapitorikoksia koskeviin säännöksiin.

1.20. Laki liikevaihtoverolain 82 §:n muuttamisesta

Liikevaihtoverolain (532/63) 82 §:ään ehdotetaan tehtäväksi samanlaiset muutokset kuin verotuslain 124 §:ään.

1.21. Laki valmisteverotuslain 40 §:n muuttamisesta

Valmisteverotuslain (558/74) 40 §:ssä on nykyisin edellä selostettua verotuslain 124 §:ää vastaavat säännökset. Vaikka valmisteverotuslaissa ei olekaan muita kuin virkamiehiä koskevaa verotuslain 124 a §:ää vastaavaa salassapitovelvollisuuden rikkomista koskevaa säännöstä, verotuslakien yhdenmukaisuuden vuoksi ehdotetaan valmisteverotuslain 40 §:ää muutettavaksi verotuslain 124 §:ää vastaavalla tavalla.

1.22. Laki leimaverolain 101 a §:n muuttamisesta

101 a §. 1 mom. Leimaverolain 101 a §:n (1007/81) 1 momentissa on nykyisin salassa pidettävän tiedon ilmaisemista ja sellaisen tiedon hyväksi käyttämistä koskeva rangaistussäännös, jossa rangaistuksen osalta viitataan rikoslain 40 lukuun. Säännöksen mukaan rikoksentekijänä voi olla verotusta toimittava tai muu virkamies. Niin kuin salassapitorikoksia koskevissa perusteluissa on selostettu, tällainen menettely rangaistaisiin ehdotuksen mukaan rikoslain 40 luvun salassapitorikoksia koskevien säännösten nojalla. Tästä syystä erityinen rangaistussäännös on tarpeeton ja se ehdotetaan korvattavaksi viittauksella rikoslain asianomaisiin säännöksiin.

2 mom. Pykälän 2 momentin säännöksessä virkamieheen rinnastetaan myös se, joka on määrätty tilapäisestikin olemaan apuna verotuksessa. Kuten verotuslain perusteluissa on edellä todettu, säännös on tarpeeton. Se ehdotetaan poistettavaksi.

1.23. Laki autorekisterikeskuksesta annetun lain 4 a §:n muuttamisesta

Autorekisterikeskuksesta annetun lain 4 a §:n (33/72) 2 momentissa on vastaavanlainen salassapitovelvollisuuden rikkomista koskeva säännös kuin väestölaskentalain 7 §:ssä. Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi samanlaiset muutokset, joita ehdotettiin väestölaskentalain 7 §:ään.

2. Voimaantulo

Eduskunta on hallituksen esitykseen valtion virkamieslainsäädännön uudistamisesta (hall.es. 238/1984 vp.) 27 päivänä toukokuuta 1986 antamassaan vastauksessa katsonut, että virkarikoslainsäädäntö on kiinteässä yhteydessä virkamieslainsäädännön uudistamiseen, ja edellyttänyt, että hallitus antaa esityksen virkarikoslainsäädännön uudistamisesta pikaisesti eduskunnalle. Vaikka virkamieslainsäädännön ja virkarikoslainsäädännön samanaikainen voimaansaattaminen ei olekaan välttämätöntä, niillä on kuitenkin siinä määrin kiinteä yhteys toisiinsa, että myös virkarikoslainsäädäntö olisi syytä saattaa voimaan mahdollisimman pian sen valmistuttua. Virkamiesten eli lähinnä syyttäjien ja tuomarien koulutustarpeen huomioon ottaen ehdotetaankin, että tähän esitykseen sisältyvät lait tulisivat voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun eduskunta on ne hyväksynyt. Kohdassa 1.2. mainitun, valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n mukaisessa järjestyksessä käsiteltävän lain voimaansaattaminen samanaikaisesti muiden lakien kanssa ei ole välttämätöntä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki
rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rikoslain 2 luvun 8 ja 9 §, 12 luvun 10 §, 15 luvun 5 § sekä 16 luvun 8 a §:n 2 momentti ja 11 §,

sellaisina kuin niistä ovat 12 luvun 10 § 20 päivänä elokuuta 1942 annetussa laissa (683/42) ja 16 luvun 8 a §:n 2 momentti 20 päivänä heinäkuuta 1933 annetussa laissa (228/33),

muutetaan 2 luvun 1 §:n 2 momentti, 7 §, 10 §:n 2 ja 3 momentti sekä 12 §, 8 luvun 1 §:n 4 momentti, 13 luvun 6 §:n 1 momentti, 16 luvun 13 §, 38 luvun 8 ja 9 a §, 40 luku ja 45 luvun 15 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat, 2 luvun 1 §:n 2 momentti ja 10 §:n 3 momentti 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa (613/74), 2 luvun 7 § osittain muutettuna 10 päivänä tammikuuta 1969 annetulla lailla (2/69), 2 luvun 10 §:n 2 momentti ja 45 luvun 15 §:n 1 momentti 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetussa laissa (321/83), 8 luvun 1 §:n 4 momentti 16 päivänä helmikuuta 1973 annetussa laissa (138/73), 13 luvun 6 §:n 1 momentti 20 päivänä joulukuuta 1974 annetussa laissa (987/74), 16 luvun 13 § 29 päivänä kesäkuuta 1984 annetussa laissa (505/84) ja 38 luvun 8 ja 9 a § 1 päivänä huhtikuuta 1955 annetussa laissa (153/55) ja 40 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, sekä

lisätään 16 lukuun uusi 13 a § seuraavasti:

2 luku

Rangaistuksista

1 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Erityisiä rangaistuksia virkamiehiä varten ovat viraltapano ja varoitus.

— — — — — — — — — — — — — — —

7 §

Viraltapano käsittää sen viran tai julkisen tehtävän menettämisen, jossa rikos tehtiin. Jos virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa julkisyhteisöön tai sen itsenäiseen laitokseen oleva virkamies on siirtynyt siitä virasta, jossa rikos on tehty, toiseen vastaavanlaiseen virkaan, viraltapano käsittää tuon viran menettämisen.

Tämän luvun 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa viraltapano käsittää sen viran ja julkisen tehtävän tai niiden virkojen ja julkisten tehtävien menettämisen, jotka tuomitulla tuomitsemishetkellä on.

10 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Jos virkamies tuomitaan vankeuteen kahta vuotta lyhyemmäksi ajaksi tahallisesta rikok-

sesta, hänet voidaan samalla tuomita viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi olemaan virkamiehenä.

Yleisillä vaaleilla valittua julkisyhteisön edustajiston jäsentä ei kuitenkaan saa tämän pykälän säännösten nojalla tuomita pantavaksi viralta tuosta tehtävästään.

12 §

Virkamiehellä tarkoitetaan tässä laissa:

1) henkilöä, joka on virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan, kuntainliittoon tai muuhun kuntien yhteistoimintaelimeen, evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan tai niiden seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen, tai Ahvenanmaan maakuntaan taikka julkisyhteisön itsenäiseen laitokseen, kuten Suomen Pankkiin, kansaneläkelaitokseen, työterveyslaitokseen, kunnalliseen eläkelaitokseen tai kunnalliseen työmarkkinalaitokseen;

2) valtioneuvoston jäsentä sekä kunnanvaltuutettua ja muuta yleisillä vaaleilla valittua julkisyhteisön edustajiston jäsentä, ei kuitenkaan kansanedustajaa edustajantoimessaan, samoin kuin julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen toimielimen, kuten lautakunnan, johtokunnan, komitean, toimikunnan ja neuvottelukunnan, jäsentä sekä muuta julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen luottamushenkilöä; ja

3) henkilöä, joka lain, asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella hoitaa julkista tehtävää julkisoikeudellisessa yhdistyksessä tai muussa kuin 1 kohdassa tarkoitetussa yhteisössä sekä henkilöä, joka muutoin kuin edellä tarkoitetuissa tapauksissa tai 2 momentissa tarkoitettuna julkisyhteisön työntekijänä edellä mainitulla perusteella hoitaa julkista tehtävää.

Julkisyhteisön työntekijällä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka on työsopimussuhteessa 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun julkisyhteisöön tai laitokseen.

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

— — — — — — — — — — — — — —

Mitä edellä on säädetty koskee myös virkarikosta, kuitenkin siten, että sellaisen rikoksen lyhin vanhentumisaika on viisi vuotta.

13 luku

Rikoksista ihmisyyttä vastaan

6 §

Jollei elinkeinonharjoittaja tai hänen palveluksessaan elinkeinotoiminnassa oleva henkilö ammattia harjoittaessaan tai muu henkilö niihin rinnastettavassa toiminnassaan tai julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen palveluksessa oleva tehtävässään palvele asiakasta yleisesti noudatettavina olevilla ehdoilla tämän rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän taikka uskonnon vuoksi, hänet on tuomittava *syrjinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

— — — — — — — — — — — — — —

16 luku

Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan

13 §

Joka virkamiehelle, julkisyhteisön työntekijälle tai palvelusta toimittavalle sotilaalle lupaa, tarjoaa tai antaa tämän toiminnasta palvelussuhteessa asianomaiselle itselleen tai toiselle tarkoitetun lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan mainitun henkilön toimintaan palvelussuhteessa, on tuomittava *lahjuksen antamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Lahjuksen antamisesta tuomitaan myös se, joka virkamiehen tai muun 1 momentissa mainitun henkilön toiminnasta palvelussuhteessa lupaa, tarjoaa tai antaa sanotussa momentissa tarkoitetun lahjan tai edun toiselle.

13 a §

Jos lahjuksen antamisessa

1) lahjalla tai edulla pyritään saamaan asianomainen toimimaan palvelussuhteessa velvollisuuksiensa vastaisesti lahjojaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai

2) lahjan tai edun arvo on huomattava

ja lahjuksen antaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä lahjuksen antamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

38 luku

Epärehellisyydestä ja rangaistavasta voitonpyynnöstä

8 §

Joka oikeudettomasti

1) avaa toiselle osoitetun kirjeen tai muun suljetun viestin,

2) hankkii tai yrittää hankkia tiedon televerkossa välitettävänä olevan puhelun, sähkeen, tekstin-, kuvan- tai datasiirron taikka muun vastaavan televiestin sisällöstä tai

3) turmelee, hävittää, kätkee tai salaa 1 kohdassa tarkoitetun suljetun viestin tai 2 kohdassa tarkoitetun televiestin,

on tuomittava *viestintärikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

9 a §

Teletoimintalaissa (183/87) tarkoitettua yleistä teletoimintaa harjoittavan laitoksen palveluksessa oleva, joka oikeudettomasti antaa tiedon 8 §:ssä tarkoitetun televiestin sisällöstä tai käyttää sellaista tietoa omaksi tai toisen hyödyksi, on tuomittava, jollei tekoa 40 luvun 5 §:n mukaan ole rangaistava salassapitovelvollisuuden rikkomisena, *telesalaisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

40 luku

Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista

1 §

Lahjuksen ottaminen

Jos virkamies tai julkisyhteisön työntekijä toiminnastaan palvelussuhteessa itselleen tai toiselle

1) vaatii lahjan tai muun oikeudettoman edun,

2) ottaa vastaan lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan hänen mainittuun toimintaansa, tai

3) hyväksyy 2 kohdassa tarkoitetun lahjan tai edun tai lupauksen tai tarjouksen siitä,

hänet on tuomittava *lahjuksen ottamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Lahjuksen ottamisesta on tuomittava virkamies ja julkisyhteisön työntekijä myös, jos hän toiminnastaan palvelussuhteessa hyväksyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun lahjan tai muun edun antamisen toiselle tai lupauksen tai tarjouksen siitä.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

2 §

Törkeä lahjuksen ottaminen

Jos lahjuksen ottamisessa

1) virkamies tai julkisyhteisön työntekijä lahjan tai edun vuoksi toimii palvelussuhteessaan velvollisuuksiensa vastaisesti lahjanantajaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai

2) lahjan tai edun arvo on huomattava

ja lahjuksen ottaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, virkamies tai julkisyhteisön työntekijä on tuomittava *törkeästä lahjuksen ottamisesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi sekä virkamies lisäksi viralta pantavaksi.

3 §

Lahjusrikkomus

Jos virkamies tai julkisyhteisön työntekijä vaatii, vastaanottaa tai hyväksyy itselleen tai toiselle tarkoitetun lahjan tai muun edun tai sitä koskevan lupauksen tai tarjouksen, joka on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen, hänet on tuomittava, jollei tekoa ole rangaistava lahjuksen ottamisena tai törkeänä lahjuksen ottamisena, *lahjusrikkomuksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

4 §

Menettämisseuraamus

Vastaanotettu lahja tai etu taikka sen arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi rikoksentekijältä tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikoksentekijä on toiminut.

5 §

Salassapitorikos ja tuottamuksellinen salassapitorikos

Jos virkamies tai julkisyhteisön työntekijä tahallaan palvelussuhteensa aikana tai sen päätyttyä oikeudettomasti

1) paljastaa sellaisen tiedon, joka on yleisten asiakirjain julkisuudesta annettujen säännösten mukaan salassa pidettävä tai joka ei ole vielä julkinen, taikka muun sellaisen palvelussuhteessaan tietoonsa saaman seikan, jota lain tai asetuksen nimenomaisen säännöksen tai viranomaisen lain nojalla erikseen antaman määräyksen mukaan ei saa ilmaista, tai

2) käyttää omaksi tai toisen hyödyksi sellaista tietoa,

hänet on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, *salassapitorikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

Jos virkamies tai julkisyhteisön työntekijä huolimattomuudesta tai varomattomuudesta syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun tekoon, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, *tuottamuksellisesta salassapitorikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

6 §

Virka-aseman väärinkäyttäminen

Jos virkamies hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka aiheuttaakseen toiselle haittaa tai vahinkoa

1) rikkoo tai jättää täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa osallistuessaan päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai käyttäessään muutoin julkista valtaa tai

2) käyttää väärin asemaansa käskyvallassaan tai välittömässä valvonnassaan olevaan henkilöön nähden,

hänet on tuomittava *virka-aseman väärinkäyttämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

7 §

Törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen

Jos virka-aseman väärinkäyttämisessä

1) tavoitellaan huomattavan suurta hyötyä tai

2) pyritään aiheuttamaan erityisen tuntuvaa haittaa tai vahinkoa tai

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai häikäilemättömästi

ja virka-aseman väärinkäyttäminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, virkamies on tuomittava *törkeästä virka-aseman väärinkäyttämisestä* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi sekä viralta pantavaksi.

8 §

Soveltamisalasäännös

Tämän luvun 6 ja 7 §:n säännöksiä, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, on sovellettava myös julkisyhteisön työntekijään silloin kun hän osallistuu julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai silloin kun hän muulla tavoin käyttää palvelussuhteeseensa perustuvaa julkista valtaa.

9 §

Virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan muulla kuin edellä tässä luvussa säädetyllä tavalla rikkoo tai jättää täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *virkavelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos hän on syyllistynyt 1 momentissa mainittuun rikokseen toimimalla jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa vastaisesti taikka laiminlyömällä jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa ja rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

10 §

Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan huolimattomuudesta tai varomattomuudesta muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla menettelee 9 §:ssä mainituin tavoin, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta* varoitukseen tai sakkoon.

11 §

Sotilasvirkarikokset

Sotilasrangaistussäännösten alaisten virkamiesten virkarikoksia ovat myös ne rikokset, joista säädetään rangaistus 45 luvussa.

45 luku

Sotilasrikoksista

Palvelusrikokset

15 §

Joka tahallaan rikkoo tai jättää täyttämättä palvelukseen kuuluvan velvollisuuden taikka jättää noudattamatta palvelusta tai sotilaallista järjestystä koskevia ohjesääntöjä tai muita määräyksiä, on tuomittava, jollei teosta ole 40 luvun 1—3 tai 5 §:ssä tai tässä luvussa erikseen säädetty rangaistusta, *palvelusrikoksesta* kurinpitorangaistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

— — — — — — — — — — — — — —

Voimaantulosäännös

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Jos rikokseen on sovellettava aikaisempaa lakia ja syytetty olisi tuon lain mukaan tuomittu erotettavaksi viran toimituksesta taikka viraltapanon tai viran toimituksesta erottamisen sijaisrangaistukseen, mainittujen rangaistusten asemesta on uuden lain aikana tuomittava sakko.

Virallinen syyttäjä ei saa ilman asianomistajan syyttämispyyntöä nostaa syytettä aikaisemman lain voimassa ollessa tehdystä rikoksesta, josta syyttäjä tuon lain mukaan ei saanut nostaa syytettä ilman sellaista pyyntöä, vaikka rikos uuden lain mukaan on virallisen syytteen alainen.

2.

Laki

valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla,

kumotaan valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n 2 momentti sekä

muutetaan 5 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

5 §

Joka houkuttelemalla tai painostamalla häiritsee vaalivapautta, on tuomittava *vaalivapauden häiritsemisestä* vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Jos vaalivapauden häiritsemisessä käytetään väkivaltaa tai uhkausta, rikoksentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi.

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

3.

Laki

tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 43 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan tasavallan presidentin valitsemisesta 26 päivänä kesäkuuta 1987 annetun lain (574/87) 43 §:n 1 momentti sekä

muutetaan 43 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

43 §

Joka houkuttelemalla tai painostamalla häiritsee vaalivapautta, on tuomittava *vaalivapauden häiritsemisestä* vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Jos vaalivapauden häiritsemisessä käytetään väkivaltaa tai uhkausta, rikoksentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi.

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

4.

Laki

maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä 15 päivänä joulukuuta 1967 annetun lain (551/67) 8 § näin kuuluvaksi:

8 §

Joka rikkoo 2 tai 7 §:ssä tarkoitettua kieltoa, on tuomittava *maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

5.

Laki

kilpailuasiamiehestä annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan kilpailuasiamiehestä 25 päivänä toukokuuta 1973 annetun lain (424/73) 5 § näin kuuluvaksi:

5 §

Kilpailuasiamies, hänen toimistonsa virkamies ja sen työsopimussuhteinen työntekijä on velvollinen pitämään salassa ammatti- ja liikesalaisuuden, jonka hän virassaan tai tehtävässään on saanut tietää.

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

6.

Laki

pankkitarkastuslain 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 29 päivänä elokuuta 1969 annetun pankkitarkastuslain 17 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on 31 päivänä joulukuuta 1987 annetussa laissa (1269/87), näin kuuluvaksi:

17 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

7.

Laki

ydinenergialain 72 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 11 päivänä joulukuuta 1987 annetun ydinenergialain (990/87) 72 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

72 §

Luvaton ydinenergian käyttö ja ydinenergialain säännösten rikkominen

— — — — — — — — — — — — — — —

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta:

1) jättää noudattamatta, mitä 9 §:ssä, 20 §:n 2 momentissa, 21 §:n 2 momentissa, 36 §:ssä tai 76 §:n 1 momentin nojalla on säädetty;

2) rikkoo tai jättää noudattamatta 25 §:ssä tarkoitettuja lupaehtoja tai sen, mitä viranomainen on tämän lain nojalla määrännyt turvallisuuden varmistamiseksi, turva- tai valmiusjärjestelyistä tahi muista ydinvahinkojen rajoittamiseksi tarpeellisista järjestelyistä huolehtimiseksi;

3) muusta kuin turvallisuuden varmistamiseksi pakottavasta syystä estää tai haittaa 63 §:ssä tarkoitettua valvontaa varten asennetun laitteen toimintaa;

4) rikkoo 63 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla asetetun velvollisuuden; tai

5) rikkoo tässä laissa säädetyn vaitiolovelvollisuuden,

on tuomittava, jollei rikos ole rangaistava 69—71 §:n mukaan, *ydinenergialain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän vaitiolovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

8.

Laki

toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 33 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi 13 päivänä elokuuta 1976 annetun lain (693/76) 33 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

33 §

Joka rikkoo 30 §:n säännöksiä, on tuomittava *salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jollei siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

9.

Laki

työriitojen sovittelusta annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan työriitojen sovittelusta 27 päivänä heinäkuuta 1962 annetun lain (420/62) 18 § näin kuuluvaksi:

18 §

Sovittelija ei saa luvattomasti ilmaista ammatti- tai liikesalaisuutta, jonka hän on virassaan tai tehtävässään saanut tietää, eikä asiaa, joka hänelle on 10 §:n 2 momentissa mainitulla ehdolla annettu tiedoksi.

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

10.

Laki

säteilysuojauslain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 26 päivänä huhtikuuta 1957 annetun säteilysuojauslain (174/57) 13 § näin kuuluvaksi:

13 §

Joka rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *säteilysuojauslain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

11.

Laki

sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 2 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

2 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään myös syyte sotilasta vastaan teosta, josta on säädetty rangaistus rikoslain 21 luvun 1—3 tai 5—13 §:ssä, 25 luvun 12 tai 13 §:ssä, 28, 29, 31, 32 tai 35 luvussa, 36 luvun 1, 1 a tai 3—6 §:ssä, 38 luvun 6, 6 a, 8 tai 9 a §:ssä taikka 40 luvun 1—3 tai 5 §:ssä. Edellytyksenä on, että teko on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

12.

Laki

rangaistusmääräyslain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 27 päivänä helmikuuta 1970 annetun rangaistusmääräyslain (146/70) 1 §:ään uusi näin kuuluva 2 momentti:

1 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Virkarikosta tai rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyä julkisyhteisön työntekijän rikosta koskevaa asiaa ei saa käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

13.

Laki

suuronnettomuuksien tutkinnasta annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan suuronnettomuuksien tutkinnasta 3 päivänä toukokuuta 1985 annetun lain (373/85) 18 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

18 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Joka rikkoo 1 momentissa säädetyn kiellon, on tuomittava *suuronnettomuuden tutkintaa koskevan vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

14.

Laki

yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 27 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 9 päivänä helmikuuta 1951 annetun lain (83/51) 27 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

27 §

Joka rikkoo tässä laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden tai sen, mitä 6 ja 7 §:ssä on tietojen antamisesta ja asiakirjain julkisuudesta säädetty, taikka 17 §:n 2 momentissa tai 18 §:n 1 momentissa tarkoitetun sitoumuksen, on tuomittava *yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkarikokseen ja julkisyhteisön työntekijän rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyyn tekoon on kuitenkin sovellettava tuon luvun sännöksiä.

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

15.

Laki

kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain 12 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1964 annetun kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain 12 a §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 21 päivänä joulukuuta 1979 annetussa laissa (941/79), näin kuuluvaksi:

12 a §

— — — — — — — — — — — — — —

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

16.

Laki

väestölaskentalain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 8 päivänä huhtikuuta 1938 annetun väestölaskentalain 7 §, sellaisena kuin se on 26 päivänä maaliskuuta 1971 annetussa laissa (234/71), näin kuuluvaksi:

7 §

Joka rikkoo 6 §:ssä tarkoitetun salassapitovelvollisuuden, on tuomittava *väestölaskentatietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

17.

Laki

myrkkylain 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 16 päivänä toukokuuta 1969 annetun myrkkylain (309/69) 15 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

15 §

Joka rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, on tuomittava, jollei muualla laissa ole ankarampaa rangaistusta säädetty, *myrkkylain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

18.

Laki

verotuslain 124 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 12 päivänä joulukuuta 1958 annetun verotuslain (482/58) 124 § näin kuuluvaksi:

124 §

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

19.

Laki

ennakkoperintälain 61 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 28 päivänä marraskuuta 1959 annetun ennakkoperintälain (418/59) 61 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

61 §

— — — — — — — — — — — — — —

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

20.

Laki

liikevaihtoverolain 82 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 5 päivänä joulukuuta 1963 annetun liikevaihtoverolain (532/63) 82 § näin kuuluvaksi:

82 §

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

21.

Laki

valmisteverotuslain 40 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 3 päivänä heinäkuuta 1974 annetun valmisteverotuslain (558/74) 40 § näin kuuluvaksi:

40 §

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

22.

Laki

leimaverolain 101 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 6 päivänä elokuuta 1943 annetun leimaverolain 101 a §, sellaisena kuin se on 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa (1007/81), näin kuuluvaksi:

101 a §

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

23.

Laki

autorekisterikeskuksesta annetun lain 4 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan autorekisterikeskuksesta 29 päivänä joulukuuta 1967 annetun lain 4 a §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 14 päivänä tammikuuta 1972 annetussa laissa (33/72) näin kuuluvaksi:

4 a §

— — — — — — — — — — — — — — —

Joka rikkoo 1 momentissa tarkoitetun salassapitovelvollisuuden, on tuomittava *ajokorttirekisteritietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Helsingissä 13 päivänä toukokuuta 1988

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Matti Louekoski*

Liite

1.

Laki
rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rikoslain 2 luvun 8 ja 9 §, 12 luvun 10 §, 15 luvun 5 § sekä 16 luvun 8 a §:n 2 momentti ja 11 §,

sellaisina kuin niistä ovat 12 luvun 10 § 20 päivänä elokuuta 1942 annetussa laissa (683/42) ja 16 luvun 8 a §:n 2 momentti 20 päivänä heinäkuuta 1933 annetussa laissa (228/33),

muutetaan 2 luvun 1 §:n 2 momentti, 7 §, 10 §:n 2 ja 3 momentti sekä 12 §, 8 luvun 1 §:n 4 momentti, 13 luvun 6 §:n 1 momentti, 16 luvun 13 §, 38 luvun 8 ja 9 a §, 40 luku ja 45 luvun 15 §:n 1 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat, 2 luvun 1 §:n 2 momentti ja 10 §:n 3 momentti 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa (613/74), 2 luvun 7 § osittain muutettuna 10 päivänä tammikuuta 1969 annetulla lailla (2/69), 2 luvun 10 §:n 2 momentti ja 45 luvun 15 §:n 1 momentti 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetussa laissa (321/83), 8 luvun 1 §:n 4 momentti 16 päivänä helmikuuta 1973 annetussa laissa (138/73), 13 luvun 6 §:n 1 momentti 20 päivänä joulukuuta 1974 annetussa laissa (987/74), 16 luvun 13 § 29 päivänä kesäkuuta 1984 annetussa laissa (505/84) ja 38 luvun 8 ja 9 a § 1 päivänä huhtikuuta 1955 annetussa laissa (153/55) ja 40 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, sekä

lisätään 16 lukuun uusi 13 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 luku	
Rangaistuksista	
1 §	
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Erityisiä rangaistuksia virkamiehiä varten ovat viraltapano ja *viran toimituksesta erottaminen.*	Erityisiä rangaistuksia virkamiehiä varten ovat viraltapano ja *varoitus.*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
7 §	7 §
Viraltapano käsittää sen viran menettämisen, jossa rikos tehtiin, *taikka jonka syyllinen on sen sijaan saanut, jollei tuomioistuin, milloin rikos osoittaa syyllisen sopimattomaksi olemaan virkamiehenä, päätöksessään määrää, että viraltapano käsittää sen tai niiden virkojen menettämisen, jotka syyllisellä on.*	Viraltapano käsittää sen viran tai *julkisen tehtävän menettämisen,* jossa rikos tehtiin. *Jos virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa julkisyhteisöön tai sen itsenäiseen laitokseen oleva virkamies on siirtynyt siitä virasta, jossa rikos on tehty, toiseen vastaavanlaiseen virkaan, viraltapano käsittää tuon viran menettämisen.*
Niissä tapauksissa, jotka 10 §:ssä mainitaan, käsittää viraltapano sen viran tai niiden virkojen menettämisen, jotka syyllisellä on.	Tämän luvun 10 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa viraltapano käsittää sen viran *ja julkisen tehtävän* tai niiden virkojen *ja julkisten tehtävien* menettämisen, jotka tuomitulla tuomitsemishetkellä on.
Oikeudesta eläkerahaan ja muuhun sellaiseen etuun on erittäin säädetty.	(jää pois)

Voimassa oleva laki

8 §

Erotettavaksi viran toimituksesta tuomitaan määräajaksi, korkeintaan kahdeksi vuodeksi. Tämän rangaistuksen kautta menetetään rangaistusajaksi palkkaedut siitä virasta, jonka toimittamisesta syyllinen on erotettu.

9 §

Jos se, joka virkarikoksesta on vikapää viralta pantavaksi tahi viran toimituksesta erotettavaksi, on virkaeron saanut, taikka ei ole virassa vakinainen; tuomittakoon hänelle, viraltapanon sijasta, sakkoa enintään neljätuhatta markkaa tahi vankeutta korkeintaan yksi vuosi ja, virantoimituksesta erottamisen sijasta, sakkoa enintään kaksituhatta markkaa.

10 §

— — — — — — — — — — — — — —

Jos virkamies tuomitaan vankeuteen kahta vuotta lyhyemmäksi ajaksi tahallisesta rikoksesta, *joka ei ole virkarikos, tai rikoksesta, josta on säädetty rangaistus 45 luvussa,* hänet voidaan samalla tuomita viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet sopimattomaksi olemaan virkamiehenä.

Virkamies, joka on rangaistuslaitoksessa suorittamassa vankeusrangaistusta, menettää palkkaetunsa siltä ajalta, jonka hän sen vuoksi on poissa virantoimituksesta.

12 §

Virkamiehiksi sanotaan tässä laissa valtion virkamiehet, samoin ne, jotka ovat asetetut hoitamaan kaupunkien, kauppalain, maalaiskuntien, seurakuntien tai muiden yhteisöjen tahi esivallan vahvistamien yleisten laitosten tahi säätösten asioita, sekä ne virka- ja palvelusmiehet, jotka ovat sellaisten virka- tahi hallintokuntien käskynalaiset, ynnä muut, jotka ovat määrätyt tahi valitut julkiseen toimeen tai julkista asiata toimittamaan.

Ehdotus

8 §

(kumotaan)

9 §

(kumotaan)

— — — — — — — — — — — — — —

Jos virkamies tuomitaan vankeuteen kahta vuotta lyhyemmäksi ajaksi tahallisesta rikoksesta, hänet voidaan samalla tuomita viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet *ilmeisen* sopimattomaksi olemaan virkamiehenä.

Yleisillä vaaleilla valittua julkisyhteisön edustajiston jäsentä ei kuitenkaan saa tämän pykälän säännösten nojalla tuomita pantavaksi viralta tuosta tehtävästään.

(jää pois)

12 §

Virkamiehellä tarkoitetaan tässä laissa:

1) henkilöä, joka on virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan, kuntainliittoon tai muuhun kuntien yhteistoimintaelimeen, evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan tai niiden seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen, tai Ahvenanmaan maakuntaan taikka julkisyhteisön itsenäiseen laitokseen, kuten Suomen Pankkiin, kansaneläkelaitokseen, työterveyslaitokseen, kunnalliseen eläkelaitokseen tai kunnalliseen työmarkkinalaitokseen;

2) valtioneuvoston jäsentä sekä kunnanvaltuutettua ja muuta yleisillä vaaleilla valittua julkisyhteisön edustajiston jäsentä, ei kuitenkaan kansanedustajaa edustajantoimessaan,

Voimassa oleva laki

Ehdotus

samoin kuin julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen toimielimen, kuten lautakunnan, johtokunnan, komitean, toimikunnan ja neuvottelukunnan, jäsentä sekä muuta julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen luottamushenkilöä; ja

3) henkilöä, joka lain, asetuksen tai niiden nojalla annetun määräyksen perusteella hoitaa julkista tehtävää julkisoikeudellisessa yhdistyksessä tai muussa kuin 1 kohdassa tarkoitetussa yhteisössä sekä henkilöä, joka muutoin kuin edellä tarkoitetuissa tapauksissa tai 2 momentissa tarkoitettuna julkisyhteisön työntekijänä edellä mainitulla perusteella hoitaa julkista tehtävää.

Julkisyhteisön työntekijällä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka on työsopimussuhteessa 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun julkisyhteisöön tai laitokseen.

8 luku

Vanhentumisesta

1 §

— —

Mitä edellä on säädetty koskee myös virkarikosta, kuitenkin siten, että sellaisen rikoksen lyhin vanhentumisaika on *kymmenen vuotta, jos rikoksesta asiassa ilmenevien seikkojen vallitessa tehtynä voi seurata viraltapano, ja muissa tapauksissa* viisi vuotta.

Mitä edellä on säädetty koskee myös virkarikosta, kuitenkin siten, että sellaisen rikoksen lyhin vanhentumisaika on viisi vuotta.

12 luku

Maanpetoksesta

10 §

Joka tuomitaan tässä luvussa mainitusta tahallisesta rikoksesta kuoleman- tai kuritushuonerangaistukseen, tuomittakoon myös kansalaisluottamuksensa menettämiseen; jos hänet tuomitaan muuhun vapausrangaistukseen, tuomitkoon oikeus, milloin teon laatu antaa siihen aihetta, myös kansalaisluottamuksen menettämiseen.

Jos virkamies tuomitaan vapausrangaistukseen tässä luvussa mainitusta tahallisesta rikoksesta, jonka hän on virkatoimessaan tehnyt, pantakoon myös viralta ja julistettakoon maan palvelukseen kelvottomaksi.

10 §

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

13 luku

Rikoksista ihmisyyttä vastaan

6 §

Jollei elinkeinonharjoittaja tai hänen palveluksessaan elinkeinotoiminnassa oleva henkilö ammattia harjoittaessaan tai muu henkilö niihin rinnastettavassa toiminnassaan taikka virkamies virkaansa toimittaessaan palvele asiakasta yleisesti noudatettavina olevilla ehdoilla tämän rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän taikka uskonnon vuoksi, hänet on tuomittava *syrjinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Jollei elinkeinonharjoittaja tai hänen palveluksessaan elinkeinotoiminnassa oleva henkilö ammattia harjoittaessaan tai muu henkilö niihin rinnastettavassa toiminnassaan tai *julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen palveluksessa oleva tehtävässään* palvele asiakasta yleisesti noudatettavina olevilla ehdoilla tämän rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän taikka uskonnon vuoksi, hänet on tuomittava *syrjinnästä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

15 luku

Rikoksista maan Valtiosäätyä vastaan ja toisen vaalioikeuden tahi äänivallan häiritsemisestä

5 §

Jos virkamies virkatoimessaan joutuu tässä luvussa säädettyyn rangaistukseen vikapääksi; pantakoon sitä paitsi viralta.

5 §

(kumotaan)

16 luku

Rikoksista julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan

8 a §

— — — — — — — — — — — — — — —

Tässä pykälässä mainitusta rikoksesta voidaan virkamies, vaikkei rikos ole virassa tehty, sitä paitsi tuomita virantoimituksesta erotettavaksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

(kumotaan)

11 §

Jos se, joka saanut toimekseen vangin vartioimisen, saattamisen tahi kuljettamisen, tahallansa on päästänyt hänet irti tahi edistänyt hänen karkaamistaan; rangaistakoon kuritushuoneella enintään neljäksi vuodeksi tahi vankeudella vähintään kolmeksi kuukaudeksi.

Yritys on rangaistava.

Jos sellainen henkilö tuottamuksensa kautta on syynä vangin karkaamiseen; tuomittakoon vankeutta korkeintaan kuusi kuukautta taikka sakkoa enintään viisisataa markkaa.

Jos näissä tapauksissa syyllinen on vanginhoitaja tahi vanginkuljettaja; julistettakoon, jos rikos on sen arvoinen, sellaiseen toimeen vastedes kelpaamattomaksi.

11 §

(kumotaan, ks. 40 luvun 6, 7, 9 ja 10 §)

Voimassa oleva laki

Miten virkamies, joka tekee nyt sanotun rikoksen, on rangaistava, siitä säädetään 40 luvussa.

13 §

Joka virkamiehelle tai muulle 40 luvun 1 §:ssä tarkoitetulle henkilölle tai palvelusta toimittavalle sotilaalle antaa, lupaa tai tarjoaa lahjoman tai muun oikeudettoman hyvikkeen toiminnasta palvelussuhteessa, on tuomittava *lahjomisesta* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi taikka, jos rikos on katsottava vähäiseksi, sakkoon.

Lahjoma tai hyvike tai niiden arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi.

Ehdotus

13 §

Joka virkamiehelle, *julkisyhteisön työntekijälle* tai palvelusta toimittavalle sotilaalle lupaa, tarjoaa tai antaa tämän toiminnasta palvelussuhteessa *asianomaiselle itselleen tai toiselle tarkoitetun lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan mainitun henkilön toimintaan palvelussuhteessa, on tuomittava lahjuksen antamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.*

Lahjuksen antamisesta tuomitaan myös se, joka virkamiehen tai muun 1 momentissa mainitun henkilön toiminnasta palvelussuhteessa lupaa, tarjoaa tai antaa sanotussa momentissa tarkoitetun lahjan tai edun toiselle.

(jää pois)

13 a §

Jos lahjuksen antamisessa

1) lahjalla tai edulla pyritään saamaan asianomainen toimimaan palvelussuhteessa velvollisuuksiensa vastaisesti lahjojaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai

2) lahjan tai edun arvo on huomattava

ja lahjuksen antaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä lahjuksen antamisesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

38 luku

Epärehellisyydestä ja rangaistavasta voitonpyynnöstä

8 §

Joka oikeudettomasti avaa toisen suljetun kirjeen tai kirjoituksen tahi hävittää, kätkee tai salaa sen taikka hankkii tahi yrittää hankkia puhelin- tai lennätinlaitoksen välitettävän puhelun tai sähkösanoman sisällöstä tiedon, rangaistakoon sakolla tai vankeudella enintään yhdeksi vuodeksi.

8 §

Joka oikeudettomasti

1) avaa toiselle osoitetun kirjeen tai *muun suljetun viestin,*

2) hankkii tai yrittää hankkia tiedon *televerkossa* välitettävänä olevan puhelun, sähkeen, *tekstin-, kuvan- tai datasiirron taikka muun vastaavan televiestin* sisällöstä tai

Voimassa oleva laki

9 a §

Jos yleistä lennätin-, radio- tai puhelinliikennettä harjoittavan *yksityisen* laitoksen henkilökuntaan kuuluva, joka toimessaan välittää tai muutoin käsittelee sähkö- tai radiosanomia tai puheluja, *tekee sellaisen teon, joka virkamiehen tekemänä olisi rangaistava rikoslain 40 luvun 15 tai 19 a §:n mukaisesti,* rangaistakoon sakolla tai vankeudella enintään kahdeksi vuodeksi, *ja, jos rikos on sen arvoinen, julistettakoon menettämään, määräajaksi tai ainiaaksi, kelpoisuutensa sanotunlaiseen toimeen.*

Ehdotus

3) turmelee, hävittää, kätkee tai salaa *1 kohdassa tarkoitetun suljetun viestin tai 2 kohdassa tarkoitetun televiestin,*

on tuomittava viestintärikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

9 a §

Teletoimintalaissa (183/87) tarkoitettua yleistä *teletoimintaa* harjoittavan laitoksen palveluksessa oleva, joka *oikeudettomasti antaa tiedon 8 §:ssä tarkoitetun televiestin sisällöstä tai käyttää sellaista tietoa omaksi tai toisen hyödyksi, on tuomittava, jollei tekoa 40 luvun 5 §:n mukaan ole rangaistava salassapitovelvollisuuden rikkomisena, telesalaisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

40 luku

Virkamiesten virkarikoksista

1 §

Jos virkamies toiminnastaan palvelussuhteessa ottaa, itselleen edustaa tai vaatii lahjoman tai muun oikeudettoman hyvikkeen, hänet on tuomittava *lahjoman ottamisesta virkamiehenä* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi ja viraltapantavaksi taikka, jos rikos on katsottava vähäiseksi, sakkoon tai erotettavaksi viran toimittamisesta.

Jos valtioon, kuntaan, seurakuntaan tai muuhun 2 luvun 12 §:ssä tarkoitettuun julkisoikeudelliseen yhteisöön tai laitokseen työsuhteessa oleva henkilö toiminnastaan palvelussuhteessa ottaa, itselleen edustaa tai vaatii lahjoman tai muun oikeudettoman hyvikkeen, hänet on tuomittava *lahjoman ottamisesta julkisyhteisön työntekijänä* vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi taikka, jos rikos on katsottava vähäiseksi, sakkoon.

Lahjoma tai hyvike tai niiden arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi.

Virkarikoksista ja julkisyhteisön työntekijän rikoksista

1 §

Lahjuksen ottaminen

Jos virkamies tai *julkisyhteisön työntekijä* toiminnastaan palvelussuhteessa itselleen tai toiselle

1) vaatii *lahjan* tai muun oikeudettoman *edun,*

2) ottaa vastaan *lahjan tai muun edun, jolla vaikutetaan tai pyritään vaikuttamaan taikka joka on omiaan vaikuttamaan hänen mainittuun toimintaansa,* tai

3) hyväksyy 2 kohdassa tarkoitetun lahjan tai edun tai lupauksen tai tarjouksen siitä,

hänet on tuomittava *lahjuksen ottamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi* vuodeksi.

Lahjuksen ottamisesta on tuomittava virkamies ja julkisyhteisön työntekijä myös, jos hän toiminnastaan palvelussuhteessa hyväksyy 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun lahjan tai muun edun antamisen toiselle tai lupauksen tai tarjouksen siitä.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, *jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.*

(jää pois, ks. 4 §)

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Törkeä lahjuksen ottaminen

Jos lahjuksen ottamisessa

1) virkamies tai julkisyhteisön työntekijä lahjan tai edun vuoksi toimii palvelussuhteessaan velvollisuuksiensa vastaisesti lahjanantajaa tai toista huomattavasti hyödyttäen tai toiselle tuntuvaa vahinkoa tai haittaa aiheuttaen tai

2) lahjan tai edun arvo on huomattava

ja lahjuksen ottaminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, virkamies tai julkisyhteisön työntekijä on tuomittava t ö r k e ä s t ä l a h j u k s e n o t t a m i s e s t a vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi sekä virkamies lisäksi viralta pantavaksi.

3 §

Lahjusrikkomus

Jos virkamies tai julkisyhteisön työntekijä vaatii, vastaanottaa tai hyväksyy itselleen tai toiselle tarkoitetun lahjan tai muun edun tai sitä koskevan lupauksen tai tarjouksen, joka on omiaan heikentämään luottamusta viranomaistoiminnan tasapuolisuuteen, hänet on tuomittava, jollei tekoa ole rangaistava lahjuksen ottamisena tai törkeänä lahjuksen ottamisena, l a h j u s r i k k o m u k s e s t a sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

4 §

Menettämisseuraamus

(ks 1 § 3 mom.)

Vastaanotettu lahja tai etu taikka sen arvo on tuomittava valtiolle menetetyksi rikoksentekijältä tai siltä, jonka puolesta tai hyväksi rikoksentekijä on toiminut.

2 §

Jos tuomari tahi muu virkamies tahallansa tekee vääryyttä tuomitessaan tahi päättäessään; erotettakoon viran toimittamisesta, taikka pantakoon viralta sekä julistettakoon maan palvelukseen kelvottomaksi. Jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat; tuomittakoon rikollinen vankeuteen ja pantakoon samalla viralta sekä julistettakoon maan palvelukseen kelvottomaksi.

(jää pois, ks. 6,7 ja 9 §)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Jos joku sen rikoksen johdosta tuli syyttömästi tahi liian ankarasti rangaistuksi; tuomittakoon rikollinen, jos rikos on sen arvoinen, kuritushuoneeseen vähintään neljäksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi, tahi elinkaudeksi, ja pantakoon samalla viralta sekä julistettakoon kansalaisluottamuksensa menettäneeksi.	
3 §	
Jos Keisarin ja Suuriruhtinaan käskynhaltija, taikka joku muu, jonka virkansa puolesta tulee panna rikoksia syytteeseen, saattaa jonkun, jonka hän tietää syyttömäksi, oikeuden tahi viranomaisen edessä syytteen alaiseksi; rangaistakoon väärästä ilmiannosta niin kuin 26 luvussa säädetään, ja erotettakoon samalla viran toimittamisesta, taikka pantakoon viralta ja julistettakoon palveluksen kelvottomaksi.	(jää pois, ks. 6, 7 ja 9 § sekä rikoslain nykyiset 26 luvun 1 ja 2 §)
4 §	
Jos virkamies tahallansa on pannut tahi panettanut täytäntöön rangaistuksen, jonka täytäntöönpanon hän tietää luvattomaksi, taikka kovemman rangaistuksen, kun mitä tuomittu oli; pantakoon viralta ja julistettakoon maan palvelukseen kelvottomaksi sekä tuomittakoon sitä paitse kuritushuoneeseen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. *Jos täytäntöön pantu rangaistus oli sakkoa, taikka jos asianhaarat muuten ovat erittäin lieventävät; tuomittakoon rikollinen viran toimittamisesta erotettavaksi taikka vankeuteen korkeintaan kahdeksi vuodeksi.*	(jää pois, ks. 6, 7 ja 9 §)
5 §	
Jos virkamies, jonka valvonnan alaisena vanki on, taikka joka on velvollinen häntä vartioimaan tahi saattamaan, tahallansa päästää hänet irti taikka tahallisesti edistää vangin karkaamista; pantakoon viralta ja julistettakoon maan palvelukseen kelvottomaksi sekä rangaistakoon sitäpaitse kurtushuoneella korkeintaan viideksi vuodeksi. Jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät; tuomittakoon syyllinen viralta pantavaksi sekä vankeuteen vähintään kolmeksi kuukaudeksi. *Yritys on rangaistava.* *Jos sellainen virkamies tuottamuksensa kautta on vangin karkaamiseen syypää; tuomittakoon erotettavaksi viran toimittamisesta taikka sakkoon, taikka vankeuteen korkeintaan yhdeksi vuodeksi ja viralta pantavaksi.*	(jää pois, ks. 6, 7, 9 ja 10 §)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
6 §	
Jos virkamies, hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, vastoin parempa tietoaan on	(jää pois, ks. 6, 7, 9 ja 10 §, rikoslain nykyiset 36 luvun 3, 9 ja 10 § sekä 16 luvun 15 §)
1) tuomiokirjaan, pöytäkirjaan, tilikirjaan, kirkonkirjaan, henkikirjaan, maarekisteriin tai muuhun asiakirjaan, jota hänen on pidettävä tahi hän on velvollinen antamaan, valheellisesti merkinnyt tai todistanut jotakin, joka voi vaikuttaa toisen oikeuksiin tahi oikeussuhteisiin,	
2) väärin pannut rajan tai pyykin taikka vedenkorkeutta osoittavan tai muun sellaisen merkin, taika	
3) väärin käyttänyt hänelle uskottua leimaamista tahi merkitsemistä,	
tuomittakoon viralta pantavaksi ja kansalaisluottamuksensä menettäneeksi sekä rangaistakoon sitä paitsi kuritushuoneella vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi tai, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi.	
Sama olkoon laki, jos virkamies edellä mainitussa aikomuksessa väärentää taikka tahallaan hävittää, turmelee, kätkee tahi salaa asiakirjan, joka viran puolesta on hänen saatavissaan tai hänelle uskottu.	
Joka tekee sellaisen rikoksen ilman mainittua aikomusta,tuomittakoon vankeuteen vähintään kahdeksi kuukaudeksi ja, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, sitä paitsi viralta pantavaksi.	
6 a §	
Jos virkamies huolimattomuudellaan, laiminlyönnillään tai varomattomuudellaan on aiheuttanut sellaisen virassa tietoonsa saamansa seikan ilmitulemisen, joka Suomen ulkonaisen turvallisuuden tähden tai sen oikeuksien tahi taloudellisten tai muiden etujen suojelemiseksi on pidettävä salassa; rangaistakoon vankeudella tai sakolla.	(jää pois, ks. 5 §:n 2 mom.)
7 §	
Jos virkamies kavaltaa rahaa tahi muuta, mitä hän virkansa puolesta on vastaan ottanut tahi hallussaan pitää, rangaistakoon vankeudella enintään kahdeksi vuodeksi ja pantakoon samalla viralta taikka erotettakoon viran toimittamisesta. Jos rikos on, kavalletun arvo ja muut rikoksen teossa ilmenneet seikat huomioon ottaen, katsottava tehdyksi erittäin raskauttavien asianhaarain vallitessa, tuomittakoon syyllinen viralta pantavaksi ja maan pal-	(jää pois, ks. 6, 7 ja 9 §, rikoslain nykyiset 29 luvun 1 ja 2 § sekä 36 luvun 3—8 §)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
velukseen kelvottomaksi sekä kuritushuoneeseen enintään neljäksi vuodeksi.	
Jos hän kykenee heti korvaamaan mitä on kavaltanut tahi antamaan siitä vakuuden; pantakoon viralta taikka erotettakoon viran toimittamisesta.	
Jos hän, salatakseen kavaltamisen, on kirjoittanut väärän tai väärentänyt tililaskun tahi kirjan taikka kätkenyt tai salannut tililaskun, kirjan tahi muun sellaisen asiakirjan taikka tuonut esiin tietensä väärän otteen tililaskusta tai kirjasta tahi tietensä väärän, niihin kuuluvan todisteen, tuomittakoon, vaikka hän korvaakin kavaltamansa tai antaa siitä vakuuden, viralta pantavaksi sekä rangaistakoon sitä paitsi kuritushuoneella vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi tahi, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi; tuomittakoon myös maan palvelukseen kelpaamattomaksi taikka, jos rikos on sen arvoinen, kansalaisluottamuksensa menettäneeksi.	
8 §	
Virkamies, joka tahallansa jollekulle panee tahi joltakulta ottaa muuta tahi suurempaa veroa, tullia tai muuta yleistä ulostekoa, kuin minkä tämä laillisesti on velvollinen maksamaan, taikka minkä hän tietää siitä jo maksetuksi, pantakoon viralta taikka erotettakoon viran toimittamisesta.	(jää pois, ks. 6, 7 ja 9 §)
Jos hän sen teki oman voiton pyynnöstä, pantakoon viralta ja julistettakoon maan palveluksen kelvottomaksi sekä rangaistakoon sitä paitse vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi taikka kuritushuoneella enintään neljäksi vuodeksi.	
9 §	
Jos virkamies, veroa, tullia tahi muuta yleistä ulostekoa maksettavaksi kirjoittaessaan tahi ylöskantaessaan tahallansa vääryydellä pyyhkii sitä joltakulta pois; pantakoon viralta taikka erotettakoon viran toimittamisesta taikka vetäköön sakkoa.	(jää pois, ks. 6, 7 ja 9 §)
Jos hän sen teki oman voiton pyynnöstä; tuomittakoon viralta pantavaksi sekä vankeuteen tai kuritushuoneeseen korkeintaan kolmeksi vuodeksi.	
10 §	
Virkamies, joka, oman voiton pyynnöstä, itse taikka toisen kautta kehottaa tahi viettelee	(jää pois, ks. 6, 7 ja 9 §)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
maassa olevaa yhteisöä varojen kokoamiseen, maksuihin, kuluihin tahi työhön, pantakoon viralta taikka erotettakoon viran toimittamisesta taikka vetäköön sakkoa.	
Jos hän sellaista, vapaaehtoisesti tarjotun nimellä, otti vastaan; rangaistakoon sakolla, ja antakoon lahjan takaisin.	
11 §	
Jos virkamies ottaa antimen tahi suosiolahjan vieraalta vallalta ja ellei hän ennen tahi kohta jälkeen ole pyytänyt siihen Keisarin ja Suuriruhtinaan lupaa; vetäköön sakkoa tahi erotettakoon viran toimittamisesta, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, pantakoon viralta.	(jää pois, ks. 9 ja 10 §)
12 §	
Jos se, jonka lain mukaan tulee liittää avio, on sen tehnyt ennen laillista kuuluttamista, milloin kuuluttaminen on toimitettava, taikka niiden kesken, jotka eivät saa keskenään mennä avioliittoon rangaistakoon vankeudella taikka sakoilla. Sama olkoon laki, jos joku on antanut todistuksen esteettömyydestä avioliittoon, vaikka tietää, ettei avioliittoa saada päättää.	(jää pois, ks. 9 ja 10 §)
Jos rikollinen on maan evankelis-luterilaisen seurakunnan pappi, noudatettakoon kirkkolain säännöksiä.	
14 §	
Postivirkamies, joka luvattomasti avaa, hävittää, kätkee tahi salaa kirjeen tahi muuta postille uskottua, taikka auttaa toista sellaisessa teossa, tahi tahallansa sallii hänen sitä tehdä, rangaistakoon vankeudella korkeintaan kahdeksi vuodeksi taikka sakoilla, ja, jos rikos on sen arvoinen, pantakoon samalla viralta.	(jää pois, ks. 9 § ja 38 luvun 8 §)
15 §	
Telegrafi-laitoksen virkamies, joka väärentää tahi luvattomasti avaa, hävittää, kätkee tahi salaa sähkösanoman tahi laitoksen lähetettäväksi uskotun kirjoituksen, taikka ilman lupaa antaa sen sisällyksestä toiselle tiedon, taikka auttaa toista sellaisessa teossa, tahi tahallansa sallii hänen sitä tehdä, rangaistakoon vankeudella korkeintaan kahdeksi vuodeksi taikka sakolla, ja, jos rikos on sen arvoinen, pantakoon samalla viralta.	(jää pois, ks. 6, 7 ja 9 § sekä 38 luvun 8 ja 9 a §)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
16 §	
Jos se, joka on katsastajana tahi palveluksessa rautateillä, kanavalla, sulula, yleisessä telegrafilaitoksessa tahi valomajakassa, taikka jonka valvonnan alaisena merimerkki on, tahallansa tahi tuottamuksensa kautta tekee 34 luvun 9, 10, 11, 12 tai 14 §:ssä nimitetyn rikoksen, joko niissä §§:ssä mainituilla teoilla taikka laiminlyömällä mitä hänen tulee toimensa puolesta vaarinottaa; rangaistakoon, asian laadun mukaan, niin kuin sanotuissa §§:ssä säädetään, ja, jos hän tuomitaan kuritus- tahi vankeusrangaistukseen, pantakoon samalla viralta sekä julistettakoon vastedes kelpaamattomaksi toimimaan siinä laitoksessa, jonka palveluksessa hän oli, taikka muussa samankaltaisessa laitoksessa.	(jää pois, ks. 6, 7 ja 9 ja 10 § sekä rikoslain nykyiset 34 luvun 9, 10, 11, 12 ja 14 §)
17 §	
Ellei rautatien, kanavan, sulun yleisen telegrafilaitoksen taikka luotsi- tai majakkalaitoksen johtaja, saatuaan tiedoksensa lopullisen tuomion, jonka kautta joku on 16 §:n mukaan julistettu viralta pantavaksi, heti erota häntä palveluksesta; rangaistakoon enintään viidensadan markan sakolla taikka vankeudella korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi.	(jää pois)
Sama olkoon laki, jos se, jolla on tieto tuomiosta, minkä kautta joku on 16 §:n mukaan julistettu kelpaamattomaksi jossakin laitoksessa toimimaan, asettaa tuomitun sellaisen laitoksen palvelukseen.	
18 §	
Jos esimies tahallansa viettelee käskynsä alaista virkamiestä virkarikokseen; rangaistakoon, jos rikos tapahtuu, yllyttäjänä siihen.	(jää pois, ks. 9 ja 10 §)
Jos hän tietää, että hänen käskynsä alaisella on virkarikos tekeillä, vaan ei koeta estää sen täyttymistä; rangaistakoon sakolla tahi erotettakoon viran hoitamisesta, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, pantakoon viralta.	
19 §	
Jos esimies käskynsä alaiselta virkamieheltä ottaa lainaksi varoja, jotka hänen tietensä ovat tälle viran puolesta uskotut; pantakoon viralta tahi erotettakoon viran toimittamisesta.	(jää pois)
Jos esimies käskynsä alaiselta ylöskantomieheltä tahi tilintekijältä ottaa lainaksi sellaisia varoja, joita tämä ei hallitse virkansa puolesta; rangaistakoon sakolla.	

Voimassa oleva laki

19 a §

Jos virkamies luvattomasti ilmaisee sellaisen virassa tietoonsa saamansa seikan, joka lain tai erityisen määräyksen mukaan nimenomaan taikka asian laadun vuoksi ilmeisesti on pidettävä salassa, tuomittakoon sakkoon tai viran toimittamisesta erotettavaksi; jos hän sen tekee hankkiakseen itselleen tahi toiselle hyötyä taikka jos asianhaarat muutoin ovat erittäin raskauttavat, rangaistakoon vähintään viidelläkymmenellä päiväsakolla tai vankeudella enintään kahdeksi vuodeksi ja, jos rikos on sen arvoinen, pantakoon samalla viralta. Milloin rikoksesta on muualla säädetty erityinen rangaistus,sovellettakoon kuitenkin sitä.

Joka virkasuhteen lakattua luvattomasti ilmaisee 1 momentissa mainitun seikan, tuomittakoon, jollei siitä muualla laissa ole säädetty erityistä rangaistusta, sakkoon taikka, jos hän tekee hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tahi asianharat muutoin ovat erittäin raskauttavat, vähintään viiteenkymmeneen päiväsakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Älköön rangaistus, joka tämän momentin mukaan tuomitaan, kuitenkaan olko ankarampi, kuin mitä rikoksesta, jos se olisi tehty virkasuhteen kestäessä, olisi sattanut tulla.

Edellä 2 momentissa mainitusta rikoksesta älköön virallinen syyttäjä asianomistajan sitä ilmiantamatta tehkö syytettä, milloin rikos virassa tehtynä ei olisi ollut virallisen syytteen alainen.

19 b §

Virkamies, joka on päihtyneenä virkatehtävää suorittaessaan, on tuomittava, jollei teosta ole erikseen säädetty rangaistusta, päihtymyksestä virantoimituksessa sakkoon tai viran toimituksesta erotettavaksi taikka, jos erityisiä syitä on, viralta pantavaksi.

Ehdotus

5 §

Salassapitorikos ja tuottamuksellinen salassapitorikos

Jos virkamies *tai julkisyhteisön työntekijä tahallaan palvelussuhteensa aikana tai sen päätyttyä oikeudettomasti*

1) paljastaa sellaisen tiedon, joka on yleisten asiakirjain julkisuudesta annettujen säännösten mukaan salassa pidettävä tai joka ei ole vielä julkinen, taikka muun sellaisen *palvelussuhteessaan* tietoonsa saaman seikan, *jota* lain tai *asetuksen nimenomaisen säännöksen tai viranomaisen lain nojalla erikseen antaman* määräyksen mukaan *ei saa ilmaista, tai*

2) käyttää omaksi tai toisen hyödyksi sellaista tietoa,

hänet on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, salassapitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. *Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.*

Jos virkamies tai julkisyhteisön työntekijä huolimattomuudesta tai varomattomuudesta syyllistyy 1 momentissa tarkoitettuun tekoon, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus sekä muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava, jollei teosta ole muualla säädetty ankarampaa rangaistusta, tuottamuksellisesta salassapitorikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

(jää pois)

(jää pois, ks. 9 ja 10 §)

6 §

Virka-aseman väärinkäyttäminen

Jos virkamies hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä taikka aiheuttaakseen toiselle haittaa tai vahinkoa

Voimassa oleva laki

20 §

Jos virkamies tahallansa, virkaansa toimittaessaan, rikkoo muulla kuin tässä laissa mainitulla tavalla, ja jos hän sen tekee hankkiakseen itselleen tahi toiselle hyötyä taikka toista va-

Ehdotus

1) rikkoo tai jättää täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa osallistuessaan päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai käyttäessään muutoin julkista valtaa tai

2) käyttää väärin asemaansa käskyvallassaan tai välittömässä valvonnassaan olevaan henkilöön nähden,

hänet on tuomittava virka-aseman väärinkäyttämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

7 §

Törkeä virka-aseman väärinkäyttäminen

Jos virka-aseman väärinkäyttämisessä

1) tavoitellaan huomattavan suurta hyötyä tai

2) pyritään aiheuttamaan erityisen tuntuvaa haittaa tai vahinkoa tai

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai häikäilemättömästi

ja virka-aseman väärinkäyttäminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, virkamies on tuomittava törkeästä virka-aseman väärinkäyttämisestä vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi sekä viralta pantavaksi.

8 §

Soveltamisalasäännös

Tämän luvun 6 ja 7 §:n säännöksiä, viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta, on sovellettava myös julkisyhteisön työntekijään silloin kun hän osallistuu julkisyhteisön tai sen itsenäisen laitoksen päätöksentekoon tai sen valmisteluun tai silloin kun hän muulla tavoin käyttää palvelussuhteeseensa perustuvaa julkista valtaa.

9 §

Virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan tahallaan muulla kuin *edellä tässä luvussa* säädetyllä tavalla rikkoo *tai jättää täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai*

Voimassa oleva laki

hingoittaakseen; pantakoon viralta ja, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, julistettakoon sitä paitsi maan palvelukseen kelvottomaksi.

Jos hän sen tekee sellaista aikomatta; rangaistakoon sakolla taikka erotettakoon viran toimittamisesta, taikka jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, pantakoon viralta.

21 §

Jos virkamies, huolimattomuudesta, laiminlyömisestä tahi varomattomuudesta tekee virkavirheen, ja jos erityistä rangaistusta ei ole siitä säädetty; tuomittakoon, ellei virhe ole niin vähäinen, että hänen sopii päästä ainoastaan varoituksella, sakkoon *tahi erotettavaksi viran toimittamisesta, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, viralta pantavaksi.*

Sama olkoon laki, jos virkamies *ymmärtämättömyydestä tahi taitamattomuudesta* tekee virkavirheen.

Jos virkamies, luvattomasti tahi estettä ilmoittaa, on ollut viran toimituksesta poissa kahta kuukautta kauemmin; menettäköön virkansa.

22 §

Jos virkamies virkaansa toimittaessaan tekee yleistä lakia vastaan muun rikoksen kuin tässä luvussa mainitun, ja jos rikos ei ole virkavirhe; on se seikka, että se on virassa tapahtunut, kuitenkin katsottava raskauttavaksi.

23 §

Sotilasrangaistussäännösten alaisten virkarikoksia ovat myös ne rikokset, joista säädetään rangaistus 45 luvussa.

Ehdotus

määräyksiin perustuvan virkavelvollisuutensa, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen, hänet on tuomittava *virkavelvollisuuden rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.*

Virkamies voidaan tuomita myös viralta pantavaksi, jos hän on syyllistynyt 1 momentissa mainittuun rikokseen toimimalla jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa vastaisesti taikka laiminlyömällä jatkuvasti tai olennaisesti virkavelvollisuutensa ja rikos osoittaa hänet ilmeisen sopimattomaksi tehtäväänsä.

10 §

Tuottamuksellinen virkavelvollisuuden rikkominen

Jos virkamies *virkaansa toimittaessaan* huolimattomuudesta tai varomattomuudesta *muulla kuin 5 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla menettelee 9 §:ssä mainituin tavoin, eikä teko huomioon ottaen sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen,* hänet on tuomittava *tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta* varoitukseen tai sakkoon.

(jää pois, ks. 9 ja 10 §)

(jää pois)

11 §

Sotilasvirkarikokset

Sotilasrangaistussäännösten alaisten virkamiesten virkarikoksia ovat myös ne rikokset, joista säädetään rangaistus 45 luvussa.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

45 luku

Sotilasrikoksista

Palvelusrikokset

15 §

Joka tahallaan rikkoo tai jättää täyttämättä palvelukseen kuuluvan velvollisuuden taikka jättää noudattamatta palvelusta tai sotilaallista järjestystä koskevia ohjesääntöjä tai muita määräyksiä, on tuomittava, jollei teosta ole 40 luvun 1—19 a §:ssä tai tässä luvussa erikseen säädetty rangaistusta, *palvelusrikoksesta* kurinpitorangaistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

— — — — — — — — — — — — — —

15 §

Joka tahallaan rikkoo tai jättää täyttämättä palvelukseen kuuluvan velvollisuuden taikka jättää noudattamatta palvelusta tai sotilaallista järjestystä koskevia ohjesääntöjä tai muita määräyksiä, on tuomittava, jollei teosta ole 40 luvun *1—3 tai 5 §:ssä* tai tässä luvussa erikseen säädetty rangaistusta, *palvelusrikoksesta* kurinpitorangaistukseen tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

— — — — — — — — — — — — — —

Voimaantulosäännös

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Jos rikokseen on sovellettava aikaisempaa lakia ja syytetty olisi tuon lain mukaan tuomittu erotettavaksi viran toimituksesta taikka viraltapanon tai viran toimituksesta erottamisen sijaisrangaistukseen, mainittujen rangaistusten asemesta on uuden lain aikana tuomittava sakko.

Virallinen syyttäjä ei saa ilman asianomistajan syyttämispyyntöä nostaa syytettä aikaisemman lain voimassa ollessa tehdystä rikoksesta, josta syyttäjä tuon lain mukaan ei saanut nostaa syytettä ilman sellaista pyyntöä, vaikka rikos uuden lain mukaan on virallisen syytteen alainen.

2.

Laki

valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyllä tavalla,

kumotaan valtiopäiväjärjestyksen 5 §:n 2 momentti sekä

muutetaan 5 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
5 §	5 §
Jos joku on houkuttelemalla tahi viekoittelemalla häirinnyt vaalivapautta, rangaistakoon enintään kolmen kuukauden vankeudella. Jos hän käytti väkivaltaa taikka uhkausta, rangaistakoon vähintään yhden kuukauden ja enintään yhden vuoden vankeudella; *jos hän on virkamies menettäköön sen lisäksi virkansa.*	Joka houkuttelemalla tai *painostamalla* häiritsee vaalivapautta, on tuomittava *vaalivapauden häiritsemisestä* vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Jos vaalivapauden häiritsemisessä käytetään väkivaltaa tai uhkausta, rikoksentekijä on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi.
Virkamies, joka koettaa virkavallallansa vaikuttaa edustajainvaaliin, menettäköön virkansa.	(kumotaan)
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

3.

Laki

tasavallan presidentin valitsemisesta annetun lain 43 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan tasavallan presidentin valitsemisesta 26 päivänä kesäkuuta 1987 annetun lain (574/87) 43 §:n 1 momentti sekä

muutetaan 43 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
43 §	43 §
Virkamies, joka koettaa virkavallallansa vaikuttaa tasavallan presidentin välittömään vaaliin tai valitsijamiesten vaaleihin taikka tahallisesti viivyttää valtakirjan perille toimittamista, on tuomittava viralta pantavaksi.	(kumotaan)
Joka houkuttelemalla tai viekoittelemalla häiritsee vaalivapautta, on tuomittava vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Jos rikos tapahtui väkivaltaa taikka uhkausta käyttäen, on tekijä tuomittava vankeuteen vähintään yh-	Joka houkuttelemalla tai *painostamalla* häiritsee vaalivapautta, on tuomittava *vaalivapauden häiritsemisestä* vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Jos *vaalivapauden häiritsemisessä* käytetään väkivaltaa tai

Voimassa oleva laki

deksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi. *Jos rikoksen on tehnyt virkamies, on hänet lisäksi tuomittava viralta pantavaksi.*

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

uhkausta, *rikoksentekijä* on tuomittava vankeuteen vähintään yhdeksi kuukaudeksi ja enintään yhdeksi vuodeksi.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

4.

Laki

maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä 15 päivänä joulukuuta 1967 annetun lain (551/67) 8 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

8 §

Joka rikkoo 2 tai 7 §:ssä tarkoitettua kieltoa, rangaistaan sakolla tai enintään vuoden vankeudella.

Ehdotus

8 §

Joka rikkoo 2 tai 7 §:ssä tarkoitettua kieltoa, on tuomittava *maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä annetun lain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. *Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

5.

Laki

kilpailuasiamiehestä annetun lain 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan kilpailuasiamiehestä 25 päivänä toukokuuta 1973 annetun lain (424/73) 5 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

5 §

Jos kilpailuasiamies tai hänen toimistonsa virkamies tahi työsopimussuhteessa oleva henkilö luvattomasti ilmaisee ammatti- tai liikesa-

Ehdotus

5 §

Kilpailuasiamies, hänen toimistonsa virkamies ja sen työsopimussuhteinen työntekijä *on velvollinen pitämään salassa* ammatti- ja liike-

Voimassa oleva laki

laisuuden, jonka hän toimessaan on saanut tietää, rangaistakoon *sakolla, ellei muualla ole säädetty ankarampaa rangaistusta.*

Jos kilpailuasiamies on tehnyt 1 momentissa mainitun teon hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista etua tai toista vahingoittaakseen, rangaistakoon vankeudella.

Tässä mainitusta rikoksesta älköön virallinen syyttäjä tehkö syytettä, ellei asianomistaja ole sitä syytteeseen pantavaksi ilmoittanut.

Ehdotus

salaisuuden, jonka hän virassaan tai tehtävässään on saanut tietää.

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

6.

Laki

pankkitarkastuslain 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 29 päivänä elokuuta 1969 annetun pankkitarkastuslain 17 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on 31 päivänä joulukuuta 1987 annetussa laissa (1269/87), näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

17 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Jos pankkitarkastusviraston virkamies tai 12 §:ssä tarkoitettu asiamies rikkoo tässä pykälässä säädetyn vaitiolovelvollisuuden, on häntä rangaistava kuten virkarikoksesta.

Ehdotus

— — — — — — — — — — — — — — —

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

7.

Laki

ydinenergialain 72 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 11 päivänä joulukuuta 1987 annetun ydinenergialain (990/87) 72 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

72 §

Luvaton ydinenergian käyttö ja ydinenergialain säännösten rikkominen

— — — — — — — — — — — — — — —

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta:

1) jättää noudattamatta, mitä 9 §:ssä, 20 §:n 2 momentissa, 21 §:n 2 momentissa, 36 §:ssä tai 76 §:n 1 momentin nojalla on säädetty;

Ehdotus

— — — — — — — — — — — — — — —

Joka tahallaan tai huolimattomuudesta:

1) jättää noudattamatta, mitä 9 §:ssä, 20 §:n 2 momentissa, 21 §:n 2 momentissa, 36 §:ssä tai 76 §:n 1 momentin nojalla on säädetty;

Voimassa oleva laki

2) rikkoo tai jättää noudattamatta 25 §:ssä tarkoitettuja lupaehtoja tai sen, mitä viranomainen on tämän lain nojalla määrännyt turvallisuuden varmistamiseksi, turva- tai valmiusjärjestelyistä tahi muista ydinvahinkojen rajoittamiseksi tarpeellisista järjestelyistä huolehtimiseksi;

3) muusta kuin turvallisuuden varmistamiseksi pakottavasta syystä estää tai haittaa 63 §:ssä tarkoitettua valvontaa varten asennetun laitteen toimintaa;

4) rikkoo 63 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla asetetun velvollisuuden; tai

5) *olematta virkamies,* rikkoo tässä laissa säädetyn velvollisuuden,

on tuomittava, jollei rikos ole rangaistava 69—71 §:n mukaan, *ydinenergialain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Ehdotus

2) rikkoo tai jättää noudattamatta 25 §:ssä tarkoitettuja lupaehtoja tai sen, mitä viranomainen on tämän lain nojalla määrännyt turvallisuuden varmistamiseksi, turva- tai valmiusjärjestelyistä tahi muista ydinvahinkojen rajoittamiseksi tarpeellisista järjestelyistä huolehtimiseksi;

3) muusta kuin turvallisuuden varmistamiseksi pakottavasta syystä estää tai haittaa 63 §:ssä tarkoitettua valvontaa varten asennetun laitteen toimintaa;

4) rikkoo 63 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla asetetun velvollisuuden; tai

5) rikkoo tässä laissa säädetyn vaitiolovelvollisuuden,

on tuomittava, jollei rikos ole rangaistava 69—71 §:n mukaan, *ydinenergialain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. *Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän vaitiolovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

8.

Laki

toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain 33 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi 13 päivänä elokuuta 1976 annetun lain (693/76) 33 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

33 §

Joka rikkoo 30 §:n säännöstä, on tuomittava *salasspitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jollei siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

33 §

Joka rikkoo 30 §:n *säännöksiä,* on tuomittava *salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jollei siitä ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. *Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.*

— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

9.

Laki

työriitojen sovittelusta annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan työriitojen sovittelusta 27 päivänä heinäkuuta 1962 annetun lain (420/62) 18 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

18 §

Jos sovittelija luvattomasti ilmaisee ammatti- tai liikesalaisuuden, jonka hän toimessaan on saanut tietää, tai asian, joka hänelle on 10 §:n 2 momentissa mainitulla ehdolla annettu tiedoksi, *rangaistakoon sakolla*

Jos sovittelija on tehnyt 1 momentissa mainitun teon hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista etua tai toista vahingoittaakseen, rangaistakoon vankeudella.

Tässä mainitusta rikoksesta älköön virallinen syyttäjä tehkö syytettä, ellei asianomistaja ole sitä syytteeseen pantavaksi ilmoittanut.

Ehdotus

18 §

Sovittelija ei saa luvattomasti ilmaista ammatti- tai liikesalaisuutta, jonka hän on virassaan tai tehtävässään saanut tietää, eikä asiaa, joka hänelle on 10 §:n 2 momentissa mainitulla ehdolla annettu tiedoksi.

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

10.

Laki

säteilysuojauslain 13 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 26 päivänä huhtikuuta 1957 annetun säteilysuojauslain (174/57) 13 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

13 §

Joka rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, rangaistakoon, jollei muualla laissa ole ankarampaa rangaistusta säädetty, sakolla tai vankeudella enintään kahdeksi vuodeksi.

Ehdotus

13 §

Joka rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, on tuomittava, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta, *säteilysuojauslain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. *Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

11.

Laki

sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 2 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 §	
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään myös syyte sotilasta vastaan teosta, josta on säädetty rangaistus rikoslain 21 luvun 1—3 tai 5—13 §:ssä, 25 luvun 12 ja 13 §:ssä, 28, 29, 31, 32 tai 35 luvussa, 36 luvun 1, 1 a tai 3—6 §:ssä, 38 luvun 6 tai 6 a §:ssä taikka 40 luvun 1—19 a §:ssä. Edellytyksenä on, että teko on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen.	Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään myös syyte sotilasta vastaan teosta, josta on säädetty rangaistus rikoslain 21 luvun 1—3 tai 5—13 §:ssä, 25 luvun 12 *tai* 13 §:ssä, 28, 29, 31, 32 tai 35 luvussa, 36 luvun 1, 1 a tai 3—6 §:ssä, 38 luvun 6, 6 a, *8 tai 9 a* §:ssä taikka 40 luvun *1—3 tai 5* §:ssä. Edellytyksenä on, että teko on kohdistunut puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

12.

Laki

rangaistusmääräyslain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti lisätään 27 päivänä helmikuuta 1970 annetun rangaistusmääräyslain (146/70) 1 §:ään uusi näin kuuluva 2 momentti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
1 §	
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
	Virkarikosta tai rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyä julkisyhteisön työntekijän rikosta koskevaa asiaa ei saa käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä.
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

13.

Laki

suuronnettomuuksien tutkinnasta annetun lain 18 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan suuronnettomuuksien tutkinnasta 3 päivänä toukokuuta 1985 annetun lain (373/85) 18 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	18 §
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Joka rikkoo 1 momentissa säädetyn kiellon, on tuomittava *suuronnettomuuden tutkintaa koskevan vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta.	Joka rikkoo 1 momentissa säädetyn kiellon, on tuomittava *suuronnettomuuden tutkintaa koskevan vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi, jollei teosta ole muualla laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. *Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

14.

Laki

yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 27 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 9 päivänä helmikuuta 1951 annetun lain (83/51) 27 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
27 §	27 §
Sen rikkomisesta, mitä 6 ja 7 §:ssä on asiakirjain julkisuudesta säädetty, sekä salassapitovelvollisuuden ja 17 §:n 2 momentissa sekä 18 §:n 1 momentissa tarkoitetun sitoumuksen rikkomisesta tuomittakoon syyllinen, jollei tekoa ole rangaistava virkarikoksena, sakkoon tai vankeuteen.	Joka rikkoo tässä laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden tai sen, mitä 6 ja 7 §:ssä on *tietojen antamisesta* ja asiakirjain julkisuudesta säädetty, taikka 17 §:n 2 momentissa tai 18 §:n 1 momentissa tarkoitetun sitoumuksen, on tuomittava *yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen *enintään kahdeksi vuodeksi. Virkarikokseen ja julkisyhteisön työntekijän rikoslain 40 luvussa rangaistavaksi säädettyyn tekoon on kuitenkin sovellettava tuon luvun sännöksiä.*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

15.

Laki

kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain 12 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 30 päivänä huhtikuuta 1964 annetun kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelain 12 a §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 21 päivänä joulukuuta 1979 annetussa laissa (941/79), näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
12 a §	
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Joka rikkoo 1 momentissa säädetyn salassapitovelvollisuuden, on tuomittava *kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelaissa säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, jollei teosta ole muussa laissa säädetty ankarampaa rangaistusta. *Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä, ellei asianomistaja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi.*	*Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

16.

Laki

väestölaskentalain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 8 päivänä huhtikuuta 1938 annetun väestölaskentalain 7 §, sellaisena kuin se on 26 päivänä maaliskuuta 1971 annetussa laissa (234/71), näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
7 §	7 §
Joka rikkoo 6 §:ssä tarkoitetun salassapitovelvollisuuden, on tuomittava, jollei tekoa ole rangaistava virkarikoksena, *väestönlaskentatietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.	Joka rikkoo 6 §:ssä tarkoitetun salassapitovelvollisuuden, on tuomittava *väestölaskentatietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. *Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

17.

Laki

myrkkylain 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 16 päivänä toukokuuta 1969 annetun myrkkylain (309/69) 15 §:n 1 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
15 §	15 §
Joka rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä tuomittakoon, jollei muualla laissa ole ankarampaa rangaistusta säädetty, sakkoon tai enintään vuodeksi vankeuteen.	Joka rikkoo tätä lakia tai sen nojalla annettuja määräyksiä, on tuomittava, jollei muualla laissa ole ankarampaa rangaistusta säädetty, *myrkkylain säännösten rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. *Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.*
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

18.

Laki

verotuslain 124 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 12 päivänä joulukuuta 1958 annetun verotuslain (482/58) 124 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
124 §	124 §
Jos verotusta toimittava tai muu virkamies tämän lain mukaan hänelle kuuluvassa tehtävässä *menettelee lainvastaisesti tai laiminlyö hänelle tässä laissa säädetyn velvollisuuden taikka* ilmaisee siinä saamansa, salassa pidettävän tiedon, rangaistakoon, niinkuin rikoslain 40 luvussa on säädetty. *Tässä pykälässä tarkoitettuna virkamiehenä pidettäköön myös sitä, joka on määrätty tilapäisestikin olemaan apuna verotuksessa.*	*Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

19.

Laki

ennakkoperintälain 61 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 28 päivänä marraskuuta 1959 annetun ennakkoperintälain (418/59) 61 §:n 2 momentti näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
61 §	
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Joka vastoin 1 momentin säännöksiä ilmaisee salassa pidettävän tiedon, rangaistakoon, niin kuin rikoslain 40 luvussa on säädetty.	*Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

20.

Laki

liikevaihtoverolain 82 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 5 päivänä joulukuuta 1963 annetun liikevaihtoverolain (532/63) 82 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
82 §	82 §
Jos verotusta toimittava tai muu virkamies hänelle tämän lain mukaan kuuluvassa tehtävässä *menettelee lainvastaisesti tai laiminlyö hänelle tässä laissa säädetyn velvollisuuden taikka* ilmaisee saamansa, salassa pidettävän tiedon, rangaistakoon niinkuin rikoslain 40 luvussa on säädetty. *Tässä pykälässä tarkoitettuna virkamiehenä pidetään myös sitä, joka on määrätty tilapäisesti olemaan apuna verotuksessa.*	*Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

21.

Laki

valmisteverotuslain 40 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 3 päivänä heinäkuuta 1974 annetun valmisteverotuslain (558/74) 40 § näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

40 §

Verotusta toimittava tai muu virkamies, joka hänelle tämän lain tai asianomaisen valmisteverolain mukaan kuuluvassa tehtävässä *menettelee lainvastaisesti tai laiminlyö hänelle säädetyn* salassapito- tai *muun velvollisuuden,* on tuomittava rangaistukseen niin kuin rikoslain 40 luvussa säädetään.

Tässä pykälässä tarkoitettuna virkamiehenä pidetään myös sitä, joka on määrätty tilapäisestikin olemaan apuna verotuksessa.

Ehdotus

40 §

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

22.

Laki

leimaverolain 101 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 6 päivänä elokuuta 1943 annetun leimaverolain 101 a §, sellaisena kuin se on 23 päivänä joulukuuta 1981 annetussa laissa (1007/81), näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

101 a §

Jos verotusta toimittava tai muu virkamies tämän lain mukaan hänelle kuuluvassa tehtävässä ilmaisee siinä saamansa, salassa pidettävän tiedon tai käyttää tällaista tietoa yksityiseksi hyödykseen, hänet on tuomittava rangaistukseen niin kuin rikoslain 40 luvussa on säädetty.

Tässä pykälässä tarkoitettuna virkamiehenä pidetään myös sitä, joka on määrätty tilapäisestikin olemaan apuna verotuksessa.

Ehdotus

101 a §

Rangaistus virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on säädetty rikoslain 40 luvun 5 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

23.

Laki

autorekisterikeskuksesta annetun lain 4 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan autorekisterikeskuksesta 29 päivänä joulukuuta 1967 annetun lain 4 a §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 14 päivänä tammikuuta 1972 annetussa laissa (33/72) näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	4 a §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Joka rikkoo 1 momentissa tarkoitetun salassapitovelvollisuuden, on tuomittava, jollei tekoa ole rangaistava virkarikoksena, *ajokorttirekisteritietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.	Joka rikkoo 1 momentissa tarkoitetun salassapitovelvollisuuden, on tuomittava *ajokorttirekisteritietojen salassapitovelvollisuuden rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. *Virkamiehen ja julkisyhteisön työntekijän salassapitovelvollisuuden rikkomiseen on kuitenkin sovellettava rikoslain 40 luvun 5 §:n säännöksiä.*
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .